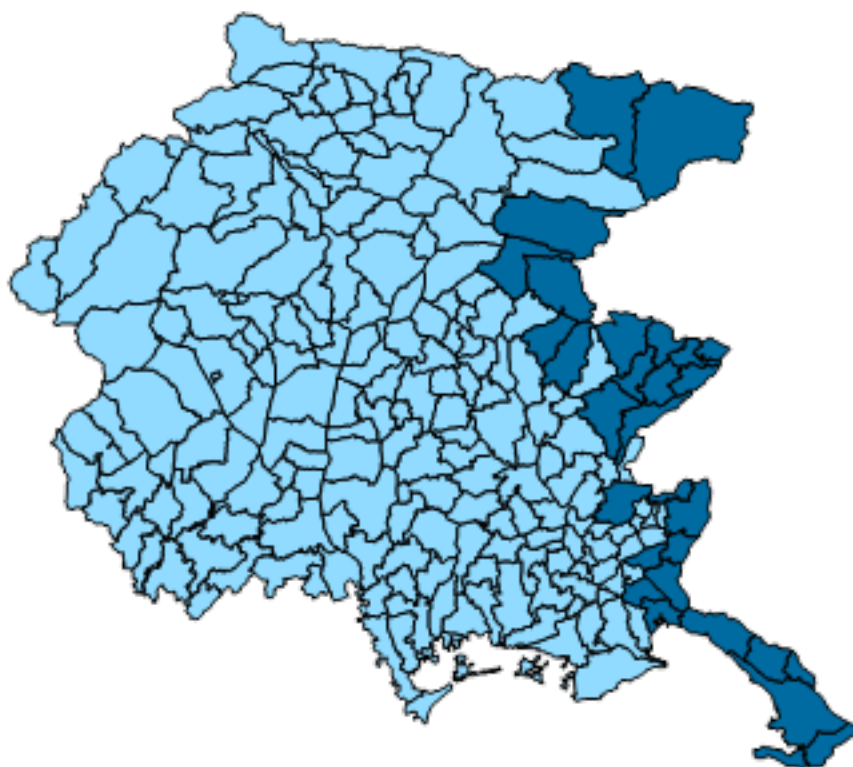

DRUGA DEŽELNA KONFERENCA O ZAŠČITI SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE

Gorica, 24. novembra 2017
Trst, 25. novembra 2017

DRUGA DEŽELNA KONFERENCA O ZAŠČITI SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE

Zbornik prispevkov sta uredila
Adriana Janežič in Devan Jagodic

SLORI
Slovenski raziskovalni inštitut
Istituto Sloveno di Ricerche

PRIPRAVA:

SLORI - Slovenski raziskovalni inštitut

UREDNIKA:

Adriana Janežič, Devan Jagodic

PREVOD:

Matejka Grgič, Jadranka Križman, Laura Sgubin

JEZIKOVNI PREGLED SLOVENSКИH BESEDIL:

Mirjam Furlan Lapanja, Matejka Grgič, Irena Kristan Bradač

JEZIKOVNI PREGLED ITALIJANSКИH BESEDIL:

Adriana Janežič

OBLIKOVANJE:

Martina Pettrosso

FOTOGRAFIJE:

Giovanni Montenero / Tiskovni urad Avtonomne dežele FJK

Damjan Balbi / Primorski dnevnik

SLORI - Slovenski raziskovalni inštitut

KAZALO

<i>Predstavitev</i>	7
Franco Iacop	
Igor Gabrovec	
GORICA, 24. novembra 2017	
<i>Pozdravni nagovori</i>	
Rodolfo Ziberna	15
Igor Gabrovec	16
Vojko Volk	18
Aleksandra Pivec	19
Debora Serracchiani	20
Tamara Blažina	22
<i>Strokovni referati in poročila delovnih skupin</i>	
Prvi dan konference	25
Uvodna misel	
Sara Brezigar	27
Deset let po sprejetju deželnega zakona 26/2007. Doseženi rezultati, težave z izvajanjem predpisov in pomanjkljivosti sedanje zakonodajne ureditve	
Adriana Janežič, strokovni referat	33
Bojan Brezigar in Ivo Jevnikar, poročilo delovne skupine	45
Pregled izvajanja ukrepov v korist rezijanščine ter jezikovnih različic Nediških dolin, Terske in Kanalske doline	
Ilaria Ciccone in Živa Gruden, strokovni referat	51
Giorgio Banchig in Iole Namor, poročilo delovne skupine	63
Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju. Ocena trenutnega stanja, teoretski vidiki in organizacijski modeli	
Matejka Grgič, strokovni referat	67
Ksenija Dobrila in Marko Jarc, poročilo delovne skupine	83
Predstavništvo slovenske manjšine – zastopstvo in zastopanost. Razmislek o izboljšanju politične participacije Slovencev v Italiji	
Sara Brezigar in Zaira Vidau, strokovni referat	91
Andrej Berdon in Rado Race, poročilo delovne skupine	109
TRST, 25. novembra 2017	
<i>Razprava v deželnem svetu</i>	115
<i>Zaključni poročili</i>	
Gianni Torrenti	125
Igor Gabrovec	131
DODATEK: normativni okvir, odbori, komisije	133

PREDSTAVITEV

Druga konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine je po desetih letih omogočila pregled konkretnega izvajanja deželnega zakona št. 26 iz leta 2007.

Deželni svet Furlanije - Julijske krajine je sklical posvet, poleg tega pa tudi propositivno spremljal, usmerjal in podpiral organizatorje dogodka pri pripravi in izvedbi zasedanja. V sodelovanju z drugimi akterji je predlagal štiri strokovno-znanstvene referate, ki so bili podlaga za razpravo na konferenci.

Še najbolj pa bi izpostavil rezultate posveta, ki bodo deželnemu svetu omogočili, da bo v kratkem sprejel smernice za bodoče vladne in upravne ukrepe ter jih posredoval deželnemu odboru. Te smernice izhajajo namreč iz političnih predpostavk in bodo slovenski jezikovni manjšini omogočile, da bo deležna nadaljnje ovrednotenja znotraj deželnega tkiva in bo še naprej obravnavana kot ena osrednjih specifik Furlanije - Julijske krajine.

Franco Iacop

Predsednik deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine

Naslednja konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine bo organizirana v prihodnjih dveh letih, kar pomeni, da ne bo treba čakati na iztek novega petletnega mandata. To je prav gotovo prvi konkreten dosežek 2. deželne konference, ki je v svojih zaključkih izpostavila potrebo, da pride do novega preverjanja v prvem delu vsake zakonodajne dobe.

Naslednji, 12. zakonodajni dobi in novi deželni vladi prepuščamo zajeten dokument, ki je vsebinsko bogat in prinaša konkretne predloge. Treba si je samo vzeti čas in prelistati strani, ki so bogate z analizami, številkami, primeri in sugestijami. Prizadevajmo si za njihovo udejanjenje!

Igor Gabrovec,

podpredsednik Deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine

PRESENTAZIONE

La II Conferenza sulla tutela della minoranza linguistica slovena è stata un momento di verifica e di concreta attuazione della legge regionale 26 del 2007 a dieci anni dalla sua entrata in vigore.

Il Consiglio regionale del Friuli Venezia Giulia non è stato solo il soggetto deputato alla sua convocazione, ma ha svolto una funzione propositiva, di stimolo, di indirizzo, di sostegno per la cabina di regia che ha guidato le diverse fasi, dalla preparazione allo svolgimento dell'assise e che, grazie al contributo dei soggetti coinvolti, ha proposto quattro relazioni tecnico-scientifiche che sono state la base di discussione per la Conferenza.

Ma il dato che più mi piace sottolineare è che dagli esiti della Conferenza il Consiglio regionale è stato messo nelle condizioni di adottare in un prossimo futuro atti di indirizzo da trasmettere alla Giunta, per la sua attività di governo e amministrativa, che sono la trasposizione concreta delle indicazioni di natura politica, grazie ai quali la minoranza linguistica slovena potrà proseguire nel suo percorso di valorizzazione all'interno del tessuto regionale e continuare a essere uno degli elementi cardine della specialità del Friuli Venezia Giulia.

Franco Iacop

Presidente del Consiglio regionale del Friuli Venezia Giulia

8

La prossima Conferenza sulla tutela della minoranza linguistica slovena si svolgerà nei due anni a venire e non bisognerà quindi attendere la scadenza del quinquennio così come accaduto per le prime due. E' sicuramente questo il primo risultato concreto della seconda Conferenza che ha fatto emergere la necessità di un pit-stop nella prima fase della legislatura. Il Consiglio regionale ha fatto propria la richiesta, trasformandola in legge.

La XII legislatura ed il Governo regionale che ne conseguirà riceve in dote un documento corposo, importante nei contenuti, concreto nelle proposte. Basterà prendersi il tempo e la briga di sfogliare queste pagine, dense di analisi, numeri, esempi, spunti. Vediamo di trasformarle in azioni!

Igor Gabrovec

Vicepresidente del Consiglio regionale del Friuli Venezia Giulia

PRESENTAZION

La II Conference su la tutele de minorance lenghistiche slovene e je stade un moment di verifiche e di atuazion concrete de leç regionâl 26 dal 2007 a dîs agns de sô jentrade in vore.

Il Consei regionâl dal Friûl Vignesie Julie nol à dome convocate la Conference, ma al à ancje vude une funzion propositive, di stimol, di orientament, di supuart a la cabine di regjie che e à voidât lis difarentis fasis dal lavôr, de preparazion al davuelziment de cunvigne e che, in grazie dal contribût dai sogjets interessâts, e à proponût cuatri relazions tecnic-sientifichis che a son stadis la fonde de discussion pe Conference.

Ma il dât che o ai gust di rimarcâ al è che dai risultâts de Conference il Consei regionâl al è stât metût tes cundizions di cjapâ in curt ats di orientament di trasmeti a la Zonte, pe sô ativitât di guvier e amministrative, che a son la trasposizion concrete des indicazioni di nature politiche. Cun chescj ats la minorance lenghistiche slovene e podarà continuâ tal so percors di valorizazion inte comunitât regionâl e continuâ a jessi un dai elements di fonde de specialitât dal Friûl Vignesie Julie.

Franco Iacop
President dal Consei regionâl dal Friûl Vignesie Julie

La prossime Conference su la tutele de minorance lenghistiche slovene si tignarà tai prossims doi agns e no bisugnarà duncje spietâ la scjadince dai cinc agns, come ch'al è sucedût pes primis dôs. Dal sigûr al è chest il prin risultât reâl de seconde Conference che al à fat vignî fûr la necessitât di un pit-stop te prime fase de legislature. Il Consei regionâl al à fate buine la domande, mudantle in leç.

La XII legislature e il prossim Guvier regionâl a ricevin in dote un document sostanziôs, tai contignûts impuartants, concret tes propuestis. Al bastarà cjapâsi il timp e la voie di passâ chês pagjinis, plenis di analisis, numars, esemplis, propuestis. Viodìn di trasformâlis in azions!

Igor Gabrovec
Vicepresident dal Consei regionâl dal Friûl Vignesie Julie

VORSTELLUNG

Die II. Tagung über den Schutz der slowenischen Sprachminderheit stellt die Überprüfung und die tatsächliche Umsetzung des regionalen Gesetzes Nr. 26 von 2007 zehn Jahre nach seinem Inkrafttreten dar.

Der Regionalrat Friaul Julisch Venetiens hat nicht nur die Tagung aufgerufen, sondern auch eine konstruktive und ermutigende Rolle gespielt, und hat außerdem die Arbeitsgruppe geleitet und unterstützt, die vom Anfang an die verschiedenen Stufen geführt hat. Dank der Beihilfe aller Teilnehmer wurden vier technisch-wissenschaftliche Berichte vorgelegt, die als Tagungsgrundlage gedient haben.

Ich möchte aber unterstreichen, dass der Regionalrat in naher Zukunft laut der Tagungsergebnisse der Regionalregierung Richtungsakten für seine Regierungs- und Verwaltungstätigkeit wird übermitteln können, um die politischen Hinweise zu verwirklichen. Die slowenische Sprachminderheit wird aufgrund der oben erwähnten Richtungsakten ihre Stellung in der regionalen Gemeinschaft immer mehr aufwerten, und wird auch in Zukunft eines der wichtigsten Elemente der Besonderheit Friaul Julisch Venetiens sein.

Franco Iacop
Präsident vom Regionalrat Friaul Julisch Venetiens

10

Da die nächste Tagung über den Schutz der slowenischen Sprachminderheit in den nächsten zwei Jahren stattfinden wird, muss man auf den Ablauf der Fünfjahresfrist nicht warten, wie es dagegen für die ersten beiden Tagungen geschehen war. Das ist sicher das erste bestimmte Ergebnis der zweiten Tagung, aus der die Notwendigkeit einer Pause in der ersten Phase der Legislatur hervorgegangen ist. Der Regionalrat hat die Forderung angenommen und das entsprechende Gesetz verabschiedet.

Die XII. Legislatur und die ergebende regionale Regierung erhalten ein umfangreiches wichtiges Dokument, dessen Vorschläge konkret und stichhaltig sind. Nehmen Sie sich einfach die Zeit, diese Seiten zu lesen, die Analysen, Zahlen, Beispiele, Vorschläge enthalten. Das Ziel ist, sie in Handlungen zu verwandeln!

Igor Gabrovec
Vizepräsident vom Regionalrat Friaul Julisch Venetiens

GORICA, 24. NOVEMBRA 2017

POZDRAVNI NAGOVORI

RODOLFO ZIBERNA

IGOR GABROVEC

VOJKO VOLK

ALEKSANDRA PIVEC

DEBORA SERRACCHIANI

TAMARA BLAŽINA

RODOLFO ZIBERNA

ŽUPAN OBČINE GORICA

Dobro jutro oziroma dober dan vsem.

Objektivno moram povedati, da je v naši deželi Gorica tisto mesto, ki bolj kot vsa druga sobiva z mejo in jo je tudi znalo pretvoriti v pravo bogastvo.

S prijateljem Rudijem Pavšičem sva se ravnokar pogovarjala o tem, da sta naši skupnosti živeli na nasprotnih straneh, saj sta kljubovali druga drugi.

Mi smo to razhajanje uspeli spremeniti v kohezijo; s čezmejno kulturo, še bolj kot s čezmejnim gospodarstvom, smo z občinama Nova Gorica in Šempeter - Vrtojba uresničili velik projekt EZTS, ki je zdaj že splošno znan. Celo Evropska komisija je ocenila, da je ta naš projekt oziroma ta naša pomembna dejavnost, ki že zagotavlja in bo še zagotavljala bogastvo ter nova delovna mesta po celotnem ozemlju, najboljši primer EZTS v vsej Evropi.

To je sicer le prvi korak in prepričan sem, da tovrstni primeri dobrih praks nujno izhajajo iz kulturnega premisleka. Gorica je dolga leta doživljala to mejo, ki je sovpadala z železno zaveso, zdaj pa smo dokazali, da so nekdanji nasprotniki danes prijatelji.

Prav v tem prijateljskem duhu vam danes prinašam pozdrave celotnega mesta Gorica. Tu govorim kot župan, kot vodja upravnega organa, ki zastopa vse občane – med drugim vidim, da so v dvorani tudi naši občinski svetniki. Poudarjam pomen tvornega in dejanskega sodelovanja, saj tudi med predstavniki slovenske manjšine v občinskem svetu doslej še nismo opazili nasprotovanja, ki bi temeljilo na predsodkih. Predstavniki slovenske manjšine glasujejo za, kadar se strinjajo z določenimi novostmi, ali pa proti, kadar menijo, da določeni ukrepi niso koristni za skupnost. Za to se jim tudi zahvaljujem.

Ob tej priložnosti bi se zahvalil tudi lokalnim slovenskim politikom, ki so zelo angažirani na gospodarskem, socialnem, športnem in kulturnem področju.

Ponovno izrekam vsem skupaj iskreno dobrodošlico.

Najlepša hvala vsem, želim vam uspešno delo!

IGOR GABROVEC

PODPREDSNIK DEŽELNEGA SVETA FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE

Sklic Druge deželne konference o zaščiti slovenske jezikovne in narodne skupnosti ni le zakonodajalčeva dolžnost, temveč mora biti predvsem priložnost, da se v tako raznolikem, uglednem, legitimiranem in kompetentnem zboru poglobimo v čas, ki ga živimo. Tu smo, da pogledamo na prehojeno pot, na dosežene uspehe in, bodimo iskreni, tudi na težave, v katere smo trčili. Tu smo, da izpostavimo prednosti, priložnosti in šibkosti sedanjega časa. Tu smo morda predvsem zato, da skupaj pogledamo v čas, ki je pred nami. Čas, v katerega zremo s ponosom, da smo kot Slovenci dejaven in uspešen akter v širši deželni družbi. Protagonisti v prostoru, ki je poseben ne le zaradi ustavnih in statutarnih določil, temveč tudi zaradi svoje zgodovine, ki nam govori o stoletjih in tisočletjih srečevanja in spopadanja, zlasti pa izmenjave, dopolnjevanja ter vzajemnega oplajanja. Naša dežela je posebna, ker tu živijo posebni, izredni ljudje. Ker se tu preletajo in vzajemno bogatijo različni jeziki, kulture, tradicije, spomini. Ker smo tu z ramo ob rami prisotni in enakopravno priznani Italijani, Furlani, Slovenci in Nemci. Posebni smo, ker je na meji vedno posebno. Ponosni smo, da so na tej meji padli zidovi, ki so včasih, še nedolgo tega, ločevali z orožjem in bodečo žico. Danes so meje vse bolj črte na zemljevidu prostora, ki diha vse bolj poenoteno. Ker sta italijanski in slovenski Kras eno, ker oko težko razlikuje med slovenskimi Brdi in italijanskim Colliom, ker so gorska območja s svojim dolinami in rečnimi strugami povezana v težavah, upanju in priložnostih, ker se Milje blago pretakajo v Istro, ta v dalmatinsko obalo in Balkan. Stoje in skorajda negibno se lahko sočasno zazremo v neskončnost morskega obzorja in v že pobeljene strme alpske vrhove.

16

To vam pravim ne zato, da bi pesnil, ampak preprosto zato, da se že uvodoma zamislimo o sreči, ki jo imamo, da smo, kar smo, in da živimo, kjer živimo. Življenje, vsakodnevna kronika, naše delo v institucijah, društvih, ustanovah, organizacijah, naše poklicne odgovornosti – vse to našo pozornost skoraj vsak trenutek usmerja k težavam, dilemam, nerešenim problemom, sporom in delitvam. Koliko krat se dogaja, da črnogledost, negativizem in pesimizem krepko prevladajo, češ da je kriza, so težave, da bo vse težje, da ne bomo zmogli.

Bodimo raje zbor različnih ljudi, mož in žena, a vendarle ljudi dobre volje. Pomislimo, da smo izraz bogate skupnosti, ki se te dni s ponosom in pogumom sooča s svojim zrcalom. Skupnost, ki se zaveda, da je veliko doseгла in da veliko pomeni. Skupnost, ki ve, da veliko še zmore.

Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), naš znanstveni in strokovni partner, nam je s svojimi sodelavci in vrhunskimi raziskovalci prispeval štiri uvodne stebre, na katerih bomo vsi skupaj v tem vikendu gradili novo nadstropje skupnega doma. Naj ostanem pri tej prispodobitvi: predstavljam si, da je to nadstropje namenjeno našim mlajšim bratom in sestram, našim otrokom in našim vnukom. Tu smo, da naš skupni dom prilagodimo potrebam tistih, ki prihajajo z nami ali za nami. Da iz tega svojega doma napravimo kraj udobja, miru, topline, ustvarjalnosti. Da bo naš dom ne nazadnje tudi prostor, ki je gostoljuben, kjer se gost vedno počuti kot doma.

Italijanskim sogovornikom, prijateljem in institucijam naglas povejmo, da smo pripravljeni še naprej igrati svojo vlogo v širši deželni skupnosti. In da bomo v tej vlogi uspešni, če bomo imeli na voljo pogoje, prostor, instrumente ter predvsem prijazno in radovedno pozornost. Posebni zakoni, zaščitne norme, specifični pogoji niso neki »zoprni privilegiji«, temveč evropsko poznani in strokovno utemeljeni instrumenti »pozitivne diskriminacije«, ki neki manj številni ali včasih celo ogroženi skupnosti omogočajo pogoje za enakopravno sodelovanje z večinsko drugačnim prostorom. Potrebni sta zakonsko orodje in ogrodje, ki naj bo sodobno in sproti prilagojeno spreminjajočim se potrebam.

Potrebna so finančna sredstva za investicije v ohranjanje ustaljeno dobrega ter za spodbujanje novih odličnosti in eksperimentiranja. Potrebno je še zlasti spoštovanje subjektivitete, dostojanstva in samostojnosti skupnosti, kakršna je naša, ki stopa na pot sprememb, prilagajanja in napredovanja s svojim korakom, ki ga ne sme in ne more nihče prehitevati.

Prepričan sem, da bomo preživeli zanimiv, konstruktiven, ustvarjalen in spodbuden vikend. Uspešno delo želim vsem vam, vsem nam.

VOJKO VOLK

GENERALNI KONZUL REPUBLIKE SLOVENIJE V TRSTU

Pozdrav vsem udeležencem konference.

Na kratko želim povedati predvsem to, da je slovenska manjšina aktiven, pozitiven in tudi konstruktiven del zgodbe, ki nastaja ob meji in smo ji nekoč rekli čezmejno sodelovanje. Sedaj mislim, da mu zmeraj bolj lahko rečemo regionalno sodelovanje. In če rečemo, da je manjšina pri svojih prizadevanjih čedalje uspešnejša, je prav tudi, da se zahvalimo oblastem, ki imajo do nje pozitiven odnos.

Status, ki ga ima danes slovenska manjšina v tem delu Italije, je verjetno tak, kot že dolgo ali pa morda celo nikoli ni bil. Zahvala gre tudi oblastem, ki to omogočajo, in seveda vodjem slovenske manjšine.

Kar zadeva našo prihodnost, verjamem, da je svetla, saj se lotevamo projektov, ki jih imajo drugi lahko za zgled. Mislim, da to naše regionalno sodelovanje postaja zgled tudi za mnoge druge dele in regije v Evropi.

Na koncu bi parafraziral, kar je rekel veliki slovenski pisatelj Ivan Cankar: »Življenje ni ne dobro ne slabo, življenje je tisto, kar iz njega naredimo.«

Želim vam uspešno delo. Hvala.

ALEKSANDRA PIVEC

GENERALNA SEKRETARKA NA URADU VLADE RS ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Spoštovana predsednica Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, gospa Debora Serracchiani, spoštovani podpredsednik deželnega sveta, gospod Igor Gabrovec, spoštovani župan Gorice, gospod Rodolfo Ziberna, in spoštovani vsi visoki predstavniki oblasti, ki ste danes z nami; spoštovani dragi rojaki in vsi drugi udeleženci današnje konference o zaščiti slovenske jezikovne manjšine!

Veseli me, da vas lahko v imenu Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu pozdravim na Drugi deželni konferenci o zaščiti slovenske jezikovne manjšine, namenjeni pregledu doseženih rezultatov in težav pri izvajanju predpisov in pomanjkljivosti deset let po sprejetju deželnega zakona.

Tovrstne obletnice so odlična priložnost, da se pregledajo in ocenijo rezultati dosedanjega dela; hkrati lahko predstavljajo dobro osnovo, da se na podlagi tovrstne ocene in konstruktivnega odnosa med vsemi deležniki in uporabniki pripravijo izhodišča za doseganje še boljših rezultatov v prihodnjem obdobju.

Jezik je naše orodje, slovenski jezik pa je naš zaklad, ki tudi kaže našo pripadnost slovenskemu narodu in njegovi jezikovni skupini. Za slovensko narodno skupnost, ki živi zunaj matične domovine, je to ključen in viden element za njeno prepoznavnost pri večinskem narodu.

Jezik kot simbol narodne pripadnosti pa ima tudi širši in veliko bolj praktičen pomen ter svojo uporabno vrednost. Prav pripadniki narodnih skupnosti imajo z znanjem vsaj dveh ali več jezikov konkurenčno prednost pri svojem sodelovanju in udejstvovanju tako v gospodarstvu, šolstvu, kmetijstvu, športu, raziskovalnem delu, kulturi, pravu kot tudi na mnogih drugih področjih. Vse države se morajo zavedati te dodane vrednosti narodnih skupnosti, ki so lahko pomemben most v meddržavnih odnosih, pa tudi pomemben prispevek k regijskemu razvoju, ki se kaže kot pot prihodnosti Evropske unije. V razvojnem procesu Evrope in posameznih članic EU ter znotraj njenih zaokroženih razvojnih območij je namreč čezmejno sodelovanje postalo pomemben del integracije in razvojnega napredka, s ciljem doseči večjo enotnost med članicami EU in pospešiti njihov razvoj na posameznih področjih.

Avtohtone narodnostne skupnosti, njihov jezik in narečja torej niso le sredstvo informiranja in komuniciranja, temveč orodje za delo in ustvarjanje, ki predstavlja dodano vrednost in konkurenčno prednost v poslovnem okolju ter na drugih področjih, s tem pa postaja eden pomembnejših dejavnikov v skupnih razvojnih prizadevanjih na čezmejnih območjih.

Ker se na uradu zavedamo pomembnosti obstoja in zaščite narodnostnih manjšin, rabe in zaščite njihovega maternega jezika ter prednosti, ki jih spoznavanje in znanje jezika dajeta posamezniku, močno podpiramo ustanavljanje in delovanje institucij, centrov in organov, ki s svojimi razvojnimi projekti pripomorejo k ozaveščanju javnosti in konkretni uporabnosti jezika kot orodja ter k zaščiti slovenske jezikovne manjšine na vseh področjih življenja in dela.

Zato vas pozivam, da današnji dan izpolnite z diskusijami, izmenjavo mnenj in izkušenj ter na koncu dneva skrbno in temeljito pripravite zaključke tega srečanja, ki naj bodo korak k našemu nadaljnjemu skupnemu delovanju in povezovanju ter uresničevanju zakonskih pravic na tem področju.

V zaključku uvoda v konferenco vam želim plodno in konstruktivno razpravo.

DEBORA SERRACCHIANI

PRESEDNICA AVTONOMNE DEŽELE FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE

Najlepša hvala za besedo, gospod predsednik.

Naj uvodoma povem, da sem si zares želela biti danes tu z vami, saj je ta deželna konferenca, sklicana skladno z zakonom št. 26 iz leta 2007, neformalno srečanje za razmislek o tem, kar je bilo že narejeno v zvezi s slovensko manjšino oziroma kar ni bilo narejeno ter o tem, kar bo treba še postoriti in izboljšati. Podobne priložnosti za razmislek so koristne v okviru vseh zakonov, še zlasti pa pri tem, ki se nanaša na zaščito manjšine in navezuje na več zakonodajnih ravni. Ta deželni zakon se namreč usklajuje tudi z določbami pomembnih državnih zakonov.

Med nami pristrčno pozdravljam ugledne goste, generalnega konzula, državnega sekretarja in župana, poseben pozdrav pa bi namenila novoizvoljenemu prefektu iz Gorice, ki se nam je danes pridružil. Z veseljem bi omenila dragoceno delo, ki smo ga v zadnjih letih opravili z mnogimi izmed vas. Skupaj smo dosegli nekaj pomembnih rezultatov, za kar bi se še posebej zahvalila Tamari Blažina, ki je bila vseskozi naša referenčna oseba.

Na nacionalni ravni smo ohranili raven dodeljenih državnih sredstev, ki bi se sicer v kriznih časih lahko zmanjševala in spreminjala. V kriznih trenutkih včasih pozabimo na to, kako pomembno je ohranjati trdne in dobre odnose ne le z manjšinami, temveč tudi z našimi sosednjimi državami, hkrati pa se je treba še naprej spopadati z izzivi, na katere smo se odzivali v zadnjih letih. Ponavljam, da nam je glede tega uspelo ohraniti dosedanje raven dotacij.

20

Na to sem še posebej ponosna, za dosežene rezultate pa se moramo zahvaliti predvsem odborniku Torrentiju, medtem ko sta dragoceno timsko delo opravljala deželna svetnika, svetnik Ukmar in podpredsednik Gabrovec, kakor tudi vsi deželni svetniki, ki so danes tu. To dragoceno delo nam je omogočilo pridobiti približno deset milijonov evrov, od katerih jih bo šest dodeljenih prav v teh dneh. To so preprosto sredstva, ki niso bila uporabljena in bi jih zaradi tega lahko izgubili. Govorimo torej o visokih zneskih, ki smo jih vključili v sveženj dejavnosti in projektov, ki se nanašajo prav na zaščito slovenske manjšine in še na druga področja. V zvezi s tem se zahvaljujem za njegovo prisotnost svetniku Violinu in predsedniku furlanske skupščine županov. Gre za dobro pobudo, ki omogoča boljše pridobivanje in boljše izrabo sredstev.

Izpeljane so bile še druge dejavnosti, kot npr. modulacija dragocenih državnih sredstev, ki jih je bilo treba prilagoditi potrebam celotne skupnosti. Obenem smo naredili še drugo pomembno spremembo, ki bo gotovo zelo koristna predvsem v prihodnjih letih: izvedli smo reformo finančnih instrumentov, ki smo jih imeli na voljo za zaščito manjšine, o čemer bo gotovo bolj poglobljeno spregovoril odbornik.

Nekaj pa tudi obžalujem in za to se vam iskreno opravičujem. Gre za Centralni urad za slovenski jezik, ki ga žal nismo vzpostavili pravočasno. Zamuda sicer ni povezana s političnimi izbirami, temveč z javnim strojem, ki je, kot veste, zelo kompleksen. Žal smo poldrugo leto tuhtali, kako naj bi zaposlovali osebe: zdi se absurdno, vendar se morajo politiki tudi opravičiti, če se delo ne opravi dobro oziroma če se ne opravi tako, kot bi bilo treba. Pobuda za ustanovitev enotnega urada, za katero ste si tudi vi zelo prizadevali, se še ni uresničila, kot bi bilo treba. Menim pa, da bo lahko zdaj urad začel delovati, da bo zelo koristen in pomembna referenčna točka za širšo skupnost.

Ob tej priložnosti bi se še posebej zahvalila predsedniku Pahorju, ki mu želim še naprej veliko uspeha. Veseli me, da je bil njegov mandat potrjen, saj je bil predsednik vseskozi pomembna vez med Avtonomno deželo Furlanijo - Julijsko krajino in Republiko Slovenijo, ki zelo dobro sodelujeta. Predsedniku Pahorju in tudi ministru za zunanje zadeve Erjavcu se moramo zahvaliti za potrditev

delovanja odbora dežela Furlanija - Julijska krajina – Republika Slovenija. Odbor opravlja zelo pomembno delo in se bo ponovno sestel januarja; ukvarja se s konkretnimi projekti, ki se nanašajo na zdravstvo, infrastrukturo, okolje, varstvo porečja Soče in še mnoga druga vprašanja, povezana z območji tostran in onstran meje. Izvajamo torej zelo konkretne dejavnosti, na katerih bomo še naprej delali, tudi zaradi izpolnjevanja obveznosti, ki smo jih prevzeli za prihodnost.

Vsem vam se iskreno zahvaljujem za timsko delo, ki smo ga opravili v teh letih in ki nam je omogočilo, da smo dosegli zares pomembne cilje ne le za manjšino, temveč za celotno deželo in širše območje.

Tako kot je dejal goriški župan, je ta prostor zelo vezan na mejo in je bil že večkrat opredeljen kot most, kot povezovalni element, kot okno proti Vzhodu in proti Balkanu.

Zaradi svoje zgodovine in kulture je to območje zares edinstveno, saj se zaveda in se bo gotovo še naprej zavedalo, da združuje več zelo dragocenih in bogatih kultur, ki se morajo medsebojno povezovati.

Mogoče smo tudi zaradi tega posebni.

Hvala.

TAMARA BLAŽINA

POSLANKA V ITALIJANSKEM PARLAMENTU

Dober dan vsem, prisrčen pozdrav predsedstvu in cenjenim gostom!

To bo samo pozdrav, nadejam se, da bom v kasnejši razpravi konkretnije posegla v obravnavane teme. Rada bi se zahvalila vsem, ki so pripomogli k izvedbi te deželne konference, predvsem deželi in Slovenskemu raziskovalnemu inštitutu, ki nam ponuja izredno dobro izhodišče za razpravo na konferenci, institucionalizirani prav na podlagi deželnega zakona o slovenski manjšini. Priznati moram, da sem nanj še posebno navezana, glede na to, da sem bila pred leti večinska poročevalka tega zakona. Naša manjšina lahko računa na trdno zakonsko osnovo: na razpolago imamo vsedržavni zakon za manjšine št. 482/1999, državni zakon št. 38/2001, deželni zakon in upamo, da bomo v parlamentu v kratkem odobrili tudi ratifikacijo Evropske listine o manjšinskih jezikih. Ti zakoni pa imajo za sabo že kar dolgo dobo in primerno ter pravilno bi bilo, da jih zaradi sprememb v družbi oziroma zaradi sprememb, ki so nastale v manjšini sami, nadgradimo. Po mojem mnenju je naloga konference po eni strani ta, da analizira sedanje stanje, predvsem pa da nam ponudi potrebne instrumente za to, da lahko usmerimo pogled v prihodnost. Iz nje bi morali izluščiti ne le to, kar je primerno spremeniti v zakonski osnovi, ampak tudi v našem organiziranem življenju. Morali bi biti pozorni na dva vidika. Prvič, da se naša problematika bolj vključi v splošno razpravo o tem prostoru in da ne ostane zgolj znotraj naše skupnosti. Če je namreč res, da so manjšine dodana vrednost za regijo, je prav tako tudi res, da bi morala biti ta prostor in večinski del prebivalstva bolj soudeležena pri razpravi. Drugi vidik pa zadeva mlade in tisti del manjšine, ki ni aktiven, ki ne sodeluje pri naših dejavnostih, pri našem delovanju, in ki postaja, po mojem mnenju, tudi zaradi družbenih dinamik vedno bolj odtujen od aktivnega življenja. Zato si moramo v strategiji za prihodnost postaviti cilj, da razširimo svojo bazo, drugače tvegamo, da bodo visoka sredstva, ki jih danes dobivamo od italijanske države, namenjena vedno ožjemu krogu. Prepričana sem, da bo razprava v teh dneh konstruktivna in da bomo lahko iz konference pridobili potrebna orodja, ki nam bodo omogočila, da manjšina sama naredi še dodaten kakovosten skok v korist celotnega območja, na katerem smo prisotni.

Vsem prisotnim želim uspešno delo. Hvala!

STROKOVNI REFERATI

IN

POROČILA DELOVNIH SKUPIN

PRVI DAN KONFERENCE

V nadaljevanju predstavljamo strokovne referate, ki jih je pripravil SLORI — Slovenski raziskovalni inštitut. Teme referatov je predlagal Kabinet predsednika Deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine, obravnaval pa koordinacijski odbor, ki mu je po nalogu kabineta predsedoval Igor Gabrovec, podpredsednik deželnega sveta, in ki se je v pripravljalni fazi pred konferenco večkrat sestel.

Štirje strokovni referati so bili predstavljeni v jutranjem delu prvega dne konference, in sicer 24. novembra 2017 v deželnem avditoriju v Gorici.

Izsledke raziskav so nato obravnavale in poglobile štiri delovne skupine, ki so se oblikovale na podlagi tematskih področjih in se istega dne sestale na štirih različnih lokacijah v popoldanskem delu konference.

V nadaljevanju predstavljamo strokovne referate in poročila delovnih skupin.

OKRAJŠAVE IN KRATICE

Za lažje branje in razumevanje besedil smo uporabili nekatere okrajšave in kratice, s katerimi označujemo ponavljajoča se večbesedna poimenovanja.

Seznam **okrajšav**:

- A. D. FJK = Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina
- Centralni urad = Centralni urad za slovenski jezik
- Deželna konferenca = Deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine
- Deželna posvetovalna komisija = Deželna posvetovalna komisija za slovensko manjšino
- Paritetni odbor = Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine
- Z. 38/2001 = zakon št. 38, z dne 23. februarja 2001, »Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli Venezia Giulia« (Zakonska določila za zaščito slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini)
- Z. 482/199 = zakon št. 482, z dne 15. decembra 1999, »Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche« (Določila za zaščito zgodovinskih jezikovnih manjšin)
- Dež. z. 26/2007 = deželni zakon št. 26, z dne 16. novembra 2007, »Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena« (Deželni predpisi za zaščito slovenske manjšine)

Seznam **kratic**:

- CAT = *Computer Assisted Translation* ali *Computer Aided Translation* (računalniško podprto prevajanje)
- FJK = Furlanija - Julijska krajina
- MSP = Malo in srednje veliko podjetje
- EU = Evropska unija
- MOZ = Medobčinska območna zveza
- RS = Republika Slovenija
- SKGZ = Slovenska kulturno-gospodarska zveza
- SLORI = Slovenski raziskovalni inštitut
- SSO = Svet slovenskih organizacij

UVODNA MISEL

Spoštovana predsednica Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine in podpredsednik deželnega sveta, spoštovani predstavniki deželnega sveta, spoštovani predstavniki Republike Slovenije, spoštovana predsednica paritetnega odbora, spoštovani predstavniki lokalnih oblasti, izvoljeni predstavniki slovenske jezikovne skupnosti, zastopniki slovenskih organizacij v Furlaniji - Julijski krajini, spoštovani gostje in udeleženci,

v izjemno čast mi je, da vas lahko v imenu Slovenskega raziskovalnega inštituta pozdravim na 2. deželni konferenci o zaščiti slovenske jezikovne skupnosti v Italiji.

Deželna konferenca ima v skladu z deželnim zakonom dva temeljna cilja: preverjanje implementacije ukrepov in zbiranje predlogov v zvezi s prilagajanjem ukrepov glede na nove potrebe in opredelitve novih smernic. Če povzamem: evalvacijo opravljenega dela in načrte za naprej.

Kot podlago za razpravo in razmislek je SLORI pripravil štiri strokovne prispevke. Dva referata se do potankosti prilagajata opredelitvi zakona ter striktno ukvarjata z evalvacijo in morebitno evolucijo zakonskih ukrepov. Druga dva referata pa sta vsebinsko nekoliko širša: ukvarjata se z jezikom in politično participacijo ter sta nekako glasnik dveh zagat, izzivov ali potreb, s katerimi se soočamo kot skupnost. Dovolite mi nekaj misli o tem.

Vprašanje jezika je temeljnega pomena za vsako manjšinsko skupnost. Če se znanje manjšinskega jezika slabša in če se njegova raba zmanjšuje, je to za skupnost velik problem.

Prvič zato, ker (pre)slabe jezikovne veščine onemogočajo, da bi manjšinski jezik uporabljali v vsakdanjih govornih situacijah. Zato ga govorci postopoma nehajo uporabljati. Zmanjšuje se mu komunikacijska vrednost in posledično se jezikovna skupnost krči.

Drugič pa zato, ker je jezik neločljivo povezan z identiteto. Jezik ni samo izraz, mejnik, pokazatelj identitete, temveč je istočasno pomemben za nastanek in ohranjanje tako skupinske kot osebne identitete.

Jezik je torej sestavni del posameznikove identitete. Za otroka je jezik osrednji medij socialne konstrukcije realnosti in tudi sredstvo prenosa takšne realnosti. Jezik uteleša neki specifičen pogled na svet, neke kulturne in vrednotne prvine, običaje in zgodovinski spomin, ki so lastni tej skupnosti. Torej ključno vpliva na vprašanje: »Kdo sem?«

Vendar jezik ni le temeljna in univerzalna komponenta osebne identitete; je tudi eden od najpomembnejših elementov skupinske zavesti, ustvarjanja skupinske identitete, čemur lahko drugače rečemo tudi ustvarjanje neke skupnosti.

Kako odločujočega pomena je jezik pri ustvarjanju skupinske identitete, je najlažje ponazoriti s primerom nacionalne identitete: ne glede na to, kako se je oblikovala nacionalna identiteta v določenih zgodovinskih okoliščinah, je bil jezik pri tem ključen dejavnik. Pri ustvarjanju fevdalnih in zgodnjih modernih nacionalnih držav, kakršna je bila npr. Francija, npr. ni igral ključne vloge, bil pa je nepogrešljiv dejavnik pri ohranjanju njene kulturne in politične usklajenosti. Vendar v procesih, ki so vodili v vzpostavitev kasnejših nacionalnih držav (kot je bila npr. Nemčija), je jezik odigral odločilnejšo vlogo.

Jezik je bil še pomembnejši pri manjših, etnično in jezikovno nekako ujetih ljudstvih: npr. pri tistih, ki so nekoč imela lastno državo in so potem izgubila neodvisnost (npr. pri Poljski ali Litvi); pri tistih, ki so za kratek čas dosegla neodvisnost – npr. pri Latviji, ki si je neodvisnost priborila po prvi svetovni vojni in jo izgubila po drugi; in tudi pri tistih, ki do nedavnega niso imela lastne države in so razvila občutek nacionalne pripadnosti v okviru večjih političnih enot, kot sta bili npr. Avstro-Ogrska ali Jugoslavija.

Ni mogoče torej preceniti pomena jezika za ustvarjanje in ohranjanje neke skupnosti. In ni mogoče preceniti pomena **slovenskega** jezika za ohranjanje slovenske skupnosti v Italiji.

Skupnosti ne moremo ohranjati in razvijati tako, da se ukvarjamo z identiteto. Identitete so prehodne, večplastne, raznovrstne, prekrivajoče se. Njihove dinamike so preveč kompleksne, da bi nam lahko bile v oporo pri razvoju skupnosti. Vprašanja o tem, kdo je Slovenec, kako se kdo identificira, koliko je »pravih« Slovencev, kako se kdo počuti, so sicer zanimivi pokazatelji stanja. Vendar so zgolj »posledica« nečesa, ne pa »vzrok«. Kajti na ravni identitete se v največji možni meri prikazuje to, kar se dogaja na ravni jezika. Jezik je torej točka, kjer je treba ukrepati. Jezik je v največji možni meri »vzrok«.

Razprave o jeziku se prevečkrat osredotočajo zgolj na šolstvo. Danes se bomo v enem izmed referatov dotaknili drugega vidika jezika: kako v javni upravi zagotoviti kakovostne prevode v slovenščino. Na prvi pogled se to zdi zelo tehnično, zgolj jezikovno vprašanje. Vendar je ta percepcija popolnoma napačna.

Vprašanje rabe slovenščine v javni upravi je košček mozaika, ki bi nam omogočil, da naredimo korak naprej v razvoju naše skupnosti; da končno postavimo zacetke jezikovne politike in se upremo trendom, ki v to okolje vnašajo miselnost, da je naša slovenščina posebna. Da nastaja neka »zamejščina«.

Kar srh me spreleti, ko se spomnim, kako sem prejšnji teden kolegici v Ljubljani vneto razlagala pomen nerodno zapisane povedi (kalka iz italijanščine) mlajšega zamejskega znanstvenika. Kolegica me je nekaj časa poslušala in opazovala, potem pa me postavila na realna tla in vprašala: »Sara, ali zdaj načrtujemo za italijansko zamejstvo tudi novo slovnico in nov pravopis?«

Mislím, da ni treba posebej poudarjati, v kakšni stiski in s kakšnimi izzivi se v današnjem globaliziranem svetu z visoko stopnjo človeške mobilnosti znajdejo skupnosti, katerih jeziki niso standardizirani, nimajo slovarjev in slovníc. Kolikšna je verjetnost dolgoročnega preživetja teh jezikov, govoríc, narečij – in skupnosti? Kakšni naporí so potrebni, da se trend odmiranja ustavi ter skupnost ponovno krepí in šírí?

Vsi smo verjetno zdaj pomislili na videmsko pokrajino; na napore, ki so danes potrebni za krepitev slovenskega jezika. O identiteti raje ne bi izgubljala besed.

Vsak jezik ima lokalne posebnosti, to je popolnoma normalno. Vendar ko se od standarda oddaljuje v tolikšni meri, da je govor o »zamejščini«, so implikacije strašljive za vsakogar, ki se vsaj bežno raziskovalno ukvarja s temi vprašanji.

Z vzpostavljanjem sistema za izboljšanje kakovosti slovenščine v javni upravi lahko pomembno vplivamo na kakovost slovenskega jezika in vsaj na tem področju preprečimo prevelik odmik od knjižne slovenščine.

Vendar gre pri jezikovni politiki več kot zgolj za vprašanje dviga kakovosti jezika. Raba slovenščine v javni upravi, dvojezični napisi, prisotnost slovenščine v okolju, poučevanje slovenščine pri pripadnikih večinskega naroda – tako pri otrocih kot odraslih –, vse to je izjemno pomembno iz več razlogov. Naj omenim zgolj nekatere.

Takšni ukrepi na področju jezika pomagajo npr. vzpostaviti visok status jezika v okolju in dvignejo prestiž manjšinske skupnosti v očeh večinske populacije. To pomeni, da ustvarjajo za manjšino

prijaznejše okolje. Kot oglasi na televiziji, ki dodajajo vrednost Nutelli, pralnim praškom in avtomobilom, tako prisotnost slovenskega jezika v javnosti dodaja vrednost jezikovnemu in kulturnemu bogastvu, ki ga ima Furlanija - Julijska krajina. Dežela postane tako s turističnega in gospodarskega vidika »posebna« v primerjavi z drugimi.

Ukrepi na področju jezikovne politike bi lahko italijansko populacijo posredno približali slovenski skupnosti; ti ukrepi bi vsakodnevno – z vsakim napisom, vsakim prevodom – ozaveščali italijansko skupnost o jezikovnem in kulturnem kapitalu, ki je na voljo v tem okolju.

Pogosto se pri slovenski skupnosti pojavlja prepričanje, da je učenje slovenščine v šolah z italijanskim učnim jezikom nekaj, kar se ne tiče razvoja naše skupnosti. S tem se nikakor ne morem strinjati.

Manjšina namreč ni neka zaprta celota, ki ima svoje jedro. In vseh, ki ne sodijo v jedro, pač ni. Kot socialna tvorba je manjšinska skupnost sestavljena iz različnih odtenkov (gradacij) pripadnikov, ki v življenju te skupnosti sodelujejo v različnih oblikah, bolj ali manj intenzivno.

Vsaka manjšinska skupnost ima neko trdno jedro, ki ga sestavljajo njeni najaktivnejši člani. Temu po navadi pravimo organizirani del skupnosti. Pomembno je seveda, da to jedro dobro deluje. In prav izboljšanju delovanja tega jedra je namenjen referat o predstavništvu slovenske skupnosti.

Vendar prihodnost vsake manjšinske skupnosti ni odvisna zgolj od ohranjanja tega jedra. Nobena skupnost ne more preživeti tako, saj se z vsako generacijo to jedro nekoliko skrči – zaradi migracij, mešanih zakonov, asimilacije in drugih okoliščin.

Prihodnost skupnosti se oblikuje v zunanjih obročih – tistih, ki obkrožajo to jedro. Prihodnost skupnosti se torej oblikuje na periferiji skupnosti: tam, kjer so skupinske identitete bolj prehodne; tam, kjer je participacija manjša; tam, kjer je znanje manjšinskega jezika šibkejše.

Prihodnost skupnosti je odvisna od njene zmožnosti, da pritegne posameznike s periferije, iz teh zunanjih obročev, bližje jedru skupnosti – v enaki meri, kot se drugi posamezniki oddaljujejo od njenega jedra proti zunanjim obročem. Ta prehodnost »iz« skupnosti in »v« skupnost mora biti obojestranska in uravnotežena. Prihodnost skupnosti je torej odvisna od njene zmožnosti, da aktivira to »sivo cono« in iz nje črpa nekaj posameznikov, ki prestopijo v trdno jedro. (Seveda pa je treba pri tem upoštevati naslednje: če skupnost nima zunanjih obročev, ker ne pridobiva novih govorcev manjšinskega jezika, nima od kod črpati teh posameznikov, ki pomagajo krepiti njeno jedro).

In tiste organizacije – predvsem t. i. primarne organizacije, ki delujejo točno tam, na periferiji skupnosti, ki aktivirajo sivo cono naše skupnosti (to so lokalna, majhna kulturna in športna društva), potrebujejo usmeritve, sredstva in znanja, kako to narediti: kako iz sive cone okrepiti jedro manjšine.

Ker je naša skupnost in posledično naša **skupinska identiteta definirana na jeziku**, primarne organizacije tega usmerjanja proti jedru ne zmorejo izvajati brez podlage, ki jo predstavlja **koherentna jezikovna politika**.

Izkoristimo torej ta dan za razvoj naše skupnosti. Preverimo, ali nam uspe zasnovati košček mozaika, ki ga krvavo potrebujemo: jezikovno politiko.

Deset let po sprejetju deželnega zakona 26/2007.

**Doseženi rezultati, težave z izvajanjem predpisov
in pomanjkljivosti sedanje zakonodajne ureditve**

Strokovni referat

Zakonodajni okvir

V svojem prispevku bom obravnavala dež. z. 26/2007 deset let po njegovem sprejetju, in sicer dosežene rezultate, težave z izvajanjem predpisov in morebitne pomanjkljivosti sedanje zakonodajne ureditve.

V ta namen je treba najprej preučiti zakonodajni okvir, v katerega se umešča omenjeni deželni zakon, zlasti v povezavi z dvema drugima državnima zakonoma (482/1999 in 38/2001), na katera se pogosto sklicuje.

Pri tem pa ne gre spregledati, da se dež. z. 26/2007 uvršča v širši okvir zakonskih in evropskih predpisov, ki so bili sprejeti še pred ustanovitvijo A. D. FJK.

Kar zadeva vprašanja jezikovnih manjšin, lahko v grobem določimo **tri različne faze sprejemanja državne in deželne zakonodaje**.

Prva faza se časovno ujema s sprejetjem **Ustave Republike Italije** (ki je začela veljati leta 1948), zlasti 3. in 6. čl. njenih temeljnih načel, in pozneje z ustanovitvijo A. D. FJK (ustavni zakon 1/1963), ki v 3. čl. svojega **Statuta** priznava »enakost pravic in ravnanja vseh državljanov ne glede na jezikovno skupino, ki ji pripadajo, z varstvom njihovih etničnih in kulturnih značilnosti«. Ta prva faza pa na državni in deželni ravni ni privedla do sprejetja izvedbenih zakonov, kot so sicer napovedovala splošna načela, npr. 6. čl. Ustave, ki pravi, da »Republika varuje jezikovne manjšine z ustreznimi predpisi«; to se je uresničilo šele pet desetletij pozneje z z. 482/1999 in s področno deželno zakonodajo.

O **drugi fazi** lahko govorimo v povezavi z državno in deželno zakonodajo do začetka 90. let prejšnjega stoletja. Ključni preobrat v zaščitni zakonodaji za slovensko manjšino se je v FJK zgodil s sprejetjem **z. 19/1991**. V okviru predpisov za obmejna območja (glede na posebni geopolitični položaj FJK kot čezmejnega območja Evropske ekonomske skupnosti, kot po 1. odst. 1. čl. tega zakona) so bila namreč predvidena specifična finančna sredstva za obdobje 1991–1993 (1. odst. 14. čl.), namenjena podpiranju kulturnih in umetnostnih dejavnosti v korist slovenske manjšine v deželi FJK, s pripisom »v pričakovanju sprejetja systemskega zakona za varstvo manjšine«. V tem kontekstu naj omenimo še poseben prispevek v vrednosti 24 milijard lir za omenjeno triletno obdobje. A. D. FJK je te predpise prevzela z dež. z. **46/1991** in tako v eno besedilo vključila vse obstoječe deželne predpise, ki zadevajo delovanje slovenske manjšine na različnih področjih, ki so že bila predmet financiranj (mediji, kultura, prireditve, kulturne izmenjave, podpora vzgojno-izobraževalnim institucijam ter umetniške, zborovske in folklorne dejavnosti), kar je omogočilo oblikovanje specifične deželne zakonodaje. Ta finančna podpora, ki se je nadaljevala do leta 2000 – četudi v pričakovanju systemskega zaščitnega zakona –, je bila ključnega pomena za samo preživetje kulturnih, znanstvenih in vzgojno-izobraževalnih ustanov slovenske manjšine v FJK. Institucije, kot so Narodna in študijska knjižnica (NŠK), Slovensko stalno gledališče (SSG), Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), Glasbena matica (GM), Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel (SCGV) in Zavod za slovensko izobraževanje v Špetru, so namreč vezivno tkivo slovenske manjšine in jih kot take omenja že dež. z. 46/1991, na podlagi katerega so bile omenjene organizacije upravičene do specifičnih finančnih sredstev. To so ustanove in institucije, ki vsaka na svojem področju delujejo za javno dobro. Zaradi potrebe po posvetovanju z organizacijami

slovenske manjšine je bil s 1. odst. 8. čl. ustanovljen Posvetovalni odbor za kulturne in umetniške pobude slovenske manjšine, ki kljub poznejšim zakonodajnim spremembam zaseda še danes. Dež. z. 46/1991 je v enem besedilu zajel vse aktivnosti slovenske skupnosti, ki jih je financirala država prek A. D. FJK, a se vse administrativne pristojnosti, porazdeljene med različne direkcije in samostojne službe, ki se dodatno delijo na urade, do danes še niso združile v eno samo deželno službo. Še vedno namreč pogrešamo usklajevalni organ, ki bi omogočil usklajeno in poenoteno delovanje javne uprave.

Naslednji korak je bil sprejetje deželnega zakona, ki je obravnaval vse zgodovinske jezikovne manjšine v FJK; gre za **dež. z. 15/1996** Predpisi s področja varovanja in promocije furlanskega jezika in kulture ter vzpostavitve službe za regionalne in manjšinske jezike; **sprejet je bil pred zakonom 482/1999 in 38/2001**. Prvič v zgodovini A. D. FJK je bila z deželnim zakonom vzpostavljena služba za izvajanje pristojnosti s področja deželnih jezikovnih skupnosti. V tej fazi se z obstoječim Posvetovalnim odborom, ki je bil uveden z dež. z. 46/1991, in Znanstveno opazovalnico za furlanski jezik in kulturo (O. L. F.), ki je bila vzpostavljena z dež. z. 15/1996 (kot že omenjeno, še pred sprejetjem državnih okvirnih zakonov), začne poudarjati in izpostavljati »deželna večjezičnost« in ne samo »dvojezičnost«, kar pomeni, da jezikovnih skupnosti niso več obravnavali ločeno in posamično kot dotlej.

S **tretjo fazo** se za jezikovne manjšine v širšem evropskem okviru začenja novo zakonodajno obdobje, in sicer s sprejetjem dveh ključnih dokumentov Sveta Evrope: to sta **Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin** iz leta 1994 in **Evropska listina o manjšinskih jezikih**, ki je začela veljati leta 1998. Ta zgodovinski mejnik je bil postavljen pol stoletja po koncu druge svetovne vojne in je po vsej Evropi spodbudil sprejetje področnih državnih in deželnih zakonov. V Republiki Italiji se je to zgodilo z z. **482/1999** (okvirnim zakonom za varstvo zgodovinskih jezikovnih manjšin v Italiji) in nato z z. **38/2001** o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Tudi A. D. FJK je v zvezi s slovensko manjšino izpeljala vrsto sprememb, začevši s spremembo dež. z. 46/1991 pa vse do sprejetja **dež. z. 26/2007**.

Navedene ugotovitve niso le preprost zgodovinski pregled dogajanja – kot bo razvidno iz nadaljevanja, nekatera splošna načela v zvezi z varstvom slovenske jezikovne skupnosti še do danes niso bila v celoti uresničena, kar velja tudi za z. 38/2001. To dejstvo je bilo poudarjeno tudi na Prvi deželni konferenci o zaščiti slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju: prva deželna konferenca).

Metoda

Da bi ustrezno analizirali omenjeni deželni zakon, smo najprej temeljito preučili besedilo zakona in njegove poznejše spremembe.

Nato smo pregledali uradno spletno stran A. D. FJK in identificirali vse deželne službe, ki so v celoti ali delno pristojne za izvajanje navedenega zakona, ter opravili intervjuje z deželnimi vodstvenimi delavci in uslužbenci iz različnih direkcij in služb kot privilegiranimi poznavalci dogajanja, katerim gre posebna zahvala za izkazano razpoložljivost; z intervjuji smo pridobili odloke, ki so bili izdani skozi čas, ter si izmenjali mnenja o tem, kar je že bilo izvedeno in kar je še v načrtu.

Nazadnje smo se posvetovali z različnimi predstavniki slovenske skupnosti, in sicer tako v njihovi vlogi članov paritetnih in posvetovalnih odborov kakor tudi v vlogi zastopnikov slovensko govorečih državljanov, ki so naslovniki varstvene regulacije.

Sicer pa v tem prispevku ne bomo obravnavali tematik, ki so predmet drugih poročil, kot so rezijanščina in slovenske jezikovne različice na Videmskem, in niti – razen v grobih obrisih – novoustanovljenega Centralnega urada za slovenski jezik (v nadaljevanju: centralni urad). Ravno tako ne bomo obravnavali tematik, povezanih z Institucionalnim paritetnim odborom za vprašanja slovenske manjšine (v nadaljevanju: paritetni odbor) in Deželno posvetovalno komisijo za slovensko manjšino (v nadaljevanju: deželna posvetovalna komisija), saj zadevata problematiko zastopanosti in zastopanja slovenske manjšine.

Glede na razpoložljiv čas za predstavitev prispevka smo se vsebinsko omejili na pregled izvajanja zakonodaje, na splošne okvire in na nekatere posebne stroškovne postavke.

Učinkovitost in uspešnost delovanja

Ker se v prispevku posvečamo izvajanju dež. z. 26/2007 deset let po njegovem sprejetju, je treba najprej preučiti **učinkovitost** predpisov in strateškega nadzora nad učinki zakona ter **uspešnost** delovanja, nadzora nad upravljanjem in načinov izvajanja – skratka, preučiti je treba delovanje obstoječih organov in postopkov.

Z vprašanjem učinkovitosti in uspešnosti se namreč sooča zakonodajalec, ki piše in spreminja zakone ter izvajalci zakonov – to so svetniška telesa, upravitelji, vodje in funkcionarji, in tudi vsi, ki jih zakonodaja zadeva, torej državljani, v tem primeru pripadniki slovenske skupnosti v FJK.

Pri tem ne gre pozabiti, da je najpomembnejši rezultat za javno upravo, torej tudi za A. D. FJK, dosežen družbeni učinek.

Strateški rezultati

Strateškega nadzora nad učinkovitostjo delovanja v glavnem ni mogoče izpeljati zaradi nekaterih osnovnih razlogov. Prvič, natančne analize ni mogoče izdelati zaradi pomanjkanja specifičnih in letno posodobljenih **kazalnikov**, ki bi omogočili vrednotenje učinkov državnih prispevkov za slovensko skupnost. Na voljo imamo le kvantitativne in postopkovne podatke, ki se pogosto nanašajo le na tekoče proračunsko leto ali na zadnje trileetje.

Današnja konferenca lahko pomeni priložnost za izvajanje strateškega nadzora, lahko pa ostane le občasen dogodek, ki poteka vsakih pet let, saj se glede na roke izvajanja zakonski in administrativni učinki večinoma prenesejo na naslednji mandat.

V A. D. FJK sta bili do danes izdelani dve **analizi** v zvezi s spremljanjem tovrstne učinkovitosti:

1. Raziskava z naslovom Stopnja zadovoljstva državljanov z zaščito in razvojem jezikovnih skupnosti v FJK, ki jo je leta 2006 nekdanja Statistična služba Generalne direkcije A. D. FJK naročila SLORI-ju in Furlanskemu filološkemu društvu / Societât Filologjiche Furlane (SFF) in se je zaključila leta 2008 z objavo, za katero je poskrbela A. D. FJK. Namen raziskave, v okviru katere je bilo opravljenih 3000 intervjujev, je bil preveriti stopnjo poznavanja avtohtonih jezikovnih skupnosti ter državne in deželne zaščitne zakonodaje, ob tem pa še zadevne percepcije državljanov. Raziskava je bila mišljena tudi kot podlaga za oblikovanje specifičnih statističnih kazalnikov (ti do danes še niso bili izdelani), ki bi ob rednem spremljanju omogočili presojo učinkov zakonodaje (državne in deželne) na obravnavanem območju, na prebivalcih in predvsem na deželnih jezikovnih skupnostih, v tem primeru na slovenski skupnosti. Podatki iz te raziskave ne omogočajo nadaljnjih primerjav, saj se v naslednjih letih raziskave niso ponovile.

2. Raziskava, ki jo je leta 2010 paritetni odbor naročil SLORI-ju in ki se je končala leta 2011. Namen raziskave je bil preučitev stopnje varstva slovenske manjšine skladno z 8. čl. z. 38/2001 (raba slovenščine v javni upravi); v okviru raziskave so strokovnjaki pregledali delovanje A. D. FJK in državne uprave, sodne oblasti, pokrajin in občin. Raziskava je med drugim pokazala, da zasnova služb in število kadrov v okviru A. D. FJK nista ustrezala zahtevam za učinkovito izvajanje z. 38/2011 in dež. z. 26/2007.

Ti raziskavi, ki sta se zaključili leta 2008 oziroma 2011, sta bili predstavljeni na prvi deželni konferenci.

Dodatne informacije bi lahko črpali iz **Statističnega letopisa** A. D. FJK, v katerega je šele od leta 2006 vključen poseben razdelek o jezikovnih manjšinah, ki vsebuje nekaj podatkov zlasti v zvezi s prisotnostjo slovenske, furlanske oziroma nemške skupnosti na obravnavanem območju. Razdelek ni bil razširjen ravno zaradi pomanjkanja kazalnikov, ki bi jih lahko spremljali skozi čas.

V **Letnem statističnem poročilu** A. D. FJK jezikovne skupnosti niso omenjene niti bežno; prav tako ni omenjena njihova prisotnost na deželnem območju. Pa vendar je FJK dežela s posebnim statutom tudi zaradi prisotnosti jezikovnih manjšin - ta vidik je aktualen predvsem zdaj, po več kot 50 letih od ustanovitve, ko so geopolitični vzroki že preseženi. Nadalje moramo upoštevati, da sta dve od treh jezikovnih skupnosti FJK - slovenska in furlanska, ki ju štiti z. 482/1999 -, prisotni izključno v deželi FJK (medtem ko je nemška skupnost prisotna tudi v drugih deželah alpskega loka).

Medtem ko je odsotnost statističnih kazalnikov in podatkov, ki niso le finančnega značaja, prvi vzrok za neizvedljivost nadzora nad učinkovitostjo in strateškega nadzora nad učinki predpisov, je drugi element, ki ga je treba poudariti, pomanjkanje usklajevalnega organa oziroma centralne ustanove, ki ne bi le usklajevala ukrepov, ampak tudi usmerjala izvajanje varstvenih predpisov in hkrati skrbela za strateški nadzor.

Stanje izvajanja

Pri pregledu postopka sprejetja obravnavanega deželnega zakona in njegovih naknadnih sprememb ter pri preučitvi njegove vsebine smo poskušali najprej opredeliti, četudi le v grobih obrisih, kateri predpisi še niso bili izvedeni oziroma so bili uresničeni le delno.

Najprej gre poudariti, da **12. čl.** dež. z. 26/2007 (**Slovenska imena, priimki in poimenovanja**), ki zagotavlja, »da so imena in priimki državljanov, pripadnikov slovenske jezikovne manjšine, pravilno zapisani, pri čemer ta zahteva vključuje tudi rabo slovenskega črkopisa«, še ni bil izpeljan v celoti. To je tudi vzrok za navajanje evropskih smernic, ustavnih določil in dveh italijanskih okvirnih zakonov (zakona 482/1999 in 38/2001) o varstvu jezikovnih skupnosti v prvem delu tega prispevka, čeprav poimenovanje ni vedno dosledno (jezikovne manjšine, zgodovinske manjšine, jezikovne skupnosti ...). Pri tem je treba poudariti tudi, da spada nespoštovanje predpisov in evropskih smernic v zvezi z zapisom imen in priimkov državljanov v okvir brisanja identitete, ki se je na tem območju začelo že v Kraljevini Italiji za časa fašističnega režima za vse obstoječe jezikovne skupnosti (slovensko, hrvaško, nemško, furlansko in za vse ostale državljane z »neitalijanskimi« imeni in priimki), in sicer najprej s prepovedjo uporabe jezika, nato pa še s sprejetjem posebnih predpisov za poitalijančenje imen in priimkov, se pravi za spremembo njihovega zapisa, kar enako prizadene identiteto. Dokazano je, da je ta zgodovinski proces trajal skozi vse 20. stoletje do danes. Sergio Salvi je ta pojav označil z definicijo »prerezani jeziki«, danes pa je ta proces tudi v najnovejših publikacijah označen za »državni pobjoj imen« oziroma za »identitetni genocid«. Pri tem ne gre le za individualne pravice, temveč tudi za kolektivne pravice neke skupnosti. Čeprav je bila težava z dvojezičnimi (tudi elektronskimi) **osebnimi izkaznicami**, kar zadeva zapis strešic, odpravljena v zadnjem desetletju, pa še vedno ostajajo birokratske ovire pri **voznških dovoljenjih** in pri zapisu imen in priimkov v **potnih listih**. Strešic ne uporabljajo niti na spletni strani A. D. FJK pri navajanju imen in priimkov slovenskih uslužbencev. Ena od osnovnih človekovih pravic, ki jo priznavajo tudi Združeni narodi in vsi evropski dokumenti ter italijanski okvirni zakoni, do danes torej še ni bila izpolnjena. Paritetni odbor se v okviru **institucionalnega omizja z italijansko vlado** trudi, da bi bila ta huda pomanjkljivost odpravljena, očitno pa še obstajajo težave z računalniškimi sistemi, ki ne komunicirajo med sabo, čeprav je bil okvirni zakon sprejet že leta 1999 (11. čl. z. 482/99), sistemski zakon za varstvo slovenske manjšine pa leta 2001 (7. čl. z. 38/2001). Ob tem ne gre pozabiti, da je Italija ena od držav članic EU in da so to težavo drugje že uspešno odpravili.

V zvezi s **4. čl.**, ki predvideva »sodelovanje med deželnimi jezikovnimi skupnostmi«, ugotavljamo, da prizadevanje A. D. FJK na tem področju ni dovolj prepoznavno. Na tem področju so veliko bolj aktivna združenja in ustanove posameznih skupnosti tako na deželni ravni kakor tudi v okviru sodelovanja pri projektih Interreg Slovenija - Italija, kot sta npr. projekta JEZIK-LINGUA in EDUKA, v katera so se vključili institucionalni partnerji iz FJK in Slovenije.

V tem prispevku sicer ne moremo izčrpno obravnavati tega vprašanja, kljub temu pa je treba poudariti, da je bila potreba po spremembi **10. čl.** deželnega zakona, ki predvideva sklic deželne konference vsakih pet let pred iztekom zakonodajnega mandata, poudarjena že v okviru poročil in razprave na prvi deželni konferenci. Sklic konference ob koncu mandata s programskega in praktičnega vidika ni učinkovit.

2. odst. 11. čl. predvideva, da deželna uprava zagotovi prisotnost uslužbencev z znanjem slovenskega jezika. Toda deset let po sprejetju zakona še ni bil objavljen niti en razpis za zaposlitev osebja z znanjem slovenskega jezika za nedoločen čas, kar ne bi zagotovilo zgolj spoštovanja specifičnega odstavka in člena, ampak tudi administrativno izvajanje zakona. To vprašanje bomo podrobneje obravnavali v poglavju o človeških virih.

Nazadnje gre poudariti, da je **21. čl.** v deželnem proračunu predvidel uvedbo »deželnega sklada za slovensko jezikovno manjšino«; že na prvi deželni konferenci je bilo ugotovljeno, da so bila ta sredstva do takrat razpisana le dvakrat. Do danes, pet let po prvi konferenci in v času priprave tega prispevka, deželna uprava ni sprejela dodatnih finančnih ukrepov, kar ne potrjuje le omejenega izvajanja določil, ampak tudi nedosledno in nenačrtno ravnanje.

Organigram in službe

Iz opravljene analize je razvidno, da uspešnost delovanja ključno vpliva na izvajanje deželnega zakona – to seveda nesporno vpliva tudi na učinkovitost.

Že samo dejstvo, da smo se morali za pripravo tega poročila pogovarjati z vodji in funkcionarji različnih direktij in služb, čeprav je zakon en sam, odpira vrsto vprašanj. Svojo analizo smo zato omejili predvsem na **institucionalno zasnovo** in na nenavadne zapreke, na katere naleti osrednja služba, ki je prejemnica večine državnih finančnih sredstev za izvajanje varstva jezikovne manjšine in je pristojna za finančno upravljanje vseh avtohtonih jezikovnih skupnosti FJK: slovensko, furlansko in nemško.

Kot rečeno, je bila leta 1996, v času **7. deželnega zakonodajnega mandata** (1993/1998) in v skladu z dež. z. 15/1996, ustanovljena **Služba za deželne in manjšinske jezike** v okviru Direkcije za šolstvo in kulturo. V navedbah njenih pristojnosti je zapisano, da »skrbi za načrtovanje, usklajevanje, izvajanje in preverjanje ukrepov za varstvo in vrednotenje deželnih in manjšinskih jezikov«. S tem se je začela združitev dela pristojnosti, ki so jih do tistega trenutka izvajale različne direktije in avtonomne službe.

Na začetku leta 2003, ob koncu **8. deželnega mandata**, se je omenjena Služba, ki se je medtem okrepila z določenim številom zaposlenih ter znatno razširila svoje cilje in programe tako z vidika pristojnosti na področju slovenske, furlanske in nemško govoreče skupnosti, po odloku predsednika deželnega odbora št. 266 z dne 3. februarja 2003 preimenovala v **Avtonomno službo za jezikovne identitete** ali S.A.I.L., ki je z vidika administrativne avtonomije hierarhično in funkcionalno sovpadala z direktijo. V okviru te službe je obstajal neposreden odnos s pristojnim odbornikom, kot je veljalo npr. za tedanjo Službo za rekreacijske in športne dejavnosti. Avtonomna služba je prevzela splošne pristojnosti s področja usklajevanja upravnih funkcij na ravni jezikovnih skupnosti in s področja administrativne podpore ter svetovanja za vso javno upravo FJK.

V okviru deželne organizacijske zasnove se je S.A.I.L. ohranil samo prvih šest mesecev leta 2003, saj so z začetkom **9. deželnega mandata** (2003/2008) ter z reorganizacijo služb in uradov ukinili avtonomne službe, njihove pristojnosti s področja jezikovnih skupnosti pa prenesli na Glavno direktijo, ki se je le za kratek čas preimenovala v Glavno direktijo za jezikovne skupnosti in migrante, šolstvo, kulturo, šport ter politike miru in solidarnosti. Leta 2004 so jo namreč znova preimenovali v Glavno direktijo za šolstvo, kulturo, šport in mir in tako odstranili sklicevanje na jezikovne skupnosti, kar je značilno tudi za vse naslednje zakonodajne mandate. Tudi poimenovanje službe, pristojne za jezikovne

skupnosti, se je dokončno spremenilo: od leta 2004 uradno ne obstaja več kot služba, ki jo predvideva dež. z. 15/1996 in ki naj bi se ukvarjala le s področjem manjšin, ampak opravlja tudi druge naloge in pristojnosti.

V času 9. deželnega zakonodajnega mandata so jo namreč preimenovali v **Službo za jezikovne identitete in deželne rojake po svetu** s sedežem v Vidmu, v Trstu pa ustanovili urad, ki je bil hierarhično podrejen navedeni službi in ki se je ukvarjal z izvajanjem ukrepov za slovensko jezikovno manjšino.

V okviru 10. deželnega zakonodajnega mandata se je služba znova preimenovala v **Službo za jezikovne in kulturne identitete ter za deželne rojake po svetu** – prav tako se je preimenovala tudi direkcija, ki je postala Glavna direkcija za šolstvo, izobraževanje in kulturo –, ohranil pa se je urad, hierarhično podrejen službi in pristojen za izvajanje ukrepov za slovensko jezikovno manjšino.

Poimenovanje so vnovič spremenili med 10. deželnim mandatom in prvič od leta 1996 je služba, ki je pristojna za varstvo deželnih jezikovnih skupnosti (slovenske, furlanske in nemško govoreče), v prvem delu svojega poimenovanja ostala brez sklicevanja na avtohtone jezikovne skupnosti ter postala **Služba za deželne rojake po svetu in manjšinske jezike**, kot je bilo že poudarjeno na prvi deželni konferenci. Služba je ohranila svoj sedež v Vidmu, urad za izvajanje ukrepov za slovensko jezikovno skupnost pa so ukinili.

V sedanjem 11. zakonodajnem mandatu so direkcijo, ki je pristojna za varovanje jezikovnih skupnosti, preimenovali v Glavno direkcijo za kulturo, šport in solidarnost, spet brez navedbe jezikovnih skupnosti. Službo, ki je sprva ohranila svoje prejšnje poimenovanje Služba za deželne rojake po svetu in manjšinske jezike in je imela sedež v Vidmu, pri čemer je bil poudarek vedno na rojakih v tujini, so leta 2015 preimenovali v **Službo za prostovoljno delo in jezikovne manjšine**, sedež pa prenesli v Trst.

38

Nesporno je, da je v okviru zadnjih treh zakonodajnih mandatov potekalo imensko in hierarhično nazadovanje osrednjega organa, pristojnega za varstvo jezikovnih manjšin v okviru deželne uprave: to je očitno predvsem v primerjavi s službo, vzpostavljeno leta 1996. Naj poudarimo, da je bila ta služba ustanovljena z deželnim zakonom pet let pred sprejetjem državnega zakona o varstvu zgodovinskih jezikovnih manjšin, tj. z. 482/1999, in pred sprejetjem z. 38/2001 o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Težko si razlagamo vzroke za tako okrnitev in marginalizacijo v okviru deželnega organigrama osrednje službe, ki je prvenstveno namenjena varstvu vseh jezikovnih skupnosti, kakor tudi težko razumemo razloge, zaradi katerih so tej službi dodelili pristojnosti, ki nikakor niso povezane z zakonom 482/1999 in 38/2001 – najprej deželne rojake po svetu in nato prostovoljno delo.

Zaradi boljšega razumevanja zasnove deželnih služb in uradov bomo na kratko predstavili **sedanjo organizacijo A. D. FJK**.

Tab.1:	A. D. FJK – službe in uradi	
	(hierarhična razporeditev)	Skupno število
a	glavne direkcije (glavni direktor in morebitni namestniki glavnega direktorja)	9
b	področni direktorati (področni direktorji)	15
c	službe (direktorji služb)	72
d	vodje resorjev	<i>ni podatka</i>
e	uradi, podrejeni službam (koordinatorji)	<i>ni podatka</i>

Če izhajamo iz potrebe po vzpostavitvi **usklajevalnega organa**, ki naj skrbi za odpravljanje značilne razdrobljenosti med direkcijami in službami in zagotavljanje usklajevanja ukrepov ter izvajanja strateške vizije, je treba preučiti in upoštevati tudi sedanjo zasnovo Predsedstva A. D. FJK, tj. osrednjega organa deželne uprave, od katerega so odvisni Generalna direkcija, Generalni sekretariat, Deželno pravobranilstvo in Civilna zaščita.

Tab.2:	Predsedstvo A. D. FJK		
1	<i>Kabinet predsednika dežele</i>		
		področja	službe
2	GENERALNA DIREKCIJA	2	5
3	GENERALNI SEKRETARIAT		3
4	DEŽELNO PRAVOBRANILSTVO (odvetnik in vodje)		4
5	CIVILNA ZAŠČITA		3
6	Tiskovni urad		1
7	Služba za mednarodne odnose in strateško infrastrukturo		1
8	Služba za usklajevanje gorskih politik		1
	<i>Skupaj Predsedstvo</i>	2	18
	<i>Skupaj glavne direkcije</i>	15	72
	<i>Skupaj A. D. FJK</i>	17	90

V sedanjem organigramu predsedstva delujejo tudi trije organi, ki so sicer označeni kot službe ali uradi (Tiskovni urad, Služba za mednarodne odnose in strateško infrastrukturo, Služba za usklajevanje gorskih politik), vendar so z upravnega vidika avtonomni, podobno kot včasih Avtonomna služba za jezikovne skupnosti (S.A.I.L.).

Če seštejemo vrednosti iz zgornjih tabel 1 in 2 (ki upoštevajo tako organe v okviru Predsedstva A. D. FJK kakor tudi devet glavnih direkcij), ugotovimo, da je **v deželnem organigramu kar 90 služb**, od katerih niti ena ni pristojna izključno za manjšinske jezike FJK. Edina služba, ki na drugem mestu svojega imena navaja manjšinske jezike, deli svoje pristojnosti in cilje s področjem prostovoljnega dela, kar je očitno tudi glavna naloga te službe, o čemer priča že elektronski naslov: volontariato@regione.fvg.it.

Poleg tega je omenjena služba pristojna hkrati za slovensko, furlansko in nemško govorečo skupnost ter za beneška narečja: lahko torej sklenemo, da je varstvu slovenske skupnosti po z. 38/2001 v okviru deželne organizacijske zasnove namenjen **le del polovice ene od skupno 90 obstoječih služb**.

Posledično ni predviden noben hierarhično nadrejen organ – direkcija, področni direktorat ali vodja resorja – za manjšinske jezike. Tudi za funkcijo direktorja službe ugotavljamo, da je poudarek spet na drugi pristojnosti, tj. na deželnih rojaki po svetu oz. na prostovoljnem delu. Hierarhično najvišja funkcija za jezikovne manjšine v okviru deželne organizacije pa trenutno ni vodja službe, ampak t. i. organizacijska enota (P.O.). Za jezikovne skupnosti sta posebej imenovana dva vodja resorja. Prvi je pristojen za usklajevanje aktivnosti na področju manjšinskih jezikov, kar pa ne zadeva le manjšinskih jezikov – slovenščine, furlanščine in nemščine (kot predvidevata zakona 482/1999 in 38/2001) – ter koordinacije sekretariata deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino v skladu z 8. čl. 26/2007. Kader je namreč pristojen tudi za izvajanje ukrepov na področju valorizacije narečij beneškega izvora. Drugi vodja resorja izvaja naloge s področja »upravljanja in usklajevanja aktivnosti v zvezi z rabo slovenskega jezika v javni upravi«: sem spada vodenje centralnega urada, ki je bil pravkar ustanovljen na podlagi alineje c 41. odst. 4. čl. dež. z. 34/2015, čeprav je njegovo delovanje še v povojih – ta tema bo obravnavana v okviru drugega prispevka današnje deželne konference.

Čeprav je Služba za prostovoljno delo in manjšinske jezike najprej pristojna za upravljanje in dodeljevanje prispevkov, ne gre spregledati, da so tudi druge direkcije in službe odgovorne za izvajanje postopkov in financiranja, ki zadevajo slovensko skupnost, njene institucije in ustanove, in to ne zgolj iz naslova zakonov 482/1999 in 38/2001, temveč tudi zaradi specifičnih področnih deželnih predpisov, ki veljajo na primer za področji šolstva in izobraževalnega svetovanja. Gre predvsem za Predsedstvo, Generalno direkcijo (Službo za javne funkcije, Službo za programiranje, strateško načrtovanje, nadzor

nad upravljanjem in statistiko, Službo za informacijske sisteme in e-upravo), Generalni sekretariat (Sekretariat paritetnega odbora), Tiskovni urad, Glavno direkcijo za finance, premoženje, koordinacijo in programiranje ekonomske in evropske politike (Službo za nepremičninsko premoženje), Direkcijo za kulturo, šport in solidarnost (Službo za kulturne dejavnosti, Službo za kulturno dediščino, športne objekte in pravne zadeve), Direkcijo za delo, izobraževanje, šolstvo, enake možnosti, mladinsko politiko, raziskave in univerzo (Službo za šolstvo in mladinsko politiko, Službo za visoko šolstvo in raziskave).

Človeški viri

Ogledali smo si organigram A. D. FJK; ko govorimo o deželnih direkcijah in službah, ki so pristojne za izvajanje predmetnega deželnega zakona, ne moremo mimo **kadrov, ki so zaposleni v posameznih službah**.

Uvodoma gre povedati, da brez sistematizacije delovnih mest težko dobimo jasno sliko o kvalitativni in kvantitativni ravni zaposlenih, ki jih je treba formalno dodeliti posamezni službi, toda že omenjeni **2. odst. 11. čl.** deželnega zakona navaja, da »... deželna uprava zagotovi v uradih deželnega sveta in v svojih uradih ter uradih njej podrejenih ustanov prisotnost osebja z znanjem slovenskega jezika«.

Iz analize kadrovske zasedbe v okviru navedene službe pa je razvidno (kot je bilo sicer že poudarjeno na prvi deželni konferenci), da so uslužbenci zaposleni le na podlagi »začasnih« ali »zunanjih« pogodb za določen čas oziroma da se te pogodbe v glavnem iztekajo, saj od časa formalne ustanovitve Službe za regionalne in manjšinske jezike leta 1996 do danes ni bilo objavljenih razpisov za stalno zaposlitev osebja z znanjem slovenskega jezika za potrebe omenjene službe. Očitno pa je, da bi morali od vsega začetka zaposliti uslužbenke, ki bi znali poslovati s številnimi dokumenti deželne uprave tudi v slovenščini (in furlanščini, čeprav so bili v tem primeru službi od njene ustanovitve dodeljeni stalno zaposleni deželni uslužbenci). To velja tudi za nemščino, za katero prav tako ni predvideno osebje s specifičnim znanjem (niti za prevode, ki se oddajajo zunanjim izvajalcem).

V vseh teh letih – od sprejetja in uveljavitve z. 38/2001 in dež. z. 26/2007 – število strokovnih kadrov, namenjenih izvajanju deželnih pristojnosti s tega področja, ni ustrezno.

V okviru 7. deželnega mandata so novoustanovljeni Službi za regionalne in manjšinske jezike dodelili dva zaposlena iz tržaških lokalnih uprav (Občina Dolina / San Dorligo della Valle), v katerih je od konca druge svetovne vojne na podlagi mednarodnih sporazumov predvidena prisotnost redno zaposlenih uslužbencev z znanjem slovenskega jezika, toda ta uslužbenca sta se ali se bosta kmalu upokojila. Do danes v okviru te službe še niso zaposlili uslužbencev z znanjem slovenskega jezika, ki bi bili izbrani na ustreznem razpisu za ta jezik. Deželna uprava je preprosto premestila že obstoječe uslužbenke z osebnim ali predhodnim znanjem slovenščine oziroma zaposlila kadre, ki so se prijavili na deželne razpise za začasno zaposlitev, v katerih je bilo predvideno tudi preverjanje znanja »tujega jezika«, med drugim »slovenščine«; na razpisih se namreč slovenščina še vedno obravnava kot »tuji jezik«.

Že od prvega zakonodajnega mandata je edini strokovni kader z znanjem slovenščine pri A. D. FJK **novinar, ki je zaposlen v Tiskovnem uradu**. Poudariti gre, da je bila prisotnost novinarja že predvidena pri sistematizaciji delovnih mest A. D. FJK, zato je to vlogo prevzel redno zaposleni uslužbenec, poleg tega je tudi v okviru deželnega sveta deloval novinar z znanjem slovenskega jezika. V navedbah pristojnosti Tiskovnega urada je bilo od samega začetka zapisano, »... da skrbi za prevajalske storitve, pri čemer upošteva tudi potrebe po informiranju pripadnikov slovenske manjšine ...«. Od 9. deželnega mandata, tj. po uveljavitvi z. 38/2001, pa vse do danes ta naloga v opisu delovnega mesta ni več omenjena. V Tiskovnem uradu Predsedstva deželnega odbora so trenutno za nedoločen čas zaposleni novinarji z znanjem tako italijanskega kot furlanskega jezika, medtem ko se bo edina pogodba o zaposlitvi na podlagi javnega razpisa za novinarja z znanjem slovenskega jezika, sklenjena za določen čas, in sicer za dve leti, v kratkem iztekla.

Če analiziramo, kaj se je v zadnjih treh letih dogajalo pri zaposlovanju osebja z znanjem slovenskega jezika v okviru Službe za javne funkcije, ki spada v Generalno direkcijo, bomo ugotovili, da sta bila izpeljana v glavnem dva postopka: prvi za zaposlitev zgoraj omenjenega novinarja za določen čas in drugi (leta 2017) z objavo javnega razpisa za zaposlitev treh strokovnih sodelavcev, prav tako za določen čas, za prevajalske in storitve tolmačenja v »tujem« jeziku, ki bodo dodeljeni centralnemu uradu – ta postopek še ni izpeljan do konca.

Poudariti gre, da bi morala javna uprava zaposlovati kadre s pogodbami za nedoločen čas in jih nato ustrezno usposobiti za področja, ki niso le »kratkoročna« ali »začasna«, marveč predstavljajo enega od ključnih elementov specifičnosti A. D. FJK. Vztrajanje pri zaposlitvah za določen čas – ne glede na sedanje omejitve s področja zaposlovanja v javnem sektorju – spodbuja prekarnost, hkrati pa pomeni naložbo v kadre ter izgubo njihovega potenciala po sicer daljšem poklicnem usposabljanju zaradi izteka pogodbe o zaposlitvi. Gre torej za izgubo tako z vidika človeških virov kakor tudi z vidika izobraževalnih naložb. Očitno pa je, da bi lahko v svoje kadre vlagali bolje in drugače, če upoštevamo, da je **Služba za javne funkcije** v sestavu Generalne direkcije leta 2017 objavila javni razpis za zaposlitev dveh uslužbencev v Zemljiškoknjižnem uradu s pogodbo za nedoločen čas in s polnim delovnim urnikom na podlagi pridobljene izobrazbe in znanja. Ker je bila slovenščina eden od »tujih« jezikov, ki jih je kandidat lahko izbral za ustni del preizkusa, so zaposlili kandidata, ki je izpolnjeval navedene pogoje.

Lahko torej sklenemo, da trenutno niso predvideni razpisi za zaposlitev osebja z znanjem slovenskega jezika za nedoločen čas, kot to predvideva 2. odst. 1. čl. dež. z. 26/2007, čeprav se na ravni deželne uprave kaže očitno pomanjkanje ustreznih kadrov, ki bi jih šlo dodeliti Službi za prostovoljno delo in manjšinske jezike.

Upravljanje financiranja

Za učinkovito izvajanje deželnega zakona so ključnega pomena upravljanje denarnih sredstev, dodeljenih A. D. FJK na podlagi z. 38/2001, merila in postopki za pripravo pravilnikov in programov porazdelitve sredstev ter sprejetje posameznih odlokov za njihovo dodelitev in izplačilo.

Uvodoma opozarjamo, da je sama italijanska država od leta 1991 (najprej z z. 19/1991, nato pa z z. 38/2001) predvidela specifična finančna sredstva za slovensko skupnost v FJK, da bi izpolnila, kot pogosto navajamo, poslanstvo, ki ga izrecno predvidevata 6. čl. italijanske ustave in 3. čl. statuta A. D. FJK. Ta financiranja se prenašajo na A. D. FJK zlasti za potrebe izvajanja predpisov iz členov **3., 8., 16. in 21. dež. z. 26/2007**, pri čemer je deželna uprava dolžna določiti, vzpostaviti in zagotoviti ustrezne službe in kadre za varstvo in ovrednotenje identitete, jezika in kulture slovenske manjšine.

Izvajanje javnih nalog na ravni usklajevanja med **državo oziroma A. D. FJK in slovenskimi društvi ter ustanovami**, ki so upravičeni do varstvenih predpisov, bo, kot smo že poudarili, težko privedlo do pozitivnih rezultatov, če bo na ravni glavne organizacijske strukture, ki jo predvideva deželni organigram, in politike zaposlovanja še naprej značilno neizpolnjevanje načela ustreznosti.

Če upoštevamo izvajanje obravnavanega deželnega zakona, pa se pojavljajo tudi nove težave: zakoni in zlasti finančni predpisi se nenehno spreminjajo tudi v okviru istega proračunskega leta; spreminjajo se postavke, ki so bile predhodno dodeljene upravičenim subjektom; dokončna opredelitev višine prispevkov se prenaša na novo proračunsko leto s členitvijo ukrepov. Zaradi vsega tega je izvajanje zakona nujno neučinkovito. Govorimo o glavnem finančnem zakonu, t.i. »zakonu o stabilnosti«, ki opredeljuje proračunske postavke za naslednje leto. Sredi poslovnega leta pa se sprejemajo še rebalans proračuna, ki lahko spreminja in spremeni proračunske postavke, pa tudi zakonske predpise, ter dopolnitve ob koncu proračunskega leta (zakon »bis« o rebalansu proračuna),

kar seveda predpostavlja **neizbežno podaljševanje rokov za izvajanje predpisov**, z novimi pravilniki, postopki in odloki. Vse to ima seveda negativne posledice za upravičence do državnih prispevkov. Rezultat tega pa ni samo administrativna preobremenitev tistih, ki predpise izvajajo, temveč tudi ustanov in društev slovenske skupnosti, ki ne morejo računati na jasno opredeljene letne finančne prispevke in niti na natančne roke za njihovo dodelitev in izplačilo. Manjka torej vsakršno zagotovilo o višini prispevkov in o rokih za izplačilo sredstev. Na to smo opozarjali že na prvi deželni konferenci, še posebej v zvezi s financiranjem javne uprave skladno z 8. čl. z. 38/2001.

Primer te metode je razviden iz formulacije **7. čl. dež. z. 25/2016** (zakon o stabilnosti), ki se izvaja skladno z odlokom predsednika deželnega odbora **1113 z dne 16. 6. 2017** za tekoče proračunsko leto. Z njim so upravam in društvom dodelili sredstva na podlagi 16. čl. z. 38/2001 in 18. čl. dež. z. 26/2007. Omenjeni odlok 1113 predvideva, da se 15 ustanovam, kar obsega približno 60 % skupne višine prispevkov iz naslova omenjenega odloka, izplača najprej 80 % sredstev glede na vrednost lanskih prispevkov, o preostalih 20 % pa naj bi odločala posebna komisija, ki bo v okviru treh kategorij ustanov iz 16. čl. dež. z. 26/2007 (to so kategorije 4, 5 in 6) oblikovala lestvico in določila končno višino prispevka. Postavlja se vprašanje, zakaj se je uprava odločila za dvojni postopek pri dodelitvi sredstev za ustanove in institucije, ki so ključne za preživetje slovenske skupnosti. To namreč predpostavlja dvojno izdajanje odlokov in dodatno obremenitev deželnih uradov ob enakem številu zaposlenih, daljši čas za obravnavo vlog in izplačevanje sredstev; na zadnje pa povzroča težave 15 temeljnim ustanovam slovenske skupnosti pri izvajanju njihovih programov. V času priprave tega poročila so potrjene te napovedi: odlok predsednika deželnega odbora, izdan junija leta 2017 – prvo izplačilo v vrednosti 80 % prispevka, izvršeno na začetku avgusta. Trenutno kaže, da se bo postopek s komisijo, ki jo je treba še imenovati, prenesel na proračunsko leto 2018, kar pomeni, da bo za preostalih 20 % prispevkov treba počakati na izpeljavo postopkov.

42

Iz teh ugotovitev lahko sklepamo, da postopkovnih težav in ovir ne gre nujno pripisati **birokraciji**, kot se to običajno dogaja. Birokratski ustroj javne uprave in torej tudi A. D. FJK, ter zlasti njeni zaposleni, ne odločajo o finančnih izplačilih in niti o postopkih, s katerimi se ustanovam in društvom izplačujejo prispevki, predvideni po zakonu. Odločitve se namreč sprejemajo pri **uvajanju predpisov**.

Pri tem poudarjam, da so deželni zakoni v glavnem napisani zelo zapleteno, kot je sicer značilno za italijansko državno in tudi deželno zakonodajo: zakoni se večinoma sklicujejo na predhodna določila ali tudi samo na del prejšnjih določil (na odstavke in alineje), pri čemer se ne upoštevajo navodila zakonodajnega osnutka.

Na državni in deželni ravni se je uveljavila praksa, da se okvirni zakoni in enotna besedila ne pišejo več: to je bilo med drugim že poudarjeno na prvi deželni konferenci v primeru **6. čl. z. 38/2001**, po katerem bi morala vlada v 120 dneh od uveljavitve z. 38/2001 izdati »zakonski odlok, ki bi vseboval enotno besedilo zakonskih predpisov v zvezi s slovensko manjšino v FJK ...«; o tem, po dobrih petnajstih letih, ni ne duha ne sluha.

Programi in projekti

Čeprav smo se do sedaj sicer le bežno dotaknili težav, povezanih z izvajanjem deželnega zakona, in delno preučili dosedanje dogajanje, se bomo v nadaljevanju osredotočili na tekoče programe in projekte, pri čemer bomo posebej opozorili na področja, ki niso bila predmet razprave na prvi deželni konferenci.

Že v času prve deželne konference so bila izražena velika pričakovanja v zvezi z **Vladnim institucionalnim omizjem za slovensko manjšino**, pri katerem je glavni sogovornik italijanska vlada in ki so ga vzpostavili v Rimu leta 2012. Na to omizje, ki se je še naprej precej redno sestajalo, lahko nedvomno prenesemo vprašanja, o katerih je govor v tem poročilu.

Glede na dogajanje v zvezi z dež. z. 26/2007 je glavna novost po prvi deželni konferenci sprememba zakona, ki jo je uvedla alineja c 41. odst. 4. čl. dež. z. 34/2015 (zakon o stabilnosti) in je bila pozneje pretvorjena v **19. čl. bis** obravnavanega deželnega zakona z ustanovitvijo **centralnega urada** za spodbujanje rabe slovenščine v javni upravi. Tudi pričakovanja v zvezi s tem uradom so velika, čeprav v času priprave tega prispevka postopek za njegovo vzpostavitev še traja: tematiko bo podrobneje razčlenilo temu namenjen referat. V zvezi z omenjenim centralnim uradom je v triletnem programu 2018–2020 (triletni program 2018–2020 o slovenskem jeziku) v okviru Službe za informacijske sisteme in e-upravo v okviru Generalne direkcije predvidena vzpostavitev informacijske mreže med različnimi jezikovnimi uradi, ki delujejo na deželni ravni. Cilj je vzpostavitev in uveljavitev informacijske mreže, ki naj bi jo usklajeval in nadzoroval centralni urad.

Za **Deželno evidenco organizacij slovenske jezikovne manjšine** iz 5. čl. dež. z. 26/2007 je bila uvedena velika sprememba pri porazdelitvi prispevkov z opredelitvijo štirih zveznih organizacij slovenske manjšine, ki povezujejo in združujejo večino slovenskih društev (Zveza slovenskih kulturnih društev, Slovenska prosveta, Zveza slovenske katoliške prosvete in Združenje slovenskih športnih društev) in z namenom pospeševanja postopkov prevzemajo vlogo posrednikov v razmerju do svojih članov in njihovih vlog za prispevke. Gre za skupno 196 manjših ustanov v letu 2017, kar kaže na določen porast v primerjavi z letom 2012, tj. letom prve deželne konference, ko je bilo takih ustanov 161. V praksi pa se ta sistem šele uvaja.

Na podlagi opravljenih intervjujev menimo, da bi bilo smiselno razširiti okvir, ki je bil predmet dosedanje analize, seveda s poudarkom na varstvu slovenske skupnosti.

Že na prvi deželni konferenci je bila izražena namera, da se vprašanja v zvezi s šolstvom v slovenskem učnem jeziku ne poglobljajo, saj gre za kompleksno področje, ki je povezano s specifično zakonodajo. Obenem je bila izražena želja, da bi na deželni ravni opravili poglobljeno analizo o tem ključnem in nepogrešljivem področju za slovensko manjšino, za katero je predvideno posebno varstvo na podlagi z. 482/1999 (4. in 5. čl. za šole in 6. čl. za visokošolsko izobraževanje) in z. 38/2001 (11. čl. v povezavi z z. 923/1993 in 13. čl., ki predvideva ustanovitev posebnega urada v sklopu Deželnega šolskega urada ter imenovanje Deželne komisije za slovenske šole). V A. D. FJK je za šolstvo pristojna že omenjena Direkcija za delo, izobraževanje, šolstvo, enake možnosti, mladinsko politiko, raziskovanje in univerzo, zlasti Služba za šolstvo in mladinsko politiko ter Služba za visokošolsko izobraževanje in raziskovanje. Na šolskem področju je v skladu z **dež. z. 10/1980 in dež. z. 11/1977** predvidena posebna finančna podpora, pri čemer je del te namenjen šolam s slovenskim učnim jezikom, da se zagotovijo enake pravice in možnosti dostopa do vzgoje v maternem jeziku, oziroma za delovanje učiteljskih zborov kakor tudi skupščin in svetov staršev. V okviru **načrta ukrepov za razvoj izobraževalne ponudbe šolskih in enakovrednih institucij** so bili izdani tudi posebni odloki (drugi pa so še v postopku sprejemanja), ki predvidevajo objavo razpisov za financiranje šolskih dejavnosti. V okviru teh razpisov je predvidena tudi os, namenjena izvajanju pedagoških aktivnosti za poučevanje jezikov in kultur jezikovnih manjšin (v šolskem letu 2016/17 je bilo npr. od skupnih 78 financiranih 23 vlog za slovenski jezik). Pri tem je treba omeniti tudi delovanje zgoraj navedene Direkcije v zvezi z izobraževalnim svetovanjem v skladu z **dež. z. 27/2017**. Vprašanje o univerzitetni izobrazbi profesorjev slovenskega jezika pa še ni bilo urejeno, saj izvedbeni sporazum iz 25. odst. 15. čl. ministrskega odloka 249/2010 še ni bil sklenjen, kar pomeni, da morajo profesorji pridobiti habilitacijo na slovenskih univerzah.

V zvezi z drugimi programi in aktivnostmi, ki sicer ne spadajo v področje izvajanja z. 38/2001, vendar pa se nanašajo na varstvo jezikovnih manjšin, so v okviru evropskih programov **Interreg Slovenija - Italija 2014–2020, VI prednostna os**, predvideni trije strateški projekti za skupnih 7,5 milijona evrov, v katere naj bi se vključile posamezne jezikovne manjšine, prisotne na čezmejnem območju.

Zaključek

Ob zaključku tega sicer neizčrpnega pregleda, katerega namen je opredelitev ključnih elementov za celovito izvajanje z. 38/2001 in izvedbenega deželnega zakona, bomo na kratko povzeli vsebine tega prispevka in izpostavili nekatere sklepne ugotovitve.

V prvi vrsti gre poudariti pomen **prepoznavnosti** slovenske skupnosti v okviru javne uprave in širše na območju FJK. Med institucionalne naloge A. D. FJK spada tudi spodbujanje tovrstne prepoznavnosti. Če nisi prepoznaven, ne obstajaš, kar še toliko bolj velja za današnjo informacijsko družbo, prepoznavnost pa je neposredno povezana s pravicami, ki jih določajo vsi zakoni in predpisi, obravnavani v tem prispevku. Tu ne gre le za pravilen zapis imen in priimkov v slovenskem jeziku, ampak za ustrezno prepoznavnost v okviru deželnega organograma oziroma ustanove, ki je pristojna za izvajanje večjega dela zaščitnih predpisov, na sami spletni strani A. D. FJK, kjer se jezikovne manjšine in manjšinski jeziki sploh ne navajajo na prvih straneh deželnega portala, in ne nazadnje v zvezi z ustno in pisno rabo slovenščine na obrazcih A. D. FJK, v publikacijah in javnih oznakah na območju FJK. Na podlagi vsega povedanega lahko sklenemo, da smo v zadnjih treh mandatih doživeli postopno zmanjšanje prepoznavnosti, in to 17 let po sprejetju z. 482/1999 in 15 let po sprejetju z. 38/2001.

Jasno je, da gre za uresničevanje z. 38/2001 in dež. z. 26/2007 prilagoditi **strukturo A. D. FJK**. Zato smo v tem poročilu, predvsem če upoštevamo nenavadno usodo edinega obstoječega upravnega organa, poudarili pomen ustanovitve strukture, ki bi delovala kot usklajevalno telo, in to ne le postransko oziroma v okviru direktije: tovrstna struktura bi prevzela središčno vlogo z namenom spremljanja in preverjanja učinkovitosti ter usklajevanja ne samo državnih prispevkov, marveč tudi vseh navedenih deželnih financiranj in vsega tega, kar lahko v prihodnosti še nastane. Vzpostavil naj bi se torej organ, ki bi promoviral vse jezikovne skupnosti na območju dežele FJK in oblikoval smernice s področja jezikovne politike za uresničevanje načel z. 482/1999 in posebej z. 38/2001 za slovensko manjšino. Sedanja služba ne more zagotoviti take strateške vizije, saj deluje samo delno v korist deželnih manjšinskih jezikov in v odnosu do slovenske skupnosti opravlja le vlogo izplačevalca državnih sredstev.

Ključni problem, ki je v nasprotju s polnim izvajanjem dež. z. 26/2007, je, kot smo že večkrat poudarili, pomanjkanje **strokovnih kadrov** v službah in uradih (zlasti kadrov z znanjem slovenskega jezika) za opravljanje administrativnih nalog, ki so jih določile različne deželne uprave, in morebitnih novih nalog. Gre predvsem za vlaganje v kadre in njihovo stabilizacijo ter za preprečevanje prekarnega dela na podlagi pogodb za določen čas.

Ob koncu pa želimo znova poudariti, da je treba spremeniti **način sklicevanja deželne konference**: že na prvi konferenci je bila ta zahteva močno izpostavljena, saj se po sedanjih predpisih deželna konferenca skliče vsakih pet let pred iztekom deželnega mandata. Kot smo že povedali, tak način sklicevanja ni strateški in niti funkcionalen, saj ne dopušča možnosti, da bi neposredno vplivali na sprejemanje predpisov in na izvajanje določil, ter novi deželni upravi in novim upraviteljem pravzaprav prepušča sprejemanje nadaljnjih odločitev.

Sklepna opomba:

Pisanje referata smo končali 30. septembra 2017 in zaradi tega ne upošteva dogodkov, ki so se morebiti zgodili po tem datumu.

Poročilo delovne skupine

Delovno skupino sestavljajo:

Bojan Brezigar in Ivo Jevnikar (koordinatorja), Marko Braini, Miloš Čotar, Alenka Florenin, Bogdan Kralj, Dorica Kresevič, Marilka Korsič, Renzo Mattelig, Peter Močnik, Damjan Paulin, Alessandra Schettino, Aljoša Sošol, Marino Ternovec.

Prisotna je avtorica referata Adriana Janežič.

Delovna skupina se zahvaljuje avtorici uvodnega poročila Adriani Janežič za izčrpen in kritičen pregled izvajanja dež. z. 26/2007 ter za podrobno analizo zakonske umestitve slovenske jezikovne manjšine v upravno ureditev A. D. FJK. O uvodnem poročilu in o poteku prvega dela konference se je v delovni skupini razvila poglobljena razprava, v kateri so prišle do izraza ugotovitve in predlogi, ki jih navajamo v nadaljevanju.

1. Dež. z. 26/2007 predstavlja pomembno dopolnilo državnega zakona za zaščito slovenske manjšine v Italiji 38/2001; v mejah, ki sta jih postavila parlament in ustavno sodišče, določa namreč pristojnosti in obveznosti dežele glede zaščite slovenske manjšine.

2. Odobritev deželnega zakona je pomenila dodatno prelomnico v postopku zaščite slovenske manjšine v Italiji, potem ko je parlament najprej odobril z. 482/1999 in kasneje že omenjeni z. 38/2001. Manjšina je od dežele pričakovala predvsem poenostavitev postopkov in lažje uveljavljanje pravic, ki jih določa državna zakonodaja, pa tudi dosledno izvajanje državnega zakona na ravni dežele in njej podrejenih institucij, tudi ustanov zasebnega prava, v katerih ima dežela pomembno participacijo.

3. Glede na dejstvo, da je od sprejetja zakona minilo že 10 let, se delovna skupina ni omejila zgolj na vprašanje njegovega izvajanja, ampak je vzela v pretres tudi njegovo zaželeno posodobitev; ta naj bi v besedilo in v postopke izvajanja vnesla izboljšave, ki jih terjajo spremembe splošne zakonodaje (npr. ukinitvev pokrajin), do katerih je prišlo v zadnjem desetletju, ter premiki v manjšini in v družbi nasploh.

4. Za učinkovito udejanjanje zakona pričakuje manjšina ustanovitev ustrezne deželne upravne službe (v italijanščini bi lahko bila *Servizio per le comunità linguistiche*), ki bi delovala v okviru pristojnosti predsednika deželne vlade. Če bi bila služba pristojna za vse jezikovne manjšine v deželi, bi jo morala voditi oseba z znanjem enega izmed manjšinskih jezikov, drugi jezik pa bi moral biti zastopan na ravni namestnika vodje; vprašanje skrbi za nemški jezik bi lahko poverili uradniku nižje ravni, vendar z znanjem nemškega jezika.

5. V razpravi je prišla do izraza želja po večji vlogi Deželne posvetovalne komisije. Ker mora delovati v okviru obstoječe deželne ureditve, ji na podlagi sedanjega stanja ni mogoče poveriti pristojnosti odločanja.

Institut nadomestnega člana bi bilo smiselno odpraviti. Komisija mora namreč zagotavljati kontinuiteto; odločanje članov, ki niso osebno sledili celotnemu postopku, pa lahko privede do dvomljivih rezultatov. Uvesti bi bilo treba možnost, da se komisija skliče tudi na zahtevo polovice njenih članov.

6. Delovna skupina je ugotovila, da se obveznosti iz 11. čl. dež. z. 26/2007 glede osebja z znanjem slovenskega jezika ne izvajajo v zadostni meri. Dosledna pozornost je potrebna tudi glede zastopanosti manjšine v raznih svetih, komisijah in drugih telesih v skladu s 14. čl. zakona.

7. Pri obravnavanju različnih vidikov položaja in zaščite Slovencev je bil na zasedanju delovne skupine večkrat v ospredju tudi problem slovenskega in dvojezičnega šolstva v deželi. Zaradi obsežnosti in zapletenosti te problematike delovna skupina predlaga deželni upravi, da pripravi posebno konferenco na to temo.

Vsekakor naj dežela spodbudi vlado, da poveča obseg sredstev, ki jih dežela na podlagi z. 482/1999 namenja financiranju pouka slovenskega jezika kot t. i. nekurikularnega (tj. izbirnega) predmeta. To je potrebno tudi zaradi nedavne izjave ministrice za izobraževanje o neobveznem poučevanju slovenščine v državnih šolah z italijanskim učnim jezikom.

8. Deželna uprava naj spodbudi državo, da vendarle na vseh ravneh dosledno reši vprašanje rabe slovenskih šumevcev pri zapisovanju slovenskih imen in priimkov.

Na področju pravice do rabe slovenščine bi bilo dobro tudi opozoriti pristojne organe, da bi se moral rok v posameznih postopkih, kjer se uporabljajo prevodi v slovenščino, določati od prejema prevoda.

9. Delovna skupina vsebinsko ni posegla v dosedanjo delitev državnih finančnih sredstev za slovensko manjšino, vendar so v razpravi prišli na dan dvomi in skrbi zaradi nekaterih novosti na tem področju ter želja, da bi deželna vlada zagotovila pravočasno delitev razpoložljivih sredstev. Dejstvo, da se nekatera sredstva delijo v zadnjih mesecih poslovnega leta in da se zahteva, da se do konca leta tudi izkoristijo, ne jamči najbolj smotrne porabe teh dotacij.

10. 21. čl. dež. z. 26/2007 zavezuje deželo k ustanovitvi deželnega sklada za slovensko manjšino. Doslej so bile te dotacije zelo skromne, pogosto pa jih sploh ni bilo. To vprašanje bi kazalo bolje opredeliti, tudi s primerno visoko finančno postavko v morebitni spremembi zakona, s posebno pozornostjo do potreb šol in rednih oz. izrednih vzdrževalnih del na nepremičninah.

11. V primeru zaželenne spremembe oziroma dopolnitve deželnega zakona bi bilo treba vanj vključiti obveznost javnih uprav, da pripravijo načrt za uveljavljanje jezikovnih pravic po vzorcu 25. in 27. čl. dež. z. 29/2007 (Določila za zaščito, ovrednotenje in promocijo furlanskega jezika).

12. Glede na dejstvo, da poteka po 10. čl. zakona deželna konferenca o zaščiti slovenske manjšine ob koncu mandata, delovna skupina ocenjuje, da je to določilo neustrezno, ker deželni upravi in deželnemu svetu ne daje na razpolago dovolj časa, da izvajanje zaščite manjšine še pred iztekom mandata prilagodita izsledkom deželne konference. Delovna skupina zato predlaga spremembo določila, na osnovi katere naj bi konferenco (oz. prvo konferenco, če bi bilo konferenc več, kot to dopušča zakon) sklicali v roku prvih 24 mesecev mandata deželnega sveta. To bi deželnemu svetu omogočilo morebitno ukrepanje še v isti mandatni dobi.

13. Deželna uprava naj poskrbi za redne analize položaja manjšinskih skupnosti. Njihova prisotnost naj bo upoštevana in razvidna tudi v deželnih statističnih in drugih publikacijah ter na deželni spletni strani.

14. Delovna skupina ocenjuje, da bi bilo v FJK treba ustanoviti urad varuha jezikovnih pravic, ki bi preverjal prijave o morebitnih kršitvah jezikovnih pravic vseh manjšinskih skupnosti na ravni uprav in ustanov, ki so po zakonu zavezane k njihovem spoštovanju in uveljavljanju. V primeru načrtnega neizpolnjevanja zaščitnih določil bi varuh predlagal deželni upravi, da ukrepa v skladu s svojimi pristojnostmi.

Pregled izvajanja ukrepov v korist rezijanščine ter jezikovnih različic Nediških dolin, Terske in Kanalske doline

Strokovni referat

Dež. z. 26/2007 z naslovom »Deželni predpisi za zaščito slovenske jezikovne manjšine« kakor tudi z. 38/2001 predvidevata **posebne ukrepe za Vidensko pokrajino**¹; po eni strani priznavata potrebo po podpori družbenega, gospodarskega in okoljskega razvoja ozemlja, na katerem živi slovenska jezikovna manjšina, po drugi pa določata dodeljevanje namenskih sredstev za podporo rezijanščini in jezikovnim različicam Nediških dolin, Terske in Kanalske doline.

Naj spomnimo, da se je podpori jezikovnim različicam v zadnjih letih posvetil tudi svetovalni odbor Sveta Evrope z Okvirno konvencijo o zaščiti narodnih manjšin, tovrstno podporo pa pogrešamo v Resoluciji ministrskega sveta / ResCMN (2017) št. 4 o uresničevanju omenjene konvencije z dne 5. julija 2017. Italijanski pristojni organi so namreč poudarili, »da je že Dežela Furlanija - Julijska krajina z deželnim zakonom št. 26 z dne 16. novembra 2007 priznala pravico do zaščite rezijanščine in drugih jezikovnih različic ter predvidela specifične namenske prispevke, skladno s poznejšo Resolucijo evropskega parlamenta z dne 11. septembra 2013 o evropskih ogroženih jezikih«.

Med **priporočili, ki so jih evropske institucije dale Italiji**, nekatera v celoti ustrezajo določenim potrebam stvarnosti, ki jo obravnavamo, in sicer:

- nameniti dovolj finančnih sredstev za pouk jezikov narodnih manjšin in v zvezi s tem zagotoviti razpoložljivost usposobljenih učiteljev in primernih učbenikov;
- posvetiti posebno pozornost potrebam pripadnikov številčno omejenih manjšin;
- povečati finančna sredstva za projekte, namenjene ohranjanju in razvoju kulturne dediščine jezikovnih manjšin.

Deželni odloki in intervjuji

Pri pripravi tega poročila o uresničevanju dež. z. 26/2007 v Videnski pokrajini smo najprej preučili deželne odloke za dodelitev sredstev, ki jih predvidevata 20. in 22. člen istega zakona. Vpogled v ukrepe, namenjene slovenski manjšini, so nam omogočili v službi A. D. FJK. Zatem smo se obrnili na predstavnike ustanov in društev, ki prejemajo tovrstne prispevke, ter se z njimi pogovorili o kakovosti ukrepov. Sredstva, ki jih predvideva člen 21a za Občino Špeter, se neposredno določajo in dodeljujejo na podlagi finančnih določil, zato jih v tem poročilu nismo obravnavali.

Prva težava je bila povezana s samo izbiro sogovornikov zaradi zamenjave gorskih skupnosti, ki so prej upravljale nakazana sredstva, z MOZ. Zdelo se nam je primerno, da se najprej obrnemo na predsednike treh pristojnih MOZ, ti pa so nam priporočili še druge sogovornike: za trbiško območje župana iz Naborjeta, za nediško-čedajsko območje uradnike bivše gorske skupnosti, za čentsko območje pa nismo dobili navodil. Tako smo intervjuvali župane Naborjeta – Ovčje vasi, Rezije, Čedada, Špetra in uradnika Gorske skupnosti za Ter, Nedižo in Brda.

Ker se več dejavnosti nanaša na šolsko področje, se nam je zdelo koristno prisluhniti tudi predstavnikom šol, in sicer ravnatelju na Trbižu, ravnatelj iz Trasaghisa pa nas je raje napotil k učiteljem

šole v Reziji, še zlasti k strokovnjakinji, ki vodi dejavnosti v rezijanščini. Intervjuvali smo tudi nekaj predstavnikov društev, ki prejemajo denarne prispevke, npr. Inštituta za slovensko kulturo, Zavoda za slovensko izobraževanje, kulturnega društva Muzeo od tih rozajanskih judi / Muzej rezijanskih ljudi / Museo della Gente di Val Resia. Pogovarjali smo se tudi s predsednikom Kmečke zveze, ki je pomagala krajevnim kmetijskim podjetjem pri pridobivanju prispevkov po 20. členu.

Intervjuji so predvidevali pet vprašanj, prilagojenih posameznim stvarnostim:

1. Kateri so bili glavni ukrepi, ki ste jih v vaši ustanovi financirali s sredstvi, ki jih predvidevata 20. in 22. čl. dež. z. 26/2007?
2. Kako so ti ukrepi vplivali na gospodarski, družbeni in okoljski razvoj vašega območja?
3. Kako so ti ukrepi vplivali na jezikovno politiko? Bi lahko ocenili pouk knjižne slovenščine in rezijanščine/jezikovnih različic z vidika usvajanja jezikovnih znanj in z vidika ohranjanja lokalnih različic?
4. So bili mogoče kateri ukrepi financirani, pa jih niste izpeljali? Na kakšne težave ste naleteli?
5. Katere so vaše programske smernice za izvajanje omenjenih zaščitnih določb? Kakšni so vaši obeti? Se že pripravljajo novi predlogi?

Za zagotavljanje enotnosti vsebin bomo ukrepe po 20. in 22. členu obravnavali ločeno. V sklepnem delu o obetih in predlogih bomo ukrepe obravnavali skupaj.

Ukrepi, skladni z 20. čl. deželnega zakona 26/2007

20. čl. dež. z. 26/2007 prevzema ukrepe iz 21. čl. z. 38/2001 in predvideva letni državni prispevek za financiranje ukrepov, ki so namenjeni socialnemu, gospodarskemu in okoljskemu razvoju območja Nediških dolin, Terske, Železne in Kanalske doline. Na podlagi tega člena sta bila izdana dva odloka, leta 2014 in 2016. Drugi določa finančna sredstva za triletno obdobje, delno tudi za večletne projekte, ki so porazdeljeni po referenčnem območju.

V letu 2014 je bilo nakazanih skupno **460.819,19 evra**, in sicer:

- Gorski skupnosti za Ter, Nedižo in Brda:

- 230.000 evrov – za pomoč malim podjetjem, ki opravljajo proizvodne dejavnosti za namene družbenega, gospodarskega in okoljskega razvoja;
- 77.213,19 evra – za ureditev etnografskega muzeja in kulturnega središča slovenske manjšine na obravnavanem območju s pohištvom, informatiko in tehnološko opremo;

- Gorski skupnosti Guminskega okoliša, Železne in Kanalske doline:

- 25.000 evrov – za financiranje kulturnih in turističnih dejavnosti ter projektov (Naborjet – Ovčja vas, Rezija in Trbiž);
- 90.000 evrov – za pomoč pri ustanavljanju novih MSP (Naborjet – Ovčja vas, Trbiž);
- 10.000 evrov – za projekt »Roge. Jaz sem ... jaz sem moja bodočnost« (Naborjet – Ovčja vas, Rezija in Trbiž);
- 286.606 evrov – za izredna vzdrževalna dela na nekaterih občinskih poslopih, npr. stanovanjskih hišah »Karitasa« v Reziji.

Odlok iz leta 2016, izdan po spremembi, ki preusmerja sredstva za gorske skupnosti k MOZ, predvideva **skupno 1.417.500 evrov**, in sicer:

- 340.000 evrov – za ukrepe v pomoč kmetijskim in gozdarskim podjetjem celotnega obravnavanega območja;
- 200.000 evrov – za ukrepe, namenjene ovrednotenju in povečanju lokalne proizvodnje gorskega sadja in povrtnin (Nediške doline in Terska dolina);

- 200.000 evrov – za redna in izredna vzdrževalna dela na javni lastnini ter za javna dela, namenjena izboljšanju operativnih pogojev krajevnih podjetij na območju MOZ Železna-Kanalska dolina;
- 339.000 evrov – za ukrepe, namenjene upravljanju, promociji in trženju turistično-kulturne ponudbe celotnega obravnavanega območja, ob podpori obstoječim turistično-kulturnim strukturam tudi z oblikovanjem in upravljanjem informacijskih in informatskih sistemov;
- 120.000 evrov – za ukrepe v korist Državne večstopenjske šole s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru za nakup pohištva in druge šolske opreme;
- 90.000 evrov – za ukrepe v kuhinji in menzi Državne večstopenjske šole s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru ter za nabavo opreme v omenjenih prostorih;
- 65.000 evrov – za obnovo in za varnostno ureditev poslopja tipične kmečke arhitekture v Reziji; gre za hišo Buttolo na Solbici, ki je last kulturnega društva Muzeo od tih rozajanskih judi / Muzej rezijanskih ljudi / Museo della Gente di Val Resia in ki naj bi postala muzej rezijanske ljudske umetnosti in običajev;
- 63.500 evrov – za ukrepe v podporo slovensko-italijanskemu dvojezičnemu šolskemu sistemu ter za nadaljevanje obveznega šolanja in programov usposabljanja na drugostopenjskih srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom v Gorici z organizacijo in upravljanjem prevoza dijakov, ki so prej obiskovali večstopenjsko šolo v Špetru.

Porazdelitev sredstev kaže na to, da se ta nanašajo na zelo raznolike dejavnosti, t. j. na kulturne dogodke, podporo šolanju, dokončanje javnih del ter na pomoč kmetijstvu in malim podjetjem, kar morda še najbolj odraža cilje obravnavanega člana.

Sredstva iz leta 2014 so bila v celoti porabljena, poudarja uradnik bivše Gorske skupnosti za Ter, Nedižo in Brda, ki je spremljal te ukrepe. Sredstva za pomoč malim podjetjem so bila izkoriščena domala v celoti, pri čemer so upoštevali lestvico približno 90 vloženih zahtevkov; znesek v višini 77.213,19 evra, namenjen dokončanju kulturnega središča za slovensko manjšino, ki je bilo v prvi fazi financirano s prejšnjimi sredstvi prav tako na podlagi 20. člana, se je uporabil za ureditev objekta, ki sicer potrebuje še nekaj zaključnih del s pohištvom in elektronsko opremo, da bo lahko postal operativen. Tudi sredstva za Gorsko skupnost Gumina, Železne in Kanalske doline so bila v celoti porabljena; v nekaterih primerih, kot pri prenovi hiš »Karitasa« v Reziji (ki jih občina dodeljuje družinam s stalnim prebivališčem v dolini ter družinam povratnikov), je bil to le del potrebnih finančnih sredstev.

Sredstva, ki so bila leta 2016 nakazana Občini Špeter za ureditev sedeža špeterske večstopenjske dvojezične šole, so bila v celoti izkoriščena; župan te občine je želel poudariti, da je bilo o namenski uporabi sredstev doseženo popolno soglasje oziroma podpora vseh županov tega območja, kar je omogočilo šoli ponovno vselitev v prostore. »V tem specifičnem primeru sem se osebno zavzel, hkrati pa so se z mano strinjali vsi drugi župani: nihče od njih ni nasprotoval posegu, kar je bilo odločilno za njegov uspeh.«

Tudi za hišo Buttolo na Solbici so se uporabila vsa dodeljena sredstva; uradno so jo odprli 14. oktobra. V hiši so uredili muzejsko zbirko rezijanskega pripovedništva; sofinancirana je bila s sredstvi enega izmed prejšnjih projektov. Predstavnica kulturnega društva Muzeo od tih rozajanskih judi / Muzej rezijanskih ljudi / Museo della Gente di Val Resia meni, da je bil deželni prispevek zelo pomemben, saj je ublažil celotni strošek v višini približno 200.000 evrov. Pravi, da je muzej velika priložnost tako za domačine, ki bodo v njem spoznavali svoje korenine, kot za turizem, ki bo lahko vlil novega življenja zadnji rezijanski vasi.

Sredstva za večletne projekte za razvoj kulturnega turizma (prejemnik je Inštitut za slovensko kulturo) so bila le delno izkoriščena, enako sredstva za podporo dvojezičnemu šolskemu sistemu (prevoz dijakov v Gorico na drugostopenjske srednje šole – porabnik sredstev je Zavod za slovensko izobraževanje).

Projekt za razvoj kulturnega turizma, nam je pojasnila direktorica Inštituta za slovensko kulturo, se navezuje na prejšnji projekt, ki ga je financirala A. D. FJK, in na dva evropska projekta, JEZIKLINGUA in Zborzbirk, v okviru katerih je bil v Špetru odprt multimedijški muzej SMO – Slovensko multimedialno okno, na terenu pa so popisali in delno odprli za javnost več lokacij z že obstoječimi manjšimi muzejskimi zbirkami ali pa čisto novimi (Mašera, Bardo, Rezija, Prosnid, Tipana itd.).

V okviru prejšnjega deželnega projekta je bila vzpostavljena mreža vseh teh enot, ki delujejo tudi kot informativna okenca, ter je bila pripravljena aplikacija za pametne telefone z vsemi informacijami. Ažurirana je bila tudi spletna stran mismotu.it, obenem pa sta bila ponatisnjena informativna brošura in zemljevid.

Zdaj je treba še poskrbeti za varnost in uporabnost sedežev, uskladiti ure obratovanja, zaposliti osebe za sedeže, kjer trenutno še ni zaposlenih (npr. v Kanalski dolini). Vsi muzeji so opremljeni s prevodi in opisi ne le v slovenščini in italijanščini, temveč tudi v furlanščini, nemščini in angleščini. Obiskovalci lahko dobijo tablične računalnike, s katerimi si pomagajo pri ogledu muzejev. Za vsakega se pripravljajo tudi stebrički, ki bodo prinašali informacije ne samo o posameznem muzeju, temveč tudi o preostalih ter o lokalnem območju in dogodkih. Pripravljeno je bilo tudi tiskano gradivo in vzpostavljeni so bili stiki za sodelovanje z drugimi lokalnimi in sosednjimi ustanovami, npr. s Soško dolino. Vsi podatki o obravnavanih dolinah bodo vključeni tudi v spletno stran Triglavskega narodnega parka.

Predsednik Inštituta za slovensko kulturo meni, da si je treba prizadevati za ovrednotenje kulturne dediščine in ponuditi turistom vse, kar premore to območje, predvsem pa kulturo in jezik. S tem bo slovenska skupnost postala opaznejša, kar bo pozitivno vplivalo tudi na jezikovno politiko.

54

Uradnik bivše gorske skupnosti je pojasnil, da se drugi ukrepi še izvajajo na podlagi objave namenskih razpisov: »Za leto 2016 je bil izdelan program, s katerim so se strinjali vsi udeleženci na območju, prispevki so bili namenjeni trem MOZ. Da bi bili posegi čim bolj homogeni, je bil pripravljen program z ukrepi za podporo kmetijskim podjetjem na celotnem obravnavanem območju, t. j. od Trbiža do Praprotna, obenem je bila podpisana konvencija med tremi MOZ; kmalu bo potrjen razpis in še pred koncem leta bodo izplačani prispevki kmetijskim podjetjem. Ne gre za nepovratna sredstva za nakup opreme ali za naložbe, temveč preprosto za ukrepe, s katerimi naj bi se znižali upravni stroški podjetij, t. j. za nekakšne finančne spodbude za podjetja, s katerimi naj bi si ta opomogla zaradi povečanih stroškov. Ukrep za ovrednotenje avtohtone krajevne proizvodnje sadja in povrtnin zadeva le Nediške in Tersko dolino, ki imajo tovrstno proizvodnjo. Tudi v tem primeru je bila sklenjena konvencija med dvema MOZ in je predviden razpis, v katerem bodo določeni pogoji za pridobitev prispevkov.«

Sredstva za leto 2016, ki so bila dodeljena MOZ Železne in Kanalske doline za javna dela, se bodo uporabila – tako je poročal župan v Naborjetu – za varnostno ureditev ceste, ki pelje na Ukovško planino, za kar je občina dala na voljo tudi lasten denar. Gre torej za podporo tamkajšnjim kmetijam, hkrati pa za investicijo v kulturni turizem. Drugi ukrep se nanaša na mladinski center v Reziji. Občini je bilo dodeljenih 66.000 evrov, celotni strošek pa bo znašal 105.000 evrov; tudi tu gre torej za delno financiranje.

Nihče izmed vprašanih se ni pritoževal nad težavami pri dostopu do sredstev ali njihovem upravljanju, pravzaprav je večina dejala, da so bili postopki preprosti in jasni. Predstavnik Kmečke zveze, ki je pri prošnjah pomagal številnim kmetijskim podjetnikom, je povedal: »Postopki so bili preprosti in hitri, še zlasti če jih primerjamo z drugimi razpisi. Omogočili so nam določene investicije, ki bi bile sicer nemogoče.« Poudaril je tudi, da je prav Kmečka zveza predlagala pomoč kmetijskim podjetjem v zvezi z višjimi stroški zaradi njihove gorske lege ter podporo proizvodnji avtohtonih sort, kar torej odraža potrebe krajevnih podjetnikov.

Nekaj težav naj bi bilo pri triletnih projektih, in sicer zaradi potrebe, da se nekateri stroški prenesejo iz enega v drugo leto, pa tudi zaradi zamud pri začetku izvajanja samih projektov in vključitve novih predlogov, ki sprva niso bili predvideni, vendar so bili očitno zanimivi ter uresničljivi s prenosom privarčevanih sredstev iz drugih projektih postavk.

Ocena vpliva ukrepov, sprejetih na podlagi 20. člena, na lokalne družbeno-gospodarske razmere je sicer previdna, vendar pozitivna.

Župan iz Naborjeta je povedal: »... določeni pozitivni učinki so, saj če z javnim denarjem pomagamo tistim, ki želijo uresničiti določene gospodarske pobude, podpiramo celotno območje. Ne gre torej za to, da se s tem okoristijo Slovenci, temveč gre za pomoč, ki koristi celotnemu območju, na katerem živijo Slovenci. Čeprav učinke težko količinsko opredelimo, smo gotovo vsi imeli koristi od teh prispevkov.«

Župan Rezije pa je rekel: »Jasno je, da če so na voljo določena sredstva, jih uporabimo, saj bi bilo nespametno, če tega ne bi storili. V duhu zakona je tudi prav, da tisti, ki se morda čuti Slovenec, ta sredstva uporabi; obenem ima od tega koristi tudi občina, ki tako razpolaga z dodatnimi sredstvi in jih lahko uporabi za to, da ohranja pri življenju šolo ali pa izvede druga potrebna dela.«

Uradnik bivše Gorske skupnosti za Ter, Nedižo in Brda je glede podjetij, ki so prejemale ta sredstva, pojasnil, »da so uporabila denar za prenavo opreme, predvsem pa za nekatere dejavnosti: recimo za lokalno neposredno prodajo. To je imelo dvojno korist: podjetju se ni bilo treba več obračati na veleprodajne posrednike, obenem pa so se ovrednotili naši lokalni pridelki. Rezultati so bili torej zelo dobri.«

Predstavniki Kmečke zveze pa je izpostavil pomemben problem, in sicer da so predvidena finančna sredstva nezadostna za tako veliko območje. To je že sicer prikrajšano za druge politike (npr. posege za centralna območja), zato so tu razmere malodane katastrofalne.

Ukrepi, skladni z 22. čl. dež. z. 26/2007

22. čl. dež. z. 26/2007 predvideva prispevke za rezijanščino in jezikovne različice Nediških dolin, Terske in Kanalske doline. Za promocijo dejavnosti in projektov, namenjenih rezijanščini, se lahko financirajo programi, ki jih oblikuje Občina Rezija; kriterije in načine financiranja določi deželni odbor s posebnim sklepom, s katerim tudi dodeli znesek za podporo tovrstnim programom. Za promocijo dejavnosti, namenjenih jezikovnim različicam Nediških dolin, Terske in Kanalske doline, se lahko financirajo projekti, ki jih oblikujejo občine, ustanove in društva na omenjenem območju.

Skladno s tem členom so se redno letno nakazovali prispevki od leta 2012 do 2016 (2012: odlok št. 3539; 2013: odlok št. 3771; 2014: odlok št. 3670/CULT; 2015: odlok št. 3740/CULT, predštevila 2165; 2016: odlok št. 4859/CULT, predštevila 51).

Poudariti pa je treba, da so bila v letih 2011–2015 nakazana sredstva veliko skromnejša od sredstev za obdobje 2008–2011 (66.000 evrov namesto prejšnjih 108.800 za Kanalsko dolino, 66.000 evrov namesto prejšnjih 128.800 za Občino Rezija in 88.000 evrov namesto prejšnjih 158.000 za Nediške doline). Dodeljena sredstva so bila torej skoraj razpolovljena.

Predvideni in izvedeni ukrepi so zelo raznoliki, vendar precej homogeni znotraj posameznih območij. Zato smo se odločili, da jih bomo predstavili po posameznih območjih in po kronološkem zaporedju.

Kanalska dolina

Gorski skupnosti za Gumin, Železno in Kanalsko dolino so bila med letoma 2012 in 2016 dodeljeni naslednji prispevki:

2012	24.000 evrov	Tečaji slovenščine in njenih krajevnih različic v osnovnih šolah Kanalske doline; razstava »Tradicionalna hiša v Kanalski dolini« kot večkulturna etnografska pobuda.
2013	12.000 evrov	Tečaji slovenščine in njenih krajevnih različic v osnovnih šolah Kanalske doline v sodelovanju z večstopenjsko šolo I. Bachmann s Trbiža.
2014	15.000 evrov	Tečaji slovenščine in njenih krajevnih različic v osnovnih šolah Kanalske doline v sodelovanju z večstopenjsko šolo I. Bachmann s Trbiža.
2015	15.000 evrov	Tečaji slovenščine in njenih krajevnih različic v osnovnih šolah Kanalske doline v sodelovanju z večstopenjsko šolo I. Bachmann s Trbiža.
2016	10.000 evrov	»Jezik – korenina naše kulture / La lingua – la radice della nostra cultura« – ovrednotenje živih govorov slovenskih jezikovnih različic Kanalske doline med mladimi (Združenje don Mario Cernet).

Večina ukrepov se nanaša na poučevanje slovenskega jezika in njegovih različic v šolah; to potrebo so začutili in podpirali tudi lokalna društva in lokalne uprave. Finančna sredstva so bila v celoti uporabljena in dopolnjena z drugimi sredstvi javnih uprav in društev v želji, da bi imel ta pouk neko kontinuiteto.

(»Če ni kontinuitete, je vsega konec,« je povedal ravnatelj tamkajšnje šole). Jezikovne ure so potekale v vseh vrtcih in osnovnih šolah večstopenjske šole, običajno po dve uri na teden.

V letih 2013–2015 so priskočile na pomoč tudi slovenske učiteljice iz šole v Kranjski Gori in avstrijske učiteljice iz občine Čajna (Noetsch). »Projekt je bil finančno samostojen, saj je šlo za izmenjavo učiteljic v režiji posameznih šol.«

Ravnatelj večstopenjske šole na Trbižu je poudaril: »Dve uri pouka na teden služita le ohranjanju smisla za jezik, ne vplivata pa na sposobnosti, na jezikovne kompetence otrok. Nekaj čisto drugega je govoriti tisti jezik ali ga vsaj pasivno poslušati. Ti ukrepi dokazujejo le to, da jezik obstaja in da je za večstopenjsko šolo na Trbižu pomemben. Če hočemo, da se pouk obrestuje, mora imeti dostojno število ur, te pa je treba vključiti v učni program, tako da zagotovimo kompenzacijo med različnimi jeziki in jezikovnimi kodami.«

Podobno je razmišljal župan Naborjeta: »Od sedanjega pristopa do pravega pouka jezika je treba prehoditi kar nekaj poti; sedaj se ne morejo dovolj naučiti, tedenskih ur je premalo in v dveh urah na teden se je težko naučiti jezika.« Poudaril je, da je znanje jezikov pomembno tudi za družbeno-gospodarski razvoj tega območja, »saj se bodo naši mladi z večjim jezikovnim znanjem lažje zaposlili, predvsem v našem posebnem trinacionalnem okolju. Tu, na tromeji, se je verjetno lažje zaposliti, če se dobro obvladajo jeziki.« Kljub tem omejitvam je učinek poučevanja slovenščine kar pozitiven, ne toliko pri usvajanju jezikovnega znanja, temveč bolj z vidika spodbude za družine. Župan je pojasnil: »Razvoj na tem področju je predvsem odvisen od družin, vendar če institucije dajejo tovrstnemu učenju ustrezno pozornost, se potem zanj začenjajo bolj zanimati tudi družine, zato je treba skrbeti za ta vidik. Sicer tvegamo, da bo jezik izumrl, z njim pa tudi občutek pripadnosti, kar bi bilo zares žalostno.«

Dolina Rezije

Občina Rezija je med letoma 2012 in 2016 dobila naslednja sredstva:

2012	24.000 evrov	Pouk jezika, kulture, petja, glasbe in rezijanske flore na osnovni šoli v Reziji; natečaj za zgodbe in stripe v rezijanščini; priprava, natis in predstavitev knjige »La battaglia dimenticata della Val Resia 26-30 ottobre 1917« (Pozabljena bitka v dolini Rezije 26.–30. oktober 1917); natis brošure o dejavnostih in projektih v korist rezijanščine na prvostopenjski srednji šoli; ponatis s predhodno raziskavo o publikacijah, zanimivih za rezijanščino, ene ali več zelo redkih publikacij.
2013	12.000 evrov	Pouk petja in naravoslovne dejavnosti v rezijanskem vrtcu; pouk rezijanskega jezika, kulture, petja in glasbe na rezijanski osnovni šoli; prva svetovna vojna v dolini Rezije: tematska poglobitev v 3. razredu prvostopenjske srednje šole v Reziji; filmski posnetek o dolini Rezije, ki naj bi ga pripravili učenci prvostopenjske srednje šole za udeležbo na državnem natečaju: priprava tematskih plastificiranih posterjev.
2014	15.000 evrov	Pouk rezijanskega jezika, kulture, plesa in petja ter naravoslovne dejavnosti v rezijanskem vrtcu; pouk rezijanskega jezika, kulture, petja in glasbe na rezijanski osnovni šoli; prva svetovna vojna v dolini Rezije: tematska poglobitev v 3. razredu prvostopenjske srednje šole v Reziji; natis večjezične karte o prvi svetovni vojni; kulturne delavnice in pouk rezijanske glasbe v 1. in 2. razredu rezijanske prvostopenjske srednje šole.
2015	15.000 evrov	Pouk rezijanskega jezika, kulture, plesa in petja ter naravoslovne dejavnosti v rezijanskem vrtcu; pouk rezijanskega jezika, kulture, petja in glasbe na rezijanski osnovni šoli; prva svetovna vojna v dolini Rezije: tematska poglobitev v 3. razredu prvostopenjske srednje šole v Reziji; kulturne delavnice in pouk rezijanske glasbe v 1. in 2. razredu prvostopenjske srednje šole v Reziji; natečaj, namenjen prvostopenjskim srednjim šolam, za arhivske in terenske raziskave o zgodovinskih temah ter natis materiala.
2016	15.000 evrov	Program za ovrednotenje rezijanščine (Občina Rezija).

Tudi Občina Rezija je izkoristila ves dodeljen denar; pri izvajanju predvidenih projektov ni imela posebnih težav. Projekte lahko razdelimo na tri skupine: **pouk rezijanščine in druge šolske dejavnosti, publikacije in natečaji.**

Glede tečajev rezijanskega jezika in kulture zunanja učiteljica – sodelavka ugotavlja, da je ta pouk »podoben pouku tujega jezika, saj večina otrok rezijanščino govori, sliši, posluša le tu, v šoli. [...] Rezijanščina je materni jezik le nekaterih. [...] Vsekakor je to za otroke pozitivna izkušnja, vsi kažejo veliko zanimanja, želijo sodelovati. Gradiva je seveda malo, zato je to delo kar zahtevno.« Učiteljica obžaluje, da je jezikovnih ur tako malo (ena ura vsaka dva tedna za vsako skupino učencev, saj je polovica ur namenjena glasbi in plesu), tudi čas zanje ni najboljši (petki popoldne). Pouk tako pogosto temelji na praktičnih in ročnih dejavnostih. V zadnjih razredih se uvajata tudi branje in pisanje v rezijanščini.

Nekatere družine se z uvajanjem pisne oblike sicer ne strinjajo, ker menijo, da je treba domačo govorico ohranjati le v ustni obliki. V vsakem primeru pouk obiskujejo vsi otroci in družine z zanimanjem spremljajo dejavnosti. Otroci »so doumeli, da gre za nekaj, kar je njihovo, in si torej nekako spet prisvajajo ta jezik: to je nekaj, zaradi česar se počutijo nekoliko drugačne od drugih ... kar je zanje tudi bogastvo.«

Rezijanski župan meni, da delo v šoli poteka dobro, saj se celovito posvečajo jeziku, zgodovini in kulturi. Skupno število ur ni odvisno od občinske uprave (ki neposredno imenuje učitelje), temveč od splošnega načrtovanja na šoli. »Veliko družin so že v 50. letih prisilili, da so opustile rezijanščino; vračati se danes k njej ni lahko. Zelo veliko je tudi mešanih zakonov. [...] Vsekakor pa lahko že opazamo

določene rezultate: otroci sicer ne znajo dolgo govoriti, vendar razumejo vse, in ko so dovolj stari, vzpostavijo stik z drugimi, aktivirajo nekakšno samoobrambo.«

V prvostopenjski srednji šoli je dejavnost usmerjena bolj v ohranjanje zgodovinskega spomina, kar je v ospredju tudi na raznih natečajih, ki jih razpisuje občina in ki se financirajo tudi iz drugih virov. Izdane publikacije podpirajo in dokumentirajo didaktične dejavnosti (posterji, škatla z didaktičnimi kartami), delno pa služijo širši uporabi (npr. turizmu – z zemljevidom o prvi svetovni vojni).

Nediške doline in Terska dolina

Gorski skupnosti Tera, Nediže in Brd so bila med letoma 2012 in 2016 nakazana naslednja sredstva:

Leta 2012: 32.000 evrov za projekte:

- ponatis topografske karte »Valli del Natisone / Nediške doline« (izdala jo je gorska skupnost);
- knjiga »Miti, fiabe e leggende – Area Valli del Natisone« [Miti, pravljice in legende – območje Nediških dolin] (gorska skupnost in Občine Dreka, Grmek, Srednje, Sovodnje, Sv. Lenart, Špeter, Podbonesec in Praprotno);
- tečaj jezika in kulture Nediških dolin za učitelje ali v izvedbi učiteljev za območne šole (Občine Špeter, Srednje in Sv. Lenart);
- cestne oznake (Občini Dreka in Podbonesec);
- ponatis publikacije (Občina Tipana);
- »A tavola nell'Alta Val Torre [Pri mizi v gornji Terski dolini] – Jesti tou Terski dolini« (Občina Bardo)
- knjige in drugo za knjižnico – oddelek za kulturo in manjšinske jezike (Občini Fojda in Ahten);
- natečaj za šole o msgr. Ivanu Trinku (Občina Sovodnje);
- ponatis brošure o kulturnih zanimivostih in drugo (Občina Grmek).

Leta 2013: 16.000 evrov za projekte:

- natis publikacije »Le Krivapete [Krivapete]« (gorska skupnost);
- nakup knjig, publikacij in avdiovizualnih sredstev za knjižnico – oddelek za kulturo in manjšinske jezike (Občina Ahten);
- nakup elektronske opreme za oblikovanje zgodovinskega arhiva o krajevnih jezikovnih različicah (Občina Podbonesec);
- natis publikacije o lokalni zgodovini z naslovom »Faedis, un paese nella storia« [Fojda, vas v zgodovini] (Občina Fojda);
- ponatis brošure o območju Občine Grmek (Občina Grmek);
- ponatis publikacij, pripravljenih s sredstvi iz poslovnega leta 2011 (Občina Špeter);
- dvojezični koledar (Občina Tipana);
- organizacija kulturnih dejavnosti, povezanih z ovrednotenjem ljudskih običajev, kot so *Rožinca* in *Devetica* (Občina Dreka);
- organizacija kulturnega natečaja »Doli.doli.doline«, namenjenega vrtcem, osnovnim in srednjim šolam v Sv. Lenartu (Občina Sv. Lenart);
- organizacija dogodkov, predstav in kulturnih pobud v okviru prireditve »Burjanka« (Občina Bardo);
- toponomastične table in kulturne prireditve na območju Občine Srednje (Občina Srednje);
- realizacija in postavitve dvojezičnih cestnih oznak (Občina Sovodnje).

Leta 2014: 20.000 evrov za projekte:

- razstava o razvoju lokalne kartografije skozi stoletja – zgodovinske raziskave in toponomastične analize, zbiranje in reprodukcija gradiva (gorska skupnost);
- priprava in namestitev dvojezičnih oznak, brošur in turistično-kulturnih publikacij (Občina Ahten v sodelovanju z Občinami Fojda, Neme in Tipana);
- realizacija in namestitev dvojezičnih cestnih oznak (Občini Dreka in Sovodnje);

- tečaji narečja in »Senjam beneške pesmi« (Občina Grmek);
- koledar za leto 2015 (Občina Bardo);
- tečaj jezika in kulture Nediških dolin za učitelje in učence krajevnih šol vseh stopenj (Občina Podbonesec z Občinami Špeter, Sv. Lenart in Srednje).

Leta 2015: 20.000 evrov za projekte:

- nadaljevanje akcije, ki se je začela leta 2014, za pripravo, namestitvev in sitotisk panojev za razstavo o lokalni kartografiji skozi stoletja – zgodovinske raziskave in toponomastične analize – zbiranje in reprodukcija gradiva (gorska skupnost);
- dvojezični koledar (Občina Tipana);
- informativna dvojezična brošura (Občina Sovodnje);
- nadaljevanje projekta, ki se je začel leta 2014, za pripravo in postavitvev dvojezičnih panojev (Občina Dreka);
- narečni natečaj »Naš domači izik« (Občina Špeter);
- dvojezični koledar (Občina Bardo);
- tematski zemljevid (Občina Fojda v sodelovanju z Občino Ahten);
- promocijska publikacija »Stregna – Sriednje« (Občina Srednje);
- koledar v sodelovanju z društvom Rečan – krajevna publikacija v sodelovanju z društvom Stellini (Občina Grmek);
- projekt »Memorie« [Spomini] – zbirka intervjujev v nediškem narečju za ovrednotenje zgodovinskega spomina (Občina Sv. Lenart);
- prevod publikacije »La lupa del monte Mia« (Občina Podbonesec) v nediško narečje.

Leta 2016 je bilo 34.440 evrov neposredno dodeljenih posameznim predlagateljem za naslednje projekte:

- »Parole e musica: za kupe se ġuoldat« – jezikovni tečaj, prispevki in literarni natečaji za spodbujanje, širjenje in preučevanje nediške jezikovne različice (Občina Podbonesec);
- »Civiale: po slovensko Čedad« – zbiranje in popisovanje pričevanj v raznih različicah slovenščine v soudeleženih občinah, priprava itinerarija po mestu za poglobitev zgodovinske, družbene in kulturne stvarnosti Čedada, gledališka priredba zbranih anekdot (Občina Čedad);
- »Alta Val Torre – Terska dolina« – ponatis in posodobitev dvojezičnega turističnega vodnika, postavitvev dvojezičnih informativnih panojev, priprava brošure in dveh kulturnih večerov (Občina Bardo).

Že na prvi pogled je očitna **velika razdrobljenost ukrepov, izjema je samo zadnje leto**. Uradnik bivše gorske skupnosti nam je povedal: »Sklenjeno je bilo, da se del prispevkov neposredno nakaže občinam, ki bodo same poskrbele za izvedbo svojih projektov. Porazdelitev sredstev med posamezne občine je bila matematična. Toliko je denarja, toliko občin, vsaka je dobila enak delež ne glede na kakovost projekta. [...] Nekateri projekti so se že zaključili, drugi se zaključujejo, tako npr. projekt same gorske skupnosti, ki je sklenila, da bo združila več letnih prispevkov za nekoliko večje projekte, medtem ko so občine izvajale preprostejše projekte, ki so trajali leto dni ali pa kvečjemu poldrugo leto. [...] Na vseh pisnih in konkretnih izdelkih je bilo treba navesti vir denarnih sredstev, t. j. 22. čl. dež. z. 26/2007, predpisi za zaščito slovenske jezikovne manjšine v FJK v dvojezični obliki, ker je pomembno, da se prizna prizadevanje A. D. FJK za podporo tudi tovrstne kulture in za ovrednotenje slovenskih narečij. [...] Iz pripravljenega gradiva je očitno, da je narečij zelo veliko, saj so opazne razlike že med posameznimi vasmimi. S prizadevanji za reševanje teh razlik se je rešil tudi del jezikovne in kulturne dediščine obravnavanega območja, ki bi se lahko sicer izgubila. Moramo izreči priznanje tudi občinam, ki so vedno podpirale lokalna kulturna društva in združenja, s katerimi so dobro sodelovale.«

Čedajski župan, ki je tudi predsednik Nediške MOZ, meni: »Negativna plat teh projektov je bilo prav dejstvo, da smo se osredotočali na značilnosti obmejnega območja, zaradi česar smo morali večkrat zelo jasno in specifično razdrobiti ukrepe na mikroprojekte.«

Tudi špetrski župan meni, da bi morali izvajati enotne projekte in da ne bi smeli pozabiti na rdečo nit: »Če namreč delamo s številnimi prekinitvami, ne pridemo nikamor.«

V primerjavi z območji Kanalske doline in doline Rezije so bili ukrepi v korist šolstva le obrobni: tečaj narečja za učitelje leta 2012, tečaj za učitelje in učence leta 2014 in dva natečaja za šole. To je verjetno posledica različnih izbir pri določanju kriterijev za uporabo teh sredstev. Treba pa je poudariti, da obe špetrski večstopenjski šoli, t. j. šola Dante Alighieri in dvojezična šola Pavel Petričič, namenjata veliko pozornost krajevnim narečjem tako pri rednih dejavnostih kot pri izvajanju projektov, kjer lokalne jezikovne različice niso več le sredstvo za sporočanje, temveč tudi orodje za terenske raziskave in predmet jezikovnega raziskovanja.

Šolska ravnateljica nam pojasnila, da se ti projekti delno financirajo s sredstvi deželnih razpisov za izobraževalno ponudbo, delno iz drugih virov. V vrtcih in osnovnih šolah v Bardu in v Tipani potekajo tudi krajši tečaji slovenščine, vedno ob uporabi deželnih sredstev za šolstvo.

Glede odnosa med knjižnim jezikom in lokalnimi narečji čedajski župan meni, »da je v šoli prav poučevati jezik, ki je tudi nacionalni jezik, to pomeni, da je za slovenščino to slovenski jezik, ker to zagotavlja dodatne priložnosti našim učencem, hkrati pa je treba poskrbeti, da se ne izgubi naša tradicija. Pri odgovornem vodenju teh projektov je treba poiskati ustrezno ravnotežje med obema vidikoma: pomembno je spoštovati zgodovino in tradicijo prebivalcev Nediških dolin, hkrati pa je treba razumeti, da se časi spreminjajo in da je treba omogočiti mladim, da se dejansko naučijo določenega jezika.«

60

Veliko dejavnosti za ohranjanje narečja (publikacije, koncerti, gledališke predstave) izvajajo tudi sama lokalna društva, ki črpajo sredstva tudi iz drugih virov, ki jih predvideva dež. z. 26/2007. To je poudaril tudi predsednik Inštituta za slovensko kulturo: »Lahko rečemo, da so od samega začetka vse dejavnosti naših društev potekale v našem narečju, ki je za nas veliko bogastvo. Zaradi tega ga še vedno uporabljamo v časopisju, gledališču, ki širi našo jezikovno tradicijo, publikacijah, pesmih itd.«

Od dejavnosti, ki so bile financirane leta 2016 in ki večinoma še potekajo, je še posebej zanimiv projekt **Civiale: po slovensko Čedad**, ki se navezuje tudi na dejavnosti v okviru občine Čedad delujočega urada za slovenski jezik. V projektu namreč sodelujejo različne javne uprave in društva kakor tudi šole iz Čedada in Nediških dolin, poleg tega pa projekt podpira tudi turistično ponudbo.

Izhajajoč iz slovenske toponomastike tega mesta, ki je ne poznajo niti njegovi prebivalci, se z intervjuji na terenu na novo odkrivajo stare tržnice in s tem novejša ljudska zgodovina vojvodskega mesteca ter oblikujejo novi turistični itinerariji. Ob sodelovanju učencev raznih šol je bil maja dan »kulturnega orienteeringa«, organizirani so bili vodeni obiski, pripravljena je bila brošura z zemljevidom Čedada in izvlečki intervjujev. Šola Piccoli je na podlagi vsega tega pripravila gledališko predstavo in knjižico za »Mittelgledališče«. Projekt se dopolnjuje z akcijo čedajskega združenja Somsì (Società Operaia di Mutuo Soccorso ed Istruzione) z naslovom Čedad v izložbi.

Čedajski župan pravi, da je ukrep povezan »z odprtjem urada, informativnega okenca in s pobudami, ki lahko tudi na čedajskem območju upoštevajo potrebe slovenske manjšine.«

Obeti in predlogi

Glede bodočih ukrepov so številne ustanove izrazile željo, da bi zagotovili nadaljevanje že začelih projektov: npr. prevoz dijakov iz Nediških dolin v slovenske šole v Gorici, ki ga organizira Zavod za slovensko izobraževanje, ohranitev lokalnih muzejev manjšine, ki jih upravlja Inštitut za slovensko kulturo, ter tečaji rezijanščine v rezijanskem vrtcu in osnovni šoli.

Nekateri intervjuvanci so izrazili željo, da bi občinske uprave med sabo tesneje sodelovale in da bi A. D. FJK pozorneje spremljala izvedene oziroma izvajane pobude in da bi bila prožnejša.

Tajnik Kmečke zveze je poudaril, da bi morala A. D. FJK oblikovati natančne smernice o sodelovanju med medobčinskimi območnimi zvezami. »Če bomo še naprej delovali kot doslej, t. j. če bomo tako upravljali zadnja razpoložljiva sredstva, bo vsaka zveza objavljala svoje razpise. To za nas ni pravilen način delovanja. Morali bi izbrati nekaj skupnih ciljev in delati zanje, vse tri MOZ bi morale skupaj pripravljati ciljno usmerjene projekte, ki naj se osredotočajo na posamezna območja. Če bomo namreč denar razdeljevali med vse strukture, gotovo ne bomo dosegli dobrih rezultatov. To je torej naš pogled na zadeve, o tem smo večkrat razpravljali tudi v Kmečki zvezi: mora pa tudi A. D. FJK oblikovati smernice za to. To pomeni, da mora tudi dežela opredeliti določene cilje, ki so pomembni za to območje, če se že sami ne znamo odločiti, za katere ukrepe naj se ta denar uporabi.«

Tudi **uradnik bivše Gorske skupnosti za Ter, Nedižo in Brda** je potrdil: »Dodelitev 516.000 evrov za območje od Trbiža do Praprotna ni tako visok znesek, da bi lahko veliko spremenil, vendar je lahko znamenje nekega interesa predvsem za podjetništvo v primarnem sektorju, ki je tudi najbolj kapilarno prisotna stvarnost na tem območju.«

Direktorica Inštituta za slovensko kulturo je dejala, da bi potrebovali sredstva za ohranjanje in nadgradnjo že obstoječih projektov. Najemnine za muzejske prostore so trenutno krite za triletno obdobje, medtem ko prepoved vstopnine traja še pet let po zaključku projekta, skladno s tem, kar je predvideno za evropske projekte. K temu je treba dodati še stroške za osebje, ki skrbi za odprtje muzejev: osebje v Špetru dela trenutno s skrajšanim delovnim časom, v Bardu je osebje zaposleno s pogodbami o sodelovanju, v Kanalski dolini pa bo center postal operativen šele oktobra in zato še nima osebja.

Tudi **predsednik Inštituta za slovensko kulturo** je podal nekaj misli v zvezi s tem: »Srčno upamo, da se bo triletni projekt nadaljeval. Pri teh projektih namreč tvegamo, da po izpeljavi zamrejo. Treba pa je delovati še naprej. Zagotoviti je treba vsaj minimalna sredstva, da se lahko delo nadaljuje, ker se projekti ne razvijajo sami od sebe, vedno je treba narediti kaj več.« Dolgoročni cilj projekta je ustvariti **muzejsko mrežo**, ki mora izpolnjevati vse zahteve deželnega zakona o muzejih ter mora biti ustrezno priznana in financirana. Direktorica je poudarila, da je končni predlog vključitev te mreže v deželno mrežo manjšinskih muzejev ob razširitvi slovenske lokalne mreže in ob sodelovanju z nemškima jezikovnima otokoma Sauris in Timau ter z drugimi kraji v deželi.

Druga dejavnost, ki bi jo inštitut rad izpeljal v bližnji prihodnosti, je »**Benečija gor in dol**«, ki predvideva integracijo turističnega prevoza izletnikov in kolesarjev v režiji Občine Kobarid z imenom »**Hop on – Hop off**«. Dva minibusov naj bi vozila iz Čedadada po dolinah in se na določenih mestih (npr. na Livku in v Robedišču) srečala z vozili slovenskega projekta za morebitno izmenjavo potnikov in nadaljevanje vožnje po predvideni poti. Itinerarija sta že bila določena (eden vključuje tudi Tersko dolino), projekt pa naj bi se začel poleti 2018. Pobudniki se zavedajo, da sicer ni bil predviden v prvotnem predračunu, in upajo, da omejena fleksibilnost sklada ne bo preprečila njegovega izvajanja, saj bi ta dejavnost krepko podprla lokalni turizem.

Župan iz Naborjeta je pojasnil, da so sredstva, ki jih prejema občina, po večini namenjena razvoju geografskega območja, vendar bi raje videl, da bi bila usmerjena v šolstvo. Vztrajal je, da bi morali uvesti pouk slovenščine v ukovški šoli. Nekatera občinska sredstva so bila uporabljena za razvoj trijezičnega izobraževalnega modela, pilotnega projekta, ki ga bo treba preizkusiti in predstaviti A. D. FJK in ministrstvu za izobraževanje. »Mislim, da bi morali zdaj narediti naslednji korak: poskrbeti, da bo postal pouk slovenskega in nemškega jezika stalnica v učni metodologiji vsaj v ukovški šoli.«

Ravnatelj večstopenjske šole na Trbižu je pojasnil, da je »zamisel o vsaj trijezičnem pouku na tem območju spet aktualna,« in omenil tudi Občino Naborjet, ki »se zelo zavzema za to, da bi imela na svojem

območju trijezično šolo, in je financirala nekakšno eksperimentiranje s strokovnim svetovanjem«. Tudi na Trbižu govorijo o tem, da bi v kratkem uvedli jezikovne učne module, obenem pa nameravajo oblikovati mednarodni znanstveni odbor v sodelovanju z avstrijsko, slovensko in vidensko univerzo. Ravnatelj je prepričan, da bo lahko dejavnost spet stekla, vendar potrebuje potrditev pristojnega ministrstva, »da ne bi obviseli na tanki niti, ki je odvisna od finančnih sredstev« in dobre volje. Zamisel je bila deležna veliko zanimanja in v kratkem naj bi bil pripravljen podrobnejši načrt za njeno izvedbo.

Učiteljica iz Rezije, ki je z učiteljico glasbe učila rezijanščino v osnovni šoli in vrtcu, je predstavila učne razmere, ki se še niso povsem izoblikovale, saj še vedno pogrešajo didaktično gradivo in zadostno število ur pouka. Šola želi okrepiti prisotnost rezijanščine s projektom likovne vzgoje v rezijanščini, ki je bil tudi že vključen med predloge, s katerimi se je šola prijavila na deželne razpise na področju izobraževalne ponudbe.

Glede sredstev za Rezijo je **predstavnica kulturnega društva Muzeo od tih rozajanskih judi / Muzej rezijanskih ljudi / Museo della Gente di Val Resia** izrazila zadovoljstvo nad sodelovanjem z A. D. FJK in opozorila na problem rezijanske pisave, ki bi ga bilo treba čim prej rešiti. Zaenkrat še ni enotnega modela, ki bi ga sprejela celotna rezijanska skupnost. Učiteljica, ki poučuje rezijanski jezik, je tudi izpostavila določeno zadržanost staršev do poučevanja rezijanske pisave, saj bi raje videli, da bi se pouk omejeval le na ustni pristop. Po županovem mnenju so vzrok za to razhajanja glede zapisovanja (po načelu »torej raje nič«). Župan sicer misli, da pisava, ki jo je predlagal občinski svet, ustreza zahtevam velike večine občanov, in opozarja, da je sam Steenwijk, avtor rezijanskega pravopisa, v svojih zgodnjih razpravah dopuščal določene dvome.

Sklepi

62

Za zaključek lahko **povzamemo nekaj prioritetnih nalog**, ki jih bo treba izvesti v prihodnje:

- optimizirati nakazila sredstev, ki jih predvideva 20. čl. dež. z. 26/2007 in ki bi jih bilo treba po možnosti povečati ali dopolniti glede na skupne cilje celotnega območja;
- omogočiti večjo fleksibilnost pri izvajanju projektov, predvsem ko se lahko vanje vključijo inovativni ali dopolnilni elementi, ki sprva niso bili predvideni;
- okrepiti dejavnosti v šolah (ob upoštevanju dejstva, da so se v zadnjih letih drastično zmanjšala tudi državna sredstva za šole, ki jih predvideva z. 482/99), da bodo postale učinkovitejše;
- odzvati se na zelo občuteno potrebo po trijezičnem pouku v Kanalski dolini s stabilno in trajno sistemsko rešitvijo, ki naj predvideva usposobljene učitelje za poučevanje in rabo lokalnih jezikov.

Nazadnje bi poudarili, da se moramo izogibati dodeljevanju sredstev vse povprek. Bolje je, da namenimo razpoložljiv denar najkoristnejšim projektom, kot se je že zgodilo leta 2016.

Sklepna opomba:

Pisanje referata smo končali 30. septembra 2017 in zaradi tega ne upošteva dogodkov, ki so se morebiti zgodili po tem datumu.

Opombe:

¹ Za slovensko poimenovanje mesta ali pokrajine Udine sta v rabi dve različici; poleg tu uporabljene Viden je namreč razširjena in ustaljena tudi oblika Videm. Dvojnost se prenaša tudi na izpeljane pridevnike.

GIORGIO BANCHIG in IOLE NAMOR

Poročilo delovne skupine

Delovno skupino sestavljajo:

Giorgio Banchig in Iole Namor (koordinatorja), Antonio Banchig, Rudi Bartaloth, Cristina Buttolo, Franco Calligaris, Germano Cendou, Igor Cerno, Luisa Oliva Cher, Giuliano Fiorini, Luciano Lister, Luigia Negro, Michele Obit, Michela Predan, Riccardo Ruttar, Lucia Trusgnach, Anna Wedam.

Prisotni sta avtorici referata Ilaria Ciccone in Živa Gruden.

20. čl. dež. z. 26/2007

Sredstva iz 20. čl. dež. z. 26/2007, ki povzema 21. čl. z. 38/2001, so namenjena socialnemu, gospodarskemu in okoljskemu razvoju obmejnega območja videnske pokrajine; ta sredstva so bila v preteklem obdobju v celoti izkoriščena, čeprav v prvi fazi izvajanja zakona ne vedno namensko.

Pomembno je, da je za vidensko pokrajino jezikovna in kulturna zaščita povezana z ekonomskim in socialnim razvojem.

Ta tema je bila v središču razprave delovne skupine, ki je posebej izpostavila dramatično demografsko stanje goratega območja, kar ogroža sam obstoj slovenske skupnosti. V tem smislu so razpravljavci predlagali povečanje dotacije in smotrnejšo uporabo sredstev, pri čemer bi bila potrebna večja koordinacija med krajevnimi javnimi upravami zaščitenega območja. Postaviti je treba jasnejše skupne cilje za celotno območje, pri čemer naj bi bila soudeležena tudi deželna uprava.

Izražena je bila skrb zaradi reforme krajevnih javnih uprav, na podlagi katere se ustanavljajo t. i. MOZ; Slovenci videnske pokrajine so razdeljeni med več zvez, v vsaki od njih pa predstavljajo najšibkejši del. Izšel je predlog, da bi dežela ustanovila koordinacijsko omizje županov prizadetih občin in predstavnikov manjšinskih organizacij, ki bi usmerjalo in usklajevalo razvojne projekte na podlagi 20. čl. dež. z. 26/2007.

Predstavljena je bila potreba po oblikovanju posebnih programov za zaposlovanje žensk v goratem območju, kar bi lahko zajezilo izseljevanje.

Podpreti in razširiti bi bilo treba tudi prizadevanja nekaterih občin za ureditev zemljiških fondov, kar je predpogoj za razvoj proizvodnih dejavnosti.

Pri izvajanju projektov naj se omogoči večja fleksibilnost, predvsem ko se vanje vključijo inovativni ali dopolnilni elementi, ki sprva niso bili predvideni.

22. čl. dež. z. 26/07

Že v poročilu je bilo ugotovljeno, da so se sredstva iz tega člena skoraj razpolovila, kar ni koristilo krepitvi dejavnosti v podporo krajevnim jezikovnim različicam slovenskega jezika. Nerazumljivo je dejstvo, da pri zadnjem razpisu ni bila sprejeta skupna pobuda obeh špetrskih šol glede dejavnosti v narečju, medtem ko krajevne uprave delijo finančna sredstva društvom in skupinam, ki v svojih programih in delovanju uveljavljajo tezo, da je nediščina samostojen slovanski jezik in s tem v bistvu osporavajo zaščitnemu zakonu, iz katerega črpajo sredstva.

V razpravi, ki so se je udeležili dva odbornika in občinski svetovalec opozicije Občine Rezija, je bilo precej prostora namenjenega vprašanju zapisa rezijanščine, glede katerega soobstajata dve praksi. Delovna skupina se je zedinila glede predloga, da bi dežela zaupala strokovni komisiji nalogo, da ob upoštevanju vseh krajevnih dejavnikov oblikuje predlog zapisa, ki bi bil sprejemljiv za vse. Prisotni so se namreč strinjali, da je pouk rezijanščine v krajevni šoli neobhodno potreben za obstoj tega idioma.

Predvsem v Kanalski dolini in Reziji so se sredstva iz 22. čl. tega zakona uporabljala pretežno za dejavnosti v šolah, ki so jih zlasti predstavniki šolskega okolja opredelili za pozitivne, hkrati pa nezadostne. Zato gre dejavnosti v šolah okrepiti tako v okviru samega dež. z. 26/2007 kot tudi drugih deželnih ukrepov za razvoj vzgojnih dejavnosti.

Pouk slovenščine je treba omogočiti tudi zunaj zaščitenege območja, kjer zanj obstaja povpraševanje, in v celoti izvajati 12. čl. z. 38/2001.

Sistemska rešitev pa je potrebna, da se v okviru večjezičnega učnega modela zagotovi poučevanje slovenskega jezika na šolah vseh stopenj v Kanalski dolini.

Za optimizacijo vseh teh ukrepov delovna skupina predlaga okrepitev slovenskega urada Občine Čedad, ki naj deluje tudi v oporo predlaganega koordinacijskega omizja županov in predstavnikov organizacij manjšine.

Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju.

Ocena trenutnega stanja, teoretski vidiki in organizacijski modeli

Strokovni referat

V referatu bomo obravnavali nekatere vidike in dejavnike, pomembne za **organizacijsko in tehnično zasnovo** deželne strukture, ki ponuja integrirane jezikovne storitve javni upravi. Gre za izvajanje institucionalnega in operativnega okvira nastajajočega **Centralnega urada za slovenski jezik in mreže storitev na ozemlju FJK**. Urad je predviden na podlagi alineje c 41. odst. 4. čl. dež. z. št. 34/2015, ki bo pristojna za upravljanje in koordinacijo dejavnosti, povezanih z rabo slovenščine v javni upravi.

Glede na informacije, ki so nam na voljo¹, bo nastajajoči centralni urad predvsem **usklajeval in nadziral mrežo jezikovnih strokovnjakov**, ki sodelujejo z različnimi ustanovami javne uprave na območju občin in naselij, ki jih navaja odlok predsednika republike z dne 12. septembra 2007. Skrbel bo za terminološko **revizijo, nadzor in standardizacijo**, hkrati pa bo zagotavljal **prevajanje in tolmačenje** za potrebe referenčnega odborništva in po potrebi tudi za druge deželne direkcije in organe. Tako bo urad **podpiral in spodbujal rabo slovenskega jezika** v javni upravi, pri čemer bo sodeloval s posameznimi organi javne uprave in s paritetnim odborom. Centralni urad bo tudi **skrbel za jezikovno in strokovno usposabljanje** kadrov, ki bodo pristojni za jezikovne storitve v posameznih organih javne uprave.

V okviru omenjenih (in morebiti še drugih) dejavnosti se bo centralni urad moral **spopadati z določenimi težavami**, ki so bile že zaznane na obravnavanem geografskem območju², predvsem kar zadeva jezikovne storitve za slovenski jezik, ki se trenutno izvajajo pri organih javne uprave v FJK³. Moral bo zlasti **zagotavljati in spodbujati dobro kakovost besedil** (predvsem prevedenih) **v slovenščini** – izraz »kakovost« je tu premalo definiran in ga bomo skušali boljše opredeliti v nadaljevanju prispevka. Centralni urad bo moral tudi **optimizirati obstoječe vire** tako z vidika znanja kot z vidika proračuna, da se bo povečala učinkovitost delovnih procesov in z njimi povezanih postopkov: ta vidik bomo poglobili predvsem v zadnjem delu tega poročila.

V nadaljevanju bomo najprej predstavili trenutno stanje jezikovnih storitev (predvsem kar zadeva prevajanje in lektoriranje besedil), ki izhaja iz analize vzorčno izbranih besedil, zatem bomo podali nekaj teoretskih ugotovitev, na koncu pa bomo postavili nekaj hipotez o organizacijski zasnovi nastajajočega centralnega urada. Prispevek temelji na raziskovalnih protokolih, ki predvidevajo vzorčenje empiričnih jezikovnih podatkov, polstrukturiran intervju, strukturiran vprašalnik, zbiranje podatkov iz institucionalnih spletnih virov, nato pa še analizo, primerjavo in obdelavo gradiva.

Jezikovne storitve za slovenski jezik v organih javne uprave na obravnavanem geografskem območju: trenutno stanje in opredelitev težav

Za pripravo tega prispevka smo vzorčno izbrali, pregledali, popisali in analizirali petnajst (15) besedil. Pripravili so jih različni organi javne uprave v sedmih (7) različnih občinah FJK, ki spadajo v skupino 32 občin, kot jih navaja odlok predsednika republike z dne 12. septembra 2007; vsa besedila so dostopna na spletnih straneh posameznih organov javne uprave in so torej javna⁴. Ta besedila so bila očitno najprej napisana v italijanskem jeziku, pozneje pa prevedena v slovenščino; na voljo nimamo podatkov ne o avtorjih ne o postopkih, ki so jih uporabljali pri prevajanju. Na podlagi opravljene

analize smo skušali ugotoviti, katere prevajalske strategije so izbrali prevajalci, zaustavili smo se pri sprejetih rešitvah in morebitnih problematičnih vidikih.

Ob jezikovni analizi vzorčno izbranih besedil smo naleteli na **velika razhajanja glede na primerljivi korpus referenčnih besedil, ki ga lahko dobimo v okviru slovenskega jezikovnega kontinuuma**⁵; še zlasti so bili očitni pojavi medjezikovnega stikanja z italijanskim jezikom, zasidranost odstopanj in vzporedni terminološki standardi. Kot smo tudi že predhodno domnevali, smo v besedilih različnih uprav kakor tudi različnih služb in celo samo različnih prevajalcev naleteli na **številne primere terminološke, morfosintaktične, pravopisne in tekstualne/stilistične nedoslednosti in nepovezanosti**. V splošnem je kakovost prevodov posameznih besedil zelo spremenljiva, pri čemer so nekateri prevodi odlični, v številnih pa lahko naletimo tudi na zelo grobe prevajalske napake.

Razloge za zgoraj navedene pojave lahko v splošnem pripišemo predvsem naslednjim okoliščinam:

a. okoljski/prostorski dejavniki:

- podaljšano **medjezikovno stikanje** med italijanščino in slovenščino pri osebju, ki je pristojno za prevajanje besedil, s posledičnim enosmernim vplivom italijanščine na slovenščino (ne pa nasprotno) zaradi različnega statusa, ki ga uživata jezika na obravnavanem območju; pojav se ne obravnava ustrezno v učnih načrtih in v programih usposabljanja ter v drugih specifičnih programih;
- relativna jezikovna »**izoliranost**« skupnosti slovenskih govorcev, tudi prevajalcev in verjetno tudi koristnikov/uporabnikov prevajanih besedil (pripadniki slovenske jezikovne in narodne skupnosti v FJK);

b. strokovno-specialistični dejavniki:

- **pomanjkljiva oz. fragmentarna izobrazba** osebja, ki je pristojno za prevajanje besedil; poleg pomanjkljivega splošnega znanja na področju prevajanja, tolmačenja in medjezikovnega posredovanja je zaznati nepoznavanje tem, ki so tesno povezane s kontaktnim jezikoslovjem in pragmatiko v manjšinskih kontekstih in s pravno-upravno terminologijo;
- **pomanjkljiva jezikovna izpostavljenost** osebja besedilom, praksam in diskurzivnim dinamikam v slovenskem jezikovnem kontinuumu, predvsem na referenčnih področjih, kar vodi v delne vrzeli pri slogu in pisanju v specifični strokovni zvrsti ciljnega jezika in v slabo poznavanje relevantne terminologije;

c. organizacijski dejavniki:

- **odsotnost skupnega vodenja** postopkov analize, prevajanja in lektoriranja besedil kakor tudi svetovanja in – ko je to potrebno – ustaljenih protokolov za izbiranje terminoloških, besedilnih in pravopisnih rešitev;
- **pomanjkanje skupne strategije** pri izbiranju, usposabljanju in zaposlovanju prevajalcev;
- **pomanjkanje informacijske infrastrukture (CAT– računalniško podprto prevajanje)**, ki bi bila skupna vsem kadrom, pristojnim za analizo, prevajanje in lektoriranje besedil; še zlasti opozarjamo na pomanjkanje pomnilnikov prevodov, glosarjev, strukturiranih terminoloških baz in drugih ad hoc orodij⁶.

Poudariti moramo, da je glavni problem teh in drugih pojavov terminološke, morfosintaktične, pravopisne in tekstualne/stilistične nedoslednosti in nepovezanosti povezan (tudi) z njihovo **zasidranostjo**: zlasti uradna besedila, vendar tudi besedila za javnost, ki jih objavlja javna uprava, so za njihove uporabnike **jezikovni vzorec**, na katerega se potem navezujejo. Dejansko prav ta besedila – zaradi svoje institucionalne narave – oblikujejo jezik ali njegovo lokalno različico, zaradi česar so posredna orodja za jezikovno načrtovanje. Z dokumenti, spletnimi portali, institucionalnimi spletnimi stranmi, referenčnimi obrazci in drugimi besedili javne uprave prihaja širša javnost končnih uporabnikov v stik s pravno-upravno terminologijo, obenem pa tudi s sintakso, stilistiko in komunikacijskimi praksami določenega jezika.

Zaradi svoje razširjenosti in dostopnosti na spletnih straneh organov javne uprave javna besedila dejansko predstavljajo skupnost govorcev, ki jih sestavlja, in javne institucije, ki jih objavljajo. Če je v besedilnem korpusu veliko razhajanj, pomanjkljivosti, pravopisnih napak, nedoslednosti in neustreznih praks za referenčno stroko (v tem primeru za pravno-upravno področje javne uprave), je tak korpus nedvomno zelo slabo orodje jezikovnega načrtovanja in **zelo neučinkovit primer promocije kulturne in jezikovne pluralnosti dežele kakor tudi njene odličnosti na področju znanstvenega in strokovnega znanja**.

Pripisovati te in druge pojave terminološke, morfosintaktične, pravopisne in tekstualne/stilistične nedoslednosti in nepovezanosti objektivnim razlikam med referenčnima upravno-pravnima sistemoma, to je italijanskim in slovenskim, je **ustaljena praksa, dejansko pa zgolj ideološka in znanstveno povsem neutemeljena**. Strokovno prevajanje – kot teorija in praksa medjezikovnega posredovanja tudi v institucionalnih in uradnih okvirih, hkrati pa v specifičnih panogah – ima na voljo ustrezna znanja, veščine in orodja za pravilno in učinkovito obravnavo tovrstnih primerov, ki so sicer zelo pogosti na mednarodni in medjezikovni ravni. Končno to dokazujejo tudi strukture, ki so pristojne za jezikovne storitve (med drugim prevajanje in tolmačenje) na ravni EU, ki pri svojem delu aplicirajo 24 jezikov na 28 državnih pravnih in upravnih sistemov (<http://cdt.europa.eu/>; v. 28/09/17).

Ustanovitev **centralnega urada**, ki bo odgovoren za usklajevanje mreže storitev na obravnavanem geografskem območju, za standardizacijo in lektoriranje besedil, za nadzor, usposabljanje in promocijo slovenskega jezika, torej predstavlja **potrben korak za izvajanje pravnih jezikovnih politik skladno s tem, kar je predvideno tudi na ravni EU**. Ko bo začel centralni urad konkretno delovati, se bodo lahko začele izvajati na ravni celotnega zainteresiranega območja številne dobre prakse, da bodo odpravile do zdaj ugotovljene težave, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Jezikovne težave v analiziranih besedilih

V obravnavanih besedilih se redno pojavljajo določene jezikovne težave, o vzrokih katerih smo že prej na kratko spregovorili. V tem poglavju bomo podrobno, vendar neizčrpno in na podlagi posameznih primerov, prikazali določene pojave, ki izhajajo iz stika med italijanskim in slovenskim jezikom, ter določene morfosintaktične in stilistične izbire, ki niso skladne s slovenskim jezikom, niti s trenutnimi predpisi/jezikovno kodifikacijo niti s stilističnimi praksami, standardiziranimi v kontekstualni praksi.

Predstavili bomo torej nekaj pomanjkljivosti, netočnosti in pravopisnih napak, ki jih ne bi smelo biti oz. ki bi jih bilo treba odpraviti ali popraviti pri lektoriranju/popravljanju besedil.

Pojavi medjezikovnega stikanja

V nadaljevanju navajamo nekaj specifičnih leksikalnih pojavov, ki smo jih zasledili v obravnavanih besedilih in ki izhajajo iz interferenc. To so kalki in napake pri razumevanju polisemije in paronimije. Poleg tega bomo na kratko omenili še druge primere pojavov, ki so povezani z medjezikovnim stikanjem, čeprav nanje nismo naleteli v obravnavanih besedilih⁷.

a. Kalk

Jezikovni kalk je posledica prevajalskega postopka, po katerem se dobesečno prenesejo v ciljni jezik elementi, ki so njegovemu jezikovnemu sistemu popolnoma tuji. Kalk lahko predvsem v bolj formalnih registrih in znanstveno-strokovnem jeziku povzroči prave prevajalske napake, predvsem v primeru terminoloških stalnih besednih zvez, pri katerih se pomen celote razlikuje od seštevka pomenov posameznih besed.

V obravnavanih besedilih smo naleteli na naslednje kalke stalnih besednih zvez⁸:

Št. primera	Stalna besedna zveza v italijanščini	Kontekst	Stalna besedna zveza, prevedena v slovenščino in prisotna v obravnavanih besedilih	Strukturna analiza kalka italijanščina -> slovenščina	Število in vrsta konkordanc v referenčnem korpusu za slovenski jezik (www.gigafida.net)	Slovenski termin v referenčnih korpusih ali v dvo- in večjezičnih terminoloških bazah (št. konkordanc na www.gigafida.net)
l.1.1.a/1	<i>classe di concorso</i>	razpis za osebe v specifičnem sektorju	natečajni razred	<i>concorso</i> -> natečaj; <i>di concorso</i> -> natečajni; <i>classe</i> -> razred	4, vse iz 1 vira (slovenski medij v Italiji)	področje razpisa (35); habilitacijsko področje (42); področje habilitacije (16); predmetno področje (1.298); strokovno področje (2.236) ...
l.1.1.a/2	<i>messo comunale</i>	vročitev dokumentov	občinski sel	<i>messo</i> -> sel; občina -> <i>comune</i> ; občinski -> <i>comunale</i>	9, vse iz zbirke humoresk »Butalci«, ki so bili ponatisnjeni kot priloga dnevnika Delo	vročitelj (29); uradna oseba, pristojna za posredovanje informacij javnega značaja ⁹

70

V prvem primeru (l.1.a/1) opozarjamo tudi na napačno razumevanje večpomenskosti posameznih leksikalnih elementov, iz katerih je sestavljena besedna zveza, kakor tudi terminološke enote:

Leksem	Pomeni/pomenski odtenki v italijanščini ¹⁰ (neizčrpen seznam s primeri)	Mogoči prevodi v slovenščino ¹¹ (neizčrpen seznam s primeri)
<i>Classe</i>	<i>c. tributarie, c. sociali, c. di età; insieme, aggregato; raggruppamento di alunni; materia, aula; ...</i>	razred, učilnica, kategorija, rod, generacija, letnik, sloj, rod, stan, kakovost, eleganca ...
<i>Concorso</i>	<i>reclutamento degli idonei; partecipazione, collaborazione; affluenza, incontro; gara; ...</i>	natečaj, konvergenca, razpis, sočasna prisotnost ...

b. Napačna interpretacija polisemije

Polisemija označuje večpomenskost enega samega leksema, ki je torej večpomenski (<http://www.garzantilinguistica.it/ricerca/?q=polisemico>, v. 26/09/17). V leksikologiji polisemija ni izjema, temveč skoraj pravilo. Zgolj v znanstveni in strokovni terminologiji se skuša pomen čim bolj omejiti, tako da so terminološke enote čim bolj enopomenske.

Polisemija lahko vodi v številne napake pri prevajanju: precej pogosto se zgodi, da prevajalec – predvsem če ni strokovnjak – zamenja razne pomene in pomenske odtenke.¹²

V obravnavanih besedilih smo naleteli na naslednje primere napačnega razumevanja večpomenskosti v izvirnem jeziku:

Št. primera	Italijanski leksem	Kontekst	Slovenski leksem v obravnavanih besedilih	Strukturna analiza pomena v italijanščini (s podčrtanim relevantnim pomenom) ¹³	Strukturna analiza pomena slovenskega leksema v obravnavanih besedilih ¹⁴	Alternativni slovenski izraz, ki ustreza relevantnemu pomenu v italijanščini ¹⁵
I.1.1.b/1	<i>iniziativa</i>	promocijske in informativne dejavnosti	pobuda	- zavestna in odgovorna odločitev, da se lotimo določene dejavnosti; - <u>dejavnost, zamišljena in izpeljana dejavnost</u>	- Kar povzroča kako dogajanje, delovanje; prizadevanje, težnja po delovanju. ///	dogodek, prireditev, akcija, ...
I.1.1.b/2	<i>intervento</i>	javno srečanje	poseg	- <u>udeležba na sestanku, na slovesnosti itd., prispevek pri razpravi</u> ; - posredovati, da se spoštujejo pravila pravilnika ali da se dodelijo kazni; - operacija, kirurški poseg	/// - Dejanje, s katerim se odločilno vpliva na potek česa; prim. vojaški poseg, prim. operacijski poseg	udeležba; govor, predavanje, nagovor, pozdrav, poseg v razpravo, predstavitev (prispevka, stališča ...).
I.1.1.b/3	<i>luce</i>	dobava električne energije	svetloba	- naravni pojav, ki sproža vizualne občutke v očesu; - svetlobni vir; - <u>dobava električne energije</u>	- kar omogoča, da so predmeti vidni; elektromagnetno valovanje, zaznavno z vidom; - lastnost predmetov, da so vidni; - ///	elektrika; dobava električne energije.

c. Paronimija («lažni prijatelji»)

Paronimija je zamenjava dveh besed, ki sta si podobni po obliki, vendar različni po pomenu. Lahko jo zasledimo znotraj enega samega jezikovnega kontinuuma ali pa na stičišču med dvema kontinuumoma¹⁶. Na stičišču med slovenskim in italijanskim jezikovnim kontinuumom je veliko primerov paronimij tudi na institucionalnem področju, npr. na pravno-upravnem področju¹⁷, kar lahko resno škoduje ne le razumevanju, temveč tudi zanesljivosti in verodostojnosti dokumentov¹⁸.

V obravnavanih besedilih smo odkrili naslednje primere paronimije med izvirnim in ciljnim jezikom.

Št. primera	Italijanski leksem	Kontekst	Slovenski leksem v obravnavanih besedilih	Strukturalna analiza pomena v italijanščini (s podčrtanim relevantnim pomenom) ¹⁹	Strukturalna analiza slovenskega leksema v obravnavanih besedilih ²⁰	Alternativni slovenski izraz, ki ustreza relevantnemu pomenu v italijanščini ²¹
l.1.1.c/1	<i>territorio</i>	proizvodi proizvodnih dejavnosti določenega območja	teritorij	- <u>geografsko območje</u> ; - okolje; - območje, ki spada pod določeno sodno in upravno pristojnost; - območje, ki ga žival ali skupina živali ščiti pred drugimi živalmi iste vrste	- <u>ozemlje, območje, prostor</u> ; - okolje; - ozemlje, območje; - teritorij, naselitveno območje.	območje, prostor; regija, pokrajina, kraj, okolica, soseščina, okraj
l.1.c/2	<i>riservato</i>	dokumenti z zaupnimi podatki	rezervirano	- diskreten, plah; - <u>ki je namenjen določeni osebi, ki ga ni mogoče prepustiti drugim, zaseben</u> ; - namenjen specifični rabi; namenski; - rezerviran	- zadržan, nedostopen; - <u>zaupen, tajen, zaseben</u> ; - namenjen specifični rabi; namenski; - rezerviran, zaseden.	zaupen, tajen, za notranjo uporabo, osebni ...;

Pojavi jezikovne marginalizacije

Ti pojavi se razlikujejo od pojavov medjezikovnega stikanja, saj niso neposredno povezani z vplivom prevladujočega jezika na manjšinski oz. podrejeni jezik, temveč so posledica »oddaljenosti« ali »osamitve« določenih skupnosti govorcev v okviru istega jezikovnega kontinuuma. V specifičnem primeru govorimo o relativni osamitvi slovenske manjšinske skupnosti v Italiji glede na slovensko večinsko skupnost v Sloveniji.

Zaradi te osamitve je mogoče naleteti na več jezikovnih dejavnikov, izmed njih pa so najbolj očitni naslednji:

- zastareli termini, ki se v jezikovnem kontinuumu ne uporabljajo več (npr. »rekurz«, »konzulta«);
- nepravilni termini (npr. »stalež«);
- ad hoc skovanke (npr. »sheda«, »bulizem« ...);
- primeri hiperkorekcije (npr. »ravnateljstvo« namesto »direkcija«);
- primeri pomanjkljive ali neustrezne modulacije in transpozicije oblik, rabe in glagolske besedne zveze, ki so sicer pogoste v italijanščini, vendar zelo redke v slovenščini, kot npr.:
- pasivni glagoli (s prislovnim določilom) -> aktivni glagoli (z osebkom):
è stato proposto (dall'ufficio) = »je bilo predlagano (s strani urada)« -> »urad je predlagal«;
- neosebne oblike -> osebne oblike z morebitnim splošnim osebkom:
si richiede l'autorizzazione = »zahteva se avtorizacijo« -> »zahteva se avtorizacija« / »zahtevamo avtorizacijo« / »potrebno je soglasje«;
- glagolske zveze -> nominalizacija:
al fine di evitare = »z namenom, da se izogne« -> »v izogib« / »za izogibanje« / »za preprečevanje«;
- al fine di promuovere* = »s ciljem, da se promovira« -> »za promocijo«.

Pogoste so tudi pravopisne napake, predvsem se uporabljajo pravopisna pravila, ki niso skladna z

natančno kodificiranim slovenskim pravopisnim priročnikom, tj. Slovenskim pravopisom 2001²²:

- nepravilna uporaba velikih začetnic:

Venezia Giulia = »Julijska Krajina« -> Julijska krajina;

- nepravilna uporaba ločil:

Friuli Venezia Giulia = »Furlanija Julijska krajina« -> »Furlanija - Julijska krajina«.

Centralni urad za slovenski jezik: teoretske predpostavke in organizacijski modeli

Pred predstavitvijo nekaterih mogočih organizacijskih modelov za nastajajoči centralni urad bomo podali krajše razmišljanje o določenih vidikih, ki se nanašajo na pravilne prevajalske postopke na pravno-upravnem področju. Ti so pomembni za pravilno razumevanje in presojanje ugotavljanj, ki jih bomo podali v nadaljevanju.

Teoretske predpostavke: terminologija in prevajalski prijemi

Pri prevajanju besedil moramo upoštevati celo vrsto teoretskih, metodoloških in strateških dejavnikov, ki zahtevajo interdisciplinarni spretnosti – od projektnega vodenja do medkulturnega posredovanja – in specifična znanja – od sintakse do strokovne terminologije. Oglejmo si na kratko nekatere izmed teh elementov, ki so koristni za razumevanje nadaljnje vzorčne analize zbranih besedil.

Terminologija

Z izrazom »terminologija« označujemo bodisi stroko, ki se ukvarja z zbiranjem, preučevanjem in standardizacijo konceptov ter opredelitev za zagotavljanje natančne, dosledne in praktične strokovne komunikacije²³, bodisi izdelek tovrstnega procesa standardizacije, ki je dejansko **zbirka eno- in večbesednih leksemov, ki se uporabljajo na določenem strokovnem področju**. Za namene tega referata bomo uporabljali izraz »terminologija« v drugem pomenskem odtenku.

Drugače kot za druge rabe besedišča v raznih pogovornih praksah je za rabo sektorske terminologije značilno, da mora biti čim bolj **stabilna, specifična, jasna in enoznačna**, kar še zlasti velja za besedila **s pravnega in upravnega področja**: če po eni strani vsa strokovna terminologija teži k jasnosti in doslednosti pri uporabi posameznih leksemov, pravno-upravna terminologija celo zavrača vsakršno dvoumnost (tako da skuša v čim večji meri odpraviti uporabo sinonimov), skuša čim bolj omejiti prostorsko (geografsko) in časovno (zgodovinsko) spremenljivost, večkrat pa celo zahteva izrecne zunajjezikovne kodifikacije. Skratka, vse, kar v vsakodnevnem komuniciranju dojemamo kot »bogastvo« (pluralnost, dvoumnost, jezikovne različice ...), se v strategijah, tehniki in praksi strokovnega prevajanja, predvsem na pravno-upravnem področju, klasificira kot »napaka«. Pri prevajanju pravno-upravnih besedil ni mogoče izbirati med več mogočimi izrazi, kar je za področje jezikoslovja pravzaprav izjema.

Terminologija je še danes edina jezikovna veda, ki jo urejajo standardi ISO; gre predvsem za predpis 704 (*Principles and methods of terminology*)²⁴, ki je bil prvič določen leta 1987, potem pa večkrat spremenjen, dokler ni dokončno obveljala različica iz leta 2009, ki je bila vnovič potrjena leta 2017.

Kar nas tu najbolj zanima, ne glede na tehnične podrobnosti, ki bi jih lahko kje drugje poglobili, je splošno načelo normiranja, tj. obdelave terminologije na podlagi analize konceptov in njihove umestitve v dosledne strukture.

Terminologijo, še zlasti pa pravno-upravno terminologijo, obravnavajo številna eno- in večjezična besedila, ki niso le priročniki, temveč predvsem normativna besedila²⁵.

Poleg enojezičnih korpusov in računalniških tehnologij, ki se zanje uporabljajo in ki so nedvomno neobhodno potrebne referenčne točke za delo na področju terminologije, moramo spomniti na

nekatero priročnike in zbirke podatkov, ki se nanašajo na večjezične korpusi, predvsem na *Inter-Active Terminology for Europe* - IATE, ki hrani zelo obsežno terminološko zbirko v vseh jezikih EU. V zvezi s tem moramo navesti tudi nekaj referenčnih platform mednarodnih teles, npr. platformo organizacije *Food and Agriculture Organization* - FAO (<http://www.fao.org/faoterm/en/>), kakor tudi mreže in strukture, ki so namenjene optimizaciji jezikovno-komunikacijskih praks teh teles, npr. Mrežo za odličnost institucionalne italijanščine (*Rete per l'Eccellenza dell'Italiano istituzionale* - REI), ki jo je leta 2005 zasnoval Generalni direktorat za prevajanje pri Evropski komisiji, in portal EVROTERM za institucionalno slovenščino (<http://www.evroterm.gov.si>).

Znanstveno in strokovno delo, ki ga opravlja struktura, pristojna za upravljanje terminologije (v našem primeru centralni urad), temelji predvsem **na usklajevanju terminov, da bi se izognili interpretacijskim dvomjem**, in skrbi za uporabo terminoloških izbir, ki morajo biti primerljive z drugimi jeziki in znotraj istega jezikovnega kontinuuma. Terminologija se normira predvsem s svojo (enoznačno, nedvoumno in dosledno) rabo v uradnih, normativnih in zakonodajnih besedilih v določeni stroki²⁶. Vendar ta cilj ni niti preprosto dosegljiv niti samoumeven: za dosledno, enoznačno in nedvoumno rabo terminologije, usklajeno s sistemom določenega jezikovnega kontinuuma, ne stojijo le predpisi (če so sploh kodificirani) nekega jezika in praksa določenega referenčnega konteksta, temveč tudi **kompleksno delo ekipe strokovnjakov**. Slednji morajo določiti termine, ki so prisotni v določeni stroki ali pa ki bi bili zanje primerni, jih nato popisati, preučiti, vnesti v specifične datoteke, kodificirati (tudi glede pravopisa, okrajšav, sopomenk itd.) in dati na voljo širši javnosti s pripravo priročnikov, npr. slovarjev, glosarjev in terminoloških baz za programsko opremo računalniško podprtega prevajanja. Jasno je, da se delo, ki smo ga tu na kratko povzeli, ne opravlja ročno ali individualno, temveč ga opravljajo ekipe strokovnjakov, ki uporabljajo informacijske tehnologije v vseh fazah obdelave terminov, od samih besedil do končnega izdelka.

74

Če pustimo ob strani te zelo tehnične vidike – ki jih bo sicer moral nujno upoštevati centralni urad – moramo poudariti, da **so terminološka vprašanja povezana tudi z jezikovno politiko in usmeritvami**, zaradi česar so pomembna tudi pri jezikovnem načrtovanju. Ustanavljanje organov, pristojnih za jezikovno normiranje, je lahko eden izmed ključnih ukrepov za zaščito ogroženih jezikov, za poživitev regionalnih manjšinskih jezikov, za promocijo nacionalnih jezikov na jezikovnih otokih (v enklavah) ali pa na avtohtonih manjšinskih območjih²⁷. Slovenski jezik v FJK spada v zadnjo kategorijo, saj je ta jezik uradni in državni jezik v sosednji državi, poleg tega pa tudi eden izmed uradnih jezikov EU. Različno od tega, kar velja za ogrožene jezike (npr. severna samijiščina) in za regionalne jezike (npr. furlanščina), imajo nacionalni jeziki – ki jih govorijo manjšinske skupnosti zunaj ozemlja, na katerem je to državni/uradni/prevladujoči jezik – določene značilnosti, ki jih je treba upoštevati tudi pri terminološkem načrtovanju.

Ti jeziki – v konkretnem primeru slovenščina, manjšinski jezik v Italiji, vendar uradni in državni jezik v sosednji RS, obenem pa eden izmed uradnih jezikov EU – so bili že slovnično (fonološko, morfološko in sintaktično) ter leksikološko opisani, so bili obenem že predmet standardizacije za strokovno ali institucionalno rabo in prakso; poleg tega imajo eno-, dvo- in večjezična orodja za terminološko normiranje tudi institucionalne in mednarodne narave²⁸, hkrati pa imajo na voljo vire, kakršni so besedilni korpusi, programska oprema in jezikovne platforme. **Območni jezikovni urad**, ki je pristojen za dva jezika s tovrstnim mednarodnim statusom – italijanščina in slovenščina sta nacionalna jezika, torej uradna/državna v referenčni državi, hkrati pa tudi manjšinska v sosednji državi in uradna v EU – **bo torej moral nujno upoštevati vse, kar je že bilo narejeno** na področju jezikovne standardizacije in jezikovnega normiranja, **prilagoditi se bo moral in sprejeti referenčno terminologijo, ki je bila določena in sprejeta na nacionalni in mednarodni ravni**. Samo v redkih primerih, ki se nanašajo izključno na lokalno predmetnost, bo lahko sprejemal ad hoc terminološke rešitve, pri čemer pa bo

moral upoštevati stroge epistemološke, metodološke in tehnične postopke, ki se uporabljajo v takih primerih²⁹.

Šele ko bodo zastavljene terminološke in stilistične smernice – na podlagi že obstoječih nacionalnih in mednarodnih modelov³⁰ – bodo lahko stekli prevajanje dokumentov, lektoriranje že prevedenih besedil in tolmačenje na institucionalnem področju.

Tehnike prevajanja

Kakovost strokovnega (pisnega ali ustnega) prevoda je v veliki meri odvisna od stopnje enakovrednosti in ustreznosti uporabljene terminologije; to velja predvsem za specifično in strokovno prevajanje pravno-upravnih besedil. Obenem je treba biti pozoren do vseh drugih jezikovnih vidikov in upoštevati referenčne opisne in normativne vire za slovenski jezik v pravno-upravnih besedilih.

Izbira pravilne prevodne/terminološke enote je torej ena izmed tehnik, ki se ji morajo prilagoditi prevajalci. **Uporaba različic, neologizmov in nekodificiranih sopomenk** mora biti skladno s prakso čim bolj omejena, če pa se že uporabijo, se morajo pri njihovem navajanju **upoštevati postopki in protokoli**, ki jih določi pristojni urad in morajo biti normirani za vse zainteresirane strani. Prevajalec mora namreč uporabljati besedišče in slog, ki morata biti dosledna in skladna s tistima, ki se redno uporabljata v referenčni stroki; le tako bo lahko postal besedilni korpus tudi referenčni korpus za nadaljnje delo.

Predhodna in natančna izbira **terminoloških virov** ter priprava – ko je to potrebno – **novih glosarjev** skladno s **standardiziranimi postopki in protokoli** sta zagotovilo za dober in hitrejši prevod. Terminološko delo namreč pospeši bodisi iskanje terminov, ki se bodo uporabljali, bodisi preverjanje kakovosti prevedenega besedila, s čimer se poveča produktivnost in se zmanjšajo stroški.

Strategije prevajanja so po večini konvencionalne, sledijo že standardiziranim načelnim smernicam, vendar se mora skupina strokovnjakov vsakič znova o njih posvetovati in dogovoriti. Poleg izbire samih terminov, o čemer smo že veliko razpravljali, je treba namreč tudi določiti leksikalna, pravopisna (kjer niso vnaprej določena) in stilistična načela, tako da bodo besedila referenčne prevajalske strukture čim bolj enotna in dosledna. Tako kot terminološke bodo morale tudi leksikalne, pravopisne in stilistične izbire temeljiti na **specifičnih referenčnih modelih**, ki jih bo ekipa strokovnjakov izbrala med izvirnimi slovenskimi besedili ali pa med v slovenščino prevedenimi besedili iz drugih jezikov, ki pa se v vsakem primeru nanašajo na isto strokovno področje (pravno-upravno). Spomnimo naj, da bo za jezike, ki imajo en sam standard, **terminološki**, leksikalni in slovnični referenčni **model** vedno model države, v kateri ima tisti jezik status uradnega/državnega/nacionalnega jezika³¹: **v primeru slovenščine je referenčni lingvistični standard jezik Republike Slovenije**. V vseh primerih, ko se bo izkazalo, da je slovenski knjižni jezik premalo ustrezen za potrebe območja, na katerem bo deloval nastajajoči urad, bo mogoče z lahkoto najti alternativne referenčne standarde v enojezičnih virih uradov in strokovnih služb EU, s katerimi sodelujejo strokovnjaki za italijanski in slovenski jezik.

Besedila nastajajočega urada bodo namreč institucionalne, upravne in pravne narave, zaradi tega bodo morala biti skladna z natančnimi slogovnimi navodili in leksikalnimi/terminološkimi predpisi tega področja. Tako si bo mogoče besedila ogledati, jih razumeti in v splošnem uporabljati tudi na nacionalni in mednarodni ravni.

Prevodi danes **nujno** temeljijo na **računalniško podprtem prevajanju s specifično programsko opremo (CAT)** – predvsem če gre za prevode zajetnih besedil, za timsko delo in za vsebine s kompleksno terminologijo. Pri računalniško podprtem prevajanju temelji prevajalska programska oprema na primerjavi obstoječih in ustrezno usklajenih **besedilnih korpusov**, na (že obstoječih in dopolnjujočih se) **zbirkah podatkov**, ki vsebujejo strokovne termine, in na **pomnilnikih prevodov**, ki se nenehno

dopolnjujejo. Ne gre torej za samodejno prevajanje³², temveč za postopek, ki je v pomoč prevajalcu in mu svetuje eno ali več mogočih terminoloških izbir.

Prednost računalniško podprtega prevajanja je nedvomno ta, da postanejo **prevajalski postopki veliko hitrejši**, prevodi so **natančnejši**, terminološke in stilistične izbire so **doslednejše**. Ker je to zelo izpopolnjena in specializirana programska oprema, se morajo njeni uporabniki spoznati ne le na tehnične vidike, temveč morajo zelo dobro poznati tudi prevajalske procese, predvsem pa morajo odlično obvladati projektno organizirane delovne procese.

Računalniško podprto prevajanje je danes neobhodno potrebno orodje, ki se naglo spreminja – ocenjujejo, da bo **v prihodnjih desetih letih** programska oprema opravila večino »grobega« dela pri prevajalskih procesih, tako da bodo prevajalci (ki jih bo torej manj, vendar bodo morali biti izredno usposobljeni) v glavnem samo pregledovali besedila, izbirali med rešitvami, ki jih bo predlagala programska oprema, in vsakič znova ažurirali ogromne zbirke podatkov. Človek bo torej izbiral, sprejemal odločitve in nosil odgovornost, stroji pa bodo opravljali materialno delo.

Zamuda pri javni upravi FJK, v kateri je manj kot 10 % organov opremljenih s programi CAT³³, je skrb vzbujajoča. Še huje pa je, da pozna ta orodja zelo malo prevajalcev (približno 20 %) in jih dejansko niti ne uporabljajo. Zbrani podatki nas spodbujajo k razmišljanju o **usposabljanju**, ki ga je bilo do zdaj deležno osebje, ki se ukvarja s prevajanjem, predvsem pa o bodočem – obveznem – usposabljanju, ki se ga bo moralo udeleževati vse zainteresirano osebje, tudi preko mreže javnih uprav v okviru dejavnosti nastajajočega urada.

76

Treba je sicer poudariti, da **uvajanje računalniško podprtega prevajanja ne more odpraviti vseh težav**, ki smo jih osvetlili v tem prispevku. Potrebno je predvsem primerno in ažurirano strokovno, jezikovno in poklicno usposabljanje, nujni so tudi jasni in strogi postopki, ki naj urejajo delovne procese – vključno s procesi sprejemanja odločitev in z odnosi med osebjem nastajajočega urada, osebjem javne uprave znotraj mreže in morebitnimi zunanjimi sodelavci ali ponudniki storitev. Brez vsega tega so informacijska orodja povsem nekoristna, če že ne škodljiva, tako kot avtomobili, ki jih damo v roke ljudem brez vozniškega dovoljenja.

Razmišljanja o organizacijski strukturi nastajajočega centralnega urada

Pred izbiro oz. pred samim razmišljanjem o nekaterih izmed mogočih organizacijskih ustrojev nastajajočega centralnega urada bo treba opraviti nekaj predhodnih korakov, še zlasti bo treba natančno, tj. z vidika kakovosti in količine, opredeliti predvidene namene, cilje in rezultate nastajajočega urada. Zaradi tega bo treba čim podrobneje določiti:

- 1) kateri organi javne uprave so/bodo vključeni v institucionalno mrežo kot uporabniki in/ali partnerji dejavnosti nastajajočega centralnega urada: referenčno odborništvo? A. D. FJK? Občine? MOZ? Drugi organi in ustanove javne uprave?³⁴;
- 2) kvantitativne vidike ter mesečne in letne delovne obremenitve (npr. število strani, ki jih bo treba prevesti, ure tolmačenja, delež storitev svetovanja, ure usposabljanja itd.);
- 3) naloge, odgovornosti in pristojnosti centralnega urada in zaposlenih kadrov (standardizacija, usklajevanje, nadzor, prevajanje, pregledovanje, jezikovno lektoriranje, tolmačenje, usposabljanje, promocija in drugo) tudi glede na druge organe javne uprave v mreži in pozneje še glede na zunanje ponudnike storitev.

V trenutku pisanja tega referata imamo na voljo nekatere informacije, ki nam jih je posredoval nastajajoči centralni urad³⁵; če pa se želijo zares doseči pričakovani rezultati z učinkovitimi in uspešnimi

organizacijskimi modeli, kar zadeva odnose med (človeškimi, finančnimi in drugimi) viri, bi morali imeti na voljo **natančne kvantitativne parametre** (število ustanov/organov, število ur tolmačenja, število prevajalskih strani ...), ki jih v tej fazi še nismo imeli na voljo.

Na podlagi teh parametrov, ki bodo morali biti – poudarjamo – izredno pretehtani in podrobni, hkrati pa ob upoštevanju proračunskih sredstev in kadrov, ki jih že ima centralni urad³⁶, se bodo lahko natančneje definirali organizacijski vidiki, predvsem pa:

- 1) delovni procesi in linije poročanja (od izvirnega besedila do prevedenega besedila v dokončni različici in ob upoštevanju vseh podpornih dejavnosti ter orodij);
- 2) količina in vrsta nalog, odgovornosti in veščin, ki jih bodo opravljali in imeli zaposleni, ki že delajo v uradu;
- 3) kadrovski načrt zaposlenih s podrobnim opisom posameznih položajev in zahtevanih pogojev, kar zadeva znanje, spretnosti in veščine;
- 4) količina in vrsta nalog, odgovornosti in pristojnosti, ki jih bo treba upravljati z drugimi organi javne uprave, vključenimi v mrežo;
- 5) količina in vrsta nalog, odgovornosti in pristojnosti, ki bodo dodeljene zunanjim sodelavcem in/ali zunanjim ponudnikom integriranih storitev;
- 6) postopki, ki bodo urejali delovne procese, linije poročanja in razmerja med zaposlenimi in zunanjimi sodelavci, vključno z izbirnimi postopki, usposabljanjem in pogodbenimi postopki, z natančno opredelitvijo nalog in pristojnosti na posameznih položajih;
- 7) načrti za vodenje projektov.

Iz pogovora z vodjo organizacijske enote³⁷ sta prišli na dan **predvsem dve težavi**:

1. trenutno, čeprav verjetno le začasno, pomanjkanje natančnih kvantitativnih kazalnikov/števil, na podlagi katerih bi lahko napovedali potek dela, procese in postopke;
2. pomanjkanje podrobne opredelitve posameznih nalog na obsežnem strokovnem področju jezikovnih storitev. Ta vidik je v resnici zelo pomemben predvsem v fazi iskanja in izbiranja zaposlenih, vendar tudi pri načrtovanju procesov in postopkov, ki jih bo treba izvajati/udeleževati v delovnih procesih. Ne moremo si namreč predstavljati, da bi en sam poklicni profil, čeprav zelo usposobljen, opravljal vse navedene naloge, pa čeprav v zelo omejenem obsegu. Strokovno znanje za posamezne dejavnosti (usklajevanje, prevajanje, tolmačenje, lektoriranje, usposabljanje ...) je bolj ali manj skupno več poklicnim profilom, ko pa govorimo o spretnostih in veščinah, so zadeve drugačne: precej redko je npr., da bi bil odličen prevajalec tudi odličen tolmač, ali pa da bi bil strokovnjak za terminološko standardizacijo tudi učinkovit koordinator, ali pa da bi bil dober učitelj tudi učinkovit lektor besedil. To so **specifične naloge**, ki se med sabo zelo razlikujejo in **ki zahtevajo spretnost, nadarjenost in osebne pristope, ki so prav tako specifični in večkrat med sabo nezdrumljivi**. Zaposliti tri osebe (skladno z razpisom, ki je bil objavljen 16. avgusta 2017 in ki ga navajamo v opombi št. 37) in upati, da bodo uspešno opravljale vse te naloge, je po našem mnenju zelo optimistična poteza.

Glede na trenutne razmere, ko med pripravo tega referata poteka izbirni postopek za tri zaposlene, ki se bo verjetno končal v času naše konference, bo treba določiti dejavnosti in zasnovati strukturo centralnega urada na podlagi njihovih poklicnih profilov, ne pa nasprotno; ko bodo potem določeni kvantitativni in kvalitativni kriteriji, bodo dejansko že ti zaposleni poklicni profili določali z njimi povezane procese, vključno z odnosi z drugimi organi javne uprave in z morebitnimi zunanjimi ponudniki integriranih jezikovnih storitev. Tak postopek je sicer precej običajen pri upravljanju človeških virov, gotovo pa ni optimalen za strukturo urada, ki se šele oblikuje. Če bodo recimo tiste tri izbrane osebe imele zelo dobre spretnosti in veščine na področju tolmačenja in lektoriranja besedil, bo primerno poveriti zunanjim sodelavcem dejavnosti usklajevanja, standardizacije, prevajanja in usposabljanja; če

pa bodo zaposleni imeli zelo dobre organizacijske, upravljalne in didaktične spretnosti, bo primerno poveriti zunanjim sodelavcem tolmačenje, prevajanje, lektoriranje besedil itd. Glede na to, da bo nastajajoči centralni urad vključen v mrežo organov javne uprave, bo gotovo dobro **optimizirati vse procese** s pripravo zbirke podatkov o že izbranih zaposlenih v posameznih strukturah in preučiti njihovo znanje, spretnosti in veščine na podlagi enotnih in usklajenih parametrov, tako da bo vedno v luči učinkovitejše razporeditve kadrov jasno, kdo lahko opravlja določeno vrsto nalog. Ni namreč smiselno, da se potencialno odličen prevajalec zaposli pri občinski upravi, ki potrebuje malo prevodov in veliko tolmačenja; ali pa da odličen lektor besedil dela kot tolmač – rezultati bodo ne glede na strokovno znanje in razpoložljive tehnologije v obeh primerih skromni.

Na podlagi znanja, spretnosti in veščin, ki se zahtevajo od zaposlenih, kakor tudi na podlagi najbolj običajnih načel poteka dela, ki jih izvajajo številne (javne in zasebne) strukture, ki opravljajo jezikovne storitve³⁸, bi morali v splošnem predvideti **naslednja ločena področja**:

- 1) organizacija, usklajevanje, splošni nadzor;
- 2) terminološka standardizacija (dvojezični proces) in slogovna standardizacija (enojezični proces); lektoriranje (dvojezični proces) in popraviljanje besedil (enojezični proces); eventualno področno usposabljanje;
- 3) prevajanje; eventualno področno usposabljanje;
- 4) tolmačenje; eventualno področno usposabljanje;
- 5) promocija, ozaveščanje javnosti in splošno usposabljanje;
- 6) podpora dejavnost uporabe računalniških orodij;
- 7) analiza in ocenjevanje vseh storitev, vključno z organizacijskimi in kadrovskimi vidiki.

78

Na vseh teh delovnih področjih in ne glede na delovno obremenitev bi bilo primerno predvideti **transverzalne storitve zunanjega svetovanja**, npr. pomoč za uporabo programov računalniško podprtega prevajanja in druge programske opreme, specifično terminološko svetovanje, podporo pri posredovanju informacij javnosti in promociji.

Nekateri čisto jezikovni in strokovni vidiki, ki se nanašajo na dejavnosti, navedene v točki 2, bi morali biti nujni pogoji za delovne procese, navedene v točkah 3, 4 in 5; gre za **vidike terminološke standardizacije**, tj.:

- analiza, izbor in hierarhizacija obstoječih terminoloških (eno-, dvo- in večjezičnih) virov tako v tiskani kot v digitalni obliki;
- sestava protokolov za iskanje novih rešitev in/ali različic za terminologijo v rabi, ki ni dovolj ustrezna ali pa ki sploh ni skladna z zgoraj navedenimi potrebami in kriteriji (gl. odstavek II.1);
- uveljavljanje terminologije s pripravo ad hoc glosarjev in/ali z dopolnjevanjem obstoječih virov kakor tudi z morebitno pretvorbo tiskanih virov v digitalne oblike, ki so primerne za uporabo terminoloških zbirk orodij za računalniško podprto prevajanje;
- priprava slogovnih priročnikov za poenotenje jezikovnih, besedilnih in komunikacijskih praks na podlagi obstoječih kodificiranih pravil za slovenski jezik in njihovih posodobitev.

Samo na podlagi vsega navedenega bo mogoče nastaviti ustrezen sistem orodij računalniško podprtega prevajanja in nato začeti ploden proces terminološkega in stilističnega poenotenja, ki bo lahko izboljšal kakovost jezikovnih storitev organov javne uprave v FJK.

Sklepi

Vzpostavitev centralnega urada je pomemben, če že ne bistven korak za **izvajanje veljavne zakonodaje** o zaščiti manjšinskih jezikov, še zlasti pa slovenskega jezika, kakor tudi za **uveljavljanje s tem povezanih**

pravic. S tem uradom se bo tudi A. D. FJK opremila z najnovejšimi strokovnimi in tehnološkimi orodji, **spodbujala bo strokovna znanja in veščine** ter postala primer dobre prakse ne samo na lokalni, temveč tudi na nacionalni in mednarodni ravni.

Preden se bodo začele izvajati vse njegove dejavnosti, pa bo moral centralni urad **premostiti nekaj težav**, ki so predvsem organizacijske narave in o katerih smo veliko razpravljali v tem prispevku. Potrebni bodo predvsem naslednji koraki:

- čim bolj natančno bo treba opredeliti delovne procese, definirati področja delovanja, pristojnosti in odgovornosti vseh udeležencev v procesih z določitvijo natančnih postopkov in protokolov;
- poiskati bo treba primerne človeške vire, ki ustrezajo poklicnim profilom, potrebnim pri zgoraj navedenih delovnih procesih; hkrati bo treba tudi vsem strokovnjakom, soudeleženi pri različnih dejavnostih (notranjemu osebju, zaposlenim v raznih organih javne uprave v okviru mreže in morebitnim zunanjim ponudnikom storitev), omogočiti redne in obvezne programe jezikovnega, strokovnega in poklicnega usposabljanja;
- sprejeti bo treba potrebne **strokovne, jezikovne in organizacijske rešitve** za doseganje pričakovanih ciljev in rezultatov.

Po uvedbi teh predhodnih ukrepov, po vzpostavitvi primernih metodoloških temeljev in ob morebitnem sklicevanju tudi na druge zunanje podporne ustanove (univerze, raziskovalne centre, mednarodna telesa ...) bo lahko nastajajoči centralni urad obvladoval številne izzive, ki ga čakajo, s tem pa tudi dosegal pričakovane cilje in rezultate.

Sklepna opomba:

Pisanje referata smo končali 30. septembra 2017 in zaradi tega ne upošteva dogodkov, ki so se morebiti zgodili po tem datumu.

Opombe:

- 1 Tu se sklicujemo na polstrukturiran intervju, ki sem ga kot avtorica tega referata opravila z vodjo organizacijske enote, Eriko Hrovatin, 2. avgusta 2017. Opozarjamo, da so bile določene naloge nastajajočega urada tudi javno in institucionalno predstavljene, prim. <http://www.regione.fvg.it/rafvfg/comunicati/comunicato.act?dir=/rafvfg/cms/RAFVG/notiziedallagiunta/&nm=20170313180250012>, v. 26/9/17 in druge vire.
- 2 Za ažuriran in izčrpen pregled (socio)lingvističnih razmer Slovencev v Italiji gl. Jagodic - Kaučič Baša - Dapit (2017): Jezikovni položaj Slovencev v Italiji. V: Bogatec, N. (ur.), Vidau, Z. (ur.). Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja. Trst: ZTT - SLORI, str. 67-88. Posamezni vidiki izvajanja veljavne zakonodaje se obravnavajo v drugih referatih tega posveta.
- 3 Na podlagi podatkov, ki so nam na voljo, trenutno predvideva storitve v slovenskem jeziku 36 organov javne uprave, vključno (s sicer nestalnimi) dejavnostmi prevajanja in tolmačenja.
- 4 Zaradi deontoloških razlogov smo opustili podatke o besedilih, zato da se ne bi posredno sklicevali na avtorje prevodov, ki bi jih sicer lahko enostavno opredelili glede na dokaj omejeno število poklicnih prevajalcev, ki se ukvarjajo z medjezikovnim posredovanjem. Podrobnejši podatki o besedilih so na voljo v zbirkah podatkov avtorice tega prispevka.
- 5 Jezikovni kontinuum: s tem izrazom označujemo prepletanje jezikovnih različic in/ali narečij, ki so si geografsko blizu ali pa genetsko sorodni. Izraz se uporablja v sociolingvistiki tako za posamezne jezike kot (pogosteje) za jezikovne družine, ko želimo poudariti notranjo spremenljivost, vendar tudi vzajemno razberljivost in/ali sorodnost govorov. Izraz govor pa se tu uporablja kot nevtralna različica terminov »jezik«, »narečje«, »jezikovna različica«, ki imajo včasih ideološke konotacije.
- 6 Podatki izhajajo iz vprašalnika, ki smo ga pripravili za namene tega referata in ki nam je omogočil sicer splošno raziskavo pri omenjenih organih javne uprave. Iz podatkov je razvidno, da samo dve ustanovi (od 33, ki so sodelovale v raziskavi) uporabljata orodja za računalniško podprto prevajanje; od preostalih 31, ki ne uporabljajo CAT-a, ima samo 5 ustanov osebe, ki pozna ta orodja.
- 7 Izčrpnjši pregled in obširnejša bibliografija v Grgič, M. (2016) Jezik: sistem, sredstvo in simbol. Identiteta in ideologija med Slovenci v Italiji. Trst: SLORI - SLOV.I.K.
- 8 Terminološka stalna besedna zveza označuje terminološko enoto, ki jo sestavlja več besed in ki postane nerazdružljiva celota. Njen pomen je samostojen glede na pomen posameznih terminov, ki jih vsebuje (<http://www.treccani.it/vocabolario/polirematico/>, v. 26/09/17). Terminološke stalne besedne zveze imajo lahko tudi terminološko vrednost (npr. concorso in colpa, domicilio fiscale, beneficio di inventario, credito deteriorato, nulla osta ...).
- 9 Izrazi so prisotni v relevantni zakonodaji RS: <https://www.ip-rs.si/zakonodaja/zakon-o-dostopu-do-informacij-javnega-znacaja/>, v. 26/09/17.
- 10 Za pomene in pomenske odtenke v italijanskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali <http://www.treccani.it/vocabolario/classe/>, v. 26/09/17.
- 11 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali <http://hipsis.amebis.si/>, programska oprema z licenco.
- 12 V primeru jezikovne kombinacije italijanščina-slovenščina in slovenščina-italijanščina sta za to vsaj deloma kriva pomanjkanje in neustreznost dvojezičnih pripomočkov. Za navedeno jezikovno kombinacijo obstaja en sam referenčni slovar, t. i. Šlenc (2012), ki je metodološko zastarel in v več pogledih neprimeren za potrebe kompleksnejšega prevajanja, predvsem na pravno-upravnem področju.
- 13 Za pomene in pomenske odtenke v italijanskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali <http://www.treccani.it/vocabolario/classe/>, v. 26/09/17.
- 14 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali Slovar slovenskega knjižnega jezika, www.fran.si, v. 26/09/17.
- 15 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali <http://hipsis.amebis.si/>, programska oprema z licenco.
- 16 Primer paronimije znotraj italijanskega jezikovnega kontinuuma sta lahko glagola perpetuare (= ovekovečiti) – perpetrare (= zakriviti). Primer paronimije med italijanskim in angleškim jezikovnim kontinuumom bi lahko

bila izraza »cantina« (= klet) in »canteen« /kæn'ti:n/ (= menza).

17 V zvezi s tem gl. enega izmed redkih priročnikov, ki obravnavajo izključno pojav jezikovnega stikanja z italijanskim jezikom, tj. slovar paronimov Lažni prijatelji / I falsi amici D. Fabjan Bajc (1994), ki je sicer že nekoliko zastarel, vendar še vedno referenčno besedilo za obravnavani pojav.

18 Paronimi so pogosto prisotni na področju izobraževanja in usposabljanja (npr. *studente* ≠ študent; *studiare* ≠ študirati; *docente* ≠ docent; *lezione* ≠ lekcija; *dottore* ≠ doktor; *organico* [zaposleni, kadri] ≠ organik ...), tudi v uradnih dokumentih oz. dokumentih, ki so namenjeni javni rabi. To je spet problem zasidranosti teh prevajalskih napak, ki jih govorniki dojemajo kot terminološke in jezikovne standarde, ne pa kot pojave lokalnih različic, ki se sicer lahko uporabljajo neformalno, nikakor pa ne v institucionalnih krogih.

19 Za pomene in pomenske odtenke v italijanskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali: <http://www.treccani.it/vocabolario/classe/> in <http://www.garzantilinguistica.it/ricerca>, v. 26/09/17.

20 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali: Slovar slovenskega knjižnega jezika, www.fran.si, v. 26/09/17.

21 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali: <http://hips.is.amebis.si/>, programska oprema z licenco.

22 Naj spomnimo, da se slovenska pravopisna pravila določajo in oblikujejo po nemškem modelu, zaradi tega so zavezujoča in ne dopuščajo odstopanj na vseh področjih, kjer je predvidena raba formalnega registra ali strokovnega jezika.

23 Namen te dejavnosti je sistematsko ustvariti in razviti namensko specialistično in terminološko govorico določene stroke na podlagi komunikacijskih potreb na tovrstnem področju.

24 Na predpis ISO 704 se navezujejo še nekateri drugi predpisi, npr. ISO 10241. Prim. <https://www.iso.org/standard/40362.html>, v. 25/09/17.

25 Teoretski uvod si je mogoče prebrati npr. na spletni <http://itia.ir/farsi/documents/ha.pdf>, v. 25/09/17.

26 Preprost in zelo jasen primer je termin »mleko«. Do zdaj se je izraz uporabljal tako za mleko živalskega izvora kakor za pijače rastlinskega izvora, ki so ga nadomeščale ali dopolnjevale. Na podlagi sodbe Sodišča ECLI:EU:C:2017:458 se bo odslej termin »mleko« lahko uporabljal le za prvo vrsto mleka. Terminologijo bo torej treba prilagoditi zakonodaji ne na podlagi jezikovnih in sistemskih pravil ali komunikacijskih praks (kar se običajno dogaja za neterminološke leksikalne enote), temveč na podlagi zakonskih določb.

27 Za namene tega referata so:

- regionalni manjšinski jeziki/nenacionalni jeziki jeziki, ki tako kot furlanščina ali sardinščina niso uradni (državni) jeziki v nobeni državi, čeprav jih na določenih območjih govori večina prebivalstva;
- manjšinski nacionalni jeziki jeziki, ki so tako kot slovenščina v FJK, italijanščina v Sloveniji ali nemščina na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju manjšinski – čeprav uradno priznani – v določeni regiji, medtem ko so jeziki večinskega naroda oz. uradni in državni jeziki v sosednji državi;
- jezikovni otoki/enklave tiste skupine govorcev v določeni regiji, ki se identificirajo z manjšinskim jezikom v tisti regiji, ki pa je v drugi sicer nesosednji državi/regiji jezik večinskega naroda oz. uradni in državni jezik; termin se večkrat uporablja za skupnosti, ki so se izselile pred nedavnim (npr. Turki v Nemčiji, Romuni v Italiji ...).

28 Gl. npr. platforme <http://iate.europa.eu/>, <http://www.evroterm.gov.si>, <http://eurovoc.europa.eu/>, <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> in institucionalne spletne strani <http://cdt.europa.eu/en/our-story>, https://ec.europa.eu/info/departments/translation_sl, <https://curia.europa.eu/> in druge.

29 Za splošni pregled terminološkega dela na mednarodni in institucionalni ravni gl. <http://termcoord.eu/>.

30 Za slovenski jezik se bo treba sklicevati predvsem na normative priročnike, kot so Slovenska slovnica, Slovar slovenskega knjižnega jezika 2, Slovenski pravopis, kar zadeva slovnico, leksikografijo in kodificirana pravopisna pravila; na stilistične priročnike <http://publications.europa.eu/code/sl/sl-000100.htm> za stilistiko; na <http://www.termania.net/> za terminološke vire kakor tudi na vse druge opisne, normative in podporne vire, ki so na voljo na ravni EU.

31 Glede na to, da je za vse jezike (jezikovne kontinuume) značilna določena stopnja spremenljivosti, terminologija razlikuje med jeziki z enim samim standardom in jeziki z več standardi: med prve spadajo

slovenščina, češčina, poljščina itd., med druge angleščina (z britanskim, ameriškim, avstralskim standardom ...), nemščina (germanski, avstrijski, švicarski standard ...) in italijanščina (italijanski in švicarski standard). To razlikovanje je prisotno tudi v vseh programih računalniško podprtega prevajanja in v nekaterih nastavitvah za samodejno popravljanje pravopisnih napak v najbolj razširjenih programih za obdelavo besedil.

32 Z izrazom strojno prevajanje (angl. *Machine translation*) označujemo samodejna in nestrokovna orodja, kakršno je npr. *Google translate*.

33 Tu se znova navezujemo na raziskavo, ki je bila izpeljana za namene tega referata, prim. opombo št. 7.

34 Seznam občin je naveden v odloku predsednika republike z dne 12. septembra 2007 »Odobritev seznama občin v Furlaniji - Julijski krajini, v kateri se izvajajo ukrepi za zaščito slovenske manjšine«, skladno s 4. čl. z. 38/2001 (Uradni list št. 276 z dne 27. 11. 2007).

35 Prim. opombo št. 2: tudi tu se navezujemo na polstrukturirani intervju, ki sem ga kot avtorica tega referata imela z vodjo organizacijske enote, gospo Eriko Hrovatin, in na drugo javno gradivo (časopisni članki, objave na spletni strani dežele). Iz razpoložljivega gradiva sicer niso razvidne številke in kakovostni kriteriji, za katere pa upamo, da bodo naknadno določeni.

36 Med pisanjem tega referata je bil 16. avgusta 2017 objavljen razpis za izbor treh tolmačev/prevajalcev za opravljanje funkcij centralnega urada pri Osrednji direkciji za kulturo, šport in solidarnost. Sprašujemo se, na podlagi česa je bilo ocenjeno, da bodo potrebne tri (3) osebe, in katera znanja, spretnosti in veščine bo presojala izbirna komisija, če ni bilo še niti podrobno določeno, katere specifične naloge bodo ti zaposleni opravljali na obširnem področju jezikovnih storitev.

37 Prim. opombo št. 2.

38 Tu se navezujemo predvsem na naslednje podobne strukture:

<http://cdt.europa.eu/>; <http://www.europarl.europa.eu/interpretation/en/introduction/introduction.html>,
http://ec.europa.eu/dgs/scic/become-an-interpreter/index_it.htm; https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_12357/,
<http://termcoord.eu/>; http://www.gsv.gov.si/si/o_generalnem_sekretariatu/organiziranost/sektor_za_prevajanje/,
<http://www.provincia.bz.it/avvocatura/temi/commissione-terminologia-terkom.asp>;
<http://bistrosearch.eurac.edu/>.

Poročilo delovne skupine

Delovno skupino sestavljajo:

Ksenija Dobrila in Marko Jarc (koordinatorja), Sara Boškin, Edi Bukavec, Marco Delise, Milko Di Battista, Maja Humar, Kristina Knez, Mitja Ozbič, Milena Padovan, Živka Persi, Marina Pertot, Mirna Viola.

Prisotna je avtorica referata Matejka Grgič.

Ob sklepu razprave podaja delovna skupina, ki je zasedala v prostorih Trgovskega doma, te zaključke in priporočila.

Predsedujoča uvodoma ugotavlja, da je bil cilj delovne skupine oblikovanje systemskega in operativnega ogrodja, ki bi podprlo teoretske predpostavke prevajanja in terminološka vprašanja, ki so bila strokovno obdelana v poročilu SLORI-ja.

Centralni urad za slovenski jezik bo moral na območju dežele prevzeti vodilno vlogo pri izvajanju storitev na področju slovenskega jezika in vlogo koordinacijskega organa v mreži vseh javnih uprav in drugih izvajalcev s koncesijo za opravljanje javne službe, ki morajo po 8. čl. z. 38/2001 nuditi storitve v slovenskem jeziku.

Delovanje centralnega urada in mreže za slovenski jezik **bo treba urediti z deželnim upravnim aktom (pravilnikom)** po pridobitvi predhodnega mnenja paritetnega odbora, katerega pristojnosti izhajajo iz z. 38/2001.

Odnose med različnimi subjekti mreže bo treba posebej opredeliti z **ločenimi konvencijami**.

Centralni urad in mreža naj bi operativno delovala po tem sistemu:

1. Subjekti

Dežela (vodilni partner); MOZ, 32 občin (po 4. čl. z. 38/2001), koncesionarji za opravljanje javne službe, deželni zavodi in agencije.

2. Organi mreže

Skupščina (pristojnosti: strateško-politični program in evalvacija);

Tehnični organ (organizacijske pristojnosti).

Za podrobnosti delovanja urada in mreže prim. Prilogo.

3. Zaposlovanje

Na podlagi določil in ciljev 8. čl. z. 38/2001 bo treba zagotoviti dosledno in sistematično zaposlovanje v centralnem uradu in drugih subjektih mreže. To se do sedaj ni dogajalo, ker je bilo osebje posameznih jezikovnih uradov (t. i. »okenc«) zaposleno le na podlagi pogodb za določen čas. Tako stanje je bilo tudi posledica projektnega financiranja, ki ga moramo z ustanovitvijo urada in mreže nujno preseči. Ocenjujemo, da bi bil ustrezen stalež 40 sodelavcev s primerno visokimi strokovnimi profili, zaposlenih s pogodbami za nedoločen čas. Le na tak način bi se dejansko stanje skladalo z zakonskimi določili in bi lahko na zaščitnem območju zagotovili sistematičnost, kontinuiteto in kakovost storitev v slovenščini ter smotrnejše usklajevanje ukrepov. Zaposlovanje mora predvideti ustrezne strokovne profile osebja, ki bodo lahko zadostili vsem organizacijskim

potrebam (usklajevanje, nadzor storitev, evalvacija, terminološka in slogovna standardizacija, lektoriranje in popraviljanje besedil, prevajanje, tolmačenje, institucionalna komunikacija, področna usposabljanja kadrov, podporna dejavnost uporabe računalniških orodij).

Na podlagi teh ugotovitev posredujeva še priporočila, ki jih je izoblikovala delovna skupina: Dežela naj pripravi zakonski predlog za **ureditev statusa osebja**, ki je zaposleno v jezikovnih službah, na deželi in v drugih javnih upravah oz. pri koncesionarjih javnih služb, tako da bo omogočeno **zaposlovanje za nedoločen čas**.

V **deželnem statutu bi bilo treba izrecno navesti jezikovne in narodne skupnosti ter izpostaviti njihovo ključno vlogo, ki je izhodišče in konstitutivni element deželne avtonomije**. Pričakujemo, da bo deželna uprava v tem smislu oblikovala ustrezni ustavni zakonski predlog.

Pristojnosti za manjšinska vprašanja bi bilo treba v okviru deželne ureditve zaupati samostojni direkciji; ta naj bi usklajevala vse storitve in dejavnosti, ki jih predvidevajo državni in deželni zakoni za zaščito manjšin.

Deželno zakonodajo, tj. 19. čl. bis dež. z. 26/2007, bi bilo treba dopolniti. Zakon bi moral izrecno predvideti:

- **jezikovno mrežo in njen organigram;**
- **obvezno oblikovanje jezikovnega strateškega programa za slovenski jezik v javni upravi, ki bi ga izdelala pooblaščen strokovna ustanova;**
- **evalvacijo javnih storitev;**
- **pravilnik mreže;**
- **konvencije med subjekti mreže in deželo - vodilnim partnerjem;**
- **minimalno število zaposlenih v sklopu urada in mreže, in sicer najmanj 40 uslužbencev z ustreznimi strokovnimi profili;**
- **nov sistem strukturnega financiranja storitev, ki zagotavljajo rabo slovenščine v javni upravi FJK.**

**PREDLOG DELOVANJA CENTRALNEGA URADA ZA SLOVENSKI JEZIK
IN MREŽE ZA SLOVENŠČINO V JAVNI UPRAVI FJK**

Za izvajanje mednarodnih, državnih in deželnih določil o zaščiti manjšin, še zlasti na področju rabe manjšinskih jezikov v odnosu z javnimi upravami in sodnimi organi, je bil z dež. z. 34/2015 (Zakon o stabilnosti 2016) pri deželni upravi FJK ustanovljen Centralni urad za slovenski jezik. Centralni urad je pristojen za vodenje in usklajevanje ukrepov s področja rabe slovenščine v javni upravi, za izdelavo spletnega portala, namenjenega rabi slovenščine v javni upravi FJK, za tolmačenje in prevajanje za potrebe Odborništvá za kulturo ter za jezikovno usposabljanje osebja dežele in drugih organov javne uprave v FJK. Obenem je urad na čelu mreže za slovenščino v javni upravi FJK.

Mreža za slovenščino v javni upravi FJK

Delovanje mreže za slovenščino, ki se ustanavlja, bo moral urejati pravilnik, ki ga bo dežela kot vodilni partner sprejela v soglasju s paritetnim odborom. Pravilnik bo določal način in časovne roke, po katerih bo dežela dodeljevala državne prispevke za namene 8. čl. z. 38/2001. S pravilnikom se bodo določila tudi prednostna področja financiranja in načini uporabe programske opreme za računalniško podprto prevajanje (CAT), ki jih bo dežela dala v brezplačno uporabo subjektom, ki bodo pristopili k mreži. Do sprejetja pravilnika lahko le na splošno napovemo, da bo mreža operativno delovala po tem sistemu:

1) Subjekti:

- dežela – vodilni partner;
- MOZ z območja naselitve slovenske manjšine v FJK (skupaj 6 MOZ: 1 TS, 2 GO, 3 UD);
- 32 občin, predvidenih v Odloku predsednika republike z dne 12. septembra 2007, tudi v obliki partnerstva. Med temi občinami imajo posebno vlogo občine Trst, Gorica in Videm (po 4. odst. 8. čl. z. 38/2001 in po 2. odst. 11. čl. dež. z. 26/2007), občine Devin - Nabrežina/Duino Aurisina, Dolina/San Dorligo della Valle, Zgonik/Sgonico in Repentabor/Monrupino (Ukaz Zavezniške vojaške uprave št. 183 z dne 2. 9. 1949) ter Doberdob/Doberdò del Lago, Sovodnje ob Soči/Savogna d'Isonzo in Števerjan/San Floriano del Collio (Mirovna pogodba iz leta 1947), skladno z 28. čl. z. 38/2001;
- koncesionarji za opravljanje javne službe (na območju, ki ga določa Odlok predsednika republike z dne 12. septembra 2007), ki so opredeljeni v Odloku predsednice dežele št. 0229/Pres z dne 2. decembra 2013.

2) Pristop k mreži: prostovoljen s podpisom konvencije/dogovora (za nedoločen čas)

3) Organi mreže:

Mreža naj bi imela dva organa:

- **Skupščino** (strateško-politično usmerjanje), ki bi jo sestavljali deželni odbornik, pristojen za manjšinske jezike, predsedniki sodelujočih MOZ ali njihovi pooblaščenci, župani sodelujočih občin ali njihovi pooblaščenci in predsedniki sodelujočih koncesionarjev javnih služb ali njihovi pooblaščenci. Skupščina bi se morala sestati vsaj enkrat vsaka tri leta in določiti smernice oz. prednostna področja financiranja v zadevnem obdobju, in sicer na osnovi analize potreb območja, ki bi jo izvedle sodelujoče lokalne uprave in koncesionarji. Triletni načrt naj bi skupščina sprejela in ga nato predložila

paritetnemu odboru, ki bi v sodelovanju s centralnim uradom pripravil načrt porazdelitve državnih sredstev. Skupščina naj bi se sestajala po potrebi.

- **Tehnični organ**, ki bi ga sestavljali funkcionarji in zaposleni strokovnjaki jezikovnih služb sodelujočih lokalnih uprav in koncesionarjev. Tehnični organ se sestane na predlog vodje centralnega urada in razpravlja o morebitnih zakonskih novostih, organizacijskih dvomih, predlogih za normiranje terminologije in drugih tehničnih vidikih, ki zadevajo dejavnost nudenja storitev v slovenščini.

4) Vrste ukrepov

Da bi postopno prešli s sistema projektne financiranja na strukturno financiranje ukrepov, ki zagotavljajo rabo slovenščine v javni upravi FJK, se ukrepi, ki se izvajajo v mreži, delijo na redne in izredne. Redni ukrepi imajo prednost pri financiranju — ki naj bo po možnosti triletno, če zadevna zakonska določila državnega računovodstva to omogočajo; med te ukrepe sodijo:

- jezikovni uradi na zaščitenem območju, tudi (predvsem) v obliki partnerstev med več občinami;
- simultano oz. šepetano tolmačenje na zasedanjih organov sodelujočih lokalnih uprav.

Temu namenjena sredstva se med subjekti razdelijo po načrtu delitve sredstev, ki ga na predlog paritetnega odbora sprejme deželni odbor, in sicer sorazmerno z obsegom dejavnosti, ki jih mora vsak partner zagotoviti.

Vsi drugi ukrepi, namenjeni rabi slovenščine v javni upravi, veljajo za izredne (prevodi, ki zadevajo izredne dejavnosti in projekte, izdelava in nadgradnja spletnih strani v slovenščini, institucionalna komunikacija, ...). Ta vrsta ukrepov se iz državnih sredstev financira na letni osnovi, in sicer z zbiranjem vlog, ki jih oddajo upravičenci.

86 | Do teh prispevkov so upravičeni tudi subjekti, ki niso pristopili k mreži.
(Sklepi paritetnega odbora z let 2013 in 2014)

5) Pravice, ki izhajajo iz pristopa k mreži:

Subjekti, ki pristopijo k mreži, so upravičeni do:

- brezplačne uporabe programske opreme za računalniško podprto prevajanje, povezane s centralnim uradom;
- jezikovnega svetovanja, ki ga prek lektoriranja prevodov izvaja visoko usposobljeno osebje centralnega urada;
- brezplačnega usposabljanja za uporabo programske opreme in brezplačnega ciljnega jezikovnega usposabljanja.

6) Dolžnosti, ki izhajajo iz pristopa k mreži

Da se zagotovi enotnost storitev, ki jih javna uprava nudi slovensko govorečim občanom, in da se zviša kakovostna raven slovenskih besedil, ki nastanejo v javni upravi FJK, morajo subjekti, ki pristopijo k mreži:

- v slovenskih prevodih dosledno uporabljati normirano upravno-pravno terminologijo, ki jo sprejme in da na voljo centralni urad;
- v celoti sprejeti in uporabljati slovenska besedila, ki jih je centralni urad lektoriral – morebitne spremembe mora vsekakor potrditi centralni urad;
- zagotoviti prisotnost svojega osebja na ciljnih usposabljanjih, ki jih organizira dežela kot vodilni partner.

7) Zaposlitvena raven

40 oseb na različnih ravneh (na območju nekdanje Pokrajine Videm bi nekatere funkcije mogli oziroma morali prenesti na MOZ ali jih vsekakor izvesti v partnerski obliki).

Druga področja delovanja centralnega urada

1. Izdelava spletnega portala

V sklopu procesa digitalizacije javne uprave ima centralni urad nalogo, da pripravi spletni portal, namenjen slovenskemu jeziku v javni upravi, in upravljanja z njim. Obenem je urad zadolžen za sestavo in stalno posodabljanje dvojezičnih terminoloških podatkovnih baz in slogovnih priročnikov, da se izboljša kakovost slovenskih prevodov, ki nastanejo v javni upravi, tudi prek postopnega normiranja in standardizacije tehnično-upravne terminologije.

Ob upoštevanju, da so klasični jezikovno-terminološki priročniki v papirni obliki (eno- in dvojezični slovarji in glosarji) zastareli, je treba izdelati temu namenjen prosto dostopni spletni portal s trojno funkcijo:

- 1) terminološka podatkovna baza (po možnosti v večjezični obliki: italijanski, slovenski, furlanski in nemški, da se na istem portalu združijo vsi manjšinski jeziki dežele), ki naj ima možnost enostavnega iskanja po terminu in naprednega iskanja po terminu/sektorju/jezikovni kombinaciji;
- 2) zbirka dvojezičnih (oz. večjezičnih) obrazcev, ki jih lahko uporabniki prenesejo in uporabijo tudi kot vzorec;
- 3) zbirka slogovnih priročnikov, smernic, odgovorov na pogosta vprašanja, itd.

2. Usposabljanje

Z ustanovitvijo centralnega urada si dežela prizadeva tudi za izboljšanje sistema ugotavljanja potreb na področju jezikovnega usposabljanja osebja, zaposlenega na deželi in v drugih lokalnih upravah. Obenem si dežela prizadeva tudi za učinkovitejše usklajevanje in izvajanje ciljnih jezikovnih tečajev — urad ima torej nalogo, da ugotovi potrebe in načrtuje jezikovno usposabljanje osebja, pri čemer prepusti samo izvajanje tečajev pristojnim deželnim službam.

V ta namen je urad pripravil predlog dveh svežnjev tečajev, namenjenih deželnemu osebju in osebju lokalnih uprav. Prvi sveženj je namenjen osebju, za katerega je slovenščina drugi jezik (evropska raven A1-A2), drugi sveženj pa je namenjen osebju, za katerega je slovenščina prvi jezik — ta sklop se osredotoča na specifične jezikovne dvome in težave.

2.1. Začetniški tečaji slovenščine

Centralni urad je ugotovil, da vlada za te tečaje veliko zanimanje na vseh sedežih; na tečaje se je predhodno prijavilo več kot 200 deželnih uslužbencev (140 v Trstu, 40 v Gorici in 60 v Vidmu). Na podlagi opravljene analize potreb je urad pripravil načrt za triletje 2018—2020 (Priloga A). Posamezni tečaji bodo trajali po 40 ur in bodo na okvirni evropski ravni A1—A2, podrobne vsebine pa bodo določili posamezni učitelji v dogovoru z udeleženci tečaja.

Tečaji bodo namenjeni osebju dežele in drugih lokalnih uprav v FJK.

2.2. Tematski tečaji za uslužbence z znanjem slovenščine na ravni prvega jezika

Tematski tečaji za uslužbence z znanjem slovenščine na ravni prvega jezika bodo zajemali morfološke in sintaktične prvine slovenskega jezika s poudarkom na kontrastivni obravnavi slovenščine in italijanščine, obenem pa bodo namenjeni spoznavanju jezikovnih in prevajalskih pripomočkov ter preučevanju slovenske upravno-pravne terminologije. Tečaji bodo namenjeni osebju dežele in drugih

lokalnih uprav v FJK. Za uslužbence uprav in zavodov, ki bodo pristopili k mreži, bodo ti tečaji obvezni. Tečaji bodo predvidoma v Trstu, Gorici in Vidmu.

3. Storitve prevajanja

Za Odborništvo A. D. FJK za kulturo, šport in solidarnost bo centralni urad opravljal prevode, ki sodijo na področje 8. čl. z. 38/2001. Urad bo občasno opravljal prevode tudi za potrebe ostalih deželnih direktij, predvsem pa bo usklajeval in preverjal njihovo prevajalsko delo. Poleg tega bo z drugimi deželnimi direktijami sodeloval pri izvajanju projektov za spodbujanje rabe slovenskega jezika v javnih ustanovah. V okviru mreže za slovenski jezik v javni upravi bo glavna vloga urada usklajevanje prevajalskega dela vseh jezikovnih uradov (t. i. okenc) občin in drugih javnih uprav, ki bodo še naprej imeli pomembno vlogo pri izvajanju 8. čl. z. 38/2001. Centralni urad bo posameznim krajevnim uradom nudil svetovanje in lektoriranje prevodov ter pomoč pri reševanju prevajalskih dvomov, pri čemer bo lahko zaprosil za pomoč institucionalne strokovne ustanove, ki delujejo na tem področju.

4. Storitve tolmačenja

Centralni urad bo zagotavljal tolmačenje in prevajanje za potrebe Odborništva A. D. FJK za kulturo, šport in solidarnost, npr. tolmačenje na sejah deželne posvetovalne komisije.

Sklepne misli

88

Centralni urad je nastal predvsem z namenom, da se zagotovita sistematičnost in kontinuiteta delovanja enot in služb, ki nudijo storitve v slovenskem jeziku, ter da se ukrepi za rabo slovenščine v javni upravi smotrneje uskladijo. Urad nikakor ne nadomešča obstoječih lokalnih jezikovnih uradov, temveč je zanje referenčna točka in opora. MOZ in občine na območju izvajanja zaščitnega zakona imajo še vedno ključno vlogo pri nudenju jezikovnih storitev (prevajanje, jezikovno svetovanje, institucionalna komunikacija) na lokalni ravni, tudi v obliki partnerstev.

Nazadnje naj spomnimo, da zaščitni zakon (5. čl.) priznava tudi nemško govorečo manjšino v Kanalski dolini in obstoj štirijezičnih območij. Iz tega izhaja, da bo naloga centralnega urada tudi spodbujanje izvajanja določil o štirijezičnosti, na primer postavljanja večjezičnih smerokazov in odpiranja večjezičnih jezikovnih uradov.

Predstavništvo slovenske manjšine – zastopstvo in zastopanost.

Razmislek o izboljšanju politične participacije Slovencev v Italiji

Strokovni referat

Uvod

Pri preučevanju participacije narodnih manjšin¹ ločujemo po navadi dva vidika: sodelovanje v procesih odločanja (predstavništvo oz. različne oblike politične participacije) in organiziranost manjšine (oziroma njeno samoupravljanje).

Ko se pri politični participaciji osredotočamo na procese odločanja, se praviloma ukvarjamo z vprašanji »predstavništva« v širšem pomenu. S takšnim pristopom torej ne obravnavamo zgolj predstavništva v parlamentu (npr. rezervirana mesta za predstavnike manjšine) in vladi (oziroma izvršnih telesih), ampak tudi prisotnost pripadnikov manjšin v javni upravi, policiji in sodstvu; sem sodi tudi vzpostavitev posvetovalnih teles in drugih mehanizmov, ki omogočajo obsežnejše in globlje sodelovanje narodne manjšine v opravljanju javnih zadev. Poleg tega je vprašanje participacije tesno povezano z volilnimi sistemi (vključno z različnimi oblikami preferenčnih volitev in nižjimi volilnimi pragi za manjšinske politične stranke v zakonodajnih telesih).

Drugi vidik politične participacije narodnih manjšin se nanaša na njihovo lastno organiziranost in samoupravljanje; gre torej za vprašanje pristojnosti na področju upravljanja in sprejemanja odločitev v zvezi z manjšino in njenim socialnim, ekonomskim in političnim življenjem ter za vprašanje pristojnosti odločanja v njenem imenu. Glede na ustavno ureditev, državni ustroj, zakonske podlage in druge okoliščine lahko pri vsaki narodni manjšini začrtamo fiktivno mejo med samo skupnostjo, ki upravlja svoje ekonomsko, politično in socialno življenje (z večjim ali manjšim manevrskim prostorom), in državo, ki ohranja nadzor nad odločanjem o manjšinskih vprašanjih. S prenosom pristojnosti na regionalne in lokalne akterje pa država pogosto približa manjšini sprejemanje tovrstnih odločitev in njihovo implementacijo; s tem omogoča in zagotavlja fleksibilnost, potrebno za upravljanje skupnosti, ki se po kulturnih, jezikovnih, verskih ali drugih značilnostih bistveno razlikuje od večinskega prebivalstva.

V tem prispevku bomo obravnavali oba vidika participacije izbranih narodnih manjšin – tako sodelovanje v procesih odločanja kot lastno organiziranost. Namen tega prispevka je dvojen: prvič, predstaviti izsledke raziskave o politični participaciji slovenske manjšine v Italiji; drugič, predstaviti nekaj mehanizmov in dobrih praks treh manjšinskih okolij v Italiji in drugje po Evropi, ki bi jih morda lahko s prilagoditvijo uporabili za predruženje in izboljšanje politične participacije pri slovenski narodni manjšini v Italiji.

Za ustrežnejšo interpretacijo rezultatov in boljše razumevanje rešitev, ki so jih sprejele druge manjšine, bomo najprej povzeli nekaj iztočnic o pomenu participacije narodnih manjšin v javnem življenju in o sredstvih, s katerimi jo spodbujamo.

Participacija pripadnikov narodnih manjšin v javnem življenju

Participacija pripadnikov narodnih manjšin v javnem življenju je bistvenega pomena za vsako demokratično družbo, ki želi živeti v miru. Participativni mehanizmi stremijo k integraciji in vključevanju manjšin v družbe, v katerih živijo, pri tem pa spodbujajo ohranjanje manjšinske identitete ter zavirajo asimilacijo.

Eden temeljnih vzrokov konflikta med manjšino in večino izhaja iz percepcije, da manjšina ne more/sme sodelovati v političnem, ekonomskem in socialnem življenju države, v kateri živi. Manjšina se počuti diskriminirano in dojema državo kot entiteto, ki namerno uporablja prijeme, s katerimi ji želi odvzeti njeno kulturno, jezikovno in včasih tudi versko identiteto. K temu je seveda treba prišteti še številne socialne, ekonomske, politične, zgodovinske in kulturne dejavnike, ki prispevajo k razkoraku med narodnimi in etničnimi skupnostmi v državi: »Efektivna participacija v javnih zadevah /je/ potrebna, saj omogoča, da se izognemo občutku pripadnikov narodnih manjšin, da bi morali poseči po drugih, manj sprejemljivih sredstvih, da se upoštevajo njihova mnenja. Z utrjevanjem zaupanja lahko participacija ustvari lojalnost do države in do družbe, katere sestavni del so tudi manjšine.«²

To lahko dosežemo samo pod pogojem, da spremenimo izhodiščno predpostavko: država zagotavlja namreč aktivno participacijo pripadnikov manjšin samo pod pogojem, da zaščito manjšin dojema kot nekaj bistvenega tudi za svoj nacionalni interes: »Če namreč država sama izkaže manjšini lojalnost, s tem da ji ponudi možnost efektivne participacije, lahko pričakuje lojalnost tudi z druge strani.«³

Ključni cilj politične participacije narodnih manjšin je zagotavljanje dejanske enakopravnosti državljanov, ki so različnega etničnega ali narodnega porekla. Na tem načelu »vsebinske enakosti« temeljijo vsi pristopi in mehanizmi, ki zagotavljajo predstavništvo in nasploh participacijo narodnih manjšin. Različni mehanizmi participacije na državnem, regionalnem ali lokalnem nivoju so smiselni samo v okolju, kjer obstaja splošna politična volja družbenih in političnih struktur odločanja, da sprejmejo »filozofijo participacije«⁴ kot temeljno načelo družbe.

Dejansko participacijo pripadnikov narodnih manjšin lahko zagotavljamo z različnimi mehanizmi, ki jih razvrščamo na kontinuum med dvema skrajnostma: individualno volilno pravico na eni strani in enakopravno predstavništvo različnih (etničnih in narodnih) skupnosti države na drugi. Med ti skrajnosti uvrščamo enakopravno participacijo v volilnih procesih, ustrezno predstavništvo v parlamentu in drugih izvoljenih telesih, vzpostavitev učinkovitih posvetovalnih teles in zagotavljanje njihovega poslovanja, splošno participacijo narodnih manjšin v kulturnem, družbenem in ekonomskem življenju države ter izboljšanje ekonomskega statusa pripadnikov manjšinskih skupnosti.⁵

Mehanizmov za spodbujanje politične participacije narodnih manjšin je torej veliko. V določenih okoliščinah so nekateri med njimi bolj učinkoviti in uporabni kot drugi. Zato bomo v nadaljevanju predstavili izsledke raziskave o politični participaciji slovenske skupnosti v Italiji,⁶ ki kažejo dobre plati trenutnega sistema organiziranosti in predstavništva te skupnosti ter najbolj pereče izzive. V zadnjem delu prispevka bomo predstavili še nekaj zanimivih iztočnic za razmislek o morebitnih spremembah in pravnih rešitvah, ki bi lahko prispevale k boljši vključenosti in politični participaciji slovenske skupnosti⁷ v Italiji.

Predstavništvo in organiziranost slovenske skupnosti v Italiji

Junija in julija 2017 smo izvedli kvalitativno raziskavo o predstavništvu in organiziranosti slovenske skupnosti v Italiji. V njej smo zbrali mnenja 16 predstavnikov slovenske narodne skupnosti v deželi FJK: med njimi je bilo pet izvoljenih političnih predstavnikov, sedem predsednikov in direktorjev primarnih slovenskih organizacij in ustanov v tržaški, goriški in videmski pokrajini, predstavnica predstavniškega telesa ter trije novinarji slovenskih medijev. Pogovore smo opravili in posneli na sedežu SLORI-ja ter na sedežih posameznih ustanov. Intervjuvance (v nadaljevanju: interv.) navajamo anonimno, označeni so le s številko.

Intervjuvance smo prosili, naj izrazijo svoje mnenje o treh temeljnih ravneh predstavništva slovenske narodne skupnosti v Italiji, in sicer:

- o krovnih organizacijah SKGZ in SSO;
- o paritetnem odboru in o deželni posvetovalni komisiji kot institucionalnih predstavniških oziroma posvetovalnih telesih;
- o slovenskih izvoljenih političnih predstavnikih.

V pogovorih sta bili v ospredju učinkovitost predstavništva Slovencev v Italiji v odnosih do posameznih ravni oblasti ter notranja organizacija in procesi odločanja slovenskih organizacij in ustanov. Sogovornice in sogovorniki so podali tudi svoje predloge o morebitnih novih predstavniških organih in spremembah obstoječih.

Poudariti moramo, da nam kvalitativna metoda, ki smo jo izbrali za raziskavo, ne dopušča posploševanja zbranih mnenj, ocen in predlogov na vso slovensko skupnost v Italiji. V raziskavi smo zbrali mnenja posameznikov, ki nam zaradi svoje vključenosti v politične procese in/ali njihovega dobrega poznavanja lahko omogočajo pregled politične participacije slovenske skupnosti v Italiji ter dajo relevantne informacije o pozitivnih vidikih in izzivih skupnosti. Intervjuvanci so bili posamezniki, ki imajo tesne stike s predstavniki in ustrojem krovnih organizacij, poleg tega pa sodelujejo s slovenskimi izvoljenimi političnimi predstavniki, spremljajo delovanje paritetnega odbora in deželne posvetovalne komisije ter so na različne načine soudeleženi v političnem odločanju; njihove ocene izhajajo iz dolgotrajne prakse in pridobljenega znanja.

Iz posnetkov izhaja, da so se intervjuvanci za sodelovanje odločili predvsem v želji, da bi prispevali k višji ravni sodelovanja in komunikacije med predstavniki manjšine in samo skupnostjo. Verjamejo namreč, da bi s tem lahko spodbujali nadaljnjo vključevanje, participacijo in integracijo manjšine ter izboljšali njen splošni družbeno-politični in jezikovni položaj. Izražena mnenja in ocene izhajajo torej iz pozitivnega odnosa do skupnosti, njenih predstavnikov, organizacij in institucionalnih teles.

Reprezentativnost krovnih organizacij

Intervjuvanci so v pogovorih razmišljali o dveh krovnih organizacijah, SKGZ in SSO. Interv. št. 13 sprejema sistem organizacij in ustanov Slovencev v Italiji pod okriljem dveh krovnih organizacij, SKGZ in SSO, kot danost, ki se težko spreminja. Organizaciji sta izraz družbeno-političnih procesov v povojnem obdobju in ideoloških razlik; sicer pa interv. št. 13 — kot tudi preostali sogovorniki — pozdravlja trenutno sodelovanje med njima.

Sogovorniki so razmišljali o odnosih med krovnicama organizacijama in članicami ter o procesih odločanja.

Interv. št. 13 in 14 pogrešata ustrezno vizijo in strategijo delovanja slovenske skupnosti v Italiji oziroma jasno opredelitev ciljev, ki jih mora skupnost doseči. Opažata, da se posledično odločitve pogosto sprejemajo »sproti«, brez programske podlage.

Interv. št. 1, 2, 7 in 15 so bili kritični do procesov odločanja znotraj krovnic organizacij. Želijo si več »demokracije«, ki naj se kaže tudi z doslednejšim vključevanjem izvršnih odborov in članic v obravnavo ključnih vprašanj skupnosti.

Interv. št. 14 od obeh krovnic organizacij pričakuje več stikov s članicami, ki delujejo na terenu, npr. v obliki rednih srečanj, na katerih bi njuni predstavniki predstavili cilje in namene. Predstavniki krovnic organizacij bi morali bolj prisluhniti članom društev in aktivnim posameznikom, tako da bi se lahko odločitve sprejemale od spodaj navzgor. Podobno je interv. št. 6 ugotavljal, da krovnicama organizacijama manjka umeščenost v širši prostor in med mladino. Interv. št. 1 je predlagal, da bi predstavniki SKGZ in SSO vstopili v upravne odbore primarnih organizacij, s čimer bi se bolj vključili v delovanje članic.

Tudi interv. št. 8 opaža, da je predvsem SKGZ, ki jo bolje pozna, zelo oddaljena od ljudi, ker ima premalo sodelavcev na terenu, ki bi gojili stike in komunikacijo s posameznimi članicami; ljudje v društvih je niti ne poznajo, še manj pa ji zaupajo, saj ne vidijo otipljivih rezultatov. Obenem se zaveda, da je to povezano s hladnim in nezaupljivim odnosom, ki ga imajo ljudje na splošno do politike ter ljudi na vodstvenih položajih. Interv. št. 7 in 12 menita, da sta SKGZ in SSO preveč strankarski, obenem pa ni jasne meje med politiko in civilno družbo.

Sogovornike smo izrecno vprašali, ali se jim zdi, da sta SKGZ in SSO reprezentativni v odnosu do oblasti na eni strani in do slovenske narodne skupnosti v Italiji na drugi. Interv. št. 13 je pozitivno ocenil reprezentativnost krovnih organizacij, saj sta prisotni na terenu in imata organe, ki se sestajajo. Predsednika sta po njegovem mnenju aktivna in imata dober odnos. Interv. št. 15 je poudaril, da sta krovni organizaciji sogovornik A. D. FJK, kar jamči, da slovenska skupnost obstaja kot priznan subjekt. Podobno je interv. št. 10 potrdil, da sta SKGZ in SSO odraz slovenske narodne skupnosti v Italiji — v mejah sodobne družbe, kjer se itak nekateri posamezniki ne prepoznavajo v ničemer. Po besedah interv. št. 16 odražata SKGZ in SSO v manjši meri celotno slovensko skupnost v Italiji, saj v primerjavi s preteklostjo (ko se je večina njenih pripadnikov opredeljevala za eno ali drugo opcijo) danes veliko Slovencev v Italiji ni včlanjenih v nobeno organizacijo. Interv. št. 10 je ugotavljal, da se problem reprezentativnosti krovnih organizacij povezuje s širšim družbenim pojavom vedno večjega individualizma in družbeno-politične neaktivnosti posameznikov. Poudaril je, da sta krovni organizaciji v odnosu do oblasti učinkoviti predvsem, kadar delujeta usklajeno. Tudi interv. št. 3 in 11 menita, da je vprašanje predstavnštva splošni družbeni problem, ki se pojavlja ne le pri krovnih organizacijah, ampak tudi širše v strankah, sindikatih itd. Dodala sta, da je opisano stanje na področju participacije odraz širše družbene krize, ki jo doživljajo politika ter tradicionalne oblike predstavnštva in strank, sploh v Italiji. Po njunem ljudje težko sprejemajo, da nekdo drug odloča v njihovem imenu. Interv. št. 7 je prav tako ugotavljal, da veliko slovensko govorečih posameznikov ni vključenih v delovanje slovenskih organizacij in ustanov. Na podlagi svojih izkušenj je opazil, da lahko skupnost v svojo sredo pritegne tudi neaktivne posameznike le s kakovostno ponudbo kulturnih, športnih in drugih aktivnosti ter storitev.

Interv. št. 6 je razmišljal, da bi morali vodstvo in predstavniki organi slovenske narodne skupnosti v Italiji tudi v nekakšnem parlamentu ali drugem novem predstavniskem telesu zasnovati program delovanja in cilje, ki bi bili uresničljivi in sprejemljivi za vsakega pripadnika te skupnosti, s sporočilom, da »se spleča biti manjšina v tem prostoru v smislu kulturne raznolikosti, možnosti, priložnosti«.

Za interv. št. 5 je pozitivno, da krovni organizaciji sodelujeta s političnimi oblastmi v Rimu in Ljubljani. V odnosu do A. D. FJK pa po njegovem mnenju delujeta nekoliko preveč konzervativno. Interv. št. 8 meni, da sicer krovni organizaciji nista vedno učinkoviti v pogajanjih z oblastmi in pri reševanju konkretnih problemov svojih članic. Oba predsednika se po njegovih besedah dnevno soočata z nešteti in kompleksnimi vprašanji delovanja svojih članic, zato je nemogoče, da bi podrobno poznala vse. Sestaviti bi morala skupino strokovnjakov oziroma strokovno službo, ki bi jima bila v oporo pri posameznih resorjih in temah. Interv. št. 8 je še ugotavljal, da deklaracije, ki jih sproti dajeta obe krovni organizaciji, članicam niso v pomoč, če potem ni konkretnih dejanj.

Interv. št. 9 meni, da je reprezentativnost obeh krovnih organizacij šibka, potrebovali bi boljše organizirano politično zastopstvo, ki bi postavljalo jasno formulirane in utemeljene zahteve ter se pogajalo z oblastmi. Trenutno imajo oblasti več sogovornikov, in sicer poleg obeh krovnih organizacij še stranke; intervjuvanec meni, da bi bilo boljše, če bi se z oblastmi pogovarjal le en subjekt.

Predstavniški in posvetovalni telesi: paritetni odbor in posvetovalna komisija

Intervjuvance smo prosili za mnenje o delovanju dveh predstavniških oziroma posvetovalnih teles, ki sta v različnih vlogah izraz politične participacije slovenske narodne skupnosti v Italiji in soudeleženi v različne procese odločanja. Prvo telo je paritetni odbor, ki na podlagi državnega zaščitnega zakona za slovensko narodno skupnost v Italiji 38/2001 skrbi za njegovo izvajanje. Drugi organ je posvetovalna komisija, ki na podlagi deželnega zaščitnega zakona za slovensko narodno skupnost v deželi FJK 26/2007 pripravlja mnenja o vprašanjih in vsebinah, ki so v tem zakonu, o predlogu razdelitve finančnih sredstev, ki jih država dodeli deželi za dejavnosti manjšinskih ustanov in organizacij, o vprašanjih deželnih organov in splošno o smernicah deželne politike glede kulturne in jezikovne raznolikosti.

Vloga paritetnega odbora je pravno določena, zato sogovornice in sogovorniki o njem razmišljajo kot o organu, ki ima zakoličeno delovanje. Po mnenju interv. št. 16 je paritetni odbor uravnovešen organ, ki ga sestavljajo slovensko in italijansko govoreči člani različnih političnih opcij. Interv. št. 6 je razlagal, da paritetni odbor deluje samostojno kot državni organ in nima institucionalnih stikov ali srečanj z deželno posvetovalno komisijo, kar je škoda, saj obe telesi večkrat obravnavata sorodne teme. Zato je predlagal, da bi bil predsednik paritetnega odbora tudi član deželne posvetovalne komisije in obratno. Interv. št. 1 meni, da bi bilo dobro, če bi bilo več usklajenosti in sodelovanja med paritetnim odborom, deželno posvetovalno komisijo in deželnimi svetniki, saj se večkrat ukvarjajo z istimi ali sorodnimi problematikami.

Komentarji so se v glavnem dotikali odnosa med paritetnim odborom ter slovenskimi organizacijami in ustanovami. Interv. št. 11 in 13 sta razmišljala, da bi se lahko slovensko govoreči člani paritetnega odbora občasno sestali s slovenskimi organizacijami in ustanovami. Ta odbor daje po njunem mnenju vtis, da nima stikov z okoljem: zdi se, da soočanje in sodelovanje potekata le s krovnicama organizacijama, ki pa imata drugačen pogled kot njune članice. Interv. št. 1 je razmišljal podobno, torej da bi lahko imel paritetni odbor stike tudi s slovenskimi organizacijami in ustanovami. Tako bi se še posebej njegovi italijansko govoreči člani seznanili z njihovim delovanjem in spoznali realnost, na katero se aplicirajo zaščitne norme. Interv. št. 7 je ugotavljal, da skupnost nasploh premalo pozna in ceni delovanje odbora.

Delovanje deželne posvetovalne komisije je sogovornicam in sogovornikom bliže, saj zadeva javno financiranje slovenskih ustanov in organizacij, ki jih sami vodijo in/ali v njih delujejo. Interv. št. 1 se je strinjal, da bi morala komisija odločati na podlagi programa delovanja oziroma strategije slovenske skupnosti v deželi FJK, ki pa trenutno nista izdelana. Interv. št. 6 je razmišljal podobno, in sicer da bi moralo biti javno financiranje, ki ga določa deželna posvetovalna komisija, skladno z nekim programom delovanja po resorjih, ki bi ga imeli, če bi se zasnovalo novo predstavniško telo v obliki parlamenta ali sorodnega predstavniškega organa. Interv. št. 7 je bil kritičen do sestava te komisije, saj v njej ni strokovnjakov za posamezne sektorje, s katerimi bi bolj podkovoano odločala o delitvi finančnih sredstev slovenskim organizacijam in ustanovam. Interv. št. 12 je obžaloval, da v komisiji nista zastopana gospodarstvo in kmetijstvo, saj sta obe področji ključni za slovensko narodno skupnost v Italiji tudi z vidika zaposlovanja mladih.

Interv. št. 1 in št. 10 sta razmišljala o tem, da bi lahko deželna posvetovalna komisija pridobila še dodatne pristojnosti in postala stalno predstavniško telo v A. D. FJK pod vodstvom pristojnega deželnega odbornika za narodne in jezikovne skupnosti.

Interv. št. 1, 2, 3, 4 in 5 so izpostavili še tri telesa na deželni ravni, ki jih po njihovem mnenju premalo izkoriščamo in bi lahko imela vlogo pri povezovanju izvoljenih predstavnikov iz vrst levosredinskih in desnosredinskih strank ali drugih političnih gibanj. To so: svet slovenskih izvoljenih predstavnikov, deželna šolska komisija in svet županov občin na dvojezičnem območju, ki je sicer še v zametkih.

Izvoljeni politični predstavniki in skupno politično predstavništvo

Z intervjuvanci smo se pogovarjali o slovenskih izvoljenih političnih predstavnikih in njihovi koordinaciji v obliki skupnega političnega predstavništva. Interv. št. 1 in 4 sta razložila, da krovni organizaciji SKGZ in SSO včasih sami predstavljata slovensko skupnost v Italiji; ob drugih priložnostih pa ima to vlogo skupno predstavništvo, ki ga sestavljajo ali krovne organizacije, izvoljeni politični predstavniki in predstavnik paritetnega odbora ali pa krovne organizacije, slovenski svetnik z najvišjim položajem v deželnem svetu in slovenska poslanka v Rimu — skratka, formul je veliko in se spreminjajo glede na okoliščine.

Interv. št. 6 meni, da je politično predstavništvo Slovencev v Italiji preveč razpršeno. Zato si želi, da bi deloval parlament te skupnosti, ki bi osredinil programsko delovanje slovenskih organizacij in ustanov ter v katerem bi imeli svojo vlogo tudi izvoljeni politični predstavniki. Interv. št. 9 in 10 sta bila do trenutne oblike skupnega političnega predstavništva kritična, češ da njegovi člani ne delujejo usklajeno, zaradi česar so neučinkoviti. Po njunem mnenju to telo nima nekih pravil delovanja in imenovanja oziroma izvolitve svojih članov, ampak to ureja sproti.

Interv. št. 1, 3 in 5 so razložili, da krovni organizaciji SKGZ in SSO resda predstavljata civilno družbo, vendar samo svoje članice, politični predstavniki pa imajo za seboj volivce, ki legitimirajo njihovo delovanje. Zato menijo, da mora biti predstavništvo slovenske narodne skupnosti kombinacija krovnih organizacij in izvoljenih političnih predstavnikov.

V odgovorih na vprašanje, kakšen odnos vzpostaviti do slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov v strankah, ki tradicionalno niso bile naklonjene manjšinskim vprašanjem, so sogovornice in sogovorniki v glavnem podpirali dialog in sodelovanje z njimi. Interv. št. 11 je ugotavljal, da je politično telo Slovencev v Italiji danes ideološko in strankarsko raznoliko. Dodal je, da se jedro te skupnosti prepoznava v tradicionalnih levosredinskih strankah in s tem povezanima krovnicima organizacijama. Vendar je navedel dejstvo, da danes veliko pripadnikov te skupnosti voli tudi desnosredinske stranke in sodobna politična gibanja. Opaža še, da je taka slika tudi posledica tega, da slovenska manjšina ne občuti več pritiska večinske italijanske skupnosti. Po njegovem se danes pripadniki manjšinske skupnosti veliko manj povezujejo na podlagi načela narodne pripadnosti. Podobno je interv. št. 3 ugotavljal, da narodna pripadnost ni več prioriteta posameznika. Interv. št. 7 je razmišljal, da so slovensko govoreči izvoljeni predstavniki lahko tudi izraz desnosredinskih strank in drugih gibanj: z njimi se je treba srečevati soočiti in vzpostaviti dialog, saj so se zadeve v zadnjih 20 letih znatno spremenile. Tudi interv. št. 6 meni, da je treba s temi političnimi predstavniki vsekakor gojiti stike in dialog ter jih s pragmatičnim pristopom ocenjevati na podlagi rezultatov, ne le ideološko. Interv. št. 1 je navedel, da ena tretjina pripadnikov slovenske skupnosti v Italiji danes ne voli več tradicionalnih levosredinskih strank. Po njegovih besedah je to po eni strani nevarno, ker se manjša politična moč Slovencev v Italiji, po drugi strani pa predstavlja priložnost, da se tudi v desnosredinskih strankah razvije pozitiven odnos do manjšinskih vprašanj.

Interv. št. 1 je predlagal, da bi se razvila nova oblika političnega predstavništva Slovencev v Italiji, in sicer iz vrst skupščine slovenskih izvoljenih predstavnikov, ki je pravno določena z deželnim zakonom in se občasno sestaja pod okriljem dežele. To telo bi bilo izraz javnih upraviteljev in bi delovalo ob dveh krovnicah organizacijah.

Predlogi novih organov predstavništva in odločanja

Intervjuvanci so predlagali različne oblike predstavniških teles in organov, ki bi po njihovem mnenju spodbujali učinkovitejše procese odločanja in vodenja znotraj sistema organizacij in ustanov Slovencev

v Italiji. Zamišljajo si, da bi lahko z novimi oblikami predstavnštva premostili nekatere temeljne težave, ki jih opažajo. Med njimi so še posebej omenjali pomanjkanje programa ter kratko- in dolgoročne vizije prihodnosti te skupnosti. Zaradi tega ni konkretnih rezultatov in se stvari rešujejo le sproti, kot je poudaril interv. št. 12. Interv. št. 1 je ugotavljal, da bi moralo biti pri oblikovanju takega programa delovanja prioriteto vprašanje slovenskega jezika in s tem povezano identitetno vprašanje o tem, kdo je danes pripadnik slovenske narodne skupnosti v Italiji. Podobno je razmišljal interv. št. 16: ta je izpostavil vprašanje sodobnih identitet Slovencev v Italiji, ki niso jasno zamejene in vsebujejo vedno bolj bodisi slovensko bodisi italijansko komponento. Zato ostaja odprto vprašanje, kako opredeliti pripadnike slovenske narodne skupnosti v Italiji. Sogovornike moti neuresničevanje sprememb v strukturi in delovanju, ki bi tej skupnosti omogočile, da bi zaživila skladneje s sodobno družbeno-politično situacijo. Nekateri sogovorniki so izrecno omenili Programsko konferenco, ki je na prehodu v novo tisočletje ustvarila podlago za možne reforme, a do njih ni prišlo, kar je pustilo za sabo razočaranje in občutek, da se nič ne da premakniti. Interv. št. 4 je predlagal, da bi z ažuriranjem Programske konference sestavili program oziroma strategijo delovanja slovenskih organizacij in ustanov v deželi FJK, za katero bi skrbel poseben odbor, na deželni konferencah pa bi se preverjale prioritete in doseženi rezultati. Interv. št. 3 je ugotavljal, da je pogled slovenske narodne skupnosti v Italiji obrnjen predvsem navznoter, zaradi česar ni usklajena z družbo, v kateri živi. Morala bi se, nasprotno, soočiti z novimi izzivi, a nima primerne strategije. Omenil je npr. Trst kot prestolnico znanosti leta 2020, kar naj bi bil izziv tudi za slovensko narodno skupnost.

V naslednjih odstavkih bomo povzeli, kako so si intervjuvanci na podlagi svojega dolgoletnega delovanja in pridobljenega znanja zamislili novo predstavnisko telo Slovencev v Italiji. Tako telo bi lahko na eni strani pripravilo program in vizijo delovanja slovenskih organizacij in ustanov, na drugi strani bi pripadniki te skupnosti demokratično, z volitvami, izbirali vodstvo tega organa. Navzven bi ta imel večjo pogajalsko moč v odnosu z oblastmi na državni, deželni in drugih ravneh v Italiji in Sloveniji, ker bi imel jasno oblikovane zahteve in cilje. Po oceni interv. št. 1 je trenutno več sogovornikov z oblastmi, in sicer obe krovni organizaciji, izvoljeni slovenski predstavniki strank in paritetni odbor. Interv. št. 3 je dodal, da bi bilo treba oblikovati enoten predstavnikiški organ, ki bi združeval predstavnike krovnih organizacij, civilne družbe ter politično-institucionalnih oblasti in organov, delovati pa bi moral ob podpori strokovnjakov.

V analizi intervjujev sta se izluščila dva predloga predstavnikiškega organa, ki bi bil, kot že zgoraj omenjeno, demokratično izvoljen in bi imel hkrati pristojnosti odločanja v imenu slovenske narodne skupnosti v Italiji: to bi bil parlament oziroma skupščina Slovencev v Italiji ali enotna krovna organizacija.

Interv. št. 6 meni, da bi morali imeti telo ali organ, ki bi deloval kot neke vrste parlament z izvoljenimi člani in pristojnostmi za odločanje v imenu slovenske narodne skupnosti. Sistem slovenskih organizacij in ustanov v deželi FJK bi posledično prilagodili delovanju tega organa. Volitve bi omogočile večjo in širšo participacijo pripadnikov slovenske manjšine, ki bi na tak način tudi prevzeli odgovornost za izvolitev svojega vodstva.

Na podlagi odgovorov, zbranih v intervjujih, lahko opredelimo značilnosti morebitnega »parlamenta« kot predstavnikiškega in vodstvenega telesa slovenske narodne skupnosti v Italiji.

Interv. št. 6 je predlagal, da bi tak organ lahko sestavljali širši zbor, ožje vodstveno telo in institucionalni predstavnik parlamenta s časovno omejenim mandatom. Parlament bi sestavil program delovanja slovenskih organizacij in ustanov po posameznih resorjih. Med primarnimi resorji so sogovornice in sogovorniki izrecno omenili šolstvo, kmetijstvo, šport, kulturo, socialo, pravno službo, odnose z javno upravo in medije. Druga pomembna področja so še videmska pokrajina, raba in uveljavljanje slovenskega jezika, povezovanje z matično državo Slovenijo in promocija manjšine med večinskim

prebivalstvom oziroma prepoznavnost v italijanskem prostoru (interv. št. 1 in 3). Več sogovornikov je poudarilo pomen gospodarstva ter s tem povezanega zaposlovanja in bega možganov med mladimi v slovenski narodni skupnosti v Italiji (interv. št. 3 in 11).

Interv. št. 6 je ugotavljal, da bi bilo treba izpeljati volitve in v ta namen sestaviti volilni imenik pripadnikov slovenske skupnosti v Italiji. Pripadnost skupnosti bi lahko po mnenju intervjuvanca opredelili na podlagi kriterijev, kot so npr. njihovo izobraževanje v slovenskih šolah v Italiji, njihovo članstvo v slovenskih društvih ali izobraževanje njihovih otrok v slovenskih šolah v Italiji. Drugi sogovorniki (interv. št. 3 in 5) so bili do takega sistema volitev skeptični, ker bi šlo za preštevanje pripadnikov slovenske narodne skupnosti, temu pa so ti vedno nasprotovali. Nekateri se mogoče ne bi želeli vpisati na tak seznam, ker bi se počutili izpostavljeni. Da bi se izognili kateremukoli preštevanju, so interv. št. 5, 7 in 12 predlagali, da bi volilni imenik sestavljali že obstoječi člani v slovenskih društvih in organizacijah v Italiji, to bi bilo preprosteje kot sestavljanje volilnega imenika ex novo. Po njihovem mnenju gre za že opredeljen bazen volivcev, ki bi omogočil soudeležbo širokega kroga ljudi v procesih izbiranja svojih predstavnikov.

Interv. št. 6 je poudaril, da bi bili izvoljeni predstavniki v parlament Slovencev v Italiji nosilci javne funkcije in odgovornosti ter bi za to prejeli honorar, torej ne bi delovali niti ljubiteljsko niti prostovoljno. Vodstvo bi moralo biti zelo visoko kvalificirano in strokovno z vidika sposobnosti, kompetenc in komunikacije. Tudi interv. št. 7 se je strinjal, da bi bili v tem organu strokovnjaki za posamezna področja. Interv. št. 6 je še dodal, da bi tako zasnovan parlament predstavljal celotno slovensko narodno skupnost v deželi FJK v odnosu do državnih oblasti v Italiji in Sloveniji, dežele, krajevnih avtonomij in drugih sogovornikov, npr., na evropski ravni. Pri številu članov bi bilo treba upoštevati tudi pokrajinsko zastopanost. Interv. št. 15 je podprl zamisel, da bi bile v takem parlamentu soudeležene tudi slovenske šole v Italiji s profesorji in starši.

Interv. št. 1 in 6 sta razmišljala, da bi tak parlament deloval na podlagi spremembe dež. z. 26/2007 ali drugega namenskega deželne zakona. Sicer se je interv. št. 7 zdel zamisel deželne zakonske osnove za začetek preveč ambiciozna. Zato je predlagal, da bi v prvi fazi tako telo volili na interni ravni člani slovenskih organizacij in društev, v drugi fazi pa bi oblikovali telo, ki bi pridobilo tudi deželno zakonsko podlago. V takem parlamentu bi imeli krovni organizaciji SKGZ in SSO status, ki bi bil enakovreden drugim primarnim organizacijam (interv. št. 6) ali pa bi se te lahko tudi razpustilo (interv. št. 16).

Interv. št. 16 je predlagal sorodno predstavniško telo, in sicer deželni svet Slovencev v Italiji. V njem bi bili izvoljeni politični predstavniki Slovencev v Italiji ter predstavniki krovnih in primarnih organizacij Slovencev v Italiji. Podobno kot zgoraj omenjeni parlament bi imel tudi ta organ pristojnost in legitimacijo z deželnim zakonom, da lahko sprejema odločitve bodisi o finančnih zadevah bodisi o strateško-razvojnih vidikih, ki so nato obvezujoče za slovenske organizacije in ustanove v Italiji. Nadomestil bi lahko deželno posvetovalno komisijo in druge obstoječe koordinacijske odbore.

Iz pogovorov z intervjuvankami in intervjuvanci je izšel še drugi predlog predstavniškega in vodstvenega telesa, ki bi se lahko razvil na podlagi spremembe delovanja dveh krovnih organizacij. Interv. št. 3, 5, 9 in 11 so zagovarjali združitev SKGZ in SSO v eno organizacijo z enotnim članstvom in enim vodilnim odborom, ki bi bila izraz različnih ideoloških pogledov in bi imela »narodnoobrambni« značaj. Interv. št. 5 je menil, da sta trenutno organizaciji dvojnika, saj se ukvarjata z istimi problemi tudi z vidika financiranja. Sicer se interv. št. 3 zdi nerealno, da bi do tega prišlo, čeprav so nekatere članice že itak včlanjene v obe in je razlik med njima vedno manj. Če se ohranita obe, naj potem imata vsaj skupno telo soočanja in odločanja, kar podpirata interv. št. 3 in 13.

Podobno bi interv. št. 1 rad videl, da bi se iz SKGZ in SSO razvila ena organizacija, v kateri bi se vodstvu združili in bi se članice povezale po sektorjih delovanja. Vendar bi morala vodstvo enotne krovne

organizacije izvoliti širša volilna baza, ne le njeni člani kot doslej, ki bi temu telesu dala legitimacijo, da predstavlja celotno slovensko skupnost v Italiji. To bi spodbudilo demokratično participacijo širokega kroga Slovencev v Italiji. Dodal je, da bi organ in sistem volitev urejala deželna zakonodaja. Isti intervjuvanec je razmišljal še o tem, da bi se lahko tako oblikovano predstavniško telo Slovencev v Italiji razvilo iz že obstoječe posvetovalne komisije, v katero bi člane volili in ne imenovali kot doslej.

Izhodišča za razmislek na osnovi rezultatov raziskave

Analizo stanja predstavništva Slovencev v Italiji lahko strnemo v nekaj zaključnih misli:

- skupnost se dobro zaveda, da bi bilo treba trenutni sistem predstavništva izboljšati – v smislu več demokratičnih procesov pri volitvah in imenovanju predstavnikov;
- pojavila se je potreba po organu (prenovljenem konceptu krovnih organizacij), ki bi bil legitimiran, da sprejema odločitve v imenu slovenske skupnosti v Italiji, ter učinkovit pri izvajanju ukrepov;
- potreben je tudi »programski pristop«, ki bi ga zgoraj omenjeni legitimirani organ uporabljal pri svojem delu tako, da bi sledil programu; organ bi na osnovi tega dela tudi ocenjevali;
- pojavile so se številne zamisli o predstavniških organih, ki jih ni mogoče strniti v eno vizijo. Večina intervjuvancev pa se je strinjala, da bi lahko skupina strokovnjakov pripravila predlog organa Slovencev v Italiji skladno z obstoječo državno in deželno zakonodajo.

Študije primera politične participacije narodnih manjšin v Italiji in Evropi

Na osnovi izzivov, ki smo jih zaznali v pravkar predstavljeni študiji, bomo v nadaljevanju kot izhodišče za razmislek o možnih spremembah na področju participacije slovenske narodne skupnosti v Italiji predstavili tri študije primera. Ker je zaradi omejenega prostora nemogoče predstaviti te primere celovito, se bomo osredotočili zgolj na nekaj segmentov, mehanizmov in dobrih praks, ki so z vidika slovenske narodne skupnosti v Italiji (in pravkar predstavljenih rezultatov raziskave) najbolj zanimivi in z določenimi prilagoditvami tudi uporabni.

Za prvo študijo primera smo izbrali italijansko narodno manjšino v Sloveniji, ker njen pravno-formalni položaj izvira iz podobnih mednarodnopravnih obvez (Londonski memorandum, Osimski sporazumi) kot položaj slovenske narodne manjšine v Italiji. Za drugo študijo primera smo izbrali nemško in ladinsko skupnost na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju. Ti manjšini skupaj s slovensko živita pod streho skupnega pravnega reda (in predvsem podobnih pravnih možnosti) v Republiki Italiji. Za tretjo študijo primera smo izbrali ureditev manjšinskega vprašanja na dansko-nemški meji, ki je primer dobre prakse v evropskem merilu. Ureditev manjšinskih vprašanj na tej meji je zgodovinsko, jezikovno in sociološko primerljiva s položajem na slovensko-italijanski meji.

Študija primera 1: italijanska narodna manjšina v RS

Italijanska narodna skupnost v RS je relativno majhna in na območju, kjer prebiva, v manjšini. Njena proporcionalna politična moč je na državni ravni neznatna, na lokalni pa precej majhna.

Italijanska manjšina poseljuje območje občin Koper/Capodistria, Izola/Isola, Piran/Pirano in Ankaran/Ancarano. V ljudskem štetju leta 2002 se je na tem območju več kot 80 odstotkov prebivalcev izreklo za Slovence, v preostanek pa sodijo poleg prebivalcev italijanske narodnosti še Srbi, Hrvati in druge narodne skupnosti.

Zaščita italijanske manjšine temelji na meddržavnih pogodbah z Italijo (Londonski memorandum, Osimski sporazum) ter na 64. členu Ustave RS, ki navaja posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v RS. Organizacijo italijanske narodne skupnosti v Sloveniji v veliki meri

določa Zakon o samoupravnih skupnosti. Ta narekuje pripadnikom italijanske narodne skupnosti, da ustanovijo svoje samoupravne skupnosti, ki skrbijo

- za uresničevanje posebnih pravic, ki jih zagotavlja Ustava RS,
- za uveljavljanje njihovih potreb in interesov ter
- za organizirano sodelovanje pri javnih zadevah.

Država pooblašča samoupravne narodne skupnosti (Comunità Autogestita), ki so telesa javnega prava, za opravljanje določenih nalog, ki so v pristojnosti države, ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanje.

Italijanska narodna skupnost je organizirana v občinske samoupravne narodne skupnosti, ki se povezujejo v Obalno samoupravno skupnost italijanske narodnosti (Comunità Autogestita Costiera della Comunità Italiana). Njen najvišji organ je svet samoupravne narodne skupnosti.

Samoupravne narodne skupnosti dajejo državnemu zboru, vladi in drugim državnim organom predloge, pobude in mnenja o vseh zadevah iz svoje pristojnosti. Kadar državni organi odločajo o zadevah, ki se nanašajo na položaj pripadnikov narodnih skupnosti, morajo predhodno pridobiti mnenje samoupravnih narodnih skupnosti. V statutu samoupravnih narodnih skupnosti so podrobneje določene njihove naloge in pristojnosti, organiziranost, način odločanja, način in oblike predstavljanja samoupravne narodne skupnosti v RS in način volitev v njene organe. Statut določa tudi način in oblike sodelovanja samoupravnih narodnih skupnosti z organizacijami, društvi, združenji ali drugimi oblikami dela, ki jih ustanovljajo pripadniki narodne skupnosti za uresničevanje svojih posebnih pravic.

Italijanska narodna skupnost je neposredno zastopana v predstavniških organih lokalne samouprave in v državnem zboru. Pripada ji zagotovljeno predstavništvo v parlamentu in v občinskih svetih na dvojezičnem območju. Pripadniki italijanske manjšine imajo dvojno volilno pravico: enkrat volijo kot vsi drugi slovenski državljani, drugič pa volijo predstavnika svoje skupnosti.

Predstavniki narodne skupnosti v parlamentu so polnopravni člani parlamenta. Dvojno volilno pravico imajo predstavniki italijanske manjšine tudi na lokalnih volitvah, obakrat pa so izvoljeni po večinskem sistemu.

Zakon o volitvah v državni zbor opisuje postopek teh volitev in splošne kriterije za volilno upravičenost ter določa, da je treba pri oblikovanju volilnih enot in volilnih okrajev upoštevati geografsko zaokroženost ter skupne kulturne in druge značilnosti. To je v primeru prisotnosti narodnih manjšin na nekem območju zelo pomembno, saj lahko oblikovanje volilnih enot in okrajev pomembno vpliva na izid volitev in položaj manjšine.

V skladu z Zakonom o evidenci volilne pravice se za volitve predstavnika italijanske manjšine v državni zbor pripravijo posebni volilni imeniki in posebna volilna enota. Seveda je posebej kočljivo vprašanje, kako sestaviti volilne imenike, saj je prej treba opredeliti, kdo pripada narodni manjšini. V primeru volilnega imenika državljanov RS, pripadnikov italijanske narodne skupnosti, to nalogo prevzame komisija Samoupravne skupnosti, ki v volilni imenik vpiše pripadnike avtohtone italijanske narodne skupnosti. Pripadnost se ugotavlja na podlagi vpisa v volilni imenik državljanov RS, pripadnikov italijanske narodne skupnosti, na preteklih volitvah ali na podlagi izjave državljana RS: komisija Samoupravne skupnosti v tem primeru odloča, ali so izpolnjeni pogoji za vpis v imenik, in če niso, izda odločbo.

Po katerih kriterijih pa odloča komisija? Zakon določa, naj Samoupravna skupnost predpiše podrobnejša merila za vpis v volilni imenik, pri čemer naj merila določi zlasti na podlagi:

- ohranjanja dolgotrajne, trdne in trajajoče vezi s svojo skupnostjo, ali
- skrbi za ohranjanje vsega, kar konstituira skupno identiteto posamezne skupnosti, vključno z njeno kulturo ali jezikom, ali

- sorodstvene vezi do drugega kolena v ravni vrsti z državljanom, ki mu je že priznana volilna pravica pripadnika avtohtone italijanske (oziroma madžarske) narodne skupnosti. (12. člen Zakona o evidenci volilne pravice)

Teh meril Samoupravna skupnost kljub odločbi ustavnega sodišča (še) ni pripravila, kar napeljuje na misel, da je identifikacija pripadnosti narodni skupnosti kočljivo vprašanje, s katerim se tudi sama skupnost težko sooča.

O dvojni volilni pravici pripadnikov italijanske narodne skupnosti je zaradi njene domnevne neskladnosti z načelom enakosti pred zakonom presojalo ustavno sodišče in razsodilo, da je takšna »pozitivna diskriminacija« ustavno dovoljena, saj ustava zahteva od zakonodajalca, da implementira takšne ukrepe, čeprav se odmikajo od principa enakosti pri volilnih pravicah. Poleg tega državljani, ki so pripadniki italijanske narodne skupnosti in nimajo stalnega prebivališča na dvojezičnem območju, lahko zaprosijo komisijo Samoupravne skupnosti za uvrstitev v volilni imenik pripadnikov italijanske narodne skupnosti (samo) za volitve v državni zbor. Tudi pri tem primeru je ustavno sodišče odločilo, da lahko upoštevamo kot pripadnike italijanske narodnosti posameznike, ki živijo zunaj dvojezičnega območja in imajo zato tudi dvojno volilno pravico.

Pomembno dopolnilo k politični participaciji italijanske narodne skupnosti v Sloveniji predstavlja tudi 64(5) člen ustave, ki določa, da zakoni, drugi predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodnih skupnosti. Pri tem pa ni jasno, kateri so ti zakoni. Prav tako se pravica do »veta« aplicira na cel zakon (ko se ta ukvarja zgolj z narodnimi skupnostmi), ne pa na njegove posamezne dele ali člene. To velja tudi za akte in predpise, sprejete na lokalni ravni.

Italijanska manjšina ima v Sloveniji 52 društev. Posebno vlogo med njimi ima Italijanska unija (Unione Italiana), ki predstavlja poleg samoupravne skupnosti nekakšno (dodatno) krovno organizacijo italijanske skupnosti in razdeljuje finančna sredstva, ki jih za zaščito manjšine prispeva vlada Republike Italije. Članice Italijanske unije so (lokalne) italijanske skupnosti, ki jih sestavljajo (včlanjeni) pripadniki italijanske manjšine. Ti izvolijo svoje predstavnike v skupščino, ki oblikuje tudi svoje vodstvo.

101

Če torej povzamemo:

- V RS zakon določa ustanovitev samoupravne skupnosti, ki skrbi za organizirano sodelovanje italijanske skupnosti v opravljanju javnih zadev.
- Samoupravne skupnosti so telesa javnega prava, ki delujejo po pooblastilu države in so sredstvo organiziranega sodelovanja manjšine v javnih zadevah. Italijanska unija je društvo, ki združuje pripadnike italijanske manjšine, ima svojo skupščino in vodstvo.
- Samoupravne skupnosti so posvetovalno telo (za državo) pri vprašanjih, ki se nanašajo na italijansko skupnost.
- Volilni imeniki pripadnikov italijanske manjšine se pripravljajo na osnovi preteklih imenikov in izjav posameznikov, pri čemer kriteriji pripadnosti skupnosti (še) niso jasno določeni. Skupnost sama odloča o uvrstitvi v volilni imenik.
- Dvojna volilna pravica se dojema kot ustavno dovoljena pozitivna diskriminacija.
- Volitve se izvajajo tudi v društvu Italijanska unija in njegovih lokalnih enotah. Na volitvah se izvoli skupščina, ki oblikuje vodstvo društva.

Študija primera 2: nemška in ladinska skupnost na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju

Zaščita nemške skupnosti na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju temelji na dogovoru Gruber-Degasperi, na (Prvem in) Drugem posebnem statutu iz leta 1972 ter na Paketu 137 ukrepov, ki jih je pripravila Komisija 19-ih v 70. letih 20. stoletja. Bistvo te ureditve je koncept teritorialne avtonomije

Južne Tirolske / Gornjega Poadižja, to je izredno trdne osnove za zaščito nemške skupnosti, ki je v tej pokrajini v večinskem položaju. S posebnim statutom in Paketom so se pomembne pristojnosti Avtonomne Dežele Tridentinske - Gornjega Poadižja / Južne Tirolske prenesle na obe pokrajini (Trento in Bocen). Zaradi svojega avtonomnega položaja ima Južna Tirolska / Gornje Poadižje zakonodajne in administrativne pristojnosti, kakršne imajo dežele, in proračun v višini približno pet milijard evrov, da uresničuje svoje načrte. Nemška skupnost je v tej pokrajini de facto večina – torej oblast. Za politično participacijo v izvoljenih telesih se zato uporabljajo običajni mehanizmi – t. j. politične stranke.

Največ nemških in ladinsko govorečih prebivalcev Južne Tirolske / Gornjega Poadižja je v Južnotirolski ljudski stranki (SVP), ki je bila ustanovljena leta 1945 in naj bi predstavljala nemško in ladinsko govoreče prebivalce Južne Tirolske / Gornjega Poadižja. Od te stranke so se v drugi polovici prejšnjega stoletja odcepile Južnotirolska unija (Union für Südtirol), Liberalci (Freiheitlichen) in Južnotirolska svoboda (Süd-Tiroler Freiheit). Model ena narodna skupnost – ena stranka, ki se je vzpostavil ob koncu druge svetovne vojne na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju, blede in izgublja svojo trdnost, saj se čedalje bolj pojavlja potreba po ideološki raznolikosti tudi znotraj manjšine.

Italijansko govoreči prebivalci Južne Tirolske / Gornjega Poadižja volijo primarno italijanske vsedržavne stranke. To kaže, da so politične stranke na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju v osnovi organizirane vzdolž jezikovnih/etničnih meja. Edina medetnična stranka je okoljevarstvena stranka – Zeleni.

Da nemška skupnost pri izvajanju svojih zakonodajnih administrativnih pristojnosti ne bi marginalizirala drugih jezikovnih skupnosti (npr. ladinske in italijanske), statut predpisuje več mehanizmov, ki so zanimivi in uporabni tudi za druge skupnosti, ki so na svojem naselitvenem območju v manjšinskem položaju.

Pokrajinski svet se izvoli na neposrednih, tajnih in splošnih volitvah. Zaradi demografske dominantnosti nemške skupnosti (ki predstavlja več kot 2/3 prebivalstva) ni posebnih mehanizmov, ki bi zagotavljali njeno predstavništvo. Vendar statut predvideva posebne ukrepe za zagotavljanje predstavništva ladinske jezikovne skupnosti. Za to imajo posebne ukrepe tudi v pokrajini Trento, kjer pa je zagotovljeno predstavništvo v pokrajinskem parlamentu vezano na teritorij, ki ga poseljuje ladinska jezikovna skupnost, in ne na samo jezikovno skupino.

Predsedstvo pokrajine Bocen se rotira tako, da je v prvi polovici mandata nemški predsednik, v drugi pa italijanski. Tako enega kot drugega lahko zamenja ladinski. Predsedstvo sestavljajo predsednik in dva podpredsednika, vsak pripada drugi jezikovni skupnosti. Sestava pokrajinske vlade mora odsevati jezikovno oziroma etnično sestavo pokrajinskega parlamenta, zgolj Ladincev je lahko v pokrajinski vladi proporcionalno več v primerjavi s številom predstavnikov v pokrajinskem parlamentu. Pokrajinski vladi predsedujejo predsednik in dva podpredsednika, eden je pripadnik italijanske in drugi nemške skupnosti.

Posebnost ureditve Avtonomne Dežele Tridentinske - Gornjega Poadižja / Južne Tirolske je tudi mehanizem, ki otežuje sprejemanje zakonov, ki bi škodovali eni izmed jezikovnih skupnosti. Večina svetnikov iz ene jezikovne skupine deželnega sveta ali bocenskega pokrajinskega sveta lahko namreč zahteva, da se o predlaganem zakonu voli po jezikovnih skupinah, če meni, da predlog škodi enakopravni obravnavi jezikovnih skupin ali etničnim in kulturnim značilnostim samih skupin. Če se zahtevi ne ugoti oziroma je zakon sprejet kljub nasprotovanju 2/3 svetnikov jezikovne skupine, ki je zahtevala volitve po jezikovnih skupinah, lahko ta jezikovna skupina zahteva ustavno presojo zakona.

Pri tem se seveda postavi vprašanje, kaj so pravzaprav jezikovne skupine v deželnem in pokrajinskem svetu in kako se konstituirajo.

V pokrajini Bocen zelo poudarjajo enakopravno predstavništvo glede na »moč« jezikovnih skupin,

pri čemer se za osnovo o pripadnosti ali povezanosti z jezikovno skupino vzame izjavo, ki jo vsak prebivalec poda ob popisu prebivalstva. Tako so jezikovne skupine enakopravno zastopane v državnih službah na tem območju, tudi večina javnega sektorja deluje po »kvotnem« sistem, ki proporcionalno odraža jezikovno raznolikost prebivalstva. Da lahko ugotovijo numerično moč posameznih jezikovnih skupin v izvoljenih telesih na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju, se mora vsak kandidat na volitvah izreči o svoji povezanosti ali pripadnosti eni jezikovni skupini.

Pomembno vlogo pri upravljanju pokrajine in usklajevanju z državo ima tudi t. i. komisija 6, ki jo sestavljajo trije predstavniki pokrajine (dva nemško govoreča in en italijansko govoreči) in trije predstavniki države (dva italijansko in en nemško govoreči). Ta dvojna enakovrednost omogoča uspešnost te komisije, ki je bila na začetku posvetovalno telo italijanske vlade pri implementaciji Posebnega statuta in Paketa, vendar se je sčasoma prelevila v telo, ki sprejema odločitve. Vlada doslej še ni odločila v nasprotju s stališčem komisije.

Če torej povzamemo:

- Model zaščite manjšin na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju temelji na teritorialni avtonomiji; na tem območju je nemška skupnost v večinskem položaju.
- Za ladinsko manjšino se za zagotavljanje politične participacije v izvoljenih telesih uporabljajo mehanizmi pozitivne diskriminacije.
- Koncept ureditve temelji na (uradnem) preštevanju pripadnikov in posameznikov, ki izražajo nagnjenost do neke jezikovne skupine, in na proporcionalnem predstavnštvu glede na sestavo prebivalstva tako v telesih političnega odločanja kot v javnem življenju na splošno.
- Koncept vzdržuje neko vzporedno življenje (ločenih) jezikovnih skupnosti in spodbuja opredelitev posameznika za eno od jezikovnih skupin.
- Zanimiv je mehanizem, s katerim se lahko jezikovna skupina v parlamentu upre sprejetju zakona, ki bi ji škodil.

103

Študija primera 3: danska manjšina na Nemškem in nemška manjšina na Danskem

Od revizije dansko-nemške meje leta 1920 sta tako Danska kot Nemčija večkrat uradno priznali narodno manjšino sosednje države. Status obeh manjšin sta leta 1955 definirali v Deklaraciji Bonn-Kopenhagen. Odtlej sta državi razvili posvetovalna in druga nadomestna telesa za zaščito manjšin na tem območju. Danes na Danskem živi približno 20.000 pripadnikov nemške manjšine, v Nemčiji (v deželi Schleswig-Holstein) pa približno 60.000 pripadnikov danske manjšine. Obe manjšini imata razvejano manjšinsko strukturo in prejemata sredstva od obeh vlad.

Prav tako imata obe dva tipa teles. Eno so organizacije, ki jih manjšini vodita in uporabljata sami, drugo pa so telesa, ki so jih ustanovile danska vlada in nemška zvezna vlada ter deželna vlada Schleswig-Holsteina.

Vsaka manjšina ima krovno organizacijo, ki povezuje druge ustanove – od knjigarn do časopisov, športnih, glasbenih in študentskih društev. Ti dve krovni, primarno kulturni organizaciji sta Sydslesvigs Forening (SSF) in Bund Deutscher Nordschleswiger (BdN).

SSF ne deluje zgolj kot kulturna in družbena organizacija, temveč je tudi zelo aktivno pri zagovarjanju političnih interesov manjšin v Nemčiji. BdN pa je glavna kulturna organizacija nemške manjšine na Danskem, vendar se ukvarja tudi širše z vsem, kar zadeva to manjšino – od političnih do socialnih in ekonomskih vprašanj.

Vsaka manjšina ima svojo stranko: na Danskem je to Schleswigsche Partei (SP), na Nemškem pa Sydslesvigs Vælgerforening (SSW), ki zgodovinsko ne predstavlja le danske manjšine v deželi Schleswig-Holstein, temveč od leta 1948 tudi tamkajšnjo frizijsko manjšino. SSW ima v Nemčiji

poseben status, saj ji ni treba preseči petodstotnega praga za vstop v deželni in zvezni parlament. SP je regionalna stranka, ki se zavzema za enakopravnost nemške manjšine in njenih pripadnikov na kulturnem, socialnem in ekonomskem področju, pri čemer izpostavlja, da je mogoče enakopravnost včasih doseči zgolj s posebnimi ukrepi (pozitivno diskriminacijo). SSW je samostojna stranka, medtem ko je SP v bistvu podorganizacija krovne BdN. Člane stranke SP in njihovega vodjo izvoli skupščina BdN.

Poleg organizacij, ki jih vodijo manjšine, je na dansko-nemškem obmejnem območju še nekaj pomembnih teles, ki prispevajo k politični participaciji manjšin.

Nemška manjšina nima predstavnika v danskem parlamentu. Namesto tega je bil leta 1983 v danskem parlamentu ustanovljen poseben urad, ki predstavlja interese nemške manjšine v Köbenhavnu. To je Sekretariat nemške manjšine v Köbenhavnu; vodi ga predstavnik nemške manjšine, ki ga izvoli upravni odbor BdN. Sekretariat spremlja delo v parlamentu ter predstavlja politično mnenje in pogled manjšine parlamentu in javnosti. Poleg tega vzpostavlja in ohranja stike v imenu manjšine, spremlja delo parlamenta in obvešča BdN o dogajanju v Köbenhavnu, ki je relevantno za manjšino.

Vodja sekretariata je vedno tudi član kontaktne komisije za nemško manjšino. Kontaktna komisija se pogaja o stvareh, ki zadevajo nemško manjšino. Sestavljajo jo minister za izobraževanje, minister za gospodarstvo in minister za notranje zadeve, predstavnik vsake stranke v parlamentu in trije člani manjšinskih organizacij. Pravno formalno vse člane imenujeta minister za gospodarstvo in minister za notranje zadeve, vendar v praksi organizacije same določijo svoje predstavnike v komisiji.

Tudi v parlamentu dežele Schleswig-Holstein obstaja podobna komisija, ki se ukvarja z vprašanjem nemške manjšine na Danskem. Sestavljajo jo ministrski predsednik dežele Schleswig-Holstein, predstavniki vseh političnih strank, vsi poslanci iz dežele Schleswig-Holstein, ki so v zveznem parlamentu v Berlinu, komisar za manjšine in kulturo v deželi Schleswig-Holstein, predstavniki BdN in vodja sekretariata. Poleg tega je pomočnik nemškega veleposlanika v Köbenhavnu tudi avtomatično komisar za vprašanja o nemški manjšini in mejnem območju.

V Nemčiji ministrski predsednik dežele Schleswig-Holstein imenuje komisarja za manjšine in kulturo v deželi Schleswig-Holstein. Ta komisar je torej državni uslužbenec in njegova naloga je, da razvija in ohranja stike med deželno vlado, deželnim parlamentom ter manjšinami. Pri svojem delu je popolnoma neodvisen od morebitnih predstavnikov danske manjšine v parlamentu. Komisar je predstavnik večine, ki se ukvarja z manjšinskimi vprašanji in zagovarja stališče vlade.

Nemška zvezna vlada v Berlinu prav tako imenuje komisarja, ki se ukvarja z manjšinami. To je komisar za izseljenska in manjšinska vprašanja.

Oba komisarja, trije predstavniki manjšine, dva predstavnika parlamenta in minister za notranje zadeve s svojim uslužbencem sestavljajo posvetovalno komisijo za vprašanja o danski manjšini pri ministrstvu za notranje zadeve. Ta posvetovalni organ razpravlja o vseh vladnih odločitvah, ki zadevajo dansko manjšino, ter zagotavlja stik med dansko manjšino, zveznim parlamentom in zvezno vlado.

Danski generalni konzulat zagotavlja stike med dansko manjšino in dansko vlado. Poleg tega komisija za danske kulturne aktivnosti v deželi Schleswig-Holstein poroča parlamentu o vseh zadevah, ki se dotikajo danske manjšine v Nemčiji.

Kot je mogoče razbrati iz zapisanega, sta pri teh modelih politične participacije posebnega pomena (nemški) sekretariat v Köbenhavnu ter komisar za manjšine in kulturo (v deželi Schleswig-Holstein). Oba organa sta vladi ustanovili zato, da bi podpirali interese manjšine. To njuno vlogo še posebej podpira dejstvo, da sta tako vodja sekretariata kot komisar uradno člana večine teles, ki zagotavljajo politično participacijo manjšin. Vendar pa so ne glede na te podrobnosti razlike med ureditvama znatne in imajo daljnosežne posledice. Predvsem velja izpostaviti tri razlike:

1. Vodja Sekretariata nemške manjšine v Köbenhavnu ni politično povezan z nobeno stranko v

parlamentu ali v vladi, medtem ko je komisar za manjšine in kulturo v Schleswig-Holsteinu vedno član vladajoče stranke v deželi Schleswig-Holstein. Kot tak je odraz politike te stranke, ki je lahko bolj ali pa manj naklonjena manjšini.

2. Vodja sekretariata v Köbenhavnu je iz vrst nemške manjšine, medtem ko komisar za manjšine ni povezan z dansko manjšino.
3. Vodjo sekretariata vsake tri leta izvoli upravni odbor BdN, katerega člane izvolijo pripadniki manjšine in ima štiriletni mandat. Nasprotno pa komisarja ne izvoli nihče, saj ministrski predsednik dežele Schleswig-Holstein podeli funkcijo primerni osebi iz vladajoče stranke – mandat traja pet let. In kakšni so rezultati teh dveh oblik predstavnštva?

Leta 2014 sta Schaefer-Rolfss in Schnapp⁸ izvedla raziskavo o učinkovitosti obeh. Skoraj 80 odstotkov intervjuvanih pripadnikov manjšine na Danskem ocenjuje tako ureditev kot ustrezno, medtem ko je v Nemčiji takšnih manj kot 50 odstotkov. Glavne kritike nemškega sistema izvirajo iz tega, da komisar ni del manjšine in ima do manjšinskih vprašanj paternalističen pristop. Med tistimi, ki so komisarja označili za neprimerne, jih je

- 20 odstotkov izjavilo, da ni primeren za predstavljanje njihovih političnih interesov, saj predstavlja bolj interese države kot manjšine;
- 18 odstotkov izrazilo nezadovoljstvo s trenutnim komisarjem, češ da nima stika z manjšino;
- 18 odstotkov izrazilo pomislek, da komisar porabi več časa za opravljanje svojih drugih političnih nalog (namesto da bi predstavljal manjšino);
- 16 odstotkov izjavilo, da komisar nima dovolj moči;
- 14 odstotkov izjavilo, da komisar ne pozna manjšine in ga ta tudi ne zanima.

Schaefer-Rolfss in Schnapp⁹ poudarjata, da relativno slabo mnenje o funkciji komisarja izhaja iz dejstva, da ima njegov urad paternalistično strukturo, ki deluje »za« manjšino. Gre za mehanizem po načelu »od zgoraj navzdol« in prejemniki zaščite (pripadniki manjšine) so pasivni objekt. Zaradi tega ta organ ni niti primeren, da bi ustrezno predstavljal interese manjšine, niti ni v dobrem položaju, da bi pridobil zaupanje in podporo manjšinske populacije, kar pa – tako smo ugotovili na začetku tega prispevka – je bistvo učinkovite politične participacije narodnih manjšin. V nasprotju s tem ima sekretariat na Danskem zelo participativno strukturo, ki je usmerjena k neposredni manjšinski participaciji.

Tudi ocene dela obeh organov so zelo različne. Medtem ko je 63 odstotkov pripadnikov nemške manjšine izjavilo, da ima pozitivne izkušnje z delom sekretariata (in jih je 37 odstotkov opisalo izkušnjo kot nevtralno), je v Nemčiji samo 10 odstotkov pripadnikov danske manjšine izjavilo, da ima pozitivne izkušnje z delom komisarja, 55 odstotkov nevtralne in 35 odstotkov negativne.

Če povzamemo:

- Obe manjšini imata krovno organizacijo in politično stranko. Vendar ima pri danski manjšini krovna organizacija vodilno vlogo pri izboru predstavnikov strank, medtem ko sta na nemškem to dva vzporedna sistema.
- Odsotnost volilnega praga (ali nižji volilni prag) še ne zagotavlja predstavnštva v parlamentu. Iz danskega primera je mogoče razbrati, da je mogoče urediti učinkovito predstavnštvo manjšine pri parlamentu in vladi tudi s posebnim telesom, ki ni izvoljeno na splošnih volitvah.
- Predstavnštvo je učinkovitejše, če funkcijo zaseda član manjšine, kot pa če je funkcija podeljena nekemu, ki zgolj »skrbi« za manjšino.

Sklepi

V tem prispevku smo predstavili rezultate raziskave o politični participaciji med pripadniki slovenske skupnosti v Italiji. Ugotovili smo, da predstavništvo slovenske skupnosti v Italiji potrebuje spremembe, in sicer:

- večjo demokratizacijo in preobrazbo predstavništva civilne družbe,
- ki naj bi ga izvolili neposredno pripadniki slovenske skupnosti in
- ki naj bi delovalo po nekem programu/strategiji.

V nadaljevanju smo predstavili nekaj rešitev in dobrih praks, ki jih uporabljajo druge manjšine v Italiji in drugod po Evropi. Pri vsaki posebej smo izpostavili pogoje in okoliščine, v katerih se ta rešitev/dobra praksa uporablja, posebej zato, da ne bi s slepim preslikavanjem predlagali pristopov, ki nimajo predpogojev, da bi delovali v okolju, kjer živi slovenska skupnost v Italiji.

Če se želimo zgledovati po katerem izmed predstavljenih primerov in načrtovati spremembe, ki so jo nakazali intervjuvanci, velja izpostaviti štiri dejavnike, o katerih je treba razmisliti pri načrtovanju sprememb.

Prvič, volitve predstavnikov skupnosti je mogoče izvesti v različnih kontekstih. Na Danskem se izvajajo v krovni organizaciji BdN, ki ima ključno vlogo pri predstavljanju skupnosti tako na lokalni kot na državni ravni, s parlamentom vred. Podoben sistem volitev, kjer volijo pripadniki narodne manjšine, ki so v to organizacijo včlanjeni, ima tudi Italijanska unija, čeprav so njene pristojnosti »predstavljanja« manjšine navzven omejene predvsem na odnos do Republike Italije. Pri prenosu tega modela na slovensko skupnost v Italiji bi vzpostavili volitve v okviru zasebnega prava – torej društva ali organizacije slovenske narodne skupnosti.

106

Alternativa temu pristopu so volitve, ki se odvijajo v okviru javnega prava – torej tako kot druge volitve na lokalni in državni ravni. Ta rešitev predpostavlja ustrezno zakonodajo, ki je trenutno za slovensko skupnost v Italiji ni. Primer takšnega pristopa je italijanska manjšina v RS, ki izvoli svoje predstavnike (sogovornike slovenskih lokalnih in državnih oblasti) na javnih volitvah, in sicer na osnovi dvojne volilne pravice.

Drugič, volitev predstavnikov slovenske skupnosti ni mogoče izpeljati brez ustreznih volilnih imenikov. Pri tem se pojavljata dve vprašanji: kdo ima volilno pravico in kdo upravlja imenik. Na obe vprašanji je treba odgovoriti. Pri volitvah v okviru javnega prava je postavljanje meril za določanje volilne pravice zelo kočljivo (primer italijanske skupnosti v Sloveniji), saj praviloma merila temeljijo na samoopredelitvi o pripadnosti skupnosti (primer Nemcev in Ladincev na Južnem Tirolskem / v Gornjem Poadižju). V takšni ali drugačni obliki to predvideva nekakšno »preštevanje« in odraža neko »številčnost« skupnosti. Ko se volitve odvijajo v okviru javnega prava, je upravljanje volilnega imenika določeno z zakonom. Ko se volitve odvijajo v okviru zasebnih ustanov, so način upravljanja volilnega imenika in kriteriji za podeljevanje volilne pravice ključni za legitimnost izvoljenih predstavnikov.

Tretjič, različne manjšine imajo različna razmerja med predstavništvom civilne družbe in političnimi predstavniki manjšine, ki so izvoljeni v javna telesa. Na eni strani lahko kandidate manjšinske politične stranke določa krovna organizacija (primer nemške manjšine na Danskem), na drugi strani pa imamo primere, ko sta to dva popolnoma ločena sistema (pri danski manjšini v Nemčiji). Primer »sui generis« je italijanska narodna skupnost v Sloveniji, kjer so predstavniki manjšine v razmerju do države zaradi dvojne volilne pravice izvoljeni »mimo« političnih strank, v razmerju do matične države pa v društvu Italijanska unija.

Razmerje med predstavništvom civilne družbe in političnimi predstavniki je v nekem okolju zgodovinska danost in vprašanje je, ali lahko kratkoročno vplivamo nanj. Četudi je torej model nemške manjšine na Danskem na prvi pogled »idealna«, ni preprosto prenosljiv. Hkrati je treba upoštevati,

da se pri številnih manjšinah pojavlja trend, da se (predvsem mlajši) volivci na volitvah opredeljujejo po ideoloških predpostavkah in ne po etničnem/narodnem poreklu. Dejstvo pa je, da večja sinergija in koordinacija med predstavništvom civilne družbe in političnimi predstavniki manjšine pomeni za manjšinsko skupnost praviloma boljše rezultate.

Četrto, sprememba volilne zakonodaje v Republiki Italiji odpira vprašanje predstavništva slovenske skupnosti v italijanskem parlamentu. Predstavništvo manjšinskih skupnosti je v predstavniških telesih mogoče zagotoviti na več načinov: prvič, s skrbno pripravo volilnih enot in okrajev, ki so lahko manjšini v korist, če je na določenem območju gosto poseljena; drugič, z nižjimi volilnimi pragi, ki pa ne zagotavljajo uspešnosti manjšine na volitvah (primer SSW pri danski manjšini na Nemškem), sploh pa ne v razmerah, ko voli čedalje manj volivcev vzdolž etničnih meja.

Obstajajo še drugi ukrepi pozitivne diskriminacije, ki omogočajo npr. izvolitev predstavnikov Ladincev v pokrajinski parlament in predstavnika SSK v deželni parlament. Najboljšo rešitev na tem področju pa nedvomno predstavlja sekretariat v Københavnu, kjer predstavnik civilne družbe zastopa manjšino v parlamentu. Vodjo sekretariata imenuje telo, ki skozi demokratične volitve predstavlja pripadnike nemške manjšine na Danskem. Vodja sekretariata prav gotovo nima takšnih pristojnosti, kot jih imata poslanca za narodnosti v slovenskem parlamentu. Sodeč po raziskavi, ki je bila opravljena med pripadniki nemške manjšine na Danskem, je ta način predstavništva dober in učinkovit, sploh ko so realne možnosti manjšine, da izvoli svojega političnega predstavnika, skromne.

Sklepna opomba:

Pisanje referata smo končali 30. septembra 2017 in zaradi tega ne upošteva dogodkov, ki so se morebiti zgodili po tem datumu.

Opombe:

- 1 Prispevek obravnava slovensko skupnost v Italiji, ki se v italijanskem pravnem redu obravnava kot »jezikovna« manjšina (prim. 6. čl. Ustave, z. 38/2001 in dež. z. 26/2007). Republika Italija je slovensko skupnost — skupaj z drugimi jezikovnimi manjšinami, ki jih navaja z. 482/1999 — vključila v ratifikacijski postopek in v izvajanje Okvirne konvencije Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin. V strokovni literaturi pa se je za slovensko skupnost v Italiji uveljavil izraz »narodna« manjšina, ki ga bomo zato uporabljali tudi v tem besedilu.
- 2 Palermo, Francesco in Jen, Woelk (2003). No representation without Recognition: The Rights to Political Participation of (national) Minorities, *Journal of European Integration* 240–241.
- 3 Ibid.
- 4 Lantschner, Emma in Kmezić, Marko (2012): Political Participation of Minorities in Central Europe: Is it Effective or Just Window-Dressing? V: LANTSCHNER, Emma (ur.), CONSTANTIN, Sergiu (ur.), MARKO, Joseph (ur.). Practice of minority protection in Central Europe (Schriftenreihe der Europäischen Akademie Bozen, Bereich „Minderheiten und Autonomien“, Bd. 19). Baden-Baden: Nomos, str. 223.
- 5 Marko, Joseph (1999): On the Participation of National Minorities in Decision-Making Processes, 4 (1) *Human Rights Law Review*.
- 6 Za pregled sistema politične participacije slovenske narodne skupnosti v Italiji glej Vidau, Zaira (2016): Partecipazione politica della comunità nazionale slovena in Italia. V: BOGATEC, Norina (ur.), VIDAU, Zaira (ur.). Una comunità nel cuore dell'Europa: gli sloveni in Italia dal crollo del Muro di Berlino alle sfide del terzo millennio, (Biblioteca di testi e studi, Sociologia, 1095). 1a ed. Roma: Carocci, str. 182–196.

7 V tem besedilu se besedne zveze slovenska manjšina, slovenska narodna manjšina in slovenska skupnost uporabljajo kot sinonimi.

8 Schaefer-Rolffs, Adrian (2014): *Minority Politics in Practice: Protection and Empowerment in the Danish-German Border Region*. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Vol 13, No 2, str. 80–103.

9 Ibid.

ANDREJ BERDON in RADO RACE

Poročilo delovne skupine

Delovno skupino sestavljajo:

Andrej Berdon in Rado Race (koordinatorja), Walter Bandelj, Julijan Čavdek, Matevž Čotar, Igor Gabrovec, Monica Hrovatin, Martina Humar, Igor Kocijančič, Miha Korsič, Marino Marsič, Sergij Pahor, Rudi Pavšič, Gorazd Pučnik, David Pupulin, Miha Samsa, Livio Semolič, Stefano Ukmar.

Prisotna je avtorica referata Sara Brezigar.

Med poglobljeno diskusijo so sodelujoči izrazili različna stališča; na podlagi teh lahko sklenemo, da obstaja v manjšini in tudi med člani društev težnja po:

- demokratizaciji procesov odločanja v krovnih organizacijah;
- večji transparentnosti in demokraciji pri izbiri vodstev.

Obenem so prišli do izraza tudi ti pomisleki o sedanjem sistemu:

- občutek oddaljenosti in pomanjkanja stikov s »periferijo« manjšine, to je z delom skupnosti, ki ni aktiven ali udeležen pri manjšinskih krovnih organizacijah oziroma v društvih;
- pomanjkanje srednje- in dolgoročnega načrtovanja ter opredelitve strateških izbir;
- slaba ali neobstoječa generacijska zamenjava;
- prešibko poznavanje delovanja krovnih organizacij v širši javnosti.

109

Omeniti je treba, da kritične pripombe niso bile namenjene posameznikom, ampak sedanjemu ustroju oz. neprimerni strukturi, ki ne ustreza potrebam današnjega časa. Pri mnogih prevladuje občutek, da je sedanji model organizacije zastarel in da bi ga bilo treba posodobiti in prenoviti.

Nekateri razpravljavci so menili, da je tudi današnji sistem dovolj transparenten in demokratičen, saj se vodstvo določa znotraj delegatskega sistema oz. članic. Prav tako je danes delovanje krovnih organizacij po mnenju nekaterih pozitivno, saj omogoča dober nivo manjšinske organiziranosti in artikulirano aktivnost.

Z druge strani je treba poudariti, da sta bila med debato izražena le dva predloga o tem, kakšen naj bi bil nov model organiziranosti manjšine.

Po enem predlogu naj bi v manjšini organizirali neposredne volitve; volilno telo bi sestavljali člani društev, ki so danes včlanjena v obe krovni organizaciji. Na teh volitvah bi bil izvoljen manjšinski parlament. Dve krovni organizaciji bi lahko nastopali kot »stranki« in predstavili svoje kandidatne liste; te bi lahko predstavil tudi katerikoli član omenjenih društev po vnaprej določenih pravilih (npr. glede števila podpisnikov in kandidatov). Seznam volilnih upravičencev bi sestavljali člani društev ali fizične osebe, ki bi se neposredno vpisale po predpisih, ki jamčijo utemeljenost prošnje posameznika.

Po drugem predlogu naj bi se obe krovni organizaciji združili v konfederacijo; pri tem predlogu nista bila jasneje utemeljena pojem konfederacije oz. sistem odločanja in delovanja take organizacije.

Prav tako ni prišlo do konkretne definicije pristojnosti manjšinskega parlamenta oziroma

konfederacije krovnih organizacij. Morebitna nova struktura je smiselna le tedaj, ko ima točno določene kompetence in opredeljeno delovanje.

Iz razprave izhaja, da je vprašanje organiziranosti Slovencev v Italiji občuteno in da bo razprava še dalje živahna. Zato meniva, da je treba iznesene predloge in nove sugestije strokovno in pravno dodelati ter dati v obravnavo širši javnosti. Gre namreč za temo, ki je življenjskega pomena za bodočnost naše skupnosti.

TRST, 25. NOVEMBRA 2017

RAZPRAVA V DEŽELNEM SVETU

RAZPRAVA V DEŽELNEM SVETU

V sejni dvorani deželnega sveta v Trstu je 25. novembra 2017 v dopoldanskih urah potekal drugi del petletne dvodnevne konference o slovenski jezikovni manjšini.

Po predstavitvi referatov štirih delovnih skupin se je začela razprava, v kateri je sodelovalo 14 udeležencev. Ti so spregovorili v imenu Vlade Republike Slovenije, italijanskega parlamenta, Deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine, občinskih uprav, deželnih uradov in organizacij ter društev slovenske skupnosti.

V nadaljevanju navajamo imena in funkcije sodelujočih v razpravi po vrstnem redu njihovih prispevkov in predstavljamo krajši povzetek povedanega. Povzetek smo razdelili po temah. Slednje so se navezovale na referate, ki so jih predstavili raziskovalci SLORI-ja in štiri delovne skupine.

Robert KOJC – sekretar pri Uradu Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu; **Francesco RUSSO** – senator v italijanskem parlamentu; **Rudi PAVŠIČ** – predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze (SKGZ); **Walter BANDELJ** – predsednik Sveta slovenskih organizacij (SSO); **Igor GIACOMINI** – direktor Deželnega šolskega urada Furlanije - Julijske krajine; **Stefano UKMAR** – svetnik Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine; **Samo PAHOR** – Družbeno-politično društvo Edinost; **Marija FERLETIČ** – predsednica GSG Group Space Globe Mitteleuropa s. r. l.; **Marko PISANI** – župan Občine Repentabor; **Tamara BLAŽINA** – poslanka v italijanskem parlamentu; **Edi BUKAVEC** – tajnik Kmečke zveze; **Rossana PETTIROSSO** – svetnica Občine Dolina; **Milko DI BATTISTA** – član upravnega odbora Narodne in študijske knjižnice (NŠK) in **Riccardo RUTTAR** – član Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino.

115

Petletna konferenca in izvajanje deželnega zakona

Razprava se je začela z razmišljanji o drugi petletni konferenci in o njenih ciljih.

Rečeno je bilo, da je konferenca bistvenega pomena za zagotavljanje primernega izvajanja zakonskih določb, ki se nanašajo na zaščito slovenske narodne skupnosti v Italiji. Hkrati je treba spodbujati stalen dialog in vzajemno razumevanje med skupnostjo in pristojnimi inštitucijami. Konferenca mora biti priložnost za presojanje cele vrste vprašanj, predvsem kar zadeva odnos med deželo in slovensko skupnostjo.

Po tem, kar so povedali predsedujoči delovnih skupin, bi morali sklepi konference usmerjati nadaljnje delo deželnega sveta. V nasprotnem primeru bi bila konferenca le sama sebi namen, saj ne bi imela nikakršnih političnih učinkov.

Govorniki so z zadovoljstvom ugotavljali, da je bila tokratna konferenca boljše zasnovana in kakovostnejša od prejšnje. Menili so tudi, da se je v sedanjem mandatu izboljšal odnos med deželo in slovensko skupnostjo, čeprav bi bilo treba rešiti še veliko vprašanj.

Izpostavili so nekatere težave, hkrati pa poudarili, da je prišlo do napredka pri izvajanju državnega zaščitnega zakona, medtem ko se deželni zaščitni zakon upošteva premalokrat.

Več udeležencev je z obžalovanjem ugotavljalo, da je bila udeležba na tej konferenci še skromnejša v primerjavi s prejšnjo. Spraševali so se, kje so mladi, kje so učitelji ter predstavniki športnih in kulturnih društev.

Nekateri so v zvezi s tem dejali, da sta manjšini dejansko dve: prva je uradna, druga pa dejanska; slednja živi svoje življenje in se ne zanima za teme, ki se obravnavajo na konferenci.

Udeleženci so se spraševali, kdo je za to odgovoren: v normalnih okoliščinah je za to pristojno vodstvo manjšine, vendar krivdo nosijo tudi politiki.

Glede izvajanja deželnega zakona so poudarili, da bi se morali bolj potruditi za izvajanje vseh določil, ki jih predvideva deželni zakon 26/2007.

Izrazili so potrebo po tem, da bi deželni zakon 26/2007 razširili in izboljšali, upoštevaje predloge, oblikovane na konferenci. Hkrati bi bilo koristno, če bi začeli razmišljati o pregledu zakona 38/2001, saj sta državni in deželni zakon neposredno povezana, zato bi ju bilo treba vzporedno posodobiti in prilagoditi.

Izpostavljeno je bilo, da v normativnem delu besedila deželnega zakona 26/2007 ni predviden noben nadzorni organ, ki bi nadzoroval odločitve v zvezi z denarnimi sredstvi iz Rima in Ljubljane; ta znašajo 13 milijonov na leto. Ker trenutno tega sistema samonadzora ni, bi se lahko zgodilo – kot se je že dogajalo v preteklosti v takih sistemih brez samonadzora –, da bi nadzor neposredno prevzelo sodstvo.

V deželni zakon 26/2007 bi bilo zato nujno treba vključiti tovrstni sistem samonadzora: mogoče ne potrebujemo ene same predstavniške organizacije in niti volitev, temveč preprosto sistem samonadzora. Potreba je močno izstopala tudi v enem od referatov, ki jih je predstavil SLORI.

Udeleženci so menili, da vsebujejo poročila delovnih skupin številne predloge, ki bi jih bilo vredno poglobiti, čeprav se mnogi nanašajo na ustanavljanje novih teles, odborov itd., s čimer se nekateri razpravljavci niso strinjali. To naj ne bi bil pravi način reševanja težav, saj se potem, kot se dogaja v Italiji, le poveča birokratizacija, kar še izraziteje drži za demografsko šibko skupnost, kakršna je slovenska v Italiji, ki ima vse manj pripadnikov. Delo v tovrstnih telesih namreč ne bi bilo plačano, zato bi težko pritegnili ljudi k sodelovanju.

V zvezi z izvajanjem deželnega zakona 26/2007 so bile izpostavljene nekatere pomanjkljivosti, tudi kar zadeva obrobnejše in vsakdanje vidike. Deželni klicni center, na primer, deluje samo v italijanskem jeziku, medtem ko delujejo klicni centri določenih občin tudi v slovenščini. Tiskovna sporočila dežele se objavljajo zgolj v italijanščini, tako da morajo slovenski mediji in organizacije sami poskrbeti za prevod v slovenščino.

Poudarjeno je bilo, da se sredstva, namenjena rabi slovenskega jezika v javni upravi, večkrat ne porabijo v celoti: raba slovenščine je torej pomanjkljiva, jezikovne službe so neustrezne.

Poleg tega 17. člen deželnega zakona 26/2007 predvideva sklepanje konvencij z manjšinskimi organizacijami in lokalno televizijo. Doslej se še nikoli niso dodelila sredstva na podlagi tega člena, niti ni bil sprejet z njim povezan pravilnik, niti ni bil sestavljen svetovalni odbor. V slednjem bi morali biti člani z zelo dobrim strokovnim znanjem.

Nekateri govorniki so si zaželeli, da bi čim prej zbrali predloge, ki so bili oblikovani na konferenci, in jih takoj začeli izvajati, sicer tvegamo, da bomo imeli deželni zakon, ne bomo pa imeli več ljudi, ki bi zaščito potrebovali.

Evropa in jezikovne skupnosti

Sodelujoči v razpravi so poudarili, da je bila na dvodnevni konferenci premalo omenjena Evropa, medtem ko bi morali obravnavane teme postaviti na višjo, t. j. evropsko raven, sicer bomo naredili uslugo tistim, ki želijo Evropo uničiti.

V zvezi s tem so izpostavili potrebo po okrepitvi odnosov med Avtonomno deželo Furlanijo - Julijsko krajino in Republiko Slovenijo. Delo čezmejnih mešanih omizij je za trenutek zastalo in mu bo treba

dati novega zagona. Kot primer dobre prakse je bilo omenjeno nedavno srečanje med odbornikom deželne vlade Torrentijem in slovenskim ministrom Žmavcem, na katerem sta sodelovali krovni organizaciji slovenske manjšine.

V razpravi je bilo omenjeno tudi zbiranje podpisov za državljansko pobudo *Minority SafePack* Evropske unije — sveženj zakonodajnih predlogov za promocijo pravic manjšin in varstvo njihovih kultur. Rečeno je bilo, da bi se morali prav v tem okviru zavzeti za zaščito in ovrednotenje manjšin v Evropi, ki naj bo unija različnosti in manjšin (glede na to, da približno 50 milijonov prebivalcev Evropske unije pripada narodnim manjšinam ali manjšinskim jezikovnim skupnostim, op. ur.). V ta okvir naj se vključi tudi Furlanija - Julijska krajina.

Nadalje so nekateri govorniki izrazili pomisleke glede geografske razmejitve območja, na katerem se uporablja slovenski jezik: zakon 38/2001 se v prvih členih navezuje na Evropsko listino o regionalnih in manjšinskih jezikih ter poudarja, da se zaščitne določbe izvajajo na celotnem naselitvenem območju manjšin, v naslednjih členih pa isti zakon veže razmejitev tega območja na odločitve posameznih občin.

Razpravljalci so izpostavili, da Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin predvideva, da se varstvo pripadnika manjšine uresničuje povsod, kjer se posameznik tako opredeljuje. Hkrati pa je bilo podčrtano, da je opredelitev posameznika manjšine, ki živi zunaj območja, določenega na podlagi zakona 38/2001, povsem brezpredmetna.

Izražena je bila želja, da bi v naslednjem zakonodajnem mandatu organizirali razpravo skupaj z drugimi skupnostmi, ki so prisotne na širšem območju – Slovenci, Furlani, Nemci, Italijani v Istri – in da bi za ta posebni sektor imenovali specifičnega (*ad hoc*) deželnega odbornika.

Če bi bil predviden odbornik deželne vlade s tovrstnimi pristojnostmi, bi po vsej verjetnosti veliko lažje reševali večino težav, ki so bile izpostavljene na konferenci.

S tako odločitvijo bi ponovno poudarili posebni status te dežele. Če resor za jezikovne skupnosti povežemo z drugimi, mu namreč odvzamemo pomen, ki si ga zasluži.

117

Država, Avtonomna dežela, slovenska skupnost in večjezičnost

Odnosi med italijansko vlado, deželo in slovensko manjšino so se v splošnem izboljšali, predvsem kar zadeva določena pomembna vprašanja; zaželeni pa bi bili večja angažiranost dežele za slovensko skupnost in večja prisotnost slovenske skupnosti v deželi.

Razpravljavci so načeli tudi vprašanje statuta avtonomne dežele, ki naj bi posebej poudaril prisotnost različnih jezikovnih skupnosti na deželnem ozemlju. Ko je deželo upravljal predsednik Illy, so pripravili zelo dober in zanimiv osnutek novega statuta, ki ga žal potem ni nihče razvil in uresničil. Zdaj je napačen trenutek za pomembne spremembe.

Kot eno izmed največjih težav so izpostavili vidnost slovenskega jezika v javnosti. Rečeno je bilo, da bi morala dežela poskrbeti za večjo vidnost slovenskega jezika v deželnih uradih javne uprave. Na tem področju bo treba še marsikaj storiti, saj se je stanje poslabšalo.

V zvezi z vidnostjo slovenske skupnosti na deželnem območju so bile omenjene nedavne upravne delitve, ki bi zanj lahko imele negativne posledice. Tudi ukinitvev Goriške in Tržaške pokrajine bi lahko negativno vplivala na dvojezičnost.

Vse to je lahko zelo nevarno za skupnost, ki postaja vse bolj nevidna.

Dežela Veneto sprejema povsem drugačne ukrepe, saj se zavzema za večjo avtonomijo in za priznanje svojih specifik. Zdi se, da se zadnje čase Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina odpoveduje svojim posebnostim, saj na primer odvzema svojim manjšinam to, kar jim pripada.

Med razpravo je bil poudarjen pomen večjezičnosti v vsej Evropi in za vse evropske državljane: na evropski ravni bi bilo dobro, če bi vsi državljani poleg svojega poznali še druge jezike, jezika svojih sosedov pa bi se morali naučiti kot prvega tujega jezika.

Zavzemati bi se morali za to, da bi italijanska in slovenska skupnost iskali vedno nove oblike sobivanja, združevanja in sporazumevanja, ki naj se ne omejujejo zgolj na jezikovne inštrumente.

Naše ozemlje je posebno tudi z ustavnega vidika, saj tu živijo različne in raznolike jezikovne skupnosti.

Rečeno je bilo, da bi morali zbrati primere dobrih praks tega območja (tudi s kulturnega in jezikovnega področja) ter jih predstaviti v obliki, ki bi pričala o tem, da smo sposobni delati skupaj, čeprav smo med sabo različni in imamo specifične značilnosti. V zvezi s tem je bil predstavljen predlog, da bi lahko upravljali institucionalno širše območje, ki bi združevalo več mest tudi na čezmejni ravni — po vzoru že ustanovljenega EZTS Gorica, ki bi ga lahko še dodatno razširili.

Poudarjeno je bilo, da bi morali razmišljati o tem, da bi sedanji »zaščitni zakon« spremenili v t. i. »zakon o sobivanju«; s tem bi se izognili gradnji še dodatnih kletk in se ne bi več postavljali v podrejeni položaj. Vsi prebivalci tega območja bi se morali zavedati, da živijo na večjezičnem in večkulturnem ozemlju.

Jezik in prostor

Nekateri udeleženci so dejali, da se na konferenci ni poglobil odnos med jezikom in prostorom, kjer se jezik govori; podrobno so se obravnavali predvsem jezikovni vidiki, premalo pa je bilo povedano o ozemlju, kjer se jezik govori, saj je jezik brez prostorske umeščenosti le senca tega, kar bi lahko bil. Izražena je bila želja po tem, da bi to temo vključili v normativni del deželnega zakona 26/2007. Razni deležniki na območju, kjer živi slovenska skupnost, bi morali imeti možnost, da sodelujejo pri sprejemanju odločitev. To možnost zakon pravzaprav že predvideva, področje pa ni natančno normirano, zaradi česar imajo predstavniki slovenske skupnosti večkrat le posvetovalno vlogo pri vprašanjih, ki se nanašajo na prostor in urbanizem. V resnici pa isti predstavniki ne sprejemajo nikakršnih odločitev o prostorskem upravljanju in o tem, kako naj bi slovenska skupnost živela na tem ozemlju.

Več udeležencev v razpravi je opozorilo na zelo slabo stanje na področju rabe slovenščine v uradih javne uprave in tudi na zamudo pri ustanavljanju Centralnega urada za slovenski jezik. Predsednica dežele, ki je sodelovala na konferenci, je prevzela odgovornost za zamudo nase.

Večkrat je bilo poudarjeno, da v javni upravi ni dovolj zaposlenih z znanjem slovenskega jezika: jasno je, da rešitev ni preprosta, saj se na deželnem območju govori več jezikov, vendar je treba tudi poudariti, da je slovenska skupnost tu že dolgo prisotna s svojo kulturo in tradicijo.

V zvezi s tem je bil naveden ta primer: na ozemlju tržaške pokrajine je 95 odstotkov vseh kmetov Slovencev in tudi ozemlje, na katerem obdelujejo svoje površine, po večini pripada slovenski skupnosti. V deželnih uradih, ki so pristojni za kmetijstvo, in v gozdarski službi ni nobenega slovensko govorečega uslužbenca. Slovenci, ki prihajajo v te urade, morajo govoriti drug jezik, čeprav imajo pravico do izražanja v svojem jeziku.

Poudarjeno je bilo, da tako 3. člen deželnega statuta kot 6. člen ustave predvidevata enako obravnavo in enake pravice za vse državljane ne glede na njihovo jezikovno pripadnost, kakor tudi zaščito njihovih etničnih in kulturnih značilnosti. Kljub sodbam italijanskega ustavnega sodišča o potrebi po zagotavljanju enakopravne obravnave manjšinskih jezikov zakonodajalec ni izdal potrebnih izvedbenih določb.

Nekateri so spregovorili o težavah Nadiških dolin, kjer žal moramo govoriti zgolj o preživetju skupnosti, ki živijo na tamkajšnjem območju. Tam ne potrebujejo le ukrepov v zvezi z jezikovnimi vprašanji, ampak veliko širšo vizijo, ki mora zajemati celotno obmejno območje. Če naj neka kultura preživi, mora biti njeno ozemlje živo, njeni pripadniki pa morajo imeti tudi gospodarske priložnosti, da se ne odselijo. Medtem ko jim v Špetru ali Podutani še nekako uspeva preprečevati praznjenje vasi, jim žal to ne more uspjeti v večini naselij v gorskih območjih. V nekaterih od njih živijo po dve ali tri družine, mnoge vasi pa so že popolnoma prazne. Razmeram na teh območjih v Videmski pokrajini bi se morali podrobno posvetiti, sicer čez nekaj desetletij ne bomo več potrebovali zaščitnih zakonov, saj tam ne bo ostalo več nič, kar bi lahko zaščitili.

V zvezi s tem, kar je bilo na konferenci povedano o prevajanju iz italijanščine v slovenščino in obratno, je bila poudarjena potreba po terminološki standardizaciji. Danes prevajalci prevajajo na podlagi svojih osebnih znanj in izkušenj, zato bi nujno potrebovali terminološko standardizacijo, ki naj upošteva ustaljeno prakso v Sloveniji.

Predlagano je bilo, da bi sestavili slovar terminov, ki se uporabljajo v javni upravi naselitvenega območja slovenske skupnosti v Italiji. To bi bilo še toliko bolj potrebno zaradi ustanavljanja medobčinskih območnih zvez. Pri tem bi morali sodelovati jezikoslovci, prevajalci in javni upravitelji: jezikoslovci bi morali določiti, ali naj se sklicujemo na terminologijo, ki se uporablja v Ljubljani, ali naj uberemo drugačne poti.

Izobraževanje in šolstvo

Več razpravljavcev je načelo vprašanja o šolstvu in splošneje izobraževanju. O tem so spregovorili nekateri uradniki in strokovnjaki s tega področja.

Spraševali so se predvsem, kdaj naj bi se začeli poglobljeno ukvarjati z mladimi in s šolstvom.

Kakšen naj bi bil odnos med deželnim šolskim uradom in predstavniškimi organizacijami slovenske skupnosti glede na to, da je trenutno ta odnos še zelo pomanjkljiv? Hkrati pogrešamo usklajevanje med javno upravo in civilno družbo.

Številne težave na šolskem področju bi lahko rešili ali pa vsaj bolje obvladovali, če bi imela dežela na tem področju kaj več pristojnosti. Pristojni deželni odbornik je že opozoril italijansko ministrstvo za izobraževanje, pri čemer je upošteval tudi mnenje paritetnega odbora država-dežela. V razpravi je bilo rečeno, da bi morala slovenska skupnost predlog podpreti.

Poudarjeno je bilo, da bi morali izhajati iz tega, kar predvideva zakon 38/2001, in se zavzeti za poučevanje slovenščine v šolah z italijanskim učnim jezikom, kjer naj bi ta postala del predmetnika.

Udeleženci so spregovorili tudi o poučevanju slovenskega jezika v Videmski pokrajini. Italijansko ministrstvo za izobraževanje trenutno pričakuje projektni predlog o trijezičnem pouku v Kanalski dolini. Hkrati je bilo poudarjeno, da je treba natančno opredeliti posamezne vidike tega predloga, t. j. pridobiti privolitve staršev in občinske uprave, da se ne bi ponovilo, kar se je zgodilo v Terskih dolinah.

Staršem je treba npr. razložiti, da se bo matematika poučevala v slovenščini, italijanščini, nemščini in furlanščini, treba jim je povedati, koliko ur bo namenjenih posameznemu jeziku, obenem pa bo treba predstaviti učni načrt za učence omenjene šole. Slednjega naj bi pripravil poseben strokovni odbor.

Sodelujoči v razpravi so opozorili na dejstvo, da vlada v Videmski pokrajini velika zmeda okrog poučevanja slovenskega jezika: Občina Čedad deluje zase, v Kanalski dolini pa je Občina Trbiž ustanovila specifično delovno omizje za trijezični pouk, pri katerem sodelujejo ugledni predstavniki SAZU-ja iz

Ljubljane. Glede na to, da občine nimajo veliko izkušenj na tem področju, bi morali opredeliti splošen okvir vseh problematičnih vprašanj in uskladiti prizadevanja za njihovo premostitev.

V kratkem bo deželni šolski urad sklical sestanek s šolskimi ravnatelji in župani Kanalske doline, na katerem se bodo pogovarjali o povpraševanju po poučevanju v slovenskem, nemškem in furlanskem jeziku. Uresničitev ne bo preprosta, čeprav projekt odraža zanimanje, ki so ga izrazili prebivalci omenjenega območja.

Udeleženci so bili seznanjeni, da bo 30. septembra 2018 v Rimu sestanek, na katerem bodo razmišljali o možni uvedbi slovenščine kot drugega jezika, predvsem po zahtevi Petrarcovega liceja, da bi slovenščino vključili v predmetnik in učni program.

Nazadnje so še poudarili, da se lahko na zahtevo slovenščina poučuje kot drugi jezik tudi zunaj območja, ki ga obravnava zakon 38/2001; za te primere sicer ne veljajo določbe zaščitnega zakona.

Predstavništvo in zastopanost

Večkrat je bilo poudarjeno, da je bil na tokratni konferenci predstavljen referat SLORI-ja o tem, kako naj se slovenska skupnost organizira, da bo inovativnejša, da se bo posodobila in bo čim bolj prisotna v deželi. Zamisel je naletela na veliko odobravanja, saj je tema v interesu ne le slovenske skupnosti in njenih pripadnikov, temveč tudi vseh tistih, ki jim je pri srcu to območje.

Večkrat je bilo rečeno, da naj bi bilo prav to poročilo izhodišče za poglobljeno razpravo. Pogosto namreč ponavljamo, da je kakovost demokracije odvisna od kakovosti življenja manjšin na območjih njihove zgodovinske naselitve.

Bistveno je torej razumeti, kako se bo slovenska skupnost organizirala in kako bo lahko začela nastopati kot pomemben akter. Poudarjeno je bilo, da ne smemo razmišljati o zaščiti slovenske manjšine tako kot o zaščiti pand, ki jim grozi izumrtje. Slovensko skupnost bi morali torej ne le zaščititi, temveč predvsem ovrednotiti, saj poseljuje posebno ozemlje, ki združuje veliko različnih stvarnosti. V naslednjih letih si bo treba prizadevati predvsem na političnem področju, da bo prav zaradi specifik in raznolikosti deželnega območja prišla do izraza tudi slovenska komponenta.

Poudarjeno je bilo, da smo na konferenci razpravljali bolj o zastopanosti slovenske manjšine v civilni družbi kot pa o njeni zastopanosti v političnih krogih – čeprav je bilo v zadnjem času o tem marsikaj napisano –, vendar nismo oblikovali konkretnih predlogov.

Glede težav je bilo rečeno, da je zastopanost v izvoljenih telesih zelo problematična predvsem zaradi nedavne deželne reforme lokalnih organov javne uprave.

Reforma je povzročila celo vrsto pomanjkljivosti in vrzeli, ki so povezane s predstavništvom slovenske skupnosti. Na Goriškem so z ukinitvijo občinskih okrožij Slovenci izgubili približno 30 izvoljenih predstavnikov. Podobno ni več slovenskih predstavnikov, ki so delovali v pokrajinskih svetih in odborih na upravah ukinjenih Goriške in Tržaške pokrajine.

Ti premiki so lahko zelo nevarni za slovensko skupnost, saj je njena zastopanost na tem območju vse bolj omejena in skromna. Za zgled bi lahko vzeli Avtonomno pokrajino Bocen, kjer imajo vse tri lokalne jezikovne skupnosti zagotovljeno zastopanost ne glede na število njihovih pripadnikov.

Če že govorimo o raznolikosti in bogastvu zaradi prisotnosti več jezikovnih skupnosti, si moramo za to bogastvo zares konkretno prizadevati in ne le o njem govoriti.

Ob vsem tem moramo upoštevati, da je vedno težje najti državljane slovenske skupnosti, ki bi kandidirali na občinskih volitvah.

Mnogi govorniki so spregovorili o zastopanosti slovenske skupnosti, o demokratičnosti, o postopkih sprejemanja odločitev in o poročilu delovne skupine, ki se je ukvarjala s to temo.

Nekaj pomislekov je bilo izraženih glede ugotovitev delovne skupine o zahtevah po večji demokratičnosti današnjega modela zastopanosti slovenske skupnosti, ker je bila hkrati predstavljena možnost, da bi aktivna glasovalna pravica morala skozi filter posameznih organizacij. Poudarjeno je bilo, da se, ko govorimo o predstavniških organizacijah SKGZ in SSO, gibljemo na področju civilnega prava, kar je samo po sebi največji demokratični model glede na to, da se lahko vsakdo odloči, ali se bo včlanil v neko organizacijo ali ne. Problem ni toliko povezan s tem, ali smo aktivni ali pasivni volivci, temveč s tem, da so v mnoge slovenske organizacije včlanjeni tudi Italijani. Zato so se udeleženci spraševali, skozi kateri filter naj bi šla aktivna glasovalna pravica; normirane določbe civilnega zakonika namreč predvidevajo, da ima članstvo za vse enako veljavo, ne glede na jezik, ki ga član govori.

V zvezi s tem je bila kot primer omenjena ureditev italijanske skupnosti v Istri: predstavništvo manjšine navzven določa zakon, interno predstavništvo pa določa Italijanska unija. V tem primeru gre torej za dvojni model, ki se hkrati navezuje na javno in zasebno pravo ter trenutno dobro deluje.

Nekateri so menili, da organizirana slovenska skupnost ni dovolj transparentna glede uporabe finančnih sredstev, ki prihajajo iz Slovenije in Italije: veliko je razprav o porazdelitvi sredstev, zelo malo pa vemo o tem, kako se sredstva res porabijo in kakšni so konkretni rezultati. Na področju transparentnosti so nekatere ustanove že zavezane k izvajanju 3. odstavka 2. člena bis državnega zakonodajnega odloka št. 33/2016, ki predvideva celo vrsto obveznosti. Tako bi morala delovati tudi vsa organizirana skupnost, zato da bodo lahko njeni pripadniki ustrezno obveščeni o rabi teh javnih sredstev.

En udeleženec razprave se je kritično izrazil o organiziranosti slovenske skupnosti, saj je razdeljena na dva enako »težka« del, zaradi česar je ukrepanje zahtevno, saj je treba za vsako odločitev pridobiti soglasje druge strani. Poudarjeno je bilo tudi, da v naši skupnosti o zakonih odloča vodilni razred, v demokraciji pa zakonov ne oblikuje vodilni razred, temveč ljudstvo.

Nekateri so spregovorili o pomanjkljivem komuniciranju med slovenskimi organizacijami; krovni organizaciji že zaradi svoje strukture ne moreta zastopati vseh društev.

Poudarjeno je bilo, da trenutno ne razpolagamo s triletnim akcijskim načrtom. Morda je skupnost tako demokratična, da lahko vsak sam poskrbi zase, toda razlogi za odsotnost tega načrta so raznoliki in bi se bilo vredno vanje poglobiti.

Večkrat je bilo rečeno, da pogrešamo primerno strategijo za porabo javnih sredstev. Če naj bi skladno s predvidevanji v naslednjih 10 letih skupnost pridobila 130 milijonov evrov, katere strategije se bodo izvajale in katere rezultate naj bi dosegli s temi sredstvi?

ZAKLJUČNI POROČILI

GIANNI TORRENTI

IGOR GABROVEC

GIANNI TORRENTI

ODBORNIK AVTONOMNE DEŽELE FURLANIJE – JULIJSKE KRAJINE ZA KULTURO, ŠPORT IN SOLIDARNOST

Razpravo sem poslušal z velikim zanimanjem in sem ob koncu konference že sklical sestanek deželne posvetovalne komisije po zakonu št. 38/2001.

Ne bi govoril o sklepih, saj se bodo ti lahko oblikovali šele po tem, ko bomo natančno preučili poročila posameznih omizij, ki sem jih sicer že prebral v teh dveh dneh in ki ponujajo zanimive iztočnice za razmišljanje.

Osredotočil bi se na nekaj točk in jih na kratko osvetlil. Zelo blizu mi je predvsem tema Centralnega urada za slovenski jezik. Na tem delamo že dve leti, za zamudo pa so krive predvsem težave pri zaposlovanju osebja, ki jih ima javna uprava na lokalni ravni in ne le dežela. Danes dopoldne je ob meni sedel generalni direktor, ki je pristojen tudi za kadrovske zadeve. Gre predvsem za stabilizacijo in splošno kakovost njegovega urada, ki bo vključeval tudi centralni urad. Ne govorimo le o nekaj tolmačih in upravnem osebju, temveč o celi vrsti zaposlenih za določen čas ali pa s skrajšanim delovnikom, ki delajo za »okenci«. Racionalizacija tega urada je strateškega pomena za razvoj jezika. To je očitno. Ne gre toliko za problem denarnih sredstev, saj jih imamo, temveč za to, da razumemo, kako naj te osebe zaposlimo za določen čas. Nekdo je omenil sodbo računskega sodišča, ki pa je v nasprotju z neko drugo. Spominjam se, da je bilo recimo Sodišče Dežele Lazio – kakor tudi nekaterih drugih območij – drugačnega mnenja, zato se moramo o tem še prepričati. Gotovo pa je, da tu govorimo o uradu s 30., 40., 50. zaposlenimi, ki morajo biti usposobljeni predvsem na področju tolmačenja in prevajanja. To je tudi naš cilj. Verjetno ne bomo potrebovali veliko časa za njegovo vzpostavitev, predvsem če bomo rešili problem glede razpisa za zaposlitev za nedoločen čas ali najprej za določen čas; sam upam, da bodo imeli zaposleni v tem uradu pogodbe za nedoločen čas. Vedite, da so se pred kratkim končali razgovori s 24 kandidati za mesto tolmača, lestvica pa bo kmalu objavljena.

Potem imamo še celo vrsto težav glede zaposlenih. S tem se navezujem na to, kar so povedali nekateri udeleženci, tudi gospod Bukavec. Na deželi imamo dvojezične uradnike, ki bi bili koristnejši, če bi jih zaposlili v drugačnih kontekstih. Pri kadrovskih premikih je težko preusmeriti zaposlene v pisarne, kjer je poznavanje dveh jezikov bistvenega pomena. S tem problemom se ne spopadamo le mi, temveč tudi občine. Zakon št. 482/1999 je namreč spodbujal začetne in zagonske dejavnosti za zaščito slovenskega, furlanskega in nemškega jezika, vendar ne predvideva trajnih dejavnosti, ki zahtevajo vedno dodatna sredstva. Občine so deležne podpore za zaposlovanje dvojezičnih oseb, toda po določenem času se morajo te zaposliti kot redno osebje. Ne moremo si domišljati, da se bodo povečala denarna sredstva, ki so bila namenjena krepitvi občinskega dvojezičnega osebja in za katera je bilo predvideno, da se bodo z leti izčrpala. To je ena izmed naših težav.

Obenem se moramo vprašati, ali smo z razpisi lahko prepričani, da bomo zaposlili osebje, ki dobro obvlada jezik, ki ga moramo zaščititi. V tem smislu bi moral urad zagotavljati ne le ustrezno število zaposlenih, temveč tudi dobro kakovost storitev. Gre torej za celo vrsto vidikov, ki so bili danes izpostavljeni: kakovost prevodov, kakovost tolmačenja, razumevanje besedil in terminološka razhajanja, ki jih včasih zasledimo v obrazcih. Na tem bo treba veliko delati. V zvezi s tem sem hvaležen za delo, ki ga je že opravil SLORI; včeraj je Matejka Grgič v svojem referatu predstavila zelo dobre zamisli za organizacijo službe, tudi glede izbire osebja in same strukture urada. Njeno besedilo nam bo že takoj v veliko pomoč.

V tem trenutku delujejo posvetovalna komisija po zakonu št. 38/2001, paritetni odbor, menda skupščina izvoljenih predstavnikov, pogovarjamo se o nekakšnem parlamentu, imamo dve krovni organizaciji. Pogovarjamo se tudi o koordinaciji med krovni organizacijama, morali bi imeti skupščino, lahko bi imeli še poseben sedež deželnih uradov, pa še te bi lahko razdelili na manjše enote itd. Mislim, da je vsega tega preveč. To nikakor ne more biti učinkovit sistem za izvajanje zakonskih določb.

To verigo moramo čim bolj poenostaviti, in ukinitvev pokrajin gre v to smer. Medobčinske območne zveze (MOZ) niso mini pokrajine, temveč medsebojno povezane občinske enote. Zato ne moremo prelagati odgovornosti in pristojnosti pokrajin na MOZ, saj slednje dejansko prevzemajo občinske pristojnosti. Ne gre za neko tretjo raven, temveč za dodatno funkcijo, ravni pa ostajata dve.

Pri manjšinskih vprašanjih je treba še veliko delati, vendar imamo pred sabo velike priložnosti. Če bomo dobro zastavili središče za tolmačenje, se ga bodo lahko posluževale tudi vse tiste občine, ki niso bile vključene v zakon št. 38/2001, vendar bodo lahko prav prek MOZ uporabljale tudi dvojezične storitve.

Skušajmo sodelovati, tako da bo postopek sprejemanja odločitev kratek in demokratičen. Glede »demokracije« in »transparentnosti« ponavljam to, kar je dejal Igor (Gabrovec, op. ur.), in ne želim, da bi prišlo do nesporazumov (med drugim zato, ker nas poslušajo tudi predstavniki medijev).

Vse, kar je bilo doslej narejeno za manjšino, je bilo izpeljano demokratično in transparentno. Določeni inštrumenti za demokratični nadzor s časom zastarajo in jih je treba spremeniti ali pa zamenjati, če niso več učinkoviti. Vsi tisti, ki so danes spregovorili, so bili izvoljeni ali pa ponovno izvoljeni. Redno se soočajo z volivci ter uživajo ugled in dostojanstvo, da lahko zasedajo svoje položaje. Če menimo, da je treba tovrstne demokratične mehanizme spremeniti, jih bomo pač spremenili, ne bomo pa vzpostavljali demokracije, ki je prej ni bilo — lagali bi, če bi trdili kaj takega. V demokraciji, ki jo imamo že dlje časa, so uveljavljeni različni načini ukrepanja in delovanja, kar odraža in bo še naprej odražala tudi manjšina.

Podobno velja za transparentnost. Če pravimo, da ni transparentnosti, ker ne vemo, kdo je deležen prispevkov, govorimo neumnosti: ti podatki so vsem na voljo, saj so objavljeni na seznamih, v časopisju, na spetnih straneh. Dodeljevanje prispevkov je popolnoma transparentno. Če pravimo, da nismo seznanjeni z načini ocenjevanja, na podlagi katerih smo pridobili določen prispevek, pa je treba povedati, da doslej še niso bili določeni mehanizmi ocenjevanja s standardnimi kazalniki. Na tem delamo že nekaj časa, vendar jih dejansko nihče ni hotel oziroma je bilo rečeno, da niso potrebni, kar je povsem legitimno. Ko sem nastopil svoj položaj, se je na kulturnem in športnem področju dogajalo marsikaj: sredstva se niso dodeljevala na podlagi določenega ocenjevanja, temveč – naj se izrazim tako – po političnem občutku. Tudi to je demokratično: volimo, pripravljamo zakone, glasujemo v odborih, sestajajo se sveti; osebe, ki potrjujejo predloge, so za to pooblaščen po zakonu. Gre torej za nekaj povsem zakonitega. Če pa želimo oblikovati ocenjevalne mehanizme, jih ne moremo zasnovati ob prvi dodelitvi sredstev, temveč moramo spremljati rezultat določene investicije po določenem času. Spremembe pri investicijah niso razvidne iz dneva v dan, po nekaj letih pa bi bilo dobro preveriti, ali so bile naložbe in izbire prave, ter oceniti rezultate.

Lahko tudi rečemo, da so se nekatere investicije, tudi v okviru tekočih stroškov, iztekale, ker niso bili doseženi pričakovani rezultati. Lahko se zgodi tudi to. Določene stvari je včasih prav delati samo za določen čas. Moramo kje nujno ukrepati? Vložiti sredstva za določena območja? Jasno je, npr., da je v geografskem pogledu Benečija problematična, saj imamo tam dvoje težav: jezikovnim in etničnim težavam moramo prišteti težave zaradi njene hribovite lege. V tem primeru moramo upoštevati dvoje šibkosti, kar nujno zahteva investicije, čeprav upamo, da nam ne bo treba tja vlagati v nedogled. Lahko bi investirali za obdobje 15 let, potem pa bi šli naprej s svojimi močmi? Zadeve je treba vedno

spreminjati in prilagajati, investicije je treba spremljati, vedeti moramo, koliko jih je in čemu služijo. Lahko se zgodi, da moramo danes investirati v kmetijstvo, jutri pa v širokopasovne povezave, ker smo dosegli pričakovane rezultate, ne pa zato, ker bi bilo eno področje pomembnejše od drugega.

Skušali smo in še naprej bomo poskušali več investirati v športne dejavnosti, ne samo zato, ker je šport koristen za zdravje, temveč tudi zato, ker smo ugotovili, da je šport predvsem v mladih letih zelo pomemben tudi za utrjevanje identitete in jezika: znanje jezika namreč ni potrebno le za branje, temveč tudi za sporazumevanje s prijatelji, zaradi česar ima dvojno vrednost. Zato menimo, da bi morali še naprej vlagati v to področje, hkrati pa bomo spremljali in ocenjevali, ali so bili naši ukrepi učinkoviti.

O tem, kako bomo ukrepali in uresničili določene zamisli, bomo še podrobno razmislili, vendar bi poudaril nekaj vidikov, ki so zame zares bistvenega pomena. V tem trenutku je zelo pomembno šolstvo, predvsem po izjavah ministrice Fedeli; o tem sem se pogovarjal tudi z ministrom Žmavcem. Danes bi se rad zahvalil direktorju Deželnega šolskega urada, ki je tu z nami in ga lepo pozdravljam. Dejstvo, da danes opravlja to funkcijo pripadnik manjšine, ne more biti zanemarljivo, čeprav sem prepričan, da zaseda ta položaj zaradi svojih zaslug in ne zato, ker je Slovenec. To je tudi velika priložnost, saj bolje pozna razmere na tem področju, kar je bistvenega pomena. Ministrica je to razumela, odbornik ga je podprl in direktor urada bo znal primerno upravljati in uresničevati to vizijo. Dejstvo, da se slovenščina lahko poučuje kot drugi jezik, je pomemben dosežek, čeprav bi lahko imeli vtis, da ni neposredno povezano z zaščito. Seveda je povezan s tem, da je naše ozemlje obmejno, vendar se nanaša tudi na sprejemanje uporabe tega jezika na tem območju, ki se dojema kot nekaj običajnega, s tem pa se širijo njegovi uporabniki. Nekaj podobnega smo lahko izvajali tudi prej z učnimi načrti ali pa z drugimi orodji, vendar je bilo vse skupaj precej omejeno in le eksperimentalno. Zdaj moramo dokazati, da znamo oblikovati dobre predloge, kajti ni dovolj reči, da smo to pridobili in da je zelo lepo. Zdaj moramo zasnovati konkretne, precizne, natančne in ciljno usmerjene projekte, da nam bo jasno, kaj želimo doseči s to naložbo. Kajti če bomo slovenščino vrgli v isti koš kot španščino, francoščino in nemščino, bo mogoče deležna iste usode kot nemščina. Ko sem bil majhen, smo skoraj vsi znali nemško, ker so ta jezik govorili tudi naši stari starši, zdaj pa ga nihče več ne zna, čeprav je 60 odstotkov vseh turistov v Furlaniji - Julijski krajini z nemško govorečih območij. Kljub temu nihče ne govori več nemško, vsi govorijo angleško, pa čeprav na precej skromni ravni. Potem pričakujemo, da bodo turisti govorili italijansko, ker je pač to naše zgodovinsko stališče, in včasih to deluje, saj je italijanščina po svetu precej razširjena. V resnici mi ne znamo nobenega drugega jezika; kdor pride k nam, se mora znajti ali pa ne bo razumel nič: nikjer ne dobimo dostojnih napisov v drugih jezikih, noben muzej ni opremljen s panoji v dveh ali treh jezikih. Danes torej zelo tiransko vsiljujemo svoj jezik in prepričan sem, da bi morali ta pristop spremeniti.

Čaka nas še veliko dela, čeprav smo v teh letih že marsikaj postorili. Določena sredstva smo zelo dobro uporabili in pridobili nova. Za to se zahvaljujem poslancem in vladi, s pomočjo katerih smo pridobili sredstva za vse upravičene ustanove, kar sicer ni bilo tako preprosto in samoumevno. Še pomembneje pa je bilo to, da smo potem vsi, zares vsi, soglasno sklenili, da jih ne bomo porabili za tekoče stroške, temveč za naložbe. Spremenila se je torej tudi miselnost tistih, ki so sprejemali odločitve. Ne bi imelo namreč smisla in ne bi bilo prav, da bi leto ali dve imeli na voljo več denarja, potem pa bi se vrnilo k prejšnjemu stanju. Sredstva smo prenesli na kapitalski račun, kar nam bo omogočilo, da bomo v prihodnje prenovili pet ali šest pomembnih objektov, ki bodo energetske učinkovitejši, privlačnejši za obiskovalce in gledalce, kakovostnejši, hkrati pa bo njihovo upravljanje cenejše.

Šlo je torej za pomembno izbiro, in ta je naletela na veliko odobravanje. Za to se seveda zahvaljujem slovenski vladi in njenim predstavnikom, ki so danes tu prisotni. Slovenska vlada nam je ves čas stala

ob strani. Po torkovem srečanju na Brdu smo se vsi strinjali, da v bistvu nimamo težav, ki bi jih bilo treba reševati, temveč le vprašanja, ki bi se jih morali lotevati skupaj. Skratka, problemov ni več, predvsem ni več težav v naših odnosih in pri določanju skupnih ciljev. V zadnjih dveh letih so se naši cilji še dodatno zbližali: v okviru projektov Interreg sta npr. Furlanija - Julijska krajina in Slovenija veliko bolj angažirani od sosednjega Veneta, pa čeprav bi morala biti ta dežela naš glavni sogovornik. Zbližali so se naši cilji in tudi rešitve. Veliko smo sodelovali, kar je okrepilo naše odnose, da so bili dobri tudi v bolj kompliciranih trenutkih. V teh letih se je slovenska vlada večkrat zamenjala, na italijanski strani pa so si menda sledili štirje odborniki za kulturo. Stabilnost predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja je bila v tem pogledu bistvenega pomena, saj je spremljal zamenjavo vlad in zagotavljal dosledne odnose med Slovenijo in Italijo ter seveda Furlanijo - Julijsko krajino.

Ne bom se spuščal v to, kako želite voliti svoje ljudi. To morate urediti sami. To so vprašanja, ki se nanašajo zgolj na manjšino, mi bomo le sprejemali vaše predloge ali kvečjemu sodelovali v razpravi. Vaše odločitve bomo spremenili v določbe ali zakone, čemur bomo prilagodili tudi deželne zakone, če bomo za to pristojni.

Razmere so nam danes zelo naklonjene. Delo je obrodilo trajne rezultate, pred koncem zakonodajnega mandata pa imamo na voljo še nekaj mesecev, da dodelamo določene predloge. Ne mislim le na predloge za leto 2018, temveč na širšo vizijo. Prepričan sem, da v naslednjih letih ne bo razlogov za korake nazaj, ne glede na volilni izid, čeprav računam, da bo naš mandat potrjen. V vsakem primeru mislim, da je zdaj celotna družba dozorela v odnosu do manjšine, saj jo dojemamo popolnoma drugače kot v preteklosti.

Ponovil bom anekdoto, ki sem jo že večkrat povedal: živim v bližini Drevoreda XX. septembra, ki je nekakšno italijansko središče Trsta, v tistem okrožju sem se tudi rodil in zrasel. Zelo me je presenetilo, ko sem v lokalih v tej ulici med finalno košarkarsko tekmo med Srbijo in Slovenijo ugotovil, da italijanski Tržačani navijajo za Slovenijo. To je velika novost in nikakor ni naključje, temveč je posledica trdega dela. To pomeni, da smo ubrali pomembne korake v določeno smer ne le v našem mestu, temveč tudi na deželni in državni ravni. Zaenkrat bi se tu ustavil.

Kar pa zadeva bolj specifične vidike, ki so bili omenjeni v referatih, bi dejal, da bi morali izboljšati nekatera področja, kakršno je npr. založništvo. Zdaj se s težavo nagibamo k združevanju, včeraj pa smo slišali marsikaj o potrebi po ocenjevanju, o neučinkoviti razdrobljenosti; nekateri so pohvalili naše ukrepe, ki so bili včasih skoraj avtoritarni ali pa so se tako le dojemali. Gre za ukrepe na določenih področjih, kjer smo zahtevali večje povezovanje in nagradili najboljše projekte. Rezultati pričajo o tem, da se je manjšina pripravljena drugače spopadati z novimi izzivi, kar pomeni, da se moramo še naprej zavzemati za visoko kakovost projektov, manjšo projektno razdrobljenost in manjšo razdrobljenost med ljudmi. V kolektivnem življenju morajo sodelovati predvsem društva, ki zastopajo veliko ljudi. Če namreč društvo zastopa le mene ali še dve ali tri osebe, pomeni, da smo zazrti vase, kar je nespremenljivo in škodljivo tudi za vse ostale.

Zato skušajmo zavzeti sodoben pristop. Veliko težav smo že premostili, a čaka nas še veliko dela. Mislim, da ga lahko opravimo hitro in uspešno, vendar pod pogojem, da se pogovarjamo in razpravljamo brez predsodkov. Ideologije so se zelo spremenile, kar je lahko danes prednost, ne smemo pa obžalovati prejšnjih obdobij. Zreti moramo v prihodnost in spremeniti institucionalni ustroj, ki naj bo učinkovitejši, funkcionalnejši in preprostejši. Tako bomo tudi lažje in hitreje spremljali ter prilagajali naše ukrepe, ki se morajo nemoteno izvajati. Danes smo veliko slišali o kakovosti investicij in ne želim, da bi prišlo do nesporazumov. Tistih 10–13 milijonov evrov je lahko na prvi pogled zelo visok znesek, vendar moramo upoštevati, da so v njem zaobjete ustanove, ki običajno niso prostovoljne narave, temveč državne. Knjižnica se je tam znašla po pomoti, saj bi jo morali financirati kot državno knjižnico. Podobno velja za glasbeno šolo, ki je ne bi smelo biti na seznamu zneski, če bi

imela status državne glasbene šole. Seveda gre za visoke zneske, vendar se nanašajo tudi na področja, ki bi jih lahko neposredno upravljala država, če ne bi bila zaobjeta v zakonu št. 38/2001. Sredstev je veliko, vendar so zares nujno potrebna.

Za konec še razmislek o občutljivejšem vprašanju v zvezi z deželo, čeprav je bila novica v teh dneh že objavljena v medijih: začnimo se ukvarjati tudi z Narodnim domom v Ulici Filzi. Ob koncu našega zakonodajnega mandata bi radi pustili za sabo prav to sled: določiti bi morali, kakšna naj bo, skladno z zakonom št. 38/2001, namenska uporaba tega poslopja, velikega 8000 m² in vrednega od 15 do 16 milijonov evrov. Poslopje je zelo veliko, zato potrebuje tudi zelo velik projekt. Simbolično ne bi govoril niti o njegovem vračilu, temveč o njegovi uporabi za namene manjšine. To bi bil zelo pomemben korak v odnosu do slovenske skupnosti v naši deželi. K sreči je tudi rektor univerze pripravljen razpravljati o tem. Postopek bo nedvomno precej dolg in kompleksen, saj govorimo o poslopju, v katerem študira 1000 študentov. To bo gotovo eno izmed pomembnih vprašanj, s katerimi se bomo resno ukvarjali v naslednjih letih.

Hvala.

IGOR GABROVEC

PODPREDSIEDNIK DEŽELNEGA SVETA FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE

Za zaključek lahko izhajam iz tega, kar sem povedal včeraj v uvodu, in sicer da nas je ta konferenca postavila pred zrcalo. To zrcalo je oblikoval SLORI s štirimi zelo tehtnimi, strokovno podkovanimi, zanimivimi in popolnimi raziskavami, ki niso nastale samo za to konferenco, ampak nam lahko pomagajo, da se v to zrcalo gledamo še prihodnje mesece in leta. Vanj se je v teh dneh marsikdo pogledal, nekateri so se »lišpali«, drugi so se pohvalili, tretji so se pačili ali pa kazali rogove. Obnašali smo se, kot se vedno obnašamo pred zrcalom, pa če nas drugi vidijo ali ne. Tudi iz tega zornega kota je bila ta konferenca zanimiva priložnost. Res je, kot je napisal danes Primorski dnevnik, vabljenih je bilo na stotine ljudi, paleta povabljenih je bila res ogromna, ker tako določa zakon. Seveda, več bi nas bilo, bolje bi bilo, a sočasno bi se zelo pritoževali, ko bi se ta razprava zavlačevala. Če bi bilo danes tukaj 300 ljudi, bi verjetno razpravljali do petih popoldne. Soudeležba je potrebna, predvsem novih generacij, kot je bilo izpostavljeno v marsikaterem poročilu. Strinjam se s tistimi, ki so povedali, da nas ni bilo veliko ne včeraj ne danes, ne vem pa, koliko bo Furlanov prihodnji vikend v Vidmu. Paleta prisotnih pa je bila nadvse kvalitetna in legitimira tudi to konferenco. Vsi so prejeli vsa poročila, že pred tedni so dobili vse možne informacije. Te se bodo pretakale še naprej. Upam, da bomo iz konference uspeli izluščiti prav to, da je treba neke stvari spremeniti. Za te spremembe sta potrebna odgovornost in tudi pogum, kot je marsikdo izpostavil.

Danes ni nekkih posebnih zaključkov, ker konferenca tega ne predvideva. Uvodna poročila, celotna razprava, vmes še poglobitev, ki se je zgodila včeraj popoldne v delovnih skupinah, predstavljajo neko skupno, zelo bogato gradivo, ki ga kot konferenca, kot slovenska narodna skupnost ta trenutek polagamo na srce in v politično odgovornost tako deželnemu svetu kot deželnemu odboru, se pravi deželni vladi, da poskusimo kakšne stvari, če bo mogoče in ne bo preveč zapleteno ali preveč vprašljivo, že v teh mesecih vključiti v program dela, morda udejanjiti. Preostalo pa bo preneseno na naslednjo upravo, saj tudi pozornost in odnos do neke narodne skupnosti, ki je zaščiten in priznana, ne moreta biti odvisna od politične barve sogovornika. Upam, da se je to načelo že uveljavilo, saj tudi naši nasprotniki niso več, kar so bili. Tega se zavedamo. Občutljivost do narodne skupnosti, do Furlanov, do Nemcev, do nas, je precej bolj razširjena, kot je bila. So tudi ekscesi – v minulem tednu sem slišal v tem prostoru težke besede o polpretekli zgodovini Italije –, a to so bolj folklorni izpadi.

Naj zaključim z zahvalami. Zahvala gre seveda in primis deželnim funkcionarjem, ki jih tu predstavlja generalni sekretar Augusto Viola. Vsi njegovi sodelavci so v teh mesecih in še posebej v teh dneh spremljali konferenco, ob strani pa so nam stali tudi funkcionarji odbornika Torrentija. Predvsem pa smo uspeli v teh mesecih, od minulega poletja do danes, speljati zanimivo delo in soočanje znotraj pripravljalnega odbora. V italijanščini smo ga imenovali »cabina di regia«, delovni pripravljalni odbor; v njem je bil seveda SLORI, kot odličen strokovni partner, pa tudi obe krovni organizaciji, moj kolega Stefano Ukmar in predsednica paritetnega odbora Ksenija Dobrila. Jaz sem konferenco vodil, saj predsednik deželnega sveta Iacop ne zmore vsega sam; zato je svetniku Claudiu Violinu poveril dobršen del organiziranja konference za Furlane, meni pa za Slovence. Ekipno delo je privedlo do odličnih rezultatov. Zaključujem še z dodatno pohvalo SLORI-ju. Zelo sem cenil pošteno samokritiko predsednice Serracchianijeve, ko je včeraj dejala, da bi moral biti Centralni urad za Slovence nekoliko bolj agilen in bi že moral pokazati neke dodatne rezultate. Mislim, da imamo še nekaj časa in je lahko SLORI opora odborniku Torrentiju ter deželni vladi oziroma strokovni svetovalec, strokovna rama, strokovna podaljšana roka tudi pri organizaciji tega Centralnega urada. Poročila in strokovni sodelavci

SLORI-ja so v teh dneh pokazali, da so tega zmožni in da bi bilo tako sodelovanje dobrodošlo. V pripravo na čas, ki nas čaka, ne glede na to, koliko nam bo politično in upravno naklonjen po prihodnjih volitvah.

Hvala lepa vsem za pozornost, za udeležbo, sodelovanje in potrpežljivost. Ne bom zaključil z besedami: »Vidimo se čez pet let,« saj smo se odločili, da mora biti konferenca nekoliko prej. Videvajmo se torej nekoliko pogosteje, predvsem pa naj se razprava ne omeji na te trenutke in naj se tu ne zaključi.

DODATEK

ZAKON 482/1999

ZAKON 38/2001

DEŽELNI ZAKON 26/2007

INSTITUCIONALNI PARITETNI ODBOR ZA
VPRAŠANJA SLOVENSKE MANJŠINE

DEŽELNA KOMISIJA ZA SLOVENSKE ŠOLE

DEŽELNA POSVETOVALNA KOMISIJA

USTANOVE SLOVENSKE MANJŠINE

Zakonska določila v zvezi z zaščito zgodovinskih jezikovnih manjšin
(Objavljen v Uradnem listu št. 297 20. decembra 1999)

1. člen

1. Uradni jezik Republike Italije je italijanski.

2. Republika, ki vrednoti jezikovno in kulturno izročilo italijanskega jezika, promovira tudi valorizacijo jezikov in kultur, ki jih ščiti ta zakon.

2. člen

1. Uresničuječ 6. člen ustave in v skladu s splošnimi načeli, ki so jih določili evropski in mednarodni organizmi, republika ščiti jezik in kulturo albanskih, katalonskih, germanskih, grških, slovenskih in hrvaških prebivalcev ter tistih prebivalcev, ki govorijo francoski, franko-provansalski, furlanski, ladinski, okcitanski in sardinski jezik.

3. člen

1. Pokrajinski svet, potem ko je slišal za mnenje občin, na predlog najmanj 15 odstotkov državljanov, vpisanih v volilne sezname in bivajočih v zadevni občini, ali na predlog tretjine občinskih svetovalcev omenjenih občin, določi seznam občin oziroma delov občin, na katerem se uveljavljajo določila o zaščiti zgodovinskih jezikovnih manjšin, ki jih navaja ta zakon.

2. V primeru, da ni izpolnjen nobeden od pogojev iz 1. odstavka in da na ozemlju neke občine živi ena od jezikovnih manjšin, določenih v seznamu 2. člena, se postopek začne, če se zanj izreče prebivalstvo s posebnim referendumom, ki ga sprožijo upravičenci in ki poteka v skladu z veljavnimi občinskimi statuti in pravilniki.

3. V primeru, da so jezikovne manjšine, navedene v 2. členu, prisotne na ozemlju različnih pokrajin ali dežel, lahko ustanovijo telesa za koordinacijo in predloge, ki jih krajevne ustanove lahko priznajo.

4. člen

1. V vrtcih občin, o katerih je govor v 3. členu, je pri jezikovni vzgoji poleg italijanskega jezika predvideno učenje lokalnega jezika in njegova raba pri vzgojnih dejavnostih vrtca. V osnovnih šolah in v nižjih srednjih šolah je predvidena tudi raba manjšinskega jezika kot sredstva poučevanja.

2. Osnovne in nižje srednje šole v skladu z določili 1. odstavka 3. člena tega zakona pri izvajanju organizacijske in didaktične avtonomije, kot jo določata 8. in 9. odstavek 21. člena zakona z dne 15. marca 1997, št. 59, v mejah šolskega urnika, določenega na vsedržavni ravni in ob spoštovanju določil o službenih obvezah učnega osebja, ki izhajajo iz vsedržavnih kolektivnih delovnih pogodb, z namenom, da zagotovijo učenje jezika manjšine, določijo, tudi na osnovi zahtev staršev, podrobnosti v zvezi s potekom pouka jezika in kulturnih tradicij krajevnih skupnosti, določijo roke in metodologijo ter kriterije za ocenjevanje učencev in postopek za zaposlitev kvalificiranega učnega osebja.

3. Iste šolske ustanove, navedene v 2. odstavku, lahko na osnovi 10. odstavka 21. člena zakona z dne 15. marca 1997, št. 59, posamezno ali v medsebojnem sodelovanju, razširijo ponudbo izobraževanja tudi na odrasle. V okviru izvajanja avtonomije na področju raziskovanja, eksperimentiranja in razvoja, na osnovi 10. odstavka 21. člena, lahko šolske inštitucije, tudi v medsebojni povezavi, izvedejo pobude na področju preučevanja jezikov in kulturnih tradicij pripadnikov priznane jezikovne manjšine na osnovi 2. in 3. člena tega zakona ter skrbijo za izobraževanje in izpopolnjevanje šolnikov, zadolženih za te predmete. V ta namen lahko šolske ustanove sklepajo konvencije na osnovi 12. odstavka 21. člena omenjenega zakona št. 59 iz leta 1997.

4. Šolske inštitucije same uresničujejo pobude, ki jih predvidevata 2. in 3. odstavek tega člena, ter se pri tem poslužujejo razpoložljivega osebja, finančnih dotacij dodeljenih na osnovi 5. odstavka 21.

člena zakona z dne 15. marca 1997, šte. 59, ter dodatnih sredstev, ki jih pridobijo s konvencijami, pri čemer se uresničevanje tega zakona vključuje v seznam prioritete, ki jih določa omenjeni 5. odstavek. Pri dodeljevanju sredstev na osnovi 5. odstavka 21. člena zakona z dne 15. marca 1997, šte. 59 se upoštevajo dodatne prioritete, ki jih določa ta odstavek.

5. Ob predpisu starši sporočijo zainteresirani šolski ustanovi, ali se nameravajo poslužiti pouka jezika manjšine za svoje otroke.

5. člen

1. Minister za šolstvo z odlokom določi splošne kriterije za uresničevanje določil 4. člena in lahko spodbuja ter uresničuje državne in krajevne projekte na področju preučevanja jezikov in kulturnih tradicij pripadnikov priznane jezikovne manjšine na osnovi 2. in 3. člena tega zakona. Za uredničenje teh projektov je predviden izdatek 2 milijardi lir letno, začenši z letom 1999.

2. Osnutke odlokov, ki jih določa 1. odstavkov, pošljejo parlamentu za mnenje pristojnih parlamentarnih komisij, ki se lahko izrečejo v 60 dneh.

6. člen

1. Univerze v zainteresiranih deelah, na osnovi 6. in 8. člena zakona z dne 19. Novembra 1990, šte. 341, v okviru svoje avtonomije in rednih proračunskih sredstev, si prevzamejo vse pobude za spodbujanje znanstvenih raziskav ter kulturnih in izobraževalnih dejavnosti v podporo namembnostim tega zakona, tudi z ustanavljanjem tečajev jezika in jezikovne kulture, ki jih določa 2. člen.

7. člen

1. V občinah, o katerih je govor v 3. členu, lahko člani občinskih svetov in drugih kolektivnih upravnih organov pri delovanju le-teh uporabljajo zaščiteni jezik.

2. Določilo iz 1. odstavka se razširi na svetovalce gorskih skupnosti, pokrajin in dežel, na katerih ozemlju so občine, v katerih je priznan manjšinski jezik, za katerega je predvidena zaščita, če prebivalstvo slednjih dosega najmanj 15 odstotkov celotnega prebivalstva.

3. Kadarkoli eden ali več članov kolektivnih organov, o katerih je govor v 1. in 2. odstavku, izjavi, da ne pozna manjšinskega jezika, za katerega je predvidena zaščita, mora biti zagotovljen takojšen prevod vsebine posega v italijanščino.

4. če so listine, namenjene javnosti, sestavljene v dveh jezikih, imajo pravno veljavnost samo akti in sklepi, ki so napisani v italijanskem jeziku.

8. člen

1. V občinah, o katerih je govor v 3. členu, lahko občinski svet zagotovi tudi objavo uradnih državnih, deželnih in krajevnih aktov kot tudi objavo aktov javnih organov iz drugih področij v zaščitenem jeziku, pri čemer gredo stroški za to objavo v breme občinskega proračuna, če za ta namen niso predvideni drugi viri. Ob vsem tem pa imajo izključno zakonito vrednost akti, ki so napisani v italijanskem jeziku.

9. člen

1. Ob potrditvi veljavnosti določil 7. člena, je v uradih javnih uprav v občinah, o katerih je govor v 3. členu, dovoljena ustna raba zaščitenega jezika. Vojska in sile državne policije so izključene od uveljavljanja tega določila.

2. Da bi se lahko dejansko uveljavile pravice, o katerih je govor v 1. odstavku, javne uprave, tudi s konvencijami z drugimi ustanovami, zagotovijo prisotnost osebja, ki lahko odgovarja na prošnje občanov v zaščitenem jeziku. V ta namen je pri predsedstvu vlade - uradu za deželne zadeve ustanovljen Državni sklad za zaščito jezikovnih manjšin s finančno dotacijo 9 milijard lir, začenši z letom 1999. Ta sredstva, ki nikakor ne morejo preseči določene vsote, se letno delijo z odlokom predsednika ministrskega sveta, potem ko so se o tem izrekle zainteresirane uprave.

3. V postopkih pred mirovnim sodnikom je dovoljena raba zaščitenega jezika. V veljavi ostanejo določila 109. člena kazenskega postopnika.

10. člen

1. V občinah, o katerih je govor v 3. členu, lahko ob uradnih toponimih, občinski sveti v skladu z določili deželnega zakona odobrijo tudi uporabo toponimov, ki so v skladu s tradicijo in krajevnimi običaji.

11. člen

1. Prebivalci, ki pripadajo skupnostim, o katerih je govor v 2. in 3. členu, in živijo v občinah, o katerih govori 3. člen, in katerim je bil spremenjen priimek ali ime pred začetkom veljave tega zakona, ali jim je bilo v preteklosti onemogočena dodelitev lastnega imena v jeziko manjšine, imajo pravico, da se jim na podlagi ustrezne dokumentacije povrne njihova prvotna oblika. Vrnitev prvotnega priimka velja tudi za potomce zainteresiranih oseb, ki niso polnoletni, za polnoletne pa, če so za to dali svoj pristanek.

2. V primerih, o katerih je govor v 1. odstavku, je treba v prošnji navesti ime ali priimek, ki se ga želi dobiti. Prošnjo, kateri je treba priložiti rojstni list, je treba predstaviti županu občine, v kateri ima prosilec stalno bivališče, župan pa jo mora po uradni dolžnosti posredovati prefektu. Če so izpolnjeni pogoji iz 1. odstavka, prefekt izda dekret o vrnitvi prvotnega imena ali priimka. Za člane iste družine je dovolj en sam dekret. V primeru zavrnitve prošnje je možno v roku tridesetih dni od prejema obvestila vložiti pritožbo na Ministrstvo za pravosodje, ki se nato odloči na podlagi predhodnega mnenja Državnega sveta. Postopek je brezplačen in mora biti zaključen v devetdesetih dneh od dneva vložitve zahteve.

3. Matični uradi zainteresiranih občin poskrbijo za zabeležbo sprememb, do katerih je prišlo zaradi izvajanja določil iz tega člena. Vse ostale sezname, spiske in imena mora po uradni dolžnosti popraviti občina ali druge pristojne uprave.

12. člen

1. V konvenciji med ministrstvom za komunikacije in podjetjem, ki ima v zakupu javno radiotelevizijsko službo ter na zadevni pogodbi o tej službi so zagotovljeni pogoji za zaščito jezikovnih manjšin na območjih, kjer so le-te prisotne.

2. Zainteresirane dežele lahko prav tako sklepajo posebne konvencije s podjetjem, ki ima v zakupu javno radiotelevizijsko službo za novinarske in druge sporede v zaščitenih jezikih v okviru deželnih radijskih in televizijskih sporedov omenjene družbe; v isti namen lahko dežele sklepajo posebne konvencije s krajevnimi postajami.

3. Za zaščito jezikovnih manjšin v okviru sistema medijev je pristojen urad za garancijo v komunikacijah, določen z zakonom z dne 31. julija 1997, št. 249, pri čemer ostanejo v veljavi funkcije usmerjanja, ki jih ima parlamentarna komisija za usmerjanje in nadzor nad radiotelevizijskimi službami.

13. člen

1. V zadevah, ki sodijo v njihovo pristojnost, prilagodijo dežele z navadnim statutom svojo zakonodajo načelom, ki jih določa ta zakon. Izjemo predstavljajo že veljavna deželna zakonodajna določila, ki za jezikovne manjpine predvidevajo ugodnejše pogoje in niso v nasprotju z načeli tega zakona.

14. člen

1. Na podlagi objektivnih kriterijev lahko dežele in pokrajine, v katerih so prisotne jezikovne skupnosti, o katerih je govor v 2. členu, določijo prispevke za založništvo, za časopise in privatne radiotelevizijske postaje, ki uporabljajo enega od jezikov, ki so zaščiteni, pa tudi za priznana in v teritoriju zakoreninjena društva, ki imajo za cilj zaščito jezikovnih manjšin.

15. člen

1. Poleg določil 1. odstavka 5, člena in 2. odstavka 9. člena, grede stroški krajevnih uprav za izvrševanje obveznosti, ki izhajajo iz pričujočega zakona, v breme države do višine 8.700.000.000 lir letno, začeni z letom 1999.

2. Vpis predvidenih stroškov za potrebe, o katerih je govor v 1. odstavku, je v proračune javnih ustanov možen šele po predhodni razdelitvi sredstev, o katerih je govor v istem odstavku, med zainteresirane krajevne ustanove in na podlagi ustreznega dekreta predsednika ministrskega sveta.

3. Do izplačila sredstev, ki so bila porazdeljena v smislu 2. odstavka, pride na osnovi točnega obračuna z navedbo razlogov za poseg in z utemeljitvijo višine stroškov, ki ga predstavi pristojna krajevna ustanova.

16. člen

1. Dežele in pokrajine poskrbijo za ustanovitev ustreznih inštitutov za zaščito jezikovnih in kulturnih tradicij prebivalcev, ki jih predvideva ta zakon, oziroma spodbujajo ustanovitev samostojnih oddelkov pri že obstoječih krajevnih kulturnih inštitucijah. Stroški za to grede v breme deželnih in pokrajinskih bilanc.

17. člen

1. Predpisi za udejanjenje tega zakona so sprejeti v roku šestih mesecev od dneva, ko je bil le-ta sprejet in po predhodnem mnenju zainteresiranih dežel.

18. člen

1. V deželah s posebnim statutom je izvajanje ugodnejših določil, ki jih predvideva ta zakon, prepuščeno predpisom za udejanjanje zadevnih statotov. V veljavi ostajajo vsa zaščitna določila v deželah s posebnim statutom ter v avtonomnih pokrajinah Trident in Bocen.

2. V deželah s posebnim statutom, ki še niso odobrile zaščitne zakonodaje, se do vstopa v veljavo določil 1. odstavka uveljavljajo določila tega zakona.

19. člen

1. Republika Italija spodbuja, na način in v obliki, ki ju bodo določale posebne konvencije in s težnjo po recipročnosti s tujimi državami, razvoj jezikov in kultur, določenih v 2. členu, razširjenih v tujini, v primeru, ko so državljani omenjenih skupnosti ohranili in razvili izvorno družbeno-kulturno in jezikovno identiteto.

2. Ministrstvo za zunanje zadeve spodbuja sklenitev primernih sporazumov z drugimi državami, da bi zagotovilo ugodne pogoje za italijanske skupnosti, ki so prisotne na njihovem teritoriju in za širitev italijanskega jezika in kulture. Republika tudi omogoča čezmejno in medregijsko sodelovanje tudi v okviru programov Evropske unije.

3. Vlada predstavi parlamentu letno poročilo v zvezi z izvajanjem obveznosti tega člena.

20. člen

1. Sredstva za kritje obveznosti tega zakona, ki so ocenjene v 20.500.000.000 lir letno začeni z letom 1999, se za triletje 1998-2000 zagotovijo iz predračunske postavke zakladnega ministrstva "Posebni sklad", ki je predvidena v finančnem zakonu za leto 1998, pri čemer se delno - v višini 18.500.000.000 uporabi ustrezen sklad Predsedstva ministrskega sveta in v višini 2.000.000.000 lir sklad Ministrstva za šolstvo.

2. Ministrstvo za zaklad, finance in gospodarsko načrtovanje je pooblaščen, da s svojimi odloki poskrbi za potrebne spremembe v bilanci.

“Določila za zaščito slovenske jezikovne skupnosti dežele Furlanije Julijske Krajine”
(objavljen v Uradnem listu št. 56 8. Marca 2001)

1. člen

(Priznanje slovenske manjšine)

1. Republika priznava in ščiti pravice italijanskih državljanov, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, ki je prisotna v tržaški, goriški in videmski pokrajini, v skladu z 2., 3. in 6. členom ustave, v skladu s 3. členom ustavnega zakona št. 1, z dne 31. januarja 1963, ki vsebuje odobritev Posebnega statuta dežele Furlanije-Julijske krajine, in v skladu s splošnimi načeli ureditve ter načeli splošne Deklaracije o človekovih pravicah, z mednarodnimi konvencijami in s pogodbami, ki jih je podpisala italijanska vlada.

2. V korist italijanskih državljanov, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, se izvajajo določila zakona št. 482, z dne 15. decembra 1999, razen v primerih, ki jih izrecno določa ta zakon.

2. člen

(Sprejemanje načel Evropske listine o deželnih ali manjšinskih jezikih)

Ukrepi za zaščito slovenske manjšine, predvideni s tem zakonom, se zgledujejo po Okvirni konvenciji o varstvu narodnih manjšin, ki so jo sprejeli v Strasbourgu 1. februarja 1995 in o je italijanski parlament ratificiral z zakonom št. 302 28. avgusta 1997 in po sledečih načelih, utemeljenih v Evropski listini o deželnih ali manjšinskih jezikih, sprejeti v Strasbourgu 11. novembra 1992:

- a) priznanje deželnih ali manjšinskih jezikov je izraz kulturnega bogastva;
- b) spoštovanje ozemeljskega obsega vsakega jezika;
- c) potreba po odločni akciji za uveljavitev deželnih ali manjšinskih jezikov, ki naj se zaščitijo;
- d) spodbujanje čezmejnega in meddeželnega sodelovanja, tudi v okviru programov Evropske unije.

3. člen

(Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine)

1. Šest mesecev po začetku veljave tega zakona se z odlokom predsednika republike in po predhodnem sklepu ministrskega sveta ustanovi institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine (v nadaljevanju besedila Odbor). Sestavlja ga 20 članov, med temi je 10 italijanskih državljanov slovenskega jezika.

2. Odbor sestavljajo:

- a) štiri člani, ki jih imenuje ministrski svet; od njih je eden pripadnik slovenske manjšine.
- b) šest članov, ki jih imenuje deželni odbor Furlanije-Julijske krajine; od njih so štirje pripadniki slovenske manjšine, ki jih določijo najbolj reprezentativne organizacije manjšine. c) tri člani, ki jih imenuje skupščina izvoljenih predstavnikov slovenskega jezika v krajevnih upravah na ozemlju, o katerem govori 1. člen. Skupščino skliče predsednik deželnega sveta Furlanije-Julijske krajine najkasneje 3 mesece od začetka veljave tega zakona.
- d) sedem članov, med katerimi sta tudi 2 pripadnika slovenske jezikovne manjšine, imenuje deželni svet Furlanije-Julijske krajine, s tem da lahko vsak svetovalec imenuje samo enega člana.

3. Z ustanovnim odlokom, o katerem govori 1. odstavek, se določi pravilnik delovanja Odbora. Njegov sedež je v Trstu.

4. Za sodelovanje pri delu Odbora se članom povrnejo samo potni stroški.

5. Za namene tega člena je predvidenih največ 98,5 milijona lir letno, začeni z letom 2001.

4. člen

(Ozemeljski obseg izvajanja zakona)

1. Ukrepi za zaščito slovenske manjšine, predvideni s tem zakonom, se, pod pogoji in s postopki, ki jih določa ta zakon, izvajajo na ozemlju, kjer je manjšina zgodovinsko prisotna. V to območje so vključene občine ali njihovi zaselki, navedeni v posebnem seznamu, ki ga v roku 18 mesecev po ustanovitvi sestavi Odbor na zahtevo najmanj 15 odstotkov državljanov, vpisanih v volilne sezname oziroma tretjine občinskih svetovalcev zainteresiranih občin. Seznam z odlokom odobri predsednik republike.
2. Če Odbor v predvidenem roku ne bi mogel sestaviti seznama, o katerem govori 1. odstavek, bo seznam v naslednjih šestih mesecih sestavilo predsedstvo vlade na osnovi mnenja zainteresiranih uprav in upoštevajoč delo, ki ga je opravil Odbor. Pri tem veljajo določila 25. člena tega zakona.

5. člen

(Zaščita nemško govorečega prebivalstva v Kanalski dolini)

1. V okviru določil zakona št. 482, z dne 15. decembra 1999, in načel tega zakona ter upoštevajoč štirijezičnost tega območja so posebne oblike zaščite zajamčene za nemško govoreče prebivalstvo iz Kanalske doline. Za to ni predvideno nobeno novo ali višje finančno breme za državni proračun.

6. člen

(Enotno besedilo)

1. Vlada je pooblaščenca, da na osnovi predhodnega mnenja Odbora v roku 120 dni od začetka veljave tega zakona izda zakonski odlok, ki bo vseboval enotno besedilo veljavnih zakonskih določil, ki zadevajo slovensko manjšino v deželi Furlaniji - Julijski krajini. V odloku ta določila združi in poveže med seboj ter jih uskladi z določili tega zakona.

7. člen

(Slovenska imena, priimki in poimenovanja)

1. Pripadniki slovenske manjšine imajo pravico svojim otrokom dajati slovenska imena. Obenem imajo pravico, da sta njihovo ime in priimek v vseh javnih aktih pravilno natisnjena ali napisana s slovenskimi pravopisnimi znaki.
2. Pravico do poimenovanja, do znakov in napisov v slovenskem jeziku imajo tako slovenska podjetja kot druge pravne osebe in slovenske institucije, ustanove, združenja in fundacije.
3. Državljeni, pripadniki slovenske manjšine, imajo pravico, da svoje ime, za katerega jim je bila pred začetkom veljave zakona ptev. 935, z dne 31. oktobra 1966, vsiljena italijanska inačica, spremenijo v ustrezno obliko v slovenskem jeziku ali v obliko, prav tako v slovenskem jeziku, ki jo običajno uporabljajo pri svojih družbenih stikih.
4. Državljan, ki so mu priimek spremenili ali drugače potvorili, in se ne more zateči k pravnim sredstvom, ki jih predvideva zakon št. 114, z dne 28. marca 1991, ima pravico do spremembe svojega sedanjega priimka v slovensko obliko v slovenskem pravopisu na osnovi določil 11. člena zakona št. 482, z dne 15. decembra 1999.
5. Kraljevi zakonski odlok št. 16, z dne 10. januarja 1926, spremenjen v zakon št. 898, z dne 24. maja 1926, je preklican.
6. Postopek za spremembo imena in priimka na osnovi tega člena je prost vsakršnih davščin, taks ali pristojbin, tudi v aktih in postopkih, ki sledijo spremembi. Uveljavljanje pravice iz 2. odstavka nima za posledico nobene dodatne davčne obveznosti.

8. člen

(Raba slovenskega jezika v javni upravi)

1. Na območju, ki ga omenja 1. člen, je ob uradnem značaju italijanskega jezika, slovenski manjšini priznana pravica do rabe slovenščine v odnosih s krajevnimi upravnimi in sodnimi oblastmi, kakor tudi

s podjetji, ki na osnovi koncesij opravljajo storitve javne koristi in imajo svoj sedež na območju, ki ga določa 1. člen in so pristojna za območja občin, ki jih določa 4. člen tega zakona. Pravico do odgovora v slovenskem jeziku imajo tudi:

- a) v ustnih sporočilih, praviloma neposredno ali s tolmačem;
- b) pri dopisovanju pa vsaj s prevodom, ki je priložen italijanskemu besedilu.

2. Določila prvega odstavka ne veljajo za oborožene in varnostne sile pri opravljanju institucionalnih dolžnosti, z izjemo upravnih postopkov - za oborožene sile samo za urade vojaških okrajev -, ki jih sprožijo slovensko govoreči državljani ter ob potrjeni veljavnosti 109. člena kazenskega postopka. Vsekakor se prvi odstavek člena ne izvaja pri upravnih postopkih, ki jih sproži osebje oboroženih sil in policije v notranjih odnosih z upravo, kateri pripadajo.

3. Akti in katerikoli ukrepi namenjeni javni uporabi in natisnjeni na pripravljenih obrazcih, vključno z dokumenti osebnega značaja, kot so osebne izkaznice in anagrafska potrdila, se v občinah, o katerih govori 4. člen, izdajajo na zahtevo zainteresiranih državljanov bodisi v italijanščini in slovenščini ali tudi samo v italijanščini. Raba slovenskega jezika je predvidena tudi v zvezi z javnimi sporočili in uradnimi objavami.

4. Da bi pravice, predvidene v prvem, drugem in tretjem odstavku, dejansko uveljavili, zainteresirane uprave, vključno z državo, sprejmejo na območjih, ki so vključena v seznam, o katerem je govor v 4. členu, potrebne ukrepe in prilagodijo svoje urade, notranjo organizacijo in osebje. Pri tem morajo pri načrtovanju zaposlitev spoštovati veljavne postopke, ki jih določa 39. člen zakona št. 449, z dne 27. decembra 1997, in kasnejše spremembe ter razpoložljiva finančna sredstva, ki jih določa ta člen. V središčih Trsta in Gorice ter v Čedadu pa posamezne uprave ustanovijo, tudi v konzorcialni obliki, urad, namenjen državljanom, ki se želijo posluževati pravic iz 1., 2. in 3. odstavka, tudi če ne živijo na ozemlju, ki ga določa 4. člen.

5. Način izvajanja določil 1. odstavka za podjetja, ki imajo v koncesiji javne storitve, bo v dogovoru z Odborom in v okviru razpoložljivih sredstev tega člena urejen s specifičnimi konvencijami z zainteresiranimi javnimi upravami.

6. Občine in pokrajine v okviru svoje statutarne avtonomije poskrbijo za morebitne spremembe in dopolnila svojih statotov v skladu z določili tega zakona.

7. Do sprejetja ukrepov, ki jih določata 4. in 6. odstavek, ostanejo v veljavi že sprejeti ukrepi za zapčito pravic, ki jih določa ta člen.

8. Za postopno doseganje ciljev tega člena je predvidenih največ 5.805 milijonov lir letno, začeni z letom 2001.

9. Dežela Furlanija - Julijska krajina, krajevne ustanove, o katerih je govor v 4. členu, in druga javnopravna telesa lahko na podlagi mnenja Odbora z dodatnimi sredstvi prispevajo k uresničitvi posegov za izvajanje določil tega člena.

10. Zakladni minister vsako leto najkasneje do 31. januarja na osnovi mnenja Odbora izda odlok, s katerim se določijo roki in način za razdelitev sredstev, ki jih predvideva 8. odstavek, zainteresiranim porabnikom.

9. člen

(Raba slovenskega jezika v izvoljenih telesih)

1. V zbornih organih in v izvoljenih skupščinah na območju, o katerem govori 4. člen, se uveljavlja pravica do rabe slovenskega jezika tako v ustni kot v pisni obliki ter pri predložitvi predlogov, resolucij, pisnih vpravanj in interpelacij kakor tudi pri morebitnem sestavljanju zapisnikov. Postopek za izvajanje tega določila urejajo statuti in izvršilni pravilniki izvoljenih organov.

2. Pristojna uprava poskrbi za takojšen prevod govornih posegov in pisnih prispevkov v italijanski jezik.

3. Člani organov in izvoljenih skupščin lahko na zahtevo zainteresiranih opravljajo javne funkcije, za

katere so eventualno pooblaščen, tudi v slovenskem jeziku.

4. V stikih med javnimi uradi na območju iz 4. člena je dovoljena skupna raba slovenskega in italijanskega jezika.

10. člen

(Javni napisi in toponimi)

1. Z odlokom predsednika deželnega odbora in na osnovi predloga Odbora ter po mnenju pristojnih ustanov se na osnovi seznama, ki ga predvideva 4. člen, določijo občine in deli občin ter kraji in ustanove, v katerih je ob italijanskem predvidena raba slovenskega jezika na napisih javnih uradov, na uradnih papirjih in na splošno na vseh javnih napisih kot tudi na praporih. Ta določila se uveljavljajo tudi pri toponomastičnih napisih in pri cestnih oznakah.

2. Za izvajanje tega člena je predvidenih največ 128 milijonov lir letno za obdobje od 2001 do 2005.

11. člen

(Javne šole s slovenskim učnim jezikom)

1. Če ta zakon drugače ne določa, še naprej veljajo določila, o katerih je govor v zakonih št. 1012, z dne 19. julija 1961, in št. 932, z dne 22. decembra 1973. V prvem in drugem odstavku 2. člena zakona št. 932, z dne 22. decembra 1973, je treba za besedami "slovenskega maternega jezika" dodati "ali s popolnim znanjem slovenskega jezika."

2. Ob upoštevanju 3. odstavka 1. člena zakona št. 1012, z dne 19. julija 1961, veljajo za reorganizacijo šol s slovenskim učnim jezikom določila 2., 3., 4., 5. in 6. člena odloka predsednika republike št. 233, z dne 18. junija 1998; pri tem je treba spoštovati pristojnosti, ki jih določajo členi 137, 138 in 139 zakonskega odloka št. 112, z dne 31. marca 1998, in mnenje Deželne šolske komisije za pouk v slovenskem jeziku, ki jo določa 3. odstavek 13. člena tega zakona.

3. K 4. členu zakona št. 1012, z dne 19. julija 1961, se na koncu doda besedilo: "na osnovi stališča Deželne šolske komisije za pouk v slovenskem jeziku".

4. V šolah s slovenskim učnim jezikom je v stikih s šolskimi upravnimi organi dovoljena uporaba slovenskega jezika v dokumentih in dopisih, na uradnem papirju in javnih napisih.

5. S 1. januarjem 2001 se razpoložljiva sredstva, ki so določena v 8. členu zakona št. 932, z dne 22. decembra 1973, povišajo na 250 milijonov lir letno. Vsota se lahko uporablja tudi za pripravo in tiskanje šolskih knjig in drugega učnega gradiva, kakor tudi za avtorje učnih knjig in gradiva, ki niso italijanski državljani in pripadajo slovenskemu kulturnemu prostoru. Upravljanje s sredstvi, določitev kriterijev za njihovo uporabo, tudi na osnovi večletnih finančnih programov, ter predlog za njihovo občasno revalorizacijo so v pristojnosti komisije, o kateri govori 3. odstavek 13. člena. Za namene, o katerih je govor v tem odstavku, je od leta 2001 dalje na razpolago največ 155.500.000 lir letno.

12. člen

(Določila za videmsko pokrajino)

1. V predšolskih ustanovah v občinah videmske pokrajine, ki so navedene v seznamu, o katerem je govor v 4. členu, bo vzgojno-izobraževalni program vseboval tudi snov, ki je povezana s krajevno tradicijo, jezikom in kulturo in ki se bo poučevala tudi v slovenskem jeziku. Za to niso predvideni novi ali večji izdatki, ki bi bremenili državni proračun.

2. V obveznih šolskih ustanovah v občinah, navedenih v 1. odstavku, je pouk slovenskega jezika, krajevne zgodovine ter krajevnih kulturnih in jezikovnih tradicij vključen v obvezni kurikularni urnik, ki ga določajo same ustanove v okviru organizacijske in didaktične avtonomije po določenih 8. in 9. odstavka 21. člena zakona št. 59, z dne 15. marca 1997. Te ustanove določijo način izvajanja teh kurikularnih dejavnosti, njihovo trajanje in metodologijo kot tudi kriterije za ocenjevanje učencev in oblike zaposlitve kvalificiranega učnega osebja. Ob predpisu starši sporočijo zainteresirani šolski

ustanovi, ali nameravajo za svoje otroke izkoristiti možnost pouka jezika manjšine.

3. V srednjih šlah tržaške, goriške in videmske pokrajine, ki jih obiskujejo dijaki, ki prihajajo iz občin, ki jih določa 1. odstavek, lahko uvedejo izbirne tečaje slovenskega jezika, tudi če gre za manjše število učencev, kot ga predvideva šolski sistem.

4. Za kurikularne dejavnosti, o katerih govori 2. odstavek, minister za šolstvo na osnovi mnenja komisije, o kateri govori 3. odstavek 13. člena, z odlokom določi splošne in specifične cilje pri njihovem učenju, standarde kvalitete storitev ter pogoje za imenovanje učiteljev.

5. Dvojezični privatni otroški vrtec in dvojezična parificirana osnovna šola s slovenskim in italijanskim učnim jezikom, ki ju upravlja Inptitut za slovensko izobraževanje iz Špetra Slovenov v videmski pokrajini, sta priznana kot državni šoli. Za omenjeni šoli se uveljavljajo določila in pravila, ki veljajo za ustrezne državne šole. Za namene, o katerih govori ta odstavek, je od leta 2001 dalje na razpolago največ 1.436 milijonov lir letno.

6. V občinah videmske pokrajine, ki so vključene v seznam iz 4. člena, je na osnovi predhodnega mnenja Odbora in v skladu z operativnimi postopki, o katerih je govor v 2. odstavku 11. člena, predvidena ustanovitev dvojezičnih državnih šol ali njihovih sekcij s poukom v italijanskem in slovenskem jeziku. Za to niso predvideni novi ali višji stroški, ki bi bremenili državni proračun. Ukrepi za delovanje teh šol se pripravijo na osnovi mnenja komisije iz 3. odstavka 13. člena.

7. Avtonomne šolske ustanove uresničujejo pobude, ki so določene v 2. odstavku, z osebjem, ki ga imajo na razpolago, s finančnimi sredstvi, ki so jim dodeljena na osnovi 5. odstavka 21. člena zakona šte. 59, z dne 15. marca 1997, ter z dodatnimi sredstvi, ki bi jih dobile s konvencijami, s tem, da med šrioritete, ki jih določa omenjeni 5. odstavek, vključijo tiste, ki jih določa ta zakon.

13. člen

(Šolski upravni organi)

1. Za vprašanja, ki zadevajo izobraževanje v slovenskem jeziku, se pri Deželnem šolskem uradu za Furlanijo-Julijsko krajino ustanovi poseben urad, ki ga vodi deželni funkcionar, ki ga imenuje minister za šolstvo, izbran pa je med vodstvenim osebjem, ki je nastavljeno v osrednji in periferni šolski upravi ter vodstvenim osebjem šol s slovenskim učnim jezikom. Ta urad je pristojen za razporeditev osebja na šolah in zavodih s slovenskim učnim jezikom.

2. Osebje iz 1. odstavka mora povsem obvladati slovenski jezik.

3. Da bi zagotovili avtonomijo izobraževanja v slovenskem jeziku, se ustanovi Deželna šolska komisija za pouk v slovenskem jeziku; predseduje ji deželni funkcionar iz 1. odstavka tega člena. V roku 18 mesecev od začetka veljave tega zakona predsednik ministrskega sveta na predlog ministra za šolstvo in na podlagi mnenja Odbora z odlokom določi sestavo komisije, način imenovanja njenih članov in njeno delovanje. Za to niso predvideni dodatni ali višji stroški, ki bi bremenili državni proračun. Komisija iz tega odstavka nadomesti komisijo, predvideno z 9. členom zakona šte. 932, z dne 22. decembra 1973, z izjemo tistega, kar predvideva 24. člen tega zakona.

4. Za izvajanje tega člena je predviden izdatek v višini največ 895 milijonov lir letno, začeniši z letom 2001.

14. člen

(Deželni inštitut za raziskovanje na področju vzgoje)

1. Na osnovi 288. člena enotnega besedila veljavne zakonodaje na področju izobraževanja, ki zadeva šole vseh vrst in stopenj, in ki je osnovan na zakonskem odloku šte. 297, z dne 16. aprila 1994, se ustanovi posebni oddelek Deželnega inštituta za raziskovanje na področju vzgoje v Furlaniji - Julijski krajini s pristojnostjo za šole s slovenskim učnim jezikom. Sestava oddelka in njegovo delovanje sta določena v skladu s pravilnikom o preureditvi deželnih inštitutov za raziskovanje na področju vzgoje, ki ga predvideva 10. odstavek 21. člena zakona šte. 59, z dne 15. marca 1997, 76. člen zakonskega

odloka šte. 300, z dne 30. julija 1999, in na osnovi mnenja komisije, o kateri je govor v 3. odstavku 13. člena. Za ustanovitev tega oddelka niso predvideni novi ali višji stroški v breme državnega proračuna.

15. člen

(Glasbena vzgoja)

1. Z odlokom ministra za univerzo in znanstveno ter tehnološko raziskovanje, sporazumno z zakladnim ministrom, se v roku treh mesecev od začetka veljave tega zakona ustanovi avtonomna sekcija glasbenega konservatorija "Giuseppe Tartini" iz Trsta s slovenskim učnim jezikom. Z istim odlokom se določi število učnega, upravnega, tehničnega in pomožnega osebja ter njihove zadolžitve; za obdobje treh let niso dovoljene premestitve in napredovanja na teh mestih. Sedanje število stalno zaposlenega osebja konservatorija "Giuseppe Tartini" se za tri leta ne spremeni, z izjemo ustanavljanja novih tečajev in šol ter dokončne uvedbe tečaja italijanskega jezika za tujce.

2. Z odlokom ministra za univerzo in znanstveno ter tehnološko raziskovanje se določijo način delovanja in predmeti avtonomne sekcije, o kateri je govor v 1. odstavku, kot tudi način najemanja učnega, upravnega, tehničnega in pomožnega osebja. Pri najemanju osebja se delo v slovenskih glasbenih centrih "Glasbena Matica" in "Emil Komel" upošteva kot delo na konservatorijih ali parificiranih glasbenih centrih. Pri najemanju učnega in neučnega osebja za nedoločen ali za določen čas se upoštevajo določila 425. člena enotnega besedila, ki je bilo odobreno z zakonskim odlokom šte. 297, z dne 16. aprila 1994.

3. Profesorji avtonomne sekcije, ki jo določa prvi odstavek, so polnopravni člani profesorskega zbora konservatorija, ki ga sestavljata dve sekciji, z italijanskim in s slovenskim učnim jezikom. Za mnenja in sklepe, ki zadevajo specifična vprašanja oziroma problematike (kot so eksperimentalne pobude), ki zadevajo posamezno sekcijo, bo ravnatelj konservatorija sklical samo sestanek zainteresirane sekcije. V tem primeru zadevajo sklepi samo to sekcijo. Dejavnost vsake sekcije mora biti v skladu z letnim načrtom izobraževalnih dejavnosti konservatorija in v skladu s splošnim didaktično-umetniškim načrtovanjem, ki sodi v pristojnost celotnega profesorskega zbora.

4. Profesorji avtonomne sekcije izvolijo iz svoje srede koordinatorja sekcije, ki je za celotno obdobje zadolžitve oproščen poučevanja. Sklepe, ki zadevajo avtonomno sekcijo, ravnatelj konservatorija sprejme na osnovi predhodnega mnenja koordinatorja.

5. Koordinator, o katerem je govor v četrtem odstavku, je med svojim mandatom član upravnega sveta konservatorija "Giuseppe Tartini"; člana upravnega sveta sta tudi dva strokovnjaka, od katerih je eden pripadnik slovenske manjšine, in ki ju imenuje deželni odbor Furlanije - Julijske krajine.

6. Za izvajanje tega člena je predviden izdatek v višini največ 1.049 milijonov lir letno, začenši z letom 2001.

16. člen

(Inštitucije in dejavnosti slovenske manjšine)

1. Dežela Furlanija-Julijska krajina skrbi za podporo kulturnih, umetniških, športnih, rekreacijskih, znanstvenih, izobraževalnih, informativnih in založniških aktivnosti in pobud, ki jih izvajajo inštitucije in združenja manjšine. V ta namen se Dežela posvetuje z inštitucijami in združenji slovenske manjšine. Za namene, o katerih govori ta odstavek, ima prednost delovanje tiska v slovenskem jeziku. Za namene, o katerih govori ta odstavek, država vsako leto nameni posebne prispevke, ki se stekajo v posebni sklad v bilanci dežele Furlanije-Julijske krajine.

2. Za sklad, o katerem govori 1. odstavek, je za leto 2001 namenjenih 5.000 milijonov lir in za leto 2002 10.000 milijonov lir. Za naslednja leta se višina sklada določi letno s finančnim zakonom na osnovi 3. odstavka, točka d) zakona šte. 468, z dne 5. avgusta 1978, in kasnejših sprememb.

17. člen

(Odnosi z Republiko Slovenijo)

1. Vlada poskrbi za vse potrebne pobude, da omogoči in spodbuja razvoj odnosov med obmejnimi prebivalstvom ter med slovensko manjšino in kulturnimi ustanovami Republike Slovenije ter zagotovi razvoj medregijskega in čezmejnega sodelovanja, tudi v okviru pobud in programov Evropske unije.

18. člen

(Slovensko stalno gledališče)

1. Slovensko stalno gledališče se prizna kot ustanova za gledališko produkcijo z javno upravo s posebnimi značilnostmi, tudi kar zadeva dotacije v breme države; v veljavi ostanejo splošna določila državne zakonodaje.

19. člen

(Vračanje nepremičnin)

1. Kulturni dom "Narodni dom" v Trstu pri Sv. Ivanu, ki ga sestavljajo zgradba in pritikline, se prenese na Deželo FJK, da bi jo lahko kulturne in znanstvene inštitucije slovenskega jezika brezplačno uporabljale za svoje dejavnosti. V poslopju v Ul. Filzi v Trstu, nekdanjem "Narodnem domu", in v poslopju na Korzu Verdi v Gorici, nekdanjem "Trgovskem domu", se namestijo kulturne in znanstvene inštitucije slovenskega jezika (začenši z Narodno in študijsko knjižnico) in italijanskega jezika, v skladu z obstoječimi dejavnostmi v omenjenih stavbah, potem ko bo Dežela sklenila konvencijo s Tržaško univerzo za poslopje v Ul. Filzi v Trstu in s finančnim ministrstvom za poslopje na Korzu Verdi v Gorici.

2. V kolikor ne pride do dogovora v roku 5 let, bo vprašanje urejeno v naslednjih šestih mesecih z odlokom predsednika ministrskega sveta.

3. Način uporabe in upravljanja določi deželna uprava na podlagi mnenja Odbora.

20. člen

(Zaščita zgodovinske in umetniške dediščine)

1. Za namene, ki jih določa 9. člen ustave, sprejmejo Dežela Furlanija-Juljska krajina, pokrajine in občine, ki jih vsebuje seznam, o katerem govori 4. člen, zaščitne ukrepe tudi ob spoštovanju posebnih značilnosti krajev, kjer živi slovenska manjšina, bodisi, da se nanašajo na zgodovinske in umetniške spomenike, bodisi, da zadevajo običaje in druge izrazne oblike kulture slovenskega prebivalstva, v kar so vključeni projekti medkulturnega značaja.

2. Za uresničitev namenov, navedenih v 1. odstavku, se zainteresirane ustanove na ustrezen način posvetujejo z organizacijami in drugimi reprezentativnimi združenji slovenske manjšine.

21. člen

(Zaščita družbenih, gospodarskih in okoljevarstvenih interesov)

1. Na območju, ki ga določa 4. člen, morajo upravna ureditev, raba teritorija, gospodarsko, družbeno in urbanistično načrtovanje ter njihovo izvajanje tudi v primeru razlaščanj težiti k zaščiti zgodovinsko-kulturnih značilnosti.

2. Za namene, o katerih govori 1. odstavek, in sporazumno z Odborom mora biti v pristojnih posvetovalnih organih zagotovljeno ustrezno predstavništvo slovenske manjšine.

3. Za izvedbo posegov, ki naj prispevajo k razvoju ozemelj občin videmske pokrajine, vključenih v gorske skupnosti Kanalske doline, Terske doline in Nadiških dolin, v katerih je zgodovinsko prisotna slovenska manjšina, dodeli država deželi Furlaniji-Juljski krajini, začenši z letom 2001, poseben prispevek v višini 1.000 milijonov lir letno.

4. Za izvajanje tega člena je predviden izdatek v višini največ 1.000 milijonov lir letno, začenši z letom 2001.

22. člen

(Sindikalne organizacije in dejavnosti)

1. Kar zadeva izvajanje sindikalnih dejavnosti nasploh in pravice do predstavnštva v zbornih organih javne uprave in ustanovah, ki delujejo na interesnih področjih, se pravice, ki jih zakon priznava združenjem in organizacijam, ki so članice najbolj reprezentativnih sindikalnih konfederacij na vsedržavni ravni, skladno z mnenjem Odbora razširijo na sindikalne organizacije in stanovska združenja, ki opravljajo svoje dejavnosti pretežno v slovenskem jeziku in ki imajo, zaradi svoje velikosti in razširjenosti na območju, o katerem govori 4. člen, znotraj manjšine predstavniki značaj.

23. člen

(Dopolnilo zakona št. 482, z dne 15. decembra 1999, v zvezi s kazensko zaščito jezikovnih manjšin)

1. Za 18. členom zakona št. 482, z dne 15. decembra 1999, je vključen naslednji člen:

18. Člen-bis - 1. Določila 3. člena zakona št. 654, z dne 13. oktobra 1975, in kasnejše spremembe ter določila zakonskega odloka števil. 122, z dne 26. aprila 1993, ki je bil z dopolnili spremenjen v zakon št. 205, z dne 25. junija 1993, se uporabljajo tudi za preprečevanje in represijo pojavov nestrpnosti in nasilja nad pripadniki jezikovnih manjšin.

24. člen

(Prehodna določba)

1. Do ustanovitve komisije navedene v 3. odstavku 13. člena ima njene funkcije pristojna komisija navedena v 9. členu zakona št. 932, z dne 22. decembra 1973, ki jo ustrezno dopolnjujejo šolski skrbnik v Vidmu ali njegov pooblaščenec in dva državljana slovenskega jezika, ki ju imenuje pokrajinski svet v Vidmu, s tem da vsak svetovalec lahko predlaga enega samega kandidata.

25. člen

(Spremembe ozemlja, kjer se ta zakon izvaja)

1. Seznam, ki ga določa 4. člen, je mogoče spremeniti z odlokom predsednika republike na predlog Odbora, ne da bi to predstavljalo večje ali dodatne stroške za državo.

2. V primerih, ko gre za ohranitev in promocijo kulturne, zgodovinske in jezikovne identitete, se lahko na pobudo Odbora zaščitni ukrepi v korist pripadnikov slovenske manjšine, ki jih predvideva ta zakon, če so kompatibilni, izvajajo tudi izven območja, ki ga določa 4. člen. Za to niso predvidena nova ali dodatna finančna bremena za državo.

3. Državljanom, o katerih je govor v 2. odstavku, je vsekakor zagotovljeno koriščenje pravic, ki jih določajo 1., 2. in 3. odstavek 8. člena, samo kar zadeva odnose z nadobčinskimi ustanovami, ki že delujejo v skladu z določili 4. odstavka 8. člena.

4. Seznam, ki ga določa 10. člen, je mogoče na predlog Odbora in v skladu z mnenjem zainteresiranih ustanov spremeniti z odlokom predsednika deželnega odbora.

26. člen

(Volilna zakonodaja)

1. Volilni zakoni za volitve senata in poslanske zbornice vsebujejo določila, ki olajšajo izvolitev kandidatov, ki pripadajo slovenski manjšini.

27. člen

(Finančno kritje)

1. Za finančno kritje obveznosti, ki izhajajo iz odobritve stroškov, o katerih je govor v 3., 8., 10., 11., 12., 13., 15., 16. in 21. členu tega zakona in ki za leto 2001 znašajo 15.567.000.000 lir in 20.567.000.000 lir od leta 2002 dalje, se sredstva za ta leta zagotovijo na podlagi projekcij in vpisanih postavk v triletnem predračunu 2000 - 2002 v tekoči postavki "Posebni sklad" v okviru predračuna zakladnega ministrstva za leto 2000 z delno uporabo sredstev iz ustreznega sklada pri istem ministrstvu.

2. Zakladni minister je pooblaščen, da s svojimi odloki poskrbi za potrebne spremembe v proračunu.

28. člen

(Končne določbe)

1. Ob spoštovanju vsega, kar določa ta zakon, ostajajo v veljavi zaščitni ukrepi, ki so bili kakorkoli že sprejeti v okviru izvajanja Posebnega statuta v prilogi k Londonskemu memorandumu o soglasju, z dne 5. oktobra 1954, ki ga povzema 8. člen pogodbe med Republiko Italijo in Socialistično federativno republiko Jugoslavijo, s prilogami. Pogodba je bila skupaj s sporazumom med istima strankama, s prilogami, s sklepnim aktom in z izmenjavo not podpisanimi v Osimu (Ancona) 10. novembra 1975 ratificirana z zakonom št. 73, z dne 14. marca 1977.
2. Nobenega določila tega zakona ni možno tolmačiti na način, ki bi slovenski manjšini zagotavljal nižjo raven zapčite od tiste, ki jo že uživa na podlagi prejšnjih določil.
3. Morebitna ugodnejša določila od teh, ki jih predvideva ta zakon, izhajajoča iz državne zakonodaje za zaščito jezikovnih manjšin, se na podlagi mnenja Odbora in brez novih ali višjih stroškov za državo izvajajo tudi v korist slovenske in nemške manjšine v deželi Furlaniji-Julijski krajini.
4. Z izvajanjem tega zakona ne bo mogoče bremeniti javnih financ z nobenimi novimi ali višjimi finančnimi bremenimi razen tistih, ki jih v najvišji meri izrecno določajo ta in drugi zakoni, ki zadevajo zaščito slovenske manjšine.

29. člen

(Tolmačenje)

1. Za namene tega zakona se za zaselke smatrajo naseljene enote, ki imajo status zemljepisno samostojnega kraja.

Deželna določila za zaščito slovenske jezikovne manjšine

I. poglavje *Splošne določbe*

1. člen *(Splošna načela)*

1. Dežela ob spoštovanju temeljnih človekovih pravic in v skladu z Ustavo, načeli ter konvencijami mednarodnega prava, državne zakonodaje ter prava Skupnosti priznava obstoj in prispeva k varstvu ter razvoju slovenske jezikovne manjšine kot sestavnega dela njenega zgodovinskega, kulturnega in človeškega bogastva.

2. Dežela s tem zakonom in v okviru svojih pristojnosti prispeva k uresničevanju načel, določenih:

- a) v 6. členu Ustave;
- b) v 3. členu Statuta;
- c) v Splošni deklaraciji človekovih pravic, ki jo je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948;
- d) v Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ratificirani z zakonom št. 848 z dne 4. avgusta 1955 (Ratifikacija in izvajanje Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, podpisane v Rimu 4. novembra 1950, in Protokola k tej konvenciji, podpisanega v Parizu 20. marca 1952);
- e) v Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope, ratificirani z zakonom št. 302 z dne 28. avgusta 1997 (Ratifikacija in izvajanje Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, sestavljene v Strasbourgu 1. februarja 1995);
- f) v Instrumentu Srednjeevropske pobude za zaščito pravic manjšin, podpisanem v Budimpešti 15. novembra 1994;
- g) v listinah Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) s področja varstva jezikov, ki jih je podpisala Italija;
- h) v Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih, sprejeti v Strasbourgu 5. Novembra 1992.

3. Določbe tega zakona dopolnjujejo in so sprejete za izvajanje državne zakonodaje s tega področja, zlasti zakona št. 482 z dne 15. decembra 1999 (Predpisi o varstvu zgodovinskih jezikovnih manjšin), zakona št. 38 z dne 23. februarja 2001 (Predpisi o varstvu slovenske jezikovne manjšine dežele Furlanije Julijske krajine) in zakonodajnega odloka št. 223 z dne 12. septembra 2002 (Izvedbeni predpisi Posebnega statuta dežele Furlanije Julijske krajine glede prenosa funkcij na področju varstva jezika in kulture zgodovinskih jezikovnih manjšin na območju dežele), ter opredeljujejo – skupaj z drugimi deželnimi predpisi, namenjenimi furlanski in nemško govoreči jezikovni manjšini – temeljne smernice politike ukrepov dežele v korist kulturne in jezikovne raznolikosti na njenem ozemlju.

2. člen *(Ozemlje uporabe)*

1. Določbe tega zakona se uporabljajo na celotnem ozemlju dežele, razen v primerih, ko se izrecno nanašajo na ozemlje, kjer živi slovenska jezikovna manjšina.

2. Ozemlje, kjer živi slovenska jezikovna manjšina, obsega območja, opredeljena v skladu z zakonom 38/2001.

3. Na ozemlju iz drugega odstavka tega člena se ukrepi, predvideni s tem zakonom, nanašajo tudi na rezijanščino in na jezikovne različice Nadiške, Terske in Kanalske doline)

3. člen

(Mednarodni odnosi)

1. Glede institucionalnih odnosov mednarodnega značaja dežela v okviru svojih pristojnosti spodbuja in podpira politike in pobude, namenjene krepitvi in razvoju kulturne in jezikovne raznolikosti, pri čemer namenja posebno pozornost tistim politikam in pobudam, ki so povezane s prisotnostjo jezikovnih manjšin na njenem ozemlju.
2. V okviru institucionalnih odnosov z Republiko Slovenijo dežela spodbuja ukrepe, namenjene omogočanju izboljšanja ravni varstva slovenske jezikovne manjšine v Furlaniji Julijski krajini in italijanske narodne skupnosti v Sloveniji ter zagotavljanju boljšega poznavanja in rabe manjšinskih jezikov na območjih, kjer jezikovne manjšine živijo.
3. Sporazumno z organi Republike Slovenije, z referenčnimi organizacijami slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena in z reprezentativnimi organi italijanske narodne skupnosti v Sloveniji so lahko vzpostavljene oblike sodelovanja in ustanovljena skupna telesa s ciljem doseči boljše vključevanje dveh manjšin v kulturno, družbeno in gospodarsko okolje čezmejnega območja.

4. člen

(Sodelovanje med deželnimi jezikovnimi skupnostmi)

1. Dežela podpira pobude, namenjene sodelovanju, razumevanju in vzajemnemu poznavanju med slovensko jezikovno manjšino in italijansko narodno skupnostjo, med slovensko, furlansko in nemško govorečo jezikovno manjšino, ki so prisotne na deželnem ozemlju, ter med njihovimi institucijami in med združenji, ki si prizadevajo za poznavanje ter širjenje manjšinskih jezikov.
2. Dežela podpira izvajanje skupnih projektov, namenjenih razvoju kulturne in jezikovne raznolikosti ter krepitvi pojma medkulturnosti.

II. poglavje

Institucionalna ureditev

5. člen

(Deželna evidenca organizacij slovenske jezikovne manjšine)

1. Pri Glavni direkciji za šolstvo, kulturo, šport in mir se ustanovi deželna evidenca organizacij slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju: deželna evidenca).
2. Deželna evidenca vsebuje šest razdelkov, namenjenih vpisu podatkov naslednjih šestih skupin ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine:
 - a) referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena;
 - b) kulturna društva, vključno z nepridobitnimi združenji in organizacijami, zadrugami, ki delujejo na področju kulture, šolstva in znanstvenega raziskovanja, ter njihovimi reprezentativnimi organizacijami na pokrajinski ali deželni ravni;
 - c) športna društva, vključno z nepridobitnimi združenji in organizacijami, ki delujejo na področju športa in rekreacije;
 - d) socialno-varstvene in stanovske organizacije, in sicer:
 - 1) nepridobitna združenja, inštituti in organizacije, vključno z zadrugami, ki opravljajo svojo dejavnost na področju zdravstvenega in socialnega varstva, prostovoljnega dela, varstva in pomoči mladoletnim osebam, vključno z vzgojnimi ali obšolskimi dejavnostmi, ter organizacije, ki delujejo na področju upravljanja in razvoja prostora;
 - 2) gospodarska združenja in sindikalne organizacije iz 22. člena zakona 38/2001;
 - e) mediji, vključno z založbami, organiziranimi tudi v obliki zadrug ali gospodarskih družb, katerih dejavnost obsega izdajanje periodičnih publikacij, knjižno, avdiovizualno in multimedijsko produkcijo, tudi na magnetnih ali digitalnih nosilcih zapisa, ter radijske in televizijske postaje;
 - f) ustanove, ki so lastnice in/ali upravljajo nepremičnine, namenjene kulturnim, vzgojnim,

raziskovalnim, socialno-varstvenim, strokovnim in stanovskim ali založniškim dejavnostim, ki jih izvajajo ustanove ali organizacije iz tega odstavka.

3. Vpis v deželno evidenco je pogoj za sklepanje pogodb z deželo in za pridobitev pravic do prispevkov, predvidenih v tem zakonu.
4. O vpisu v deželno evidenco in o izbrisu iz nje odloči deželni odbornik, pristojen za posamezno področje.
5. Postopki in merila za vpis in izbris iz deželne evidence ter za njeno vodenje so določeni z deželnim pravilnikom, ki se izda šest mesecev od datuma uveljavitve tega zakona na podlagi pozitivnega mnenja posvetovalne komisije iz 8. člena in pristojne svetniške komisije, ki mora podati svoje pripombe v tridesetih dneh od prejema ustrezne zahteve, sicer se šteje, da s predlogom soglaša.
6. K vlogi za vpis v deželno evidenco je treba priložiti letno poročilo za zadnje zaključeno poslovno leto.
7. Priznanje lastnosti reprezentativnosti v okviru slovenske manjšine sindikalnim in stanovskim organizacijam v skladu z 22. členom zakona 38/2001 je pravna podlaga za vpis v deželno evidenco, in sicer v razdelek iz točke (d) drugega odstavka tega člena.

6. člen

(Referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine)

1. Referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine so organizacije, ki so najbolj reprezentativne za to manjšino.
2. Kot referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine so lahko priznana združenja druge stopnje, ki so bila ustanovljena pred vsaj petimi leti in ki vsaj pet let opravljajo dejavnost usklajevanja združenj slovenske jezikovne manjšine, ter izpolnjujejo naslednje pogoje:
 - a) razpolagajo z vsaj eno operativno enoto v vsaki izmed treh pokrajin – to je v Tržaški, Goriški in Videmski pokrajini;
 - b) njihovi člani so pretežno ali izključno združenja:
 - 1) ki so vpisane v razdelke deželne evidence iz točk (b), (c), (d), (e) in (f) drugega odstavka 5. člena tega zakona, pri čemer mora biti vseh vpisanih združenj najmanj dvajset, v vsakem od navedenih razdelkov pa mora biti vpisano vsaj eno združenje;
 - 2) izmed katerih mora imeti vsaj eno sedež v Tržaški pokrajini, vsaj eno v Goriški in vsaj eno v Videmski pokrajini.
3. Za namene preverjanja, ali organizacija izpolnjuje pogoje iz točke (b) drugega odstavka tega člena, se lahko združenje, ki je včlanjeno v več referenčnih organizacij, upošteva le enkrat.
4. Referenčna organizacija slovenske jezikovne manjšine je kot taka priznana z odlokom predsednika dežele, izdanim na predlog deželnega odbornika, pristojnega za posamezno področje.
5. Združenja, ki želijo pridobiti priznanje iz četrtega odstavka in ki izpolnjujejo pogoje iz drugega odstavka tega člena, predložijo vlogo pristojni glavni direkciji, in sicer v stoosemdesetih dneh od datuma uveljavitve tega zakona. K vlogi je treba priložiti listine, iz katerih izhaja, da združenje izpolnjuje zahtevane pogoje, in letno poročilo zadnjega zaključenega poslovnega leta.
6. Odlok o priznanju je pravna podlaga za vpis v deželno evidenco, in sicer v razdelek iz točke (a) drugega odstavka 5. člena tega zakona.
7. O preklicu priznanja se odloči na način in po postopku iz četrtega odstavka, če združenje preneha izpolnjevati enega ali več pogojev iz drugega odstavka tega člena.
8. Združenja, ki so priznana kot referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine, pridobijo lastnost predstaviških teles manjšine; kadar določbe zakonov, pravilnikov in drugih aktov navajajo najbolj reprezentativne organizacije slovenske manjšine, se šteje, da se nanašajo na referenčne organizacije.

9. Deželna uprava lahko referenčnim organizacijam slovenske jezikovne manjšine odobri letne prispevke za izvajanje njihove institucionalne dejavnosti.

10. Znesek letnega prispevka v korist referenčnim organizacijam slovenske jezikovne manjšine se določi v deželnem finančnem zakonu in izplača iz sredstev iz 16. Člena zakona 38/2001.

7. člen

(Sindikalne organizacije in dejavnosti)

1. S sklepom Deželnega odbora se opredelijo reprezentativne organizacije slovenske jezikovne manjšine v skladu z določbami 22. člena zakona 38/2001.

8. člen

(Posvetovalna deželna komisija za slovensko jezikovno manjšino)

1. Pri Glavni direkciji za šolstvo, kulturo, šport in mir se ustanovi posvetovalna deželna komisija za slovensko jezikovno manjšino (v nadaljevanju: posvetovalna komisija).

2. Posvetovalna komisija je posvetovalni organ za vsa vprašanja in vsebine v zvezi s slovensko jezikovno manjšino, ki živi na ozemlju dežele. Posvetovalna komisija:

- a) podaja mnenja, ko to predvideva ta zakon;
- b) poda mnenje – glede projektov, ki se nanašajo na rabo slovenskega jezika – o predlogu razdelitve finančnih sredstev, ki jih država dodeli deželi, v skladu z zakonodajnim odlokom 223/2002;
- c) poda mnenje v zvezi z vprašanji, ki jih predložijo deželni svet in odbor ali deželne ustanove in agencije;
- d) na lastno pobudo pripravi pripombe in predloge v zvezi s cilji iz 1. člena tega zakona.

3. Posvetovalna komisija se ustanovi z odlokom predsednika dežele, ki se izda na podlagi sklepa deželnega odbora, sprejetega na predlog pristojnega deželnega odbornika, njen mandat pa preneha z iztekom zakonodajnega mandata.

4. Posvetovalno komisijo sestavljajo:

- a) deželni odbornik, pristojen za področje, ali njegov pooblaščenec, ki opravlja funkcijo predsednika;
- b) šest članov, po dva za vsako izmed treh pokrajin – Tržaško, Goriško in Videmsko –, ki jih imenujejo referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena tega zakona;
- c) trije člani, po en za vsako izmed treh pokrajin – Tržaško, Goriško in Videmsko –, ki jih izvoli skupščina predstavnikov slovenske manjšine, izvoljenih v lokalne organe, iz točke (c) drugega odstavka 3. člena zakona 38/2001, ki jo v ta namen skliče predsednik deželnega sveta;
- d) en član deželne šolske komisije za izobraževanje v slovenskem jeziku iz 13. Člena zakona 38/2001, ki ga imenuje navedena komisija.

5. Sodelovanje člana iz točke (d) četrtega odstavka v posvetovalni komisiji se zagotovi po predhodnem dogovoru s pristojnimi državnimi organi.

6. Za vsakega izmed članov iz točk (b) in (c) je imenovan namestnik, ki rednega člana nadomešča, če je ta odsoten ali zadržan.

7. Seje posvetovalne komisije so sklepčne, če je navzoča večina njenih članov. Odločitve posvetovalne komisije so sprejete, če zanje glasuje večina navzočih. Če je izid glasovanja neodločen, je odločilen predsednikov glas.

8. Posvetovalna komisija lahko posluje v slovenskem jeziku. Deželna uprava zagotovi storitve tolmačenja in prevajanja, kadar je to potrebno.

9. Posvetovalna komisija prevzame naloge in pristojnosti posvetovalne komisije za kulturne in umetnostne pobude slovenske jezikovne manjšine iz 8. člena deželnega zakona št. 46 z dne 5. septembra 1991 (Ukrepi za podporo kulturnim in umetnostnim pobudam v korist slovenske manjšine v deželi Furlaniji Julijski krajini) z nadaljnjimi spremembami. Mandat komisije, imenovane v skladu z 8. členom deželnega zakona 46/1991, preneha, ko je prvič imenovana posvetovalna komisija.

9. člen

(Sekretariat paritetnega institucionalnega odbora za vprašanja slovenske manjšine)

1. Deželna uprava zagotovi organizacijsko in administrativno podporo paritetnemu institucionalnemu odboru za vprašanja slovenske manjšine iz 3. člena zakona 38/2001 in iz odloka predsednika republike št. 65 z dne 27. februarja 2002 (Pravilnik o ustanovitvi in delovanju paritetnega institucionalnega odbora za vprašanja slovenske manjšine, sprejet na podlagi 3. člena zakona št. 38 z dne 23. februarja 2001).

10. člen

(Deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine)

1. Predsednik deželnega sveta za potrebe preverjanja napredka pri uresničevanju ukrepov, predvidenih a tem zakonom, zbiranja predlogov v zvezi z njihovim prilagajanjem glede na nove potrebe in opredelitve novih smernic skliče – vsaj enkrat vsakih pet let in v vsakem primer v šestih mesecih pred iztekom zakonodajnega mandata – deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine, na kateri sodelujejo in si izmenjajo mnenja ter izkušnje subjekti in organi, ki jih zadevajo vprašanja s tega področja.

2. K sodelovanju na konferenci so povabljeni deželni svetniki, člani deželnega odbora, člani posvetovalne komisije iz 8. člena tega zakona, člani paritetnega institucionalnega odbora in skupščine predstavnikov slovenske manjšine, izvoljenih v lokalne organe, iz 3. člena zakona 38/2001 ter predstavniki organizacij, vpisanih v deželno evidenco iz 5. Člena tega zakona. K sodelovanju pri delu konference so poleg tega povabljeni generalni direktor in vodje deželne uprave in deželnih ustanov, pristojnih za področja, na katera se nanašajo ukrepi, predvideni s tem zakonom.

3. V okviru konference se preveri tudi napredek pri uresničevanju ukrepov v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline.

4. Način poteka in dnevni red konference določi urad predsedstva deželnega sveta po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona.

III. poglavje

Raba slovenskega jezika

11. člen

(Razmerja med deželo in državljani, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini)

1. Državljani, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, lahko v zvezi z uveljavljanjem pravice, priznane na podlagi 8. člena zakona 38/2001, naslovijo vlogo na deželno upravo v slovenskem jeziku, in sicer ustno ali pisno, ta pa jim je dolžna odgovoriti v roku, določenem v veljavni zakonodaji, prav tako v slovenskem jeziku ali v italijanskem jeziku, pri čemer mora biti izvirniku priložen prevod v slovenski jezik.

2. Deželna uprava z namenom, da bi omogočila dejansko uresničevanje pravice iz prvega odstavka tega člena, v uradih deželnega sveta in v svojih uradih ter uradih njen podrejenih ustanov zagotovi prisotnost osebja z znanjem slovenskega jezika in v središčih mest Trst, Gorica ter Čedad ustanovi – tudi v sodelovanju z drugimi organi javne uprave – posebne urade, namenjene institucionalni komunikaciji in vodenju odnosov z javnostjo tudi v slovenskem jeziku.

3. Deželna uprava spodbuja organizacijo in udeležbo svojega osebja na jezikovnih in izpopolnjevalnih tečajih z namenom pospeševanja in širjenja znanja slovenskega jezika.

4. Uradi deželnega sveta, deželne uprave in njej podrejenih ustanov sporočajo informacije, namenjene javnosti, in informacije, pomembne zlasti za manjšino, tudi v slovenskem jeziku ter zagotavljajo, da so institucionalne in promocijske informacije, objavljene v okviru deželnega ozemlja in v periodičnem tisku, objavljene tudi v slovenskem jeziku.

5. Uradi oblikujejo obrazce in vloge za odobritev ugodnosti, ki jih predvideva ta zakon, dvojezično, to je v slovenskem in italijanskem jeziku.

6. Na območju iz drugega odstavka 2. člena tega zakona, kjer živi slovenska jezikovna manjšina, so napisne table in oznake, pritrjene ali izobešene v nepremičninah, v katerih imajo sedež uradi in operativne enote dežele, opremljene tudi s slovenskim prevodom.

12. člen

(Slovenska imena, priimki in poimenovanja)

1. Ob upoštevanju 7. člena zakona 38/2001 se zagotovi, da so v vseh deželnih listinah imena in priimki državljanov, pripadnikov slovenske jezikovne manjšine, pravilno zapisana, pri čemer vključuje ta zahteva tudi rabo slovenskega črkopisa.

2. V besedilih deželnih zakonov in pravilnikov ter v drugih listinah in dokumentih, ki se objavljajo v Uradnih objavah dežele, so od dne uveljavitve tega zakona slovenska poimenovanja pokrajin, občin in zaselkov navedena ob poimenovanju v italijanskem jeziku, in sicer v skladu z zapisom, predvidenim v posameznih pokrajinskih in občinskih statutih, pri čemer vključuje ta zahteva tudi rabo slovenskega črkopisa.

3. Da bi zagotovila izvajanje določb iz prvega in drugega odstavka tega člena, deželna uprava poskrbi za ustrezno prilagoditev tehnične opreme in sredstev informacijske tehnologije deželnih uradov.

13. člen

(Raba slovenskega jezika v zasebnem sektorju)

1. Na območju iz drugega odstavka 2. člena tega zakona, kjer živi slovenska jezikovna manjšina, lahko združenja in podjetja na javno izobešenih napisnih tablah in oznakah, vključno z nalepkami na kmetijskih, obrtniških ali industrijskih proizvodih, navajajo – poleg besedila v italijanskem jeziku – tudi besedilo v slovenskem jeziku.

IV. poglavje

Področni ukrepi

14. člen

(Varstvo družbenih, gospodarskih in okoljskih interesov)

1. V skladu z določbami iz prvega in drugega odstavka 21. člena zakona 38/2001 se z namenom zagotavljanja pogojev za boljše poznavanje in varstvo zgodovinsko-kulturnih posebnosti območja iz drugega odstavka 2. člena, kjer živi slovenska jezikovna manjšina, opredeli ustrezno zastopstvo predstavnikov slovenske jezikovne manjšine v deželnih posvetovalnih kolegijskih organih, pristojnih za področja v zvezi z upravno ureditvijo, rabo prostora, z urbanističnimi instrumenti, gospodarskim in družbenim načrtovanjem ter z njihovimi izvedbenimi ukrepi.

2. Deželna uprava in deželne ustanove za namene iz prvega odstavka z odločbo, sprejeto v skladu s 26. členom deželnega zakona št. 7 z dne 20. marca 2000 (Enotno besedilo predpisov o upravnem postopku in pravici do dostopa do uradnih dokumentov), po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona opredelijo kolegijske organe, katerih sestavo je treba dopolniti z ustreznim številom predstavnikov manjšine.

3. Sestava organov deželne uprave, opredeljenih v skladu z drugim odstavkom tega člena, ki niso predvideni z določbami zakona ali pravilnika, se dopolni na podlagi odloka, ki ga v skladu s predhodnim sklepom deželnega odbora izda predsednik dežele.

4. Sestava organov deželne uprave, opredeljenih v skladu z drugim odstavkom tega člena in predvidenih z veljavno zakonodajo, se dopolni na podlagi v ta namen sprejetega pravilnika.

5. V primeru organov, ustanovljenih z deželnim zakonom, se pravilnik iz četrtega odstavka tega člena

sprejme na podlagi pozitivnega mnenja pristojne svetniške komisije, ki mora podati svoje pripombe v tridesetih dneh od prejema ustrezne zahteve, sicer se šteje, da se s predlogom strinja. Z dnem uveljavitve tega pravilnika se v skladu z njegovimi določbami spremenijo zakonske določbe, ki se nanašajo na sestavo organov, za katere je bilo določeno, da jih je treba dopolniti.

15. člen

(Razvoj kulturne, zgodovinske in umetnostne dediščine slovenske jezikovne manjšine)

1. Deželna uprava v okviru svojih pristojnosti spodbuja izvajanje ukrepov, namenjenih varstvu in razvoju kulturne, zgodovinske in umetnostne dediščine slovenske jezikovne manjšine, pri čemer prek deželnega centra za katalogizacijo in restavriranje kulturnih dobrin Furlanije Julijske krajine in ob strokovni pomoči ter svetovanju kulturnih ter znanstvenih institucij manjšine poskrbi zlasti za sestavo in posodobitev popisa te dediščine.

16. člen

(Ukrepi za spodbujanje poznavanja slovenskega jezika)

1. Deželna uprava v okviru ukrepov, namenjenih povečanju izobraževalne ponudbe in njene raznolikosti v okviru šolskih ustanov ter razvoju in širjenju kulturne dejavnosti v deželi, spodbuja učenje in poznavanje slovenskega jezika in kulture ter podpira – tudi ob upoštevanju določb iz 4. člena zakona 482/1999 – izvajanje pobud, namenjenih poučevanju slovenskega jezika v šolah ne glede na njihovo vrsto ali stopnjo.

2. Dežela podpira pobude za sodelovanje med univerzami Furlanije Julijske krajine in Republike Slovenije, tudi na podlagi ustreznih sporazumov in dogovorov, namenjenih izboljšanju zlasti dodiplomskega in podiplomskega študija slovenskega jezika in torej pridobivanju visokošolske in specialistične izobrazbe s področja slovenskega jezika s strani državljanov manjšine ter medsebojnemu priznavanju univerzitetnih diplom in državnih strokovnih izpitov.

3. Dežela lahko podpira tudi pobude za sodelovanje s ciljem priznavanja strokovnih izpitov med drugimi subjekti, ne le med univerzami.

17. člen

(Ukrepi za radijske in televizijske programe v slovenskem jeziku)

1. S ciljem zagotavljanja, da bi območje pokrivanja radijskih in televizijskih oddaj v slovenskem jeziku zajelo celotno ozemlje iz drugega odstavka 2. člena, kjer živi slovenska jezikovna manjšina, lahko deželna uprava sofinancira izvedbo in dokončanje del, namenjenih vzpostavitvi ali nadgradnji radiodifuzijskih sistemov družb s koncesijo za javno radijsko in/ali televizijsko oddajanje na njenem ozemlju, in sicer z odobritvijo nepovratnih sredstev lokalnim subjektom, ki delujejo na tem ozemlju, v skladu s postopki, določenimi v deželnem zakonu št. 71 z dne 10. oktobra 1981 (Deželni ukrepi za nadgradnjo in doseganje kar največjega območja pokrivanja javnega radiotelevizijskega programa Furlanije Julijske krajine).

2. Da bi spodbudila razvoj informiranja in radiotelevizijske komunikacije v slovenskem jeziku v skladu z drugim odstavkom 12. člena zakona 482/1999, lahko deželna uprava na podlagi pozitivnega mnenja deželnega odbora za komunikacije (Co.Re.Com.) z družbo s koncesijo za javno radijsko in/ali televizijsko oddajanje na njenem ozemlju in z zasebnimi lokalnimi radiotelevizijskimi postajami sklene pogodbe za pripravo in oddajanje programov ter opravljanje drugih komunikacijskih storitev v slovenskem jeziku.

V. poglavje

Finančni instrumenti

18. člen

(Sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine)

1. Ob upoštevanju 16. člena zakona 38/2001 se v okviru deželnega proračuna oblikuje sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske jezikovne, v katerem se zbirajo letni prispevki,

ki se dodelijo deželi iz državnega proračuna za namene iz prvega odstavka 16. Člena zakona 38/2001.

2. Iz sklada iz prvega odstavka tega člena se financirajo dejavnosti in ukrepi, katerih pobudniki in izvajalci so ustanove in organizacije slovenske manjšine, vpisane v deželno evidenco iz 5. člena tega zakona, pri čemer se dodelijo:

- a) letne subvencije za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske manjšine primarnega pomena, ki na ustaljen in neprekinjen način uresničujejo pobude na področju informiranja ter založništva v slovenskem jeziku, pomembne in v interesu predvsem slovenske manjšine;
- b) letne subvencije za podporo institucionalnim, kulturnim, umetnostnim, znanstvenoraziskovalnim, vzgojnim in športnim dejavnostim ustanov in organizacij slovenske manjšine primarnega pomena;
- c) subvencije in prispevki za podporo kulturnim, umetnostnim, športnim, rekreacijskim, znanstveno-raziskovalnim, vzgojnim, informacijskim in založniškim dejavnostim manj pomembnih ustanov in organizacij slovenske manjšine;
- d) izredni prispevki, ki jih dežela namenja pobudam posebnega pomena za razvoj zgodovinske in kulturne dediščine slovenske manjšine na podlagi ustreznih pogodb, sklenjenih z ustanovami in organizacijami manjšine.

3. Sredstva sklada iz prvega odstavka se vsako leto razdelijo med upravičence oziroma za namene, navedene v drugem odstavku tega člena, na podlagi sklepa deželnega odbora, ki se po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona sprejme najkasneje do 15. oktobra tekočega leta za prihodnje leto.

4. Deželni odbor s sklepom iz tretjega odstavka tega člena in po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona opredli tudi ustanove in organizacije slovenske manjšine primarnega pomena, ki bodo upravičene do prispevkov iz točk (a) in (b) drugega odstavka tega člena, ter višino prispevka, ki bo dodeljen vsaki izmed teh. Primarni pomen ustanove ali organizacije slovenske manjšine se prizna z uvrstitvijo ustanove ali organizacije na poseben seznam, ki ga odobri deželni svet in ki se priloži k finančnemu zakonu, pri čemer se seznam redno – enkrat letno – revidira.

5. Deželni odbor z določbami pravilnika in po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. Člena sprejme merila za priznanje ustanov in organizacij primarnega pomena iz točk (a) in (b) drugega odstavka tega člena ter merila za izvajanje ukrepov iz točk (c) in (d) tega odstavka.

6. Vloge za dodelitev sredstev iz točk (c) in (d) drugega odstavka tega člena je treba predložiti do 31. januarja za tekoče leto.

7. Za namene priznanja oziroma uvrstitve novih subjektov na seznam ustanov in organizacij slovenske manjšine primarnega pomena se upoštevajo vloge, ki jih zainteresirani subjekti predložijo do 30 junija vsakega leta.

8. Za izvajanje ukrepov iz drugega odstavka tega člena je zadolžena Glavna direkcija za šolstvo, kulturo, šport in mir.

9. Za potrebe prvega izvajanja ukrepov se uporablja »seznam ustanov primarnega pomena«, na katerega so uvrščene ustanove in organizacije slovenske manjšine primarnega pomena iz točk (a) in (b) drugega odstavka tega člena, ki je priložen k temu zakonu. Pri programiranju dodeljevanja finančnih prispevkov, do katerih je upravičena vsaka posamezna ustanova in organizacija, ki je bila priznana kot subjekt slovenske manjšine primarnega pomena, iz sredstev, ki so v finančnem zakonu predvidena za leto 2008, se upošteva merilo sorazmernosti, in sicer glede na prispevke, ki so jih navedene ustanove in organizacije prejele v preteklih letih.

19. člen

(Letni državni prispevki za rabo slovenskega jezika v javni upravi)

1. Za namene dodelitve letnih državnih prispevkov iz 8. člena zakona 38/2001 deželi deželni odbor – po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona – do 15. Sseptembra vsakega leta odobri seznam projektov v zvezi z rabo slovenskega jezika v javni upravi, sestavljen v skladu z merili, ki jih

določi institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine iz 3. člena zakona 38/2001, na podlagi katerega določi in pristojnim državnim organom sporoči skupni znesek potrebnih sredstev.

2. Z deželnim pravilnikom, izdanim po pridobitvi mnenja pristojne svetniške komisije, ki mora podati svoje pripombe v tridesetih dneh od prejema ustrezne zahteve, so v skladu s postopkovnimi določbami državnih odločb za izvedbo 8. člena zakona 38/2001 določeni načini za predložitev in presojo projektov iz prvega odstavka tega člena ter za odobritev finančnih sredstev, potrebnih za njihovo izvedbo.

20. člen

(Ukrepi v korist slovenske jezikovne manjšine Videmske pokrajine)

1. Letni državni prispevki, ki se dodelijo za namene iz tretjega odstavka 21. člena zakona 38/2001, se namenijo Hribovsko-gorski skupnosti za Guminsko, Železno in Kanalsko dolino in Hribovsko-gorski skupnosti za Tersko in Nadiško dolino ter Brda za sofinanciranje posegov, namenjenih družbenemu, gospodarskemu in okoljskemu razvoju občin v Videmski pokrajini, ki spadajo v okvir navedenih hribovsko-gorskih skupnosti in so del ozemlja, kjer živi slovenska jezikovna manjšina iz drugega odstavka 2. člena tega zakona.

2. Navedene hribovsko-gorske skupnosti lahko za namene, opredeljene v prvem odstavku tega člena, odobrijo prispevke majhnim in srednjim podjetjem, ki opravljajo proizvodno dejavnost, ob upoštevanju področnih predpisov evropskih uredb in državne ter deželne zakonodaje.

3. Finančna sredstva iz prvega odstavka tega člena se ob upoštevanju lastnosti in ciljev predlaganih posegov razdelijo glede na potrebe slovenske jezikovne manjšine, ki živi na zadevnih območjih, in po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona.

21. člen

(Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino)

1. V deželnem proračunu se oblikuje deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino.

2. Iz sklada iz prvega odstavka tega člena se s prispevki, ki se dodelijo po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona, financirajo naslednje pobude in dejavnosti:

- a) gradnja, prenova in izredno vzdrževanje zgradb, namenjenih kulturnim, rekreacijskim, športnim in družbenim dejavnostim slovenske jezikovne manjšine, vključno z nepremičninami iz 19. člena zakona 38/2001;
- b) dopolnilne dejavnosti in ukrepi za spodbujanje učenja slovenskega jezika v javnih šolskih ustanovah, vključno s pobudami za izmenjavo mladih in učnega osebja, ki se izvajajo v sodelovanju s šolskimi ustanovami Republike Slovenije;
- c) pobude za podporo dvojezičnega poučevanja v slovenskem in italijanskem učnem jeziku v Videmski pokrajini, tudi z namenom dopolnitve obveznih šolskih programov za učence šol, navedenih v petem odstavku 12. člena zakona 38/2001;
- d) inovativni projekti, povezani tudi s širšimi pobudami na mednarodni ravni, ki se posvečajo zlasti vprašanjem sveta mladih;
- e) projektne pobude za medkulturno sodelovanje in za namene iz 4. člena tega zakona;
- f) druge pobude kulturnega in družbenega značaja, ki se izvajajo na deželnem ozemlju in katerih premet ali vsebine ne spadajo v nobeno izmed skupin ukrepov in dejavnosti, upravičenih do prispevkov iz 18., 19. in 20. člena tega zakona.

3. Prispevki iz drugega odstavka tega člena so lahko dodeljeni naslednjim subjektom:

- a) za ukrepe iz točke (a) drugega odstavka lastnikom, upravljavcem in najemnikom nepremičnin, namenjenih dejavnostim, določenim v navedeni točki, ki jih izvaja ena ali več ustanov ali organizacij, vpisanih v deželno evidenco iz 5. člena tega zakona;
- b) za dejavnosti in ukrepe iz točke (b) drugega odstavka javnim šolskim ustanovam s sedežem na območju iz drugega odstavka 2. člena tega zakona, kjer živi slovenska jezikovna manjšina, Državni agenciji za razvoj samostojnega šolstva v Furlaniji Julijski krajini (ANSAS) in združenjem, ki delujejo

na področju izobraževanja, vpisanim v deželno evidenco iz 5. Člena tega zakona;
c) za dejavnosti in pobude iz točk (d), (e) in (f) drugega odstavka ustanovam in organizacijam, vpisanim v deželno evidenco iz 5. člena tega zakona, ter združenjem, dejavnim na področju varstva manjšin, promocije jezikovne in kulturne raznolikosti, solidarnosti in medkulturnega sodelovanja, s sedežem na deželnem ozemlju.

4. Prispevki iz drugega odstavka tega člena se odobrijo na podlagi meril in smernic, opredeljenih po posvetu s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona.

22. člen

(Prispevki za ukrepe v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline)

1. Za promocijo dejavnosti in pobud v korist rezijanščine se lahko financirajo programi ukrepov, ki jih predloži Občina Rezija.

2. Za promocijo dejavnosti in pobud v korist jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline se lahko financirajo programi ukrepov, ki jih skupaj predložijo občine navedenih območij.

3. S sklepom deželnega odbora se določijo merila in načini za odobritev prispevkov, namenjenih financiranju programov ukrepov iz prvega in drugega odstavka tega člena.

VI. poglavje

Prehodne, končne in finančne določbe

23. člen

(Prehodne določbe)

1. Do sprejetja pravilnika za vodenje deželne evidenco iz 5. člena tega zakona so do finančnih sredstev po določbah tega zakona upravičene ustanove in organizacije, ki so jim bili v preteklih treh letih vsaj enkrat odobreni finančni prispevki iz deželnega proračuna, predvideni v 5. Členu deželnega zakona št. 23 z dne 12. septembra 2001 (Oblikovanje proračuna za leto 2001 in večletnega proračuna za obdobje 2001-2003 v skladu z 18. členom deželnega zakona št. 7 z dne 16. aprila 1999), in ki izpolnjujejo vse druge zakonske zahteve. V vlogi, ki se predloži pristojni glavni direkciji, morajo ti subjekti navesti deželno evidenco, v katero so vpisani.

2. Za potrebe prvega izvajanja in do sprejetja pravilnika iz 6. člena tega zakona so kot referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine priznane naslednje organizacije:

- a) Slovenska kulturno-gospodarska zveza – Unione culturale economica slovena;
- b) Svet slovenskih organizacij – Confederazione delle organizzazioni slovene.

3. Do uveljavitve določb pravilnika iz petega odstavka 18. člena tega zakona ostanejo v veljavi – če niso v nasprotju z določbami tega zakona – pravilniki, izdani v skladu s petim odstavkom 5. člena deželnega zakona 23/2001.

24. člen

(Razveljavitve)

1. Razveljavijo se naslednje določbe:

- a) 8. člen deželnega zakona 46/1991;
- b) drugi odstavek 208. člena deželnega zakona št. 5 z dne 28. aprila 1994 (ki spreminja 8. člen deželnega zakona 46/1991);
- c) četrti odstavek 25. člena deželnega zakona št. 31 z dne 19. avgusta 1996 (ki spreminja 8. člen deželnega zakona 46/1991);
- d) 5. člen deželnega zakona 23/2001;
- e) šestinsedemdeseti odstavek 7. člena deželnega zakona št. 3 z dne 25. januarja 2002 (ki spreminja 5. člen deželnega zakona 23/2001);

- f) 48. člen deželnega zakona št. 33 z dne 20. decembra 2002 (ki spreminja 5. člen deželnega zakona 23/2001);
- g) tretji, četrti, peti in šesti odstavek 5. člena deželnega zakona št. 14 z dne 20. Avgusta 2003 (ki spreminjajo 5. člen deželnega zakona 23/2001);
- h) stodvanajsti, stotrinajsti in stoštirinajsti odstavek 5. člena deželnega zakona št. 1 z dne 2. februarja 2005 (ki spreminjajo 5. člen deželnega zakona 23/2001);
- i) prvi odstavek 1. člena deželnega zakona št. 17 z dne 25. avgusta 2006 (ki spreminja 5. člen deželnega zakona 23/2001);
- j) deželni zakon št. 16 z dne 5. novembra 2003 (Določbe o posvetovalni komisiji za kulturne in umetnostne pobude slovenske manjšine);
- k) dvaintrideseti odstavek 5. člena deželnega zakona št. 19 z dne 21. julija 2004 (Oblikovanje proračuna za leto 2004 in večletnega proračuna za obdobje 2004-2006 v skladu z 18. Členom deželnega zakona št. 7 z dne 16. aprila 1999).

2. Razveljavitve, določene v točkah (d), (e), (f), (g), (h) in (i) prvega odstavka tega člena, začnejo veljati 1. januarja 2008.

25. člen

(Finančne določbe)

1. Morebitni stroški, nastali z izvajanjem določb 8. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 52.2.300.1.549 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 9805 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma.

2. Morebitni stroški, nastali z izvajanjem določb 9. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.260.1.3018 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 5568 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma.

3. Morebitni stroški, nastali z izvajanjem določbe iz četrtega odstavka 11. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 6.2.270.1.52 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 399 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma.

4. Stroški, nastali z izvajanjem določbe iz tretjega odstavka 12. člena tega zakona, gredo v breme spodaj navedenih osnovnih proračunskih enot za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavk tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma, navedenih ob proračunski enoti: OPE 52.2.280.1.664 / postavka 156, OPE 52.2.280.1.3016 / postavka 20, OPE 52.2.280.2.666 / postavki 180 in 182.

5. Stroški, nastali z izvajanjem določbe iz prvega odstavka 18. člena tega zakona, gredo od leta 2008 v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 5571 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma, katere naziv se nadomesti z naslednjim: »Sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske manjšine – državna sredstva«.

6. Stroški, nastali z izvajanjem določbe iz točke (a) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 5590 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma, katere naziv se nadomesti z naslednjim: »Letne subvencije za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske manjšine primarnega pomena, ki na ustaljen in neprekinjen način uresničujejo pobude na področju informiranja ter založništva v slovenskem jeziku, pomembne in v interesu predvsem slovenske manjšine – državna sredstva«.

7. Stroški, nastali z izvajanjem določbe iz točke (b) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje

2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 5591 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma, katere naziv se spremeni tako, da se besede »ustanov, institucij in organov slovenske manjšine primarnega pomena« nadomesti z besedami »ustanov in organizacij slovenske manjšine primarnega pomena – državna sredstva«.

8. Stroški, nastali z izvajanjem določbe iz točke (c) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 5592 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma, katere naziv se spremeni tako, da se besede »institucij in organov« nadomesti z besedami »ustanov in organizacij«, na koncu naziva pa se dodata besedi »– državna sredstva«.

9. Stroški, nastali z izvajanjem določbe iz točke (d) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo od leta 2008 v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 5593 (1.1.162.2.06.06), ki se za leto 2008 oblikuje »*pro memoria*« v tehničnem dokumentu, priloženem k navedenima proračunoma v rubriki št. 300 – Služba št.193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, z nazivom »Pogodbe z ustanovami in organizacijami slovenske manjšine za izvajanje pobud, posebej pomembnih za razvoj zgodovinske in kulturne dediščine manjšine«.

10. Stroški, nastali z izvajanjem določb 20. člena, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.330.2.1920 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 1640 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma, katere naziv se nadomesti z naslednjim: »Deželni sklad za razvoj hribovsko-gorskih območij, namenjen Hribovsko gorski skupnosti za Guminsko, Železno in Kanalsko dolino in Hribovsko-gorski skupnosti za Tersko in Nadiško dolino ter Brdaza sofinanciranje posegov, namenjenih družbenemu, gospodarskemu in okoljskemu razvoju občin v Videmski pokrajini, ki spadajo v okvir navedenih hribovsko-gorskih skupnosti in so del ozemlja, kjer živi slovenska jezikovna manjšina – državna sredstva«.

11. Za namene iz prvega odstavka 21. člena v zvezi z ukrepi iz točke (a) drugega odstavka 21. člena se v okviru osnovne proračunske enote 8.4.300.2.316 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007 oblikuje postavka »*pro memoria*« 5585 (2.1.242.3.06.06) v tehničnem dokumentu, priloženem k navedenima proračunoma, v rubriki št. 300 – Služba št. 193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, z nazivom »Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšine – kapitalski transferji«.

12. Stroški, nastali z izvajanjem določbe prvega odstavka 21. člena tega zakona v zvezi z ukrepi iz točk (b), (c), (d), (e) in (f) drugega odstavka navedenega člena, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 5575 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma, katere naziv se nadomesti z naslednjim: »Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšine – tekoči transferji«.

13. Stroški, nastali z izvajanjem določb člena 22 tega zakona, gredo od leta 2008 v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavke 5594 (1.1.162.2.06.06), ki se za leto 2008 oblikuje »*pro memoria*« v tehničnem dokumentu, priloženem k navedenima proračunoma v rubriki št. 300 – Služba št. 193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, z nazivom: »Prispevki za ukrepe v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline«.

14. Stroški, nastali z izvajanjem določb 23. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 za izdatke v okviru večletnega proračuna za obdobje 2007-2009 in proračuna za leto 2007, pri čemer se sredstva zagotovijo iz postavk 5571 in 5575 tehničnega dokumenta, priloženega k navedenima proračunoma.

**V nadaljevanju povzemamo nekatere spremembe in dopolnitve deželnega zakona št. 26/2007.
(prevod v slovenščino: Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI)**

10. člen - sprememba

»V 1. odstavku 10. člena deželnega zakona št. 26 z dne 16. novembra 2007 (Deželni predpisi za zaščito slovenske manjšine) se besedna zveza 'vsaj šest mesecev pred koncem mandatnega obdobja' nadomesti z 'v roku štiriindvajset mesecev od začetka mandatnega obdobja'.«

Opomba:

4. odstavek 6. člena deželnega zakona 44/2017 spreminja termin sklica Deželne konference o zaščiti slovenske jezikovne manjšine, ki jo predvideva 10. člen deželnega zakona 26/2007.

Prejšnji 18. člen

(Spremembe postavk o namembnosti državnih sredstev v korist slovenske jezikovne manjšine)

1. Za spremembo postavk o namembnosti sredstev, ki jih predvideva 524. odstavek 1. člena zakona št. 190 z dne 23. decembra 2014 (Določbe za sestavo letnega in večletnega državnega proračuna – finančni zakon za leto 2015), deželna uprava v svojem proračunu določi, v katere namene in v kolikšnih deležih se bodo uporabljala državna sredstva za ukrepe in pobude po čl. 18, 19 in 20 tega zakona skladno s cilji, ki jih navajajo 8., 16. in 21. člen zakona št. 38 z dne 23. februarja 2001 (Določbe za zaščito slovenske jezikovne manjšine v Furlaniji – Julijski krajini).

1 bis. Za obvladovanje morebitnih nepredvidljivih ali izrednih potreb lahko spremembe postavk iz 1. odstavka predvidevajo določen rezervni delež, ki se bo porazdelil za iste namene skladno z deželnim zakonom o rebalansu proračuna.

Opombe:

1. člen je povzet po alineji a) 5. odstavka 6. člena deželnega zakona št. 20/2015.

2. Odstavek 1 a je povzet po alineji a) 41. odstavka 4. člena deželnega zakona št. 34/2015.

19. člen bis

(Centralni urad za slovenski jezik)

1. Za izvajanje določb 8. člena zakona št. 38/2001 se pri deželni upravi ustanovi Centralni urad za slovenski jezik, pristojen za upravljanje in usklajevanje dejavnosti, ki so povezane z rabo slovenskega jezika v javni upravi.

2. Urad iz 1. odstavka, ki ga vodi odgovorna usposobljena oseba z ustreznimi jezikovnimi kompetencami, je organizacijsko samostojen in razpolaga s svojim osebjem za opravljanje predvidenih dejavnosti, usklajuje se z drugimi deželnimi organiziranimi strukturami in se poslužuje njihovih storitev kakor tudi storitev podjetja Insiel SpA.

3. Urad iz 1. odstavka je še zlasti pristojen za vzpostavitev in upravljanje informacijskega portala, namenjenega rabi slovenskega jezika v javni upravi, kakor tudi službe tolmačenja. Obenem skrbi za jezikovno usposabljanje osebja, ki opravlja svoje delo v slovenskem jeziku tako v organih deželne uprave kakor tudi v drugih lokalnih telesih javne uprave na deželnem območju.

Opombe:

1. Člen je povzet po alineji c) 41. odstavka 4. člena deželnega zakona št. 34/2015.

21. člen bis

(posebni prispevek za Občino Špeter)

1. Deželna uprava lahko Občini Špeter letno nameni posebni prispevek za kritje višjih stroškov, ki jih občinska uprava ima zaradi rednih vzdrževalnih del in izvajanja storitev; med te stroške se prištevajo tudi stroški za izvajanje storitev na področju zagotavljanja pravice do šolanja in stroški za adaptacijo in ureditev sedeža Večstopenjskega zavoda z dvojezičnim poukom v Špetru. Višina prispevka se za vsako poslovno dobo določi z letnim finančnim zakonom.

Opombi:

1. Člen je dodan na podlagi alineje B 39. odstavka 7. člena Deželnega zakona 12/2009.
2. Besede so dodane v 7. odstavku 6. člena Deželnega zakona 12/2009.

INSTITUCIONALNI PARITETNI ODBOR ZA VPRAŠANJA SLOVENSKE MANJŠINE

Predsednica: Ksenija Dobrila, izvoljena 13.10.2014

Podpredsednik: Giuseppe Marinig

Štiri člani, ki jih je imenoval ministrski svet:

Ksenija Dobrila,

Domenico Morelli,

Elisabetta Pian

Maurizo Pessato

Tri člani, ki so jih imenovala krajevne uprave:

Fabrizio Dorbolò,

Marco Jarc

Stefano Ukmar

Šest članov, ki jih je imenoval deželni odbor:

Jole Namor,

Livio Semolič,

Peter Močnik,

Damijan Terpin,

Patrizia Vascotto

Franco Miccoli

Sedem članov, ki jih je imenoval deželni svet:

Aron Coeancig,

Giuseppe Marinig,

Mario Minetto,

Sabrina Morena,

Fulvio Tamaro,

Julijan Čavdek

Nives Cossutta

DEŽELNA KOMISIJA ZA SLOVENSKE ŠOLE

Predsednik: Igor Giacomini

tržaška pokrajina:

Katja Kalc

Marijan Kravos

Lidia Rupel

Vesna Skrlj

Primož Strani

Sara Superina

goriška pokrajina:

Marjeta Kranner

Martin Srebrnič

videmska pokrajina:

Giulia Strazzolini

Damijan Vižintin

predstavnik slovenskih šol v Državnem šolskem svetu

Peter Černic

DEŽELNA POSVETOVALNA KOMISIJA

Predsednik: Gianni Torrenti

Deželni odbornik ali njegov pooblaščenec.

Člani:

Michele Obit, pooblaščen od Deželne šolske komisije

tržaška pokrajina:

imenovana od SKGZ:

- Dorica Kresevič - član
- Marino Marsič - namestnik

Imenovana od SSO:

- Drago Štoka - član
- Igor Svab - namestnik

imenovana od skupščine slovenskih izvoljenih predstavnikov v krajevnih upravah:

- Iztok Furlanič - član
- Monica Hrovatin – namestnik

goriška pokrajina:

imenovana od SKGZ:

- Rudi Pavšič - član
- Livio Semolič - namestnik

imenovana od SSO:

- Walter Bandelj - član
- Julijan Čavdek - namestnik

imenovana od skupščine slovenskih izvoljenih predstavnikov v krajevnih upravah:

- Alenka Florenin - član
- Marco Jarc - namestnik

videmska pokrajina:

imenovana od SKGZ:

- Luigia Negro - član
- Iole Namor - namestnik

imenovana od SSO:

- Riccardo Ruttar - član
- Giorgio Banchig - namestnik

imenovana od skupščine slovenskih izvoljenih predstavnikov v krajevnih upravah:

- Michele Coren - član
- Stefano Predan - namestnik

USTANOVE SLOVENSKE MANJŠINE – LETO 2017:

Ustanove in združenja slovenske manjšine, ki so bila deležna državnega finansiranja iz 16. člena z. 38/2001 za leto 2017 so sledeča:

a) **krovnii organizaciji**

(6. člen, d.z. 26/2007)

- SKGZ – Slovenska kulturno gospodarska zveza – Unione culturale economica slovena
- SSO – Svet slovenskih organizacij – Confederazione delle organizzazioni slovene

b) **enaindvajset ustanov in organizacij primarnega pomena**

(18. člen, 3. odst., d.z. 26/2007)

- DZP - Družba za založniške pobude DOO / Società PR.A.E. - Promozione attività editoriale s.r.l.
- Zadruga Goriška Mohorjeva / Società cooperativa a r.l. "Goriška Mohorjeva"
- Zadruga Novi Matajur / Società cooperativa a r.l. "Novi Matajur"
- Zadruga Mladika / Società cooperativa a r.l. "Mladika"
- Zadruga Most / Società cooperativa a r.l. "Most"
- ZTT - Založništvo tržaškega tiska / Editoriale Stampa Triestina s.r.l.

(18. člen, 4. odst., d.z. 26/2007)

- SLORI - Slovenski raziskovalni inštitut / Istituto Sloveno di Ricerche
- NŠK - Narodna in študijska knjižnica / Biblioteca nazionale slovena e degli studi
- Združenje Kinoateljje / Associazione "Kinoateljje"
- Inštitut za slovensko kulturo / Istituto per la cultura slovena

(18. člen, 4. odst. bis, d.z. 26/2007)

- SSG - Slovensko stalno gledališče / Teatro stabile sloveno
- Kulturni dom Gorica / Associazione "Kulturni dom Gorica"
- Kulturni center Lojze Bratuž / Associazione "Kulturni center Lojze Bratuž"

(18. člen, 5. odst., d.z. 26/2007)

- ZSKD - Zveza slovenskih kulturnih društev / Unione dei circoli culturali sloveni
- Slovenska prosveta / Centro culturale sloveno
- ZSKP - Zveza slovenske katoliške prosvete / Unione culturale cattolica slovena
- ZSŠDI - Združenje slovenskih športnih društev v Italiji / Unione delle associazioni sportive slovene in Italia

(18. člen, 6. odst., d.z. 26/2007)

- Glasbena matica / Centro musicale sloveno "Glasbena matica" in SCGV - Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel / Centro sloveno di educazione musicale "Emil Komel"
- Združenje slovenski dijaški dom Srečko Kosovel / Associazione Casa dello studente sloveno "Srečko Kosovel"
- SDD - Združenje slovenski dijaški dom Simon Gregorčič / Associazione Casa dello studente sloveno "Simon Gregorčič"

c) **219 manjših ustanov in organizacij vpisanih v Register organizacij slovenske jezikovne manjšine** (18. člen, 8. odst., d.z. 26/2007)